

ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2543)

ปริญญาานิพนธ์
ของ
ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2549

ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2543)

ปริญญาานิพนธ์
ของ
ทัศนีย์ วิชาลสุวรรณกร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2543)

บทคัดย่อ
ของ
ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
พฤษภาคม 2549

ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร. (2549). *ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย* (พ.ศ. 2516-2543). ปรินญาณีพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสาจจ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณิชฎา ต้นสกุล.

ปรินญาณีพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันที่มีต่อสังคมไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน 4 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 ครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 ครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 และครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543 จากการศึกษาพบว่า การนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูงเพื่อตอบสนองความต้องการ ใช้ภายในประเทศที่กำลังพัฒนาในทุกด้าน ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจาก วิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้งอย่างกว้างขวาง วิกฤติการณ์น้ำมันส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ ของประเทศ ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และพาณิชยกรรม ซึ่งต้องอาศัยน้ำมัน เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต นอกจากนี้ ยังส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมด้วย เนื่องจากการ ดำเนินชีวิตและพฤติกรรมการใช้น้ำมันที่ฟุ่มเฟือยของประชาชนต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อประหยัดน้ำมันมากขึ้น อีกทั้งยังเกิดการชุมนุม เรียกร้องในสังคมเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่เกิดจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้น และเป็นผลกระทบ ต่อเนื่องถึงการบริหารประเทศของรัฐบาลที่ต้องประสบปัญหาน้ำมันหลายด้านจนขาด เสถียรภาพทางการเมือง

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำมัน คือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ทั้งการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ การควบคุมราคาสินค้า และการกำหนดมาตรการประหยัดการใช้น้ำมันและไฟฟ้า นอกจากนี้ รัฐบาลยังวางแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำมันในอนาคต ด้วยการสนับสนุนให้มีการใช้พลังงาน ทดแทนให้มากขึ้นเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลด้วยการควบคุมราคาจำหน่าย ปลิกน้ำมันในประเทศให้ต่ำกว่าราคาน้ำมันที่แท้จริงในตลาดโลก โดยจัดตั้งกองทุนน้ำมัน เชื้อเพลิงเพื่อใช้รักษาระดับราคาน้ำมัน ก่อให้เกิดผลเสียต่อลักษณะการบริโภคน้ำมัน ภายในประเทศ เนื่องจากราคาน้ำมันที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ทำให้คนไทยยังคงใช้น้ำมันอย่าง ฟุ่มเฟือย และไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการประหยัดน้ำมันในสังคมไทยอย่างจริงจัง ดังนั้น ปัญหาวิกฤติการณ์น้ำมันของโลกจึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยสืบมา

THE IMPACTS OF OIL CRISIS ON THAI SOCIETY, 1973-2000

AN ABSTRACT

BY

TASSANEEPORN WISANSUWANNAKORN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Arts degree in History
at Srinakharinwirot University

May 2006

Tassaneeporn Wisansuwannakorn. (2006). *The Impacts of Oil Crisis on Thai Society, 1973-2000*. Master thesis, M.A. (History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Dr. Wongduen Narasuj, Asst. Prof. Nathaka Tanskul.

This paper studies the impacts of the oil price crises on the Thai society in economic, social and political aspects during 1973-2000. During these years, there were 4 periods of oil price crises as follows: 1973-1974, 1979-1980, 1990-1991, and 1999-2000. It is found that importing a high volume of petroleum oil to keep up with domestic needs of oil in the time of the country's development caused extensive effects to the country each time there was an oil price crisis. The oil price crises affected Thailand's industry, agriculture and commerce, all of which need oil as a major factor in production. Moreover, the oil price crises also affected the Thai society. They caused Thai people to change their way of life and their extravagant habit of oil consumption in order to preserve oil. There were also protests demanding the government to solve the problems caused by rising oil prices, creating political instability.

The government's short-termed solutions to the problems were as follows. The retailed prices of oil were adjusted, and the prices of consumer products were under the government's control. Certain measurements of oil and electricity preservation were issued as well. In addition, the government also promoted substitute energy sources to reduce oil import as preparation for future oil crises.

However, founding the Oil Fund as a short-termed solution to keep domestic retailed oil prices lower than the real prices in the world market has had bad effects on domestic oil consumption behavior. Since the oil price has been lower than the real price, Thai people still consume oil extravagantly. Oil preservation culture has not yet been seriously promoted among Thai people. As a result, the oil price crisis has also had tremendous impacts on the Thai society.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องด้วยความเมตตาและความกรุณาจากอาจารย์หลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราวัจจ์ ประธาน และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณิชฎา ตันสกุล กรรมการ ผู้ซึ่งคอยชี้แนะและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์สำหรับการทำปริญญานิพนธ์ รวมทั้งคอยตรวจสอบการเขียนปริญญานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พวงพิศ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาคกริต ชุ่มวัฒนะ ผู้ซึ่งเสียสละเวลาช่วยเป็นกรรมการสอบเพิ่มเติมให้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งให้คำแนะนำเพิ่มเติมอันมีค่ายิ่งสำหรับการทำปริญญานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่คอยห่วงใยและถามไถ่ถึงความก้าวหน้าของการศึกษาค้นคว้าวิจัยอยู่เสมอ

ขอขอบคุณในความกรุณาของเจ้าหน้าที่หอสมุดทุกแห่งที่ผู้วิจัยเข้าไปค้นคว้าหาข้อมูลในการทำวิจัย รวมถึงห้องสมุดสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน ซึ่งให้ข้อมูลทางด้านน้ำมัน อันเป็นประโยชน์สำหรับการทำปริญญานิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทั้งรุ่นพี่รุ่นน้องที่ให้ความเป็นมิตรและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วยดีตลอดระยะเวลาที่ร่ำเรียนด้วยกันมา

ที่สำคัญท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ ทั้งปวงของการศึกษาระดับมหาบัณฑิตของผู้วิจัย และเป็นผู้ซึ่งคอยให้กำลังใจ คำสั่งสอน รวมทั้งสนับสนุนในด้านการศึกษาให้แก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่งตลอดมา

ทัศนีย์พร วิศวาลสุวรรณกร

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ฉ
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	ช
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	ช
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	ช
วิธีการศึกษาค้นคว้า.....	ช
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	ช
แหล่งศึกษาค้นคว้า	ช
1 พัฒนาการการใช้น้ำมันและการดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลกและ ของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516	1
พัฒนาการการใช้น้ำมันและการดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลกก่อน พ.ศ. 2516	2
การใช้น้ำมันของโลก	2
ก่อนการสำรวจพบแหล่งน้ำมัน	2
หลังการสำรวจพบแหล่งน้ำมัน.....	3
การดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลก	5
การก่อตั้งและการดำเนินงานขององค์การโอเปกก่อน พ.ศ. 2516.....	8
การก่อตั้งองค์การโอเปก.....	8
การดำเนินงานขององค์การโอเปก.....	10
พัฒนาการการใช้น้ำมันของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516	12
การใช้พลังงานของประเทศไทยก่อนการนำเข้าน้ำมัน	12
การใช้น้ำมันของประเทศไทยหลังการนำเข้าน้ำมัน	13
การดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516.....	15
ด้านการค้าน้ำมัน	15
การดำเนินการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ.....	15
การดำเนินการค้าน้ำมันของรัฐบาลไทย.....	16
ด้านการผลิตน้ำมัน.....	19
การสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ.....	19

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
1 (ต่อ)	การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย.....	22
	โรงกลั่นน้ำมันฝาง.....	23
	โรงกลั่นน้ำมันบางจาก.....	24
	โรงกลั่นน้ำมันไทย.....	26
	โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่.....	26
2	ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทยและการแก้ไข	
	ปัญหาเฉพาะหน้า (พ.ศ. 2516-2523).....	28
	วิกฤติการณ์น้ำมัน (พ.ศ. 2516-2523).....	28
	วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517).....	28
	สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1.....	28
	สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1.....	29
	การเพิ่มราคาน้ำมันเพื่อชดเชยค่าเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ตกต่ำ.....	29
	การใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การ โอเปก.....	29
	การลดปริมาณการผลิตและการเพิ่มราคาน้ำมันดิบของ องค์การโอเปก.....	30
	การจำกัดปริมาณการจำหน่ายน้ำมันขององค์การโอเปก.....	31
	วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2522-2523).....	31
	สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2.....	31
	การเพิ่มราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปก ระหว่าง พ.ศ. 2518-2519.....	31
	ความขัดแย้งด้านนโยบายน้ำมันขององค์การโอเปก ระหว่าง พ.ศ. 2520-2521.....	32
	สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2.....	33
	การเพิ่มราคาน้ำมันดิบสำหรับ พ.ศ. 2522.....	33
	การต่อต้านการปกครองระบบกษัตริย์ในอิหร่าน.....	34
	สภาพของเหตุการณ์.....	34
	ผลกระทบของเหตุการณ์ต่อราคาน้ำมันโลก.....	34

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ) ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2523).....	35
ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ.....	37
ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์	
น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517)	37
สถานการณ์น้ำมันในประเทศก่อนการใช้น้ำมันเป็น	
เครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก	37
การขอปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของบริษัท	
น้ำมันในประเทศ	37
การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ : วันที่	
4 กรกฎาคม พ.ศ. 2516.....	38
สถานการณ์น้ำมันในประเทศหลังการใช้น้ำมันเป็น	
เครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก	40
การลดลงของปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบ	40
การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศระหว่าง	
พ.ศ. 2516-2517	41
ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์	
น้ำมันครั้งที่ 2 (2522-2523).....	42
ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน	
ครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2518-2521	42
การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง	
พ.ศ. 2522-2523	43
ผลกระทบต่อผู้ผลิต	45
ภาคอุตสาหกรรม	45
ภาคเกษตรกรรม	46
ผู้ประกอบการประมง	46
การขาดแคลนน้ำมันและการเพิ่มขึ้นของราคา	
จำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ.....	47
การเพิ่มขึ้นของราคาอุปกรณ์การทำประมง	48
ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม	49
ภาคพาณิชย์กรรม	50

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	ภาคการบริการ.....	51
	ผู้ให้บริการรถโดยสารสาธารณะ.....	51
	ผู้ให้บริการรถไฟ.....	53
	ผู้ให้บริการเรือโดยสารในเขตกรุงเทพมหานคร.....	53
	ผลกระทบต่อผู้บริโภค.....	54
	ปัญหาด้านสินค้าอุปโภคบริโภค.....	54
	การกักตุนสินค้าอุปโภคบริโภค.....	54
	การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าอุปโภคบริโภค.....	55
	ปัญหาด้านค่าบริการสาธารณูปโภค.....	56
	การเพิ่มขึ้นของดัชนีราคาผู้บริโภค.....	58
	ผลกระทบต่อดุลการค้าระหว่างประเทศ.....	59
	ผลกระทบต่อด้านสังคม.....	60
	การประชุมประท้วงอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ.....	61
	การประชุมต่อต้านสินค้าราคาแพง.....	61
	การคัดค้านการขึ้นอัตราค่าโดยสารรถประจำทาง.....	61
	การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันและไฟฟ้าของประชาชน	
	จากนโยบายประหยัดพลังงานของรัฐบาล.....	62
	การกำหนดระยะเวลาให้บริการของสถานบันเทิง.....	63
	โรงภาพยนตร์.....	63
	สถานบริการ.....	65
	การกำหนดระยะเวลาการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้า.....	67
	การกำหนดระยะเวลาออกอากาศของสถานีวิทยุโทรทัศน์.....	68
	การกำหนดระยะเวลาจำหน่ายน้ำมันของสถานีบริการ	
	น้ำมัน.....	68
	การกำหนดให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎจราจร.....	69
	การกำหนดให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจประหยัด	
	น้ำมันและไฟฟ้า.....	70
	การรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า.....	71
	ผลกระทบต่อด้านการเมือง.....	74

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์.....	74
	กรณีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ.....	74
	กรณีการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตของน้ำมันเบนซินและ น้ำมันดีเซล.....	75
	รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	76
	กรณีการเรียกร้องขอเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงาน	76
	กรณีการปรับขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา.....	77
	การปรับขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา	77
	การคัดค้านการขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา	78
	การชะลอขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา	79
	กรณีการร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน	79
	การทำสัญญาขยายโรงกลั่นน้ำมันระหว่างรัฐบาลกับ บริษัทเอกชน	80
	การคัดค้านการทำสัญญาขยายโรงกลั่นน้ำมัน.....	80
	การอภิปรายของสภาผู้แทนราษฎรกรณีการทำสัญญา ขยายโรงกลั่นน้ำมัน.....	82
	กรณีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ.....	83
	รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์.....	85
	ปัญหาความขัดแย้งกรณีการซื้อน้ำมันดิบจากซาอุดีอาระเบีย.....	85
	การถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคม.....	87
	การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบของ วิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523.....	88
	การตราพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมัน เชื้อเพลิง พ.ศ. 2516	88
	การจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง.....	89
	ความเป็นมาของการจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง	89
	วัตถุประสงค์ของกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง.....	90
	บทบาทของกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงต่อการกำหนดราคาจำหน่าย ปลีกน้ำมันในประเทศ.....	91

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
2 (ต่อ)	การแก้ไขปัญหาด้านค่าครองชีพของประชาชน.....	92
	การป้องกันการค้ำกำไรเกินควรของผู้จำหน่ายสินค้า	92
	การจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูกให้แก่ประชาชน.....	94
	การกำหนดมาตรการประหยัดพลังงาน	95
3	ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทยและการแก้ไข	
	ปัญหาเฉพาะหน้า (พ.ศ. 2533-2543)	96
	วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 (พ.ศ.2533-2534).....	97
	สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3	
	(พ.ศ. 2524-2532)	97
	ภาวะน้ำมันดิบล้นตลาด.....	97
	การลดราคาน้ำมันดิบของประเทศผู้ผลิตน้ำมัน.....	98
	สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2533-2534)	99
	สงครามอ่าวเปอร์เซียระหว่างอิรักและคูเวต.....	99
	ผลกระทบของสงครามต่อราคาน้ำมันโลก	100
	ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ต่อสังคมไทย	
	(พ.ศ. 2533-2534)	101
	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	103
	ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศ	103
	ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์	
	น้ำมันครั้งที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2524-2532	103
	ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์	
	น้ำมันครั้งที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2534	104
	ผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค	106
	ผลกระทบทางด้านสังคม	108
	การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันของประชาชน	108
	การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าของประชาชน.....	109
	การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบ	
	ของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3.....	110
	การป้องกันการค้ำกำไรเกินควรของผู้จำหน่ายสินค้า	110

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
3 (ต่อ)	การกำหนดมาตรการประหยัดพลังงาน	111
	วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ.2542-2543).....	111
	สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2535-2541)	111
	สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2542-2543)	112
	การจำกัดปริมาณการผลิตน้ำมันดิบของประเทศผู้ผลิตน้ำมัน.....	112
	การเพิ่มปริมาณความต้องการน้ำมันของโลก.....	113
	ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2542-2543)	114
	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	114
	ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศ	114
	ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์ น้ำมันครั้งที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2535-2541	114
	ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์ น้ำมันครั้งที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2542-2543	115
	ผลกระทบต่อผู้ผลิต.....	116
	ภาคอุตสาหกรรม	116
	ภาคเกษตรกรรม	118
	ผลกระทบต่อผู้บริโภค.....	118
	ผลกระทบต่อดุลการค้าระหว่างประเทศ	119
	ผลกระทบทางด้านสังคม	120
	การรณรงค์ให้ประชาชนใช้รถยนต์อย่างประหยัดน้ำมัน	120
	การรณรงค์ให้ประชาชนดูแลรักษาเครื่องยนต์ของรถยนต์.....	121
	การรณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำมันเบนซินที่เหมาะสมกับ เครื่องยนต์	122
	ผลกระทบทางด้านการเมือง	123
	กรณีการลดภาษีสรรพสามิตของน้ำมันดีเซล.....	123
	กรณีความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาล	123
	กรณีการแก้ไขปัญหาหาราคาน้ำมันของรัฐบาล	124

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
3 (ต่อ)	การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบ ของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4	125
4	นโยบายและการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาว	127
	นโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ.....	127
	การพัฒนาแหล่งน้ำมันและพลังงานทดแทนในประเทศ	127
	การดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศ	129
	การจัดตั้งองค์กรของรัฐ	129
	การขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิมและการสร้าง โรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่.....	130
	การดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาว	131
	การจัดตั้งหน่วยงานทางด้านนโยบายและการวางแผนพลังงาน	131
	การจัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย	133
	สาเหตุของการจัดตั้ง	133
	ปัญหาการขาดองค์กรปฏิบัติงานด้านพลังงานที่มีเอกภาพ.....	133
	ปัญหาการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป	134
	ปัญหาต้นทุนราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ.....	135
	การดำเนินการจัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.....	135
	บทบาทของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยต่อสถานการณ์ น้ำมันในประเทศ.....	136
	การขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิมและการสร้าง โรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่	137
	การพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศ	139
	การส่งเสริมภาคเอกชนในการสำรวจแหล่งน้ำมัน	139
	การให้สัมปทานขุดเจาะน้ำมันแก่บริษัทต่างชาติ	140
	การพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมัน.....	142
	การพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติ	142
	การวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ	142
	การสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติ	143

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)	ความร่วมมือด้านก๊าซธรรมชาติกับประเทศเพื่อนบ้าน	144
	การซื้อก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่า.....	144
	การพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติในพื้นที่พัฒนาร่วม ไทย-มาเลเซีย	145
	การพัฒนาแหล่งถ่านหินลิกไนต์.....	147
	การพัฒนาแหล่งพลังงานหมุนเวียน	148
	พลังงานแสงอาทิตย์.....	148
	ศักยภาพทางด้านพลังงานแสงอาทิตย์ในประเทศไทย	148
	การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ใน ประเทศไทย.....	149
	พลังงานลม.....	151
	ศักยภาพทางด้านพลังงานลมในประเทศไทย.....	151
	การใช้ประโยชน์จากพลังงานลมในประเทศไทย.....	152
	พลังงานน้ำ.....	153
	พลังงานความร้อนใต้พิภพ	156
	เอทานอลหรือน้ำมันแก๊สโซฮอลล์	157
	การพัฒนาพลังงานทางเลือกหลัง พ.ศ. 2543	159
	พลังงานทางเลือกจากผลผลิตทางการเกษตร.....	159
	พลังงานทางเลือกอื่น ๆ.....	160
	การอนุรักษ์พลังงานน้ำมัน	161
5	บทสรุป.....	163
	บรรณานุกรม	167
	ภาคผนวก	194
	ภาคผนวก ก.....	195
	ภาคผนวก ข.....	196
	ภาคผนวก ค.....	197
	ภาคผนวก ง	199

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก จ.....	204
ภาคผนวก ฉ.....	206
ภาคผนวก ช.....	208
ภาคผนวก ซ.....	211
ภาคผนวก ฌ.....	212
ภาคผนวก ฎ.....	217
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	232

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 โครงสร้างการใช้พลังงานของโลก ระหว่าง พ.ศ. 2471-2524	5
2 ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503-2524.....	36
3 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ : วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2516.....	39
4 ปริมาณการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศหลังการลดลงของปริมาณนำเข้า น้ำมันดิบ ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517).....	40
5 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2517	41
6 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2520-2521	43
7 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523	44
8 ตัวอย่างสินค้าที่มีราคาสูงขึ้นสำหรับกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2515-2523	56
9 ดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2515-2517.....	58
10 ดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2521-2523.....	59
11 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523.....	60
12 ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2531-2543.....	102
13 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2524-2531	103
14 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ใน พ.ศ. 2533	105
15 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ใน พ.ศ. 2534	106
16 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศโดยเฉลี่ยต่อปี ระหว่าง พ.ศ. 2540-2543	116
17 สาขาอุตสาหกรรมที่มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2542-2543).....	117
18 ตัวอย่างของสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีต้นทุนเพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน ครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2542-2543).....	117
19 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2540-2543.....	120
20 ปริมาณการผลิตน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2548.....	138
21 กำลังการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนเอนกประสงค์ที่สำคัญในประเทศไทย	154

บทนำ

น้ำมัน* เป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน และเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของทุกประเทศ ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา

น้ำมันเริ่มเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว น้ำมันชนิดแรก ๆ ที่เข้ามา คือ น้ำมันก๊าด ใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่าง น้ำมันหล่อลื่น ใช้สำหรับเครื่องจักรในโรงสีข้าวและโรงเลื่อย รวมทั้งน้ำมันเบนซิน ใช้เป็นแหล่งพลังงานสำหรับรถยนต์ ผู้คนส่วนใหญ่หันไปใช้น้ำมันเหล่านี้ร่วมกับวัสดุเชื้อเพลิงแบบดั้งเดิม ซึ่งได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันยาง และเทียนขี้ผึ้ง ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการนำน้ำมันดีเซลเข้ามาใช้ในสังคมไทยอีกชนิดหนึ่ง หลังจากนั้นจึงมีการนำเข้าน้ำมันเตาตามมา²

การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนไปใช้น้ำมันแทนเครื่องจักรไอน้ำ และความเจริญทางด้านคมนาคมทางบกที่เพิ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทำให้ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในสังคมไทยยังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลา 20 ปี ของการพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เศรษฐกิจของประเทศไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการกระจายการผลิต ทั้งในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ ความต้องการใช้พลังงาน** จึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงร้อยละ 9.8 ต่อปี คือจากการใช้พลังงานซึ่งมีปริมาณเทียบเท่าน้ำมันดิบเพียง 2,760 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2504 เพิ่มขึ้นเป็น 17,960 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2524 โดยที่ร้อยละ 75 เป็นพลังงานจากน้ำมัน³

* น้ำมัน (Oil) หมายถึง ผลิตภัณฑ์น้ำมันหรือน้ำมันสำเร็จรูปที่ได้จากการกลั่นน้ำมันดิบ ได้แก่ น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา น้ำมันก๊าด น้ำมันเครื่องบิน และก๊าดปิโตรเลียมเหลว

¹ กนการวรรณ ขอบุตร. (2544). บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526. หน้า 4-5.

² สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 8.

** พลังงานที่ใช้คือ น้ำมัน น้ำ ถ่านหิน ถ่านไม้ ไม้ฟืน ชานอ้อย และแกลบ

³ กระทรวงคมนาคม. (2526, 8 เมษายน). *คค. 0205/3813 เรื่อง นโยบายมาตรการประหยัดพลังงานในภาคการขนส่ง*. หน้า 1.

นอกจากนี้ ปริมาณการใช้รถยนต์ที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังการพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา คือ พ.ศ. 2512 มีรถยนต์ 594,385 คัน¹ เพิ่มขึ้นเป็น 1,762,453 คัน ใน พ.ศ. 2522² และเพิ่มเป็น 7,167,573 คัน ใน พ.ศ. 2533³ ครั้นเมื่อถึง พ.ศ. 2543 มีรถยนต์ 20,030,220 คัน⁴ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยใช้น้ำมันในปริมาณที่สูง

น้ำมันที่ใช้ในประเทศส่วนใหญ่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากองค์การโอเปก* ราคาน้ำมันภายในประเทศจึงผูกพันอยู่กับราคาน้ำมันในตลาดโลก เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันจึงส่งผลกระทบต่อราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันภายในประเทศด้วย ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมัน ซึ่งเกิดขึ้น 4 ครั้ง ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2543 คือ ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 ครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 ครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 และครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543 วิกฤติการณ์น้ำมัน 3 ครั้งแรก เกิดจากปัญหาทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตน้ำมัน ซึ่งส่งผลให้การผลิตน้ำมันดิบออกสู่ตลาดโลกมีปริมาณลดลง จนเกิดการขาดแคลนน้ำมันขึ้น ส่วนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 เกิดจากวิกฤติเศรษฐกิจเอเชียที่ทำให้ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในตลาดโลกเพื่อประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิตและการบริโภคลดลง ประเทศผู้ผลิตน้ำมันจึงลดปริมาณการผลิตน้ำมันดิบ ส่งผลให้น้ำมันขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้น

วิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้งส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าและบริการ อันเนื่องมาจากต้นทุนทางด้านน้ำมันที่สูงขึ้น รวมทั้งการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากน้ำมันที่ใช้ในประเทศส่วนใหญ่ต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ ในสภาวะปกติประเทศไทยต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศปีละหลายล้านบาทเพื่อนำเข้าน้ำมันอยู่แล้ว เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ประเทศไทยก็ยิ่งสูญเสียเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นจากการปรับขึ้น

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516, กันยายน). "การขนส่งและคมนาคม," *วารสารสถิติ* รายไตรมาส. 21(3) : 39.

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2526, มิถุนายน). "การขนส่งและคมนาคม," *วารสารสถิติ* รายไตรมาส. 31(2) : 41.

³ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2536?). *สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2534*. หน้า 200.

⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2545). *สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2544*. หน้า 181.

* องค์การโอเปก หรือ องค์การของประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก (Organization of Petroleum Exporting Countries - OPEC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 มีสมาชิกทั้งหมด 13 ประเทศ คือ อิรัก อิหร่าน คูเวต ซาอุดีอาระเบีย เวเนซุเอลา สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ แอลจีเรีย เอกวาดอร์ กาบอง อินโดนีเซีย ลิเบีย ไนจีเรีย และกาตาร์ แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) เหลือสมาชิกเพียง 10 ประเทศ ประเทศที่ถอนตัวออกจากองค์การโอเปกในเวลาต่อมา คือ เอกวาดอร์ กาบอง และอินโดนีเซีย

ของราคาน้ำมันในตลาดโลก ดังเช่น พ.ศ. 2522 ประเทศไทยนำเข้าน้ำมันดิบเป็นเงิน 23,855.3 ล้านบาท เมื่อถึง พ.ศ. 2523 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นถึง 39,295.2 ล้านบาท¹ หรือเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 64.72 นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2542 ประเทศไทยนำเข้าน้ำมันดิบมีมูลค่า 168,984 ล้านบาท² เมื่อถึง พ.ศ. 2543 มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นถึง 286,623 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 69.62³

ผลกระทบทางด้านสังคม คือ การดำรงชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนไปในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน เนื่องจากต้องใช้น้ำมันในราคาที่แพงขึ้น รวมทั้งยังต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตเพื่อใช้น้ำมันและไฟฟ้าให้น้อยลงตามมาตรการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าของรัฐบาล นอกจากนี้ ยังต้องรับภาระจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น จนทำให้เกิดการชุมนุมเรียกร้องในสังคมเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน

ปัญหาด้านเสถียรภาพทางการเมืองก็เป็นผลกระทบที่เกิดจากวิกฤติการณ์น้ำมันเช่นกัน เพราะนอกจากรัฐบาลจะถูกกดดันให้เร่งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำมันแล้ว รัฐบาลยังถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ตัวอย่างเช่น การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน พ.ศ. 2522 และ พ.ศ. 2523 กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้รัฐบาลถูกโจมตีจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านอย่างรุนแรง รวมทั้งยังเกิดการต่อต้านจากประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อาทิ องค์การนักศึกษา และสหภาพแรงงาน⁴ เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลในขณะนั้นเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในที่สุด

การแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้ง รัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหลายประการ ดังเช่น พ.ศ. 2522 รัฐบาลใช้มาตรการประหยัดไฟฟ้า โดยให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น⁵ และลดเวลาออกอากาศของสถานีวิทยุโทรทัศน์⁶

¹“ปีโตรเลียม,” (2524, มีนาคม). รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย. 14(3) : 22.

²กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2542. หน้า IV.

³กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2543. หน้า II.

⁴กฤษติน สุขศิริ. (2545). ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์. หน้า 112.

⁵สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2522, 28 กุมภาพันธ์). สร. 0202/ว.30 เรื่อง การป้องกัน การขาดแคลนน้ำมัน. หน้า 1.

⁶สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2522, 3 พฤษภาคม). สร. 0202/ว.79 เรื่อง การป้องกัน การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. หน้า 1.

ใน พ.ศ. 2523 รัฐบาลจำกัดระยะเวลาการให้บริการของสถานบริการต่าง ๆ เช่น สถานเติมน้ำมัน สถานีอาบน้ำ หรืออบตัว¹ เป็นต้น รวมทั้งให้สถานีบริการน้ำมันงดจำหน่ายน้ำมันในวันอาทิตย์² นอกจากนี้ ยังจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นใน พ.ศ. 2522* เพื่อควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน³ รวมทั้งตรึงราคาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

นอกจากนี้ รัฐบาลยังดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันในระยะยาว ด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ โดยเริ่มกำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)⁴ ต่อมาใน พ.ศ. 2524 มีการพบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอ และคุ้มค่าต่อการผลิตในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกที่บริเวณแหล่ง “สิริกิติ์” จังหวัดกำแพงเพชร⁵ ปัจจุบันประเทศไทยพบแหล่งน้ำมันเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่งทั้งบริเวณอ่าวไทยและบนบก**

รัฐบาลยังได้จัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยขึ้น ใน พ.ศ. 2521⁶ เพื่อเป็นองค์กรของรัฐในการพัฒนาธุรกิจปิโตรเลียมและแก้ไขปัญหาน้ำมันของประเทศ ซึ่งดำเนินงานมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังได้สร้างโรงกลั่นน้ำมันและขยายกำลังการผลิตให้เพิ่มขึ้น เพื่อลด

¹“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 10/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 185. หน้า 1-4.

²“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 12/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 13 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 192. หน้า 7-8.

* พ.ศ. 2534 รัฐบาลเปลี่ยนมาใช้ระบบราคาน้ำมันลอยตัว โดยยกเลิกการควบคุมราคาน้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันก๊าด และน้ำมันเตา เหลือเพียงก๊าซปิโตรเลียมเหลวที่ยังคงมีการควบคุมราคาอยู่ ปัจจุบันกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงจึงใช้ในการรักษาระดับราคาของก๊าซปิโตรเลียมเหลวเป็นหลัก

³ฐากร จุลินทร. (2536). *ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี*. หน้า 32.

⁴สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)*. หน้า 179.

⁵กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 88.

** แหล่งน้ำมันบริเวณอ่าวไทย เช่น แหล่งนางนวล บัวบาน ทานตะวัน เป็นต้น ส่วนบริเวณบนบก เช่น แหล่งปรีอกระเทียม จังหวัดพิษณุโลก แหล่งบึงหญ้า และบึงม่วง จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

⁶“พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521,” (2521, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 95 ตอนที่ 152. หน้า 1-26.

ปริมาณการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ ในปัจจุบันประเทศไทยมีโรงกลั่นน้ำมันทั้งสิ้น 8 แห่ง*

หนึ่ง รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการใช้ก๊าซธรรมชาติและถ่านหิน ซึ่งผลิตได้จากแหล่งภายในประเทศ และส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากพลังงานหมุนเวียน ทั้งแสงอาทิตย์ ลม และน้ำ รวมทั้งนำผลผลิตทางการเกษตรมาใช้เป็นพลังงานเพื่อทดแทนการใช้น้ำมัน นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และประหยัดพลังงาน โดยการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานให้แก่ประชาชน¹

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาน้ำมันในระยะยาวยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร เนื่องจากน้ำมันที่ผลิตได้จากแหล่งภายในประเทศ ยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ** อีกทั้งพลังงานทดแทนน้ำมันโดยเฉพาะพลังงานหมุนเวียนจากแสงอาทิตย์ ลม และน้ำก็ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เนื่องจากมีข้อจำกัดในการนำมาใช้ประโยชน์*** ดังนั้น ประเทศไทยจึงยังคงนำเข้าน้ำมันในปริมาณที่สูง ที่สำคัญประชาชนยังมีพฤติกรรมการใช้น้ำมันที่ฟุ่มเฟือย ทำให้ปัญหาจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้น ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเรื่อยมา

น้ำมันเป็นพลังงานหลักที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น วิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้น จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย โดยกำหนดช่วงเวลาที่ พ.ศ. 2516-2543 ซึ่งครอบคลุมการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 4 ครั้ง

* 1) โรงกลั่นน้ำมันฝาง 2) โรงกลั่นน้ำมันบางจาก 3) โรงกลั่นน้ำมันไทย 4) โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ 5) โรงกลั่นน้ำมันสตาร์ปิโตรเลียม 6) โรงกลั่นน้ำมันระยอง 7) โรงกลั่นน้ำมันที่ฟิไอ และ 8) โรงกลั่นน้ำมันระยองเพียวรีไฟน์

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. หน้า 4-5.

** ใน พ.ศ. 2543 ประเทศไทยสามารถผลิตน้ำมันดิบจากแหล่งภายในประเทศได้ 3,368 ล้านลิตร ในขณะที่นำเข้าน้ำมันดิบถึง 39,242 ล้านลิตร

*** ข้อจำกัดของพลังงานแสงอาทิตย์ คือ เซลล์แสงอาทิตย์มีราคาสูง ทำให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์มีราคาสูงกว่าต้นทุนการผลิตไฟฟ้าจากน้ำมัน พลังงานลมมีข้อจำกัด คือ พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีความเร็วลมต่ำกว่า 4 เมตรต่อวินาที ซึ่งไม่เหมาะสำหรับการผลิตไฟฟ้า และพลังงานน้ำมีข้อจำกัด คือ การสร้างเขื่อนสำหรับกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากต้องทำลายพื้นที่ป่าไม้ และยังคงกระทบต่อประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ที่มีการสร้างเขื่อนซึ่งต้องพากันย้ายถิ่นฐานบ้านเรือน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันยังไม่ม้งานวิจัยที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันที่มีต่อสังคมไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในช่วง พ.ศ. 2516-2543 แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับน้ำมัน ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่

กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาถึงการพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2461-2526 ผลการศึกษาพบว่า มีการเร่งรัดให้สำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ หลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันถึง 2 ครั้ง ในช่วง พ.ศ. 2516-2523

ทวี พาณิชพัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของประเทศไทย*. ปรินญาณิพนธ์ ร.ม. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับบรรษัทน้ำมันข้ามชาติของชาวต่างชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2421-2524 ผลการศึกษาพบว่า การพึ่งพารบรษัทน้ำมันข้ามชาติของรัฐบาลไทยนั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศมหาอำนาจ และความชำนาญด้านเทคโนโลยีในอุตสาหกรรมน้ำมันของชาวต่างชาติ

ปรเมษฐ์ บุญศรี. (2533). *ผลกระทบของนโยบายการค้าภายในและภายนอกประเทศที่มีผลต่อระดับราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม : ศึกษากรณีของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2530*. ปรินญาณิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาถึงนโยบายการค้าน้ำมันภายในและภายนอกประเทศที่มีอิทธิพลต่อระดับราคาน้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503-2530 ผลการศึกษาพบว่า นโยบายทางด้านน้ำมันขององค์การโอเปกเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับราคานำเข้าน้ำมัน และราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของประเทศไทย รวมทั้งนโยบายทางด้านน้ำมันของรัฐบาลไทยที่ควบคุมราคาน้ำมันในประเทศ ก็มีอิทธิพลต่อราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของประเทศไทยด้วยเช่นกัน

โสภณ สุภาพงษ์. (2534). *การจัดการด้านพลังงานเพื่อลดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจไทยเนื่องจากวิกฤติการณ์น้ำมัน*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาและเปรียบเทียบถึงมาตรการในการแก้ไขปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่างประเทศต่าง ๆ กับประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2516–2534 ผลการศึกษาพบว่าหลายประเทศมีมาตรการประหยัดพลังงานและพัฒนาแหล่งพลังงานใหม่ ๆ ในขณะที่ประเทศไทยก็มีการใช้พลังงานทดแทนน้ำมัน เช่น ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังนำระบบราคาน้ำมันลอยตัวมาใช้เพื่อให้ตลาดน้ำมันในประเทศมีการแข่งขันอย่างเสรี

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543
3. เพื่อศึกษาถึงวิธีการและผลของการแก้ไขปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันของรัฐบาลไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543
2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543
3. ทำให้ทราบถึงวิธีการและผลของการแก้ไขปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันของรัฐบาลไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516-2543
4. ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายแก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมันที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ จะศึกษาถึงสาเหตุ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนวิธีการและผลของการแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลไทยที่เกิดจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 4 ครั้ง ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2543 คือ ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 ครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 ครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 และครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ศึกษาถึงการเพิ่มขึ้นของราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระดับราคาสินค้าและบริการ รวมทั้งการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ผลกระทบทางด้านสังคม ศึกษาถึงการชุมนุมเรียกร้องในสังคมเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาจากน้ำมัน และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยที่เปลี่ยนไปในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันจากการปฏิบัติตามมาตรการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าของรัฐบาล ผลกระทบทางด้านการเมือง ศึกษาถึงปัญหาในด้านเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลที่เกิดจากวิกฤติการณ์น้ำมัน

วิธีการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ทั้งคำสั่งนายกรัฐมนตรี และราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งเอกสารชั้นรอง ทั้งหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือพิมพ์ รวมทั้งข้อมูลออนไลน์ หลังจากนั้น นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ แล้วจึงเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิกฤติการณ์น้ำมัน (Oil Crisis, Oil Shock, Fuel Shock) คือ เหตุการณ์ที่เกิดภาวะน้ำมันขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้นมากในตลาดโลก ซึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลกันระหว่างความต้องการใช้และปริมาณการผลิตน้ำมัน ความไม่สมดุลกันนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากภาวะสงคราม รวมทั้งการกำหนดนโยบายการผลิตและการตลาดขององค์การโอเปกซึ่งเป็นผู้ผลิตน้ำมันรายใหญ่ของโลก ทำให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นจนเกิดเป็นวิกฤติการณ์น้ำมัน

แหล่งศึกษาค้นคว้า

1. ห้องวารสารและหนังสือพิมพ์ สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
3. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
4. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
7. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
9. ห้องสมุดสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
10. ห้องสมุดรัฐสภา

บทที่ 1

พัฒนาการการใช้น้ำมันและการดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลก และของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516

น้ำมันเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของโลก โดยเฉพาะมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ตั้งแต่เริ่มมีการนำน้ำมันมาใช้ในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา อุตสาหกรรมน้ำมันก็เติบโตขึ้นพร้อมกับปริมาณความต้องการใช้น้ำมันของโลกที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด และมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของทุกประเทศ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา

ประเทศไทยมีการนำเข้าน้ำมันมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับแต่นั้นมาการใช้น้ำมันก็แพร่หลายมากขึ้น และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการผลิต ทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคการบริการ และการคมนาคมขนส่ง รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการบริโภค ที่สำคัญคือการใช้น้ำมันเป็นพลังงานสำหรับรถยนต์ ทำให้ปริมาณการใช้ น้ำมันเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากประเทศไทยต้องนำเข้าน้ำมันเป็นหลัก ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านพลังงาน และเพื่อลดปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายสนับสนุนให้มีการสำรวจแหล่งน้ำมันและดำเนินการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศ เพื่อลดการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

ก่อนที่จะกล่าวถึงผลกระทบที่ไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมัน จำเป็นต้องศึกษาถึงพัฒนาการการใช้ น้ำมันและการดำเนินธุรกิจน้ำมันทั้งของโลกและของประเทศไทยก่อน เพื่อเชื่อมโยงให้เข้าใจถึงผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมันได้ดียิ่งขึ้น

1. พัฒนาการใช้น้ำมันและการดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลกก่อน พ.ศ. 2516

พลังงานเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ของโลก พลังงานที่นำมาใช้สำหรับดำเนินกิจกรรมดังกล่าวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอยู่หลายประเภท เช่น ถ่านไม้ ฟืน น้ำมันจากพืช น้ำมันจากสัตว์ ถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และชีวมวล เป็นต้น น้ำมันเป็นพลังงานที่มีปริมาณการใช้มากกว่าพลังงานชนิดอื่น ๆ อีกทั้งยังมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของโลกมากที่สุด

น้ำมัน คือ ปิโตรเลียม* ชนิดหนึ่ง เป็นสารประกอบไฮโดรคาร์บอน (ธาตุไฮโดรเจนรวมกับธาตุคาร์บอน) ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจากซากพืชซากสัตว์ที่ทับถมสะสมกันกับเศษหินดินทรายและจมอยู่ใต้ดินเป็นเวลาหลายล้านปี จนเกิดเป็นน้ำมันดิบที่สามารถนำไปแปลงเป็นพลังงาน** เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับขับเคลื่อนยานพาหนะและเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม

ปัจจุบันน้ำมันที่ผลิตขึ้นมาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง นอกจากประโยชน์ในรูปของพลังงานแล้ว วัตถุดิบที่ได้จากการกลั่นน้ำมันยังสามารถนำไปใช้ในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี (Petrochemical Industry) ที่สกัดหรือแปรเปลี่ยนวัตถุดิบจากน้ำมันให้เป็นสารเคมีเพื่อใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ยางสังเคราะห์ เส้นใยสังเคราะห์ พลาสติก เครื่องสำอาง สีทาบ้าน ผงซักฟอก สบู่เหลว ปู่ย และยางมะตอยสำหรับราดถนน เป็นต้น น้ำมันจึงกลายเป็นปัจจัยหลักสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์และทำให้เศรษฐกิจของโลกเกิดการพัฒนา

1.1 การใช้น้ำมันของโลก

1.1.1 ก่อนการสำรวจพบแหล่งน้ำมัน

ในสมัยโบราณก่อนที่น้ำมันจะกลายเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อสังคมโลกนั้น มนุษย์ได้อาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ยกของ บรรทุกของ และการเดินทาง เป็นต้น อีกทั้งยังนำวัสดุเชื้อเพลิงแบบดั้งเดิมที่หาได้ใกล้ตัวมาใช้ในการดำรงชีวิต ทั้งการหุงต้มอาหาร ให้แสงสว่าง และให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย วัสดุเชื้อเพลิงดังกล่าว ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ และน้ำมันพืช เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันละหุ่ง

* ปิโตรเลียม แบ่งออกได้หลายชนิด คือ น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ และก๊าซธรรมชาติเหลว

** พลังงาน หมายถึง ความสามารถซึ่งมีอยู่ในตัวของสิ่งนี้อาจให้แรงงานได้ (ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) หรือ หมายถึง พลังต่าง ๆ ที่นำมาใช้ให้เกิดเป็นงาน เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน ไม้ฟืน แกลบ กากอ้อย ชีวมวล ลม (หมุนกังหันลมเพื่อผลิตไฟฟ้า) น้ำ (ปล่อยน้ำจากเขื่อนหมุนกังหันเพื่อผลิตไฟฟ้า) และแสงอาทิตย์ (ใช้เซลล์แสงอาทิตย์เพื่อผลิตไฟฟ้า)

รวมทั้งน้ำมันจากสัตว์ เช่น ไชปลาวาพ และซีผึ้ง¹ เป็นต้น นอกจากนี้ ลมและน้ำก็เป็นพลังงานที่สำคัญเช่นกัน กล่าวคือ คนสมัยโบราณใช้พลังงานจากลมช่วยดันเรือเดินสมุทรให้ขับเคลื่อนไปในทะเล ใช้พลังงานน้ำในการหมุนกังหันน้ำและเครื่องจักรในโรงสีข้าว ตลอดจนโรงงานอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ซึ่งมักตั้งอยู่ใกล้น้ำตกหรือเขื่อนที่กั้นแม่น้ำสายใหญ่² ครั้นในช่วง พ.ศ. 2243-2343 วิทยาการทางด้านเทคโนโลยีของโลกมีมากขึ้นโดยลำดับ ถ่านหินกลายเป็นพลังงานที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนรถยนต์ รถไฟ และใช้ในอุตสาหกรรมเหล็ก³

สำหรับน้ำมันนั้น ผู้คนในดินแดนเปอร์เซีย เมโสโปเตเมีย อียิปต์ อาณาจักรโรมัน และจีน รู้จักนำมาใช้ประโยชน์สำหรับให้ความร้อนและแสงสว่างตั้งแต่อดีตแล้ว ดังเช่น ชาวเมโสโปเตเมียใช้น้ำมันเชื่อมประสานก้อนอิฐสำหรับการก่อสร้างกำแพงรอบเมือง เพื่อป้องกันข้าศึก ชาวอียิปต์โบราณใช้น้ำมันสำหรับหล่อลื่นล้อและเพลลาของรถม้า ส่วนชาวจีนใช้น้ำมันสำหรับจุดตะเกียงตามบ้านเรือน⁴ น้ำมันที่นำมาใช้ประโยชน์ดังกล่าว เป็นน้ำมันที่พุ่งขึ้นมาสู่ผิวโลกหรือขุดพบในหลุมตื้น ๆ⁵ เท่านั้น

การใช้น้ำมันในขณะนั้นยังไม่แพร่หลาย เนื่องจากมีปัญหาทางด้านเทคโนโลยีในการสำรวจและขุดเจาะน้ำมัน รวมทั้งปัญหาทางด้านขนส่งลำเลียงน้ำมัน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้ประโยชน์จากน้ำมันสามารถทำได้ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับแหล่งน้ำมันเท่านั้น จากสาเหตุดังกล่าวจึงยังไม่มีผู้ใดให้ความสนใจสำรวจแหล่งน้ำมันอย่างจริงจัง ดังนั้นพลังงานที่ใช้สำหรับให้แสงสว่างและหล่อลื่นเครื่องจักร จึงมาจากน้ำมันพืชและน้ำมันจากสัตว์เป็นหลัก

1.1.2 หลังการสำรวจพบแหล่งน้ำมัน

ใน พ.ศ. 2402 มีการสำรวจพบแหล่งน้ำมันและนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกที่มลรัฐเพนซิลวาเนีย (Pennsylvania) ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยนายเอดวิน ลอเรนทีน

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 2.

² จรวย บุญยุค และคนอื่น ๆ. (2529). *พลังงาน*. หน้า 102.

³ ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 17.

⁴ ตติยา ใจบุญ. (2545). *วิกฤตการณ์น้ำมันโลก : กับชะตากรรมของมนุษย์ในวิถีบริโภคนิยม*. หน้า 15-16.

⁵ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *รอบรู้เรื่องปิโตรเลียม : เรื่องราวของอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซในประเทศไทย*. หน้า 10.

เดรก (Edwin Laurentine Drake)* เป็นผู้ริเริ่มในการขุดเจาะ และสามารถนำน้ำมันขึ้นมาได้เป็นคนแรกด้วยการขุดเจาะในระดับความลึกที่ 69 ฟุต¹ นับเป็นการเริ่มต้นของอุตสาหกรรมน้ำมันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ด้วยคุณสมบัติของน้ำมันที่มีสถานะเป็นของเหลว สามารถไหลไปตามท่อส่งน้ำมันได้สะดวก ใช้กับเครื่องจักรเครื่องยนต์ได้ง่าย และไม่มีกากหลงเหลืออยู่หลังจากการเผาไหม้แล้ว² ผู้คนจึงหันมานิยมใช้น้ำมันกันมากขึ้น ทำให้ถ่านหินซึ่งเคยเป็นพลังงานหลักเริ่มลดความสำคัญลงไป ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการผลิตน้ำมันก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าการผลิตถ่านหิน นอกจากนี้ น้ำมันยังให้พลังงานต่อหน่วยน้ำหนักที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าการใช้ถ่านหิน ด้วยคุณสมบัติของน้ำมันดังกล่าว ทำให้อุตสาหกรรมน้ำมันของสหรัฐอเมริกาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และสหรัฐอเมริกาจึงกลายเป็นประเทศผู้ผลิตน้ำมันที่สำคัญของโลกด้วย

ใน พ.ศ. 2443 มีการพัฒนาประดิษฐ์เครื่องยนต์จากที่เคยใช้ระบบไอน้ำมาเป็นเครื่องยนต์ที่ใช้เครื่องยนต์โดยอาศัยน้ำมันเป็นแหล่งพลังงาน และต่อมายังมีการพัฒนาสร้างเครื่องจักรกลที่ใช้น้ำมันในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 น้ำมันกลายเป็นยุทธปัจจัยสำคัญของกองทัพ โดยเป็นพลังงานขับเคลื่อนเรือยนต์แทนถ่านหิน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง การใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หลายประเทศจำเป็นต้องใช้น้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญในการบูรณะประเทศ และพัฒนาอุตสาหกรรมที่ถูกทำลายเสียหายในระหว่างที่เกิดสงคราม อีกทั้งประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ ทวีปยุโรป และญี่ปุ่นก็มีการเดินทางโดยรถยนต์ที่แพร่หลายมากขึ้น เห็นได้จากในช่วง พ.ศ. 2493-2498 ปริมาณการผลิตถ่านหินของประเทศในทวีปยุโรปและญี่ปุ่นลดลงเรื่อย ๆ³ ในขณะที่เริ่มนำเข้าน้ำมันมากขึ้น ส่วนประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทวีป

* เดรกเกิดเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2362 ในมลรัฐนิวยอร์ก ทำงานมาหลายอาชีพโดยเฉพาะลูกเรือกลไฟและนายตรวจรถไฟ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำให้เขาสนใจในการขุดเจาะหาน้ำมันเพื่อนำมาถลุงเป็นน้ำมันก๊าด เดรกได้ก่อตั้งบริษัทน้ำมันเซเนกา (Seneca Oil Company) โดยเช่าที่ดินของบริษัทหินน้ำมันแห่งเพนซิลวาเนีย (Pennsylvania Rock Oil Company) ซึ่งเป็นบริษัทแม่ที่เขามีหุ้นอยู่เพื่อใช้ในการขุดเจาะน้ำมัน ด้วยความพยายามของเดรก ทำให้เขาสามารถขุดเจาะและนำน้ำมันขึ้นมาได้สำเร็จเป็นคนแรก ในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2402 เดรกถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2423 ขณะมีอายุได้ 61 ปี

¹ สาริต เกรแก้ว. (2541). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเข้าน้ำมันดีเซลและน้ำมันเบนซินของประเทศไทย*. หน้า 31.

² ชมเฟลิน จันท์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : ทนทางหลุดพ้น*. หน้า 3-4.

³ Horst Mendershaesen. (1976). *Coping with the Oil Crisis*. p. 7.

ละตินอเมริกา และทวีปแอฟริกา¹ ก็มีความต้องการใช้น้ำมันในปริมาณที่สูงขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เป็นการใช้น้ำมันในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมของประเทศ น้ำมันจึงเป็นพลังงานสำหรับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น การขนส่งและการคมนาคม ทำให้สัดส่วนการใช้จ่ายเงินของโลกมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ ในขณะที่สัดส่วนการใช้น้ำมันของโลกมีมากขึ้นตามลำดับ ดังตาราง 1 อื่นๆ ความสามารถในการจัดส่งน้ำมันของบริษัทน้ำมันไปยังประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ได้สะดวกมากขึ้น ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนานำเข้าน้ำมันเพิ่มขึ้น

ตาราง 1 โครงสร้างการใช้พลังงานของโลก ระหว่าง พ.ศ. 2471-2524

(หน่วย : ล้านตันน้ำมัน)

ปี	ถ่านหิน		น้ำมัน		ก๊าซธรรมชาติ		อื่น ๆ	
	ปริมาณ	ร้อยละ	ปริมาณ	ร้อยละ	ปริมาณ	ร้อยละ	ปริมาณ	ร้อยละ
2471	858.4	74	185.6	16	34.8	3	81.2	7
2481	867.0	68	267.8	21	76.5	6	63.7	5
2491	986.1	57	467.1	27	138.4	8	138.4	8
2501	1,316.0	47	924.0	33	308.0	11	252.0	9
2511	1,560.6	34	1,927.8	42	826.2	18	275.4	6
2521	1,805.0	27	3,075.1	46	1,270.1	19	534.8	8
2524	1,757.9	27	2,930.0	45	1,302.2	20	520.9	8

ที่มา: ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 6.

1.2 การดำเนินธุรกิจน้ำมันของโลก

หลังจากมีการสำรวจพบแหล่งน้ำมันในบริเวณมลรัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ พ.ศ. 2402 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาก็ได้ขยายการสำรวจหาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ และนำน้ำมันขึ้นมาใช้ประโยชน์มากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากจะเป็นการขยายพื้นที่การผลิตน้ำมันเพื่อเพิ่มปริมาณการจำหน่ายน้ำมันในประเทศแล้ว สหรัฐอเมริกายังส่งน้ำมันเป็นสินค้าออกเพื่อไปจำหน่ายในทวีปยุโรปอีกด้วย

เมื่อปริมาณการใช้น้ำมันของโลกสูงขึ้น สหรัฐอเมริกาก็เกรงว่าแหล่งน้ำมันภายในประเทศจะหมดไป จึงสนับสนุนให้บริษัทน้ำมันของตนออกไปสำรวจแหล่งน้ำมันภายนอก

¹Peter R. Odell. (2520). *Oil and World Power : Background to the Oil Crisis* =
โลกน้ำมัน : ภูมิหลังวิกฤตการณ์น้ำมันโลก. วนาศรี สามนเสน แปล. หน้า 150.

ประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2463 เป็นต้นมา¹ นอกจากสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่มีอาณานิคมโดยเฉพาะอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ ต่างก็แข่งขันกันสำรวจหาแหล่งน้ำมันทั้งภายในและภายนอกประเทศที่เป็นดินแดนอาณานิคมของตนเอง จนเกิดเป็นอุตสาหกรรมน้ำมันที่ดำเนินการระหว่างประเทศในลักษณะของบริษัทน้ำมันนานาชาติหรือบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีขอบข่ายและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหลายประเทศ

การดำเนินธุรกิจน้ำมันในรูปของบริษัทน้ำมันข้ามชาตินี้ครอบคลุมไปทั่วโลก ถึงแม้บริษัทสาขาในหลายประเทศปฏิบัติงานด้วยบุคคลหลายสัญชาติ แต่ผู้บริหารส่วนใหญ่มาจากบริษัทน้ำมันของประเทศอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้น² คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ บริษัทน้ำมันข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลในการดำเนินการขุดเจาะและจำหน่ายน้ำมันยังนอกประเทศมีทั้งหมด 7 บริษัท หรือที่เรียกว่า “บริษัทเจ็ดพี่น้อง” (Seven Sisters)³ ดังต่อไปนี้

1. บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์ หรือบริษัทเอ็กซอน
(Standard Oil of New Jersey, Exxon)
2. บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก หรือบริษัทโมบิล
(Standard Oil of New York, Mobil)
3. บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนีย หรือบริษัทเชฟรอน
(Standard Oil of California, Chevron)
4. บริษัทกัลฟออยล์ (Gulf Oil Corporation, Gulf)
5. บริษัทเท็กซัสออยล์ หรือบริษัทเท็กซากอ (Texas Oil Company, Texaco)
6. บริษัทรอยัลดัตช์-เชลล์ หรือบริษัทเชลล์
(The Royal Dutch-Shell Group, Shell)
7. บริษัทบริติชปิโตรเลียม หรือบริษัท บี.พี
(British Petroleum Company, B.P.)

บริษัทน้ำมัน 5 บริษัทแรกเป็นของสหรัฐอเมริกา โดยบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก และบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนีย เป็น 3 บริษัทที่แยกกิจการมาจากบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์เดิมของตระกูลร็อกกีเฟลเลอร์

¹ Abdulaziz Al. Sawayegh. (1984). *Arab Petro-Politics*. p. 14.

² Peter R. Odell. (2520). *Oil and World Power : Background to the Oil Crisis =*
โลกน้ำมัน : ภูมิหลังวิกฤตการณ์น้ำมันโลก. วนาศรี สามนเสน แปล. หน้า 4.

³ Abdulaziz Al. Sawayegh. (1984). *op. cit.* p. 6.

(Rockefeller) ซึ่งเลิกกิจการไป ส่วนบริษัทรอยัลดัตช์-เชลล์ เป็นบริษัทที่ร่วมลงทุนระหว่าง อังกฤษและเนเธอร์แลนด์ โดยเนเธอร์แลนด์เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ในอัตราส่วน 60 : 40 และบริษัทสุดท้าย คือ บริษัทบริติชปิโตรเลียมเป็นของอังกฤษ

บริษัทน้ำมันทั้ง 7 บริษัทเข้าไปดำเนินธุรกิจน้ำมันทั้งการผลิตและค้าน้ำมันอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในชื่อที่แตกต่างกัน โดยจัดตั้งบริษัทสาขาขึ้น เช่น บริษัทรอยัลดัตช์-เชลล์ มีบริษัทสาขาในประเทศไทย คือ บริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด นอกจากนี้ หลายบริษัทก็ร่วมลงทุนกันจัดตั้งเป็นบริษัทใหญ่เพื่อดำเนินการสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในประเทศต่าง ๆ ที่มีแหล่งน้ำมัน เช่น บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์ เข้าร่วมทุนกับบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก จัดตั้งเป็นบริษัทแอสตันดาร์ตแวกคัมออยล์ (Standard Vacuum Oil Company) ดำเนินธุรกิจน้ำมันในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อินเดีย ออสเตรเลีย และแอฟริกา และบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนียเข้าร่วมทุนกับบริษัทเท็กซัสออยล์ ก่อตั้งบริษัทที่ชื่อว่า บริษัทคาลเท็กซ์ (Caltex) ดำเนินธุรกิจน้ำมันอย่างกว้างขวางในทวีปเอเชีย¹

บริษัทน้ำมันดังกล่าวยังเข้าไปดำเนินธุรกิจน้ำมันในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งเป็นดินแดนที่มีแหล่งน้ำมันอุดมสมบูรณ์ เช่น บริษัทบริติชปิโตรเลียม บริษัทรอยัลดัตช์-เชลล์ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์ และบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก ร่วมลงทุน ก่อตั้งบริษัทอริค ปิโตรเลียม จำกัด ดำเนินธุรกิจน้ำมันในอิรัก² บริษัทกัลฟออยล์และบริษัทบริติชปิโตรเลียมร่วมลงทุนก่อตั้งบริษัทคูเวตออยล์ ดำเนินธุรกิจน้ำมันในคูเวต นอกจากนี้ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวเจอร์ซีย์ บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนีย และบริษัทเท็กซัสออยล์ ร่วมกันก่อตั้งบริษัทอรามโก (ARAMCO) ดำเนินธุรกิจน้ำมันในซาอุดีอาระเบีย³ เป็นต้น

บริษัทน้ำมันซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้เข้าไปดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศต่าง ๆ ด้วยลักษณะที่คล้ายกัน โดยเริ่มจากการขอสัมปทานการขุดเจาะน้ำมันจากรัฐบาลประเทศเจ้าของบ่อน้ำมัน หลังจากนั้นน้ำมันขึ้นมาจำหน่ายแล้ว บริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้ต้องจ่ายค่าสัมปทาน ค่าภาษี และผลกำไรบางส่วนให้รัฐบาลประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันในอัตราที่ตกลงกัน ส่วนนโยบายในการผลิตและการจำหน่ายน้ำมันจะอยู่ในความควบคุมของบริษัทน้ำมันต่างชาติ ทำให้ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันได้รับรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ในขณะที่บริษัทน้ำมันต่างชาติกลับได้รับรายได้จากการค้าน้ำมันจำนวนมาก

¹ ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย*. หน้า 34-35.

² สาริต เกรแก้ว. (2541). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเข้าน้ำมันดีเซลและน้ำมันเบนซินของประเทศไทย*. หน้า 38.

³ ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : ทนทางหลุดพ้น*. หน้า 10.

ถึงแม้ว่าภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำมันอุดมสมบูรณ์ แต่ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 การผลิตและการค้าน้ำมันในบริเวณนี้มีไม่มากนัก บริเวณที่ผลิตและมีการค้าน้ำมันมากที่สุดอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือและทวีปอเมริกาใต้ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา เม็กซิโก และเวเนซุเอลา แต่ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางกลายเป็นแหล่งผลิตและค้าน้ำมันที่สำคัญมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก ทั้งนี้มาจากเหตุผลสำคัญ คือ ภูมิภาคส่วนใหญ่ของประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นทะเลทราย ไม่มีภูเขาและป่าทึบ การลำเลียงน้ำมันไปยังประเทศนำเข้าน้ำมันจึงสะดวก ทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำมันจากประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางต่ำกว่าต้นทุนการผลิตน้ำมันจากประเทศอื่น¹

ความต้องการใช้น้ำมันที่เพิ่มขึ้นนี้ ทำให้ประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางมีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของโลกมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังเมื่อประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางและประเทศผู้ส่งออกน้ำมันอื่น ๆ ร่วมกันก่อตั้งองค์การโอเปกขึ้น นโยบายในการกำหนดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมันขององค์การโอเปก กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันซึ่งส่งผลกระทบต่อทั่วโลก

2. การก่อตั้งและการดำเนินงานขององค์การโอเปกก่อน พ.ศ. 2516

การดำเนินงานและการวางนโยบายน้ำมันที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกันขององค์การโอเปก นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์การโอเปกมีความมั่นคงมากขึ้น และเป็นองค์การที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิตน้ำมัน และการขึ้นลงของราคาน้ำมันในตลาดโลก

2.1 การก่อตั้งองค์การโอเปก

หลังจาก พ.ศ. 2463 เป็นต้นมา รัฐบาลของประเทศอุตสาหกรรม เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ สนับสนุนให้บริษัทน้ำมันของตนออกไปสำรวจและดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศต่าง ๆ ที่มีแหล่งน้ำมันอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง การที่ประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางขาดแคลนเงินทุนและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการสำรวจ ขุดเจาะ และผลิตน้ำมัน รวมทั้งยังอยู่ในฐานะอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทน้ำมันต่างชาติ จึงต้องยินยอมให้สัมปทานแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาขอดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศของตน บริษัทน้ำมันต่างชาติได้รับอิสระและสามารถผูกขาดธุรกิจน้ำมันทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสำรวจ ขุดเจาะและผลิตน้ำมัน อีกทั้งยังสามารถกำหนดปริมาณการผลิตและราคาจำหน่ายน้ำมันได้เอง สร้างผลกำไรให้แก่บริษัทน้ำมันต่างชาติเป็นอย่างมาก ในขณะที่

¹ ตะวันชาย ชุมสาย. (2523). *น้ำมันขึ้นราคา! บทบาทของโอเปกและบริษัทน้ำมันข้ามชาติ*.

ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันกลับไม่ได้รับส่วนแบ่งของผลกำไรนั้น ได้รับเพียงค่าตอบแทนเป็นเงินค่าภาคหลวงในอัตราที่ต่ำจากบริษัทน้ำมันต่างชาติ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันโดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางได้รับเอกราช และหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ ในขณะที่ความรู้สึกชาตินิยม และปฏิกิริยาต่อต้านการควบคุมอุตสาหกรรมน้ำมันของต่างชาติมีมากขึ้น ประเทศเหล่านี้ต้องการได้รับส่วนแบ่งของผลกำไรจากธุรกิจน้ำมันในประเทศของตนที่เป็นธรรม โดยที่เวเนซุเอลาเป็นประเทศแรกที่เจรจาเรียกร้องให้บริษัทน้ำมันต่างชาติจ่ายภาษีกำไรได้เป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. 2491 ซึ่งสามารถเก็บอัตรากำไรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50 หลังจากนั้นซาอุดีอาระเบียก็เป็นประเทศแรกในภูมิภาคตะวันออกกลางที่เริ่มเก็บภาษีกำไรในอัตราร้อยละ 50 ใน พ.ศ. 2493 เช่นกัน¹ ต่อมาประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันอื่น ๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลางต่างก็เรียกร้องเก็บภาษีกำไรจากบริษัทน้ำมันต่างชาติของตนบ้าง

จนกระทั่งหลัง พ.ศ. 2498 ได้เกิดภาวะน้ำมันดิบล้นตลาด ซึ่งเป็นผลมาจากการผลิตน้ำมันจากแหล่งน้ำมันแห่งใหม่มีมากขึ้น เช่น แหล่งน้ำมันของลิเบียและไนจีเรีย เป็นต้น ทำให้ปริมาณน้ำมันที่ผลิตได้มีมากเกินไปเกินความต้องการใช้ บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงลดราคาน้ำมันลงเพื่อกระตุ้นความต้องการใช้น้ำมันของโลก โดยเฉพาะการลดราคาน้ำมันที่ผลิตจากเวเนซุเอลาและประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางในระหว่าง พ.ศ. 2502-2503² แต่การลดราคาน้ำมันดังกล่าวไม่ได้ช่วยเพิ่มปริมาณความต้องการน้ำมันของโลกมากนัก และยังสร้างความไม่พอใจให้แก่ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อบริษัทน้ำมันต่างชาติได้รับรายได้จากการจำหน่ายน้ำมันลดลง ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันก็จะได้รับค่าภาคหลวงและภาษีกำไรน้อยลงตามไปด้วย การสำรวจแหล่งน้ำมัน การผลิต และการค้าน้ำมันโดยบริษัทน้ำมันต่างชาตินี้ ทำให้ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันมีอำนาจต่อรองต่ำ ไม่สามารถกำหนดราคาน้ำมันเองได้ ประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันจึงต้องการเป็นอิสระจากอิทธิพลของบริษัทน้ำมันต่างชาติด้วยการเข้าไปควบคุมปริมาณการผลิตและกำหนดราคาน้ำมันเอง

ดังนั้น ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2503 ผู้แทนจาก 5 ประเทศ คือ อิรัก อิหร่าน ซาอุดีอาระเบีย คูเวต และเวเนซุเอลา ได้ประชุมร่วมกันที่กรุงแบกแดด ประเทศอิรัก ที่ประชุมได้ตกลงร่วมกันจัดตั้ง “องค์การของประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก” หรือ “องค์การโอเปก”

¹ ตะวันชาย ชุมสาย. (2523). *น้ำมันขึ้นราคา! บทบาทของโอเปกและบริษัทน้ำมันข้ามชาติ*.

หน้า 60.

² L. Donald Fixler & Robert L. Ferrar. (1976). “An Application of Economic Theory to Middle Eastern Oil Pricing,” in *Arab Oil : Impact on the Arab Countries and Global Implications*. p. 22.

(Organization of Petroleum Exporting Countries : OPEC)¹ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ประเทศสมาชิกจะปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อให้เกิดการประสานสอดคล้องกันในนโยบายน้ำมันของประเทศสมาชิก รวมทั้งควบคุมให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกมีเสถียรภาพมากขึ้น² อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติที่ได้รับสัมปทานและค่าน้ำมันอยู่ในประเทศของตนด้วย องค์การโอเปกมีสมาชิกทั้งหมด 13 ประเทศ อีก 8 ประเทศที่เข้ามาเป็นสมาชิกในภายหลังคือ เอกวาดอร์ กาตาร์ อินโดนีเซีย ลิเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ แอลจีเรีย ไนจีเรีย และกาบอง*

2.2 การดำเนินงานขององค์การโอเปก

ในระยะแรกองค์การโอเปกยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดปริมาณการผลิตน้ำมัน เนื่องจากแต่ละประเทศสมาชิกยังมีความเห็นไม่สอดคล้องกันในเรื่องปริมาณน้ำมันที่ควรผลิต จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2511 องค์การโอเปกได้ออกแถลงการณ์ฉบับหนึ่งเพื่อกำหนดนโยบายขององค์การโอเปกที่มีต่อบริษัทน้ำมัน แถลงการณ์ฉบับนี้ชื่อว่า “ถ้อยแถลงว่าด้วยนโยบายน้ำมันของประเทศสมาชิก (Declaratory Statement on Petroleum in Member Countries)³ มีสาระสำคัญ คือ รัฐบาลของประเทศสมาชิกในองค์การโอเปกจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ และองค์การโอเปกจะเป็นผู้กำหนดราคาประเมินหรือราคาประกาศน้ำมันดิบ (Posted Price) ซึ่งเป็นราคาสำหรับการคำนวณภาษีและค่าสัมปทานที่บริษัทน้ำมันต่างชาติต้องจ่ายให้แก่ประเทศสมาชิกซึ่งเป็นเจ้าของบ่อน้ำมัน⁴ ดังนั้นเมื่อราคาประกาศน้ำมันดิบเพิ่มขึ้น องค์การโอเปกก็จะได้รับรายได้จากค่าภาษีและค่าสัมปทานเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

แถลงการณ์ฉบับนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานอย่างจริงจังขององค์การโอเปก และแสดงให้เห็นถึงนโยบายในการควบคุมกิจการน้ำมันขององค์การโอเปกที่ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม องค์การโอเปกยังไม่สามารถขึ้นราคาประกาศน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติได้ เนื่องจากขณะนั้นปริมาณน้ำมันในตลาดโลกยังมีเหลืออยู่มาก

¹ Naiem A. Sherbiny. (1976). “Arab Oil Production Policies in the Context of International Conflicts,” in *Arab Oil : Impact on the Arab Countries and Global Implications*. p. 41.

² Abdulaziz Al. Sowayegh. (1984). *Arab Petro-Politics*. p. 34.

* ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) องค์การโอเปกเหลือสมาชิกเพียง 10 ประเทศ ประเทศที่ถอนตัวออกจากองค์การโอเปก คือ เอกวาดอร์ กาบอง และอินโดนีเซีย

³ ตะวันชาย ชุมสาย. (2523). *น้ำมันขึ้นราคา! บทบาทของโอเปกและบริษัทน้ำมันข้ามชาติ*. หน้า 98-99.

⁴ ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : ทนทางหลุดพ้น*. หน้า 19.

ใน พ.ศ. 2513 องค์การโอเปกสามารถประสานนโยบายและดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน จนสามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทน้ำมันต่างชาติเพื่อเพิ่มราคาประกาศน้ำมันดิบได้เป็นผลสำเร็จ โดยที่ลิเบียภายใต้การนำของพันเอกคัตดาฟี (Colonel Muammahd Qaddafi) สามารถเจรจาต่อรองขอเพิ่มราคาประกาศน้ำมันดิบและอัตราภาษีกับบริษัทน้ำมันต่างชาติของอังกฤษได้สำเร็จเป็นประเทศแรก

ความสำเร็จของลิเบียในครั้งนี้ ทำให้ประเทศสมาชิกอื่นๆ ขององค์การโอเปก ตกลงที่จะขอเพิ่มราคาประกาศน้ำมันดิบกับบริษัทน้ำมันต่างชาติให้เป็นแบบเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อขจัดความไม่เสมอภาคระหว่างบริษัทน้ำมันต่างชาติกับประเทศเจ้าของบ่อน้ำมันให้หมดไป ดังนั้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2514 จึงได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกขององค์การโอเปกและบริษัทน้ำมันต่างชาติที่กรุงเตหะราน ประเทศอิหร่าน¹ ในช่วงแรกบริษัทน้ำมันไม่ยอมรับข้อเสนองขององค์การโอเปก องค์การโอเปกจึงขู่ว่าจะไม่ยอมให้บริษัทน้ำมันต่างชาติผลิตน้ำมันได้ตามปกติ บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงต้องยินยอมตามข้อเสนอ และให้เพิ่มราคาประกาศน้ำมันดิบในแถบอ่าวเปอร์เซีย คือ เพิ่มขึ้นจากบาร์เรลละ 1.80 ดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งเป็นราคาที่บริษัทน้ำมันต่างชาติคิดเอาไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นบาร์เรลละ 2.29 ดอลลาร์สหรัฐฯ²

นอกจากนี้ องค์การโอเปกยังเห็นว่ารายได้หลักของตนอยู่ที่ทรัพยากรน้ำมัน และแต่ละปีน้ำมันสำรองก็มีปริมาณน้อยลงเป็นลำดับ หากปล่อยให้ธุรกิจน้ำมันเป็นของต่างชาติเพียงฝ่ายเดียว จะทำให้ประเทศของตนไม่สามารถควบคุมบริหารงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมน้ำมันให้เป็นไปตามความต้องการได้ ดังนั้น องค์การโอเปกจึงต้องการเข้าไปถือหุ้นเพื่อมีส่วนในการเป็นเจ้าของและบริหารงานร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ และที่สำคัญต้องการควบคุมให้บริษัทเหล่านี้เพิ่มหรือลดปริมาณการผลิตน้ำมันตามความต้องการขององค์การโอเปกได้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 องค์การโอเปกสามารถบีบบังคับให้บริษัทน้ำมันต่างชาติโอนหุ้นให้ตนในอัตราร้อยละ 25 และต้องโอนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนครบร้อยละ 51³ โดยที่ซาอุดีอาระเบียเป็นประเทศแรกที่สามารถเจรจาให้บริษัทออรามโกซึ่งได้รับสัมปทานดำเนินการขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศของตน โอนหุ้นของบริษัทให้กับรัฐบาลได้สำเร็จ หลังจากนั้นประเทศสมาชิกในองค์การโอเปกอื่น ๆ อาทิ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ กาตาร์ คูเวต และอิรัก ต่างก็สามารถเข้าไปถือหุ้นร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างชาติในประเทศของตนสำเร็จเช่นเดียวกัน เมื่อองค์การโอเปกมีหุ้นอยู่ในบริษัทน้ำมันต่างชาติ นอกจากสามารถควบคุมการบริหารกิจการและปริมาณการผลิต

¹“คำประกาศแห่งยุคสมัย,” (2544). ใน น้ำมัน. หน้า 23.

²แหล่งเดิม.

³ ตะวันชาย ชุมสาย. (2523). น้ำมันขึ้นราคา! บทบาทของโอเปกและบริษัทน้ำมันข้ามชาติ.

น้ำมันได้แล้ว ยังถือเป็นก้าวแรกขององค์การโอเปกที่สามารถเรียนรู้และมีประสบการณ์จากการจำหน่ายน้ำมันในตลาดโลกได้เอง โดยไม่ถูกผูกขาดจากบริษัทน้ำมันต่างชาติดั้งเดิม

การดำเนินงานขององค์การโอเปกในด้านนโยบายของการกำหนดราคาน้ำมัน และการเข้าไปถือหุ้นเพื่อร่วมบริหารกิจการน้ำมันร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ ส่งผลให้องค์การโอเปกกลายเป็นกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของราคาน้ำมันในตลาดโลก เห็นได้จากเมื่อองค์การโอเปกลดปริมาณการผลิตและเพิ่มราคาน้ำมันดิบ ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกก็สูงขึ้นจนเกิดเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก ดังเช่นในประเทศไทย

3. พัฒนาการการใช้น้ำมันของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516

3.1 การใช้พลังงานของประเทศไทยก่อนการนำเข้าน้ำมัน

สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นสังคมเกษตรกรรม ลักษณะของเศรษฐกิจเป็นแบบพอยังชีพหรือเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงตนเอง ประกอบอาชีพปลูกข้าวเป็นหลัก อีกทั้งยังเก็บของป่า ปลูกผักผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร กิจกรรมทางเศรษฐกิจเหล่านี้ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ และแรงงานคนหรือแรงงานสัตว์เป็นปัจจัยสำคัญ¹ วัสดุเชื้อเพลิงที่ใช้ในการดำรงชีวิตของคนไทยในอดีตก่อนนำน้ำมันเข้ามาใช้ในประเทศ จึงเป็นวัสดุเชื้อเพลิงที่หาได้ง่ายในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันงา น้ำมันยาง น้ำมันมะพร้าว และเทียนขี้ผึ้ง วัสดุเชื้อเพลิงดังกล่าวถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการหุงต้มอาหาร จุดตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างในยามค่ำคืน ใช้ในงานหัตถกรรมและประติมากรรม รวมทั้งสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ² เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ภายหลังประเทศไทยทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับประเทศอังกฤษใน พ.ศ. 2398 และต่อมาได้ทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับประเทศตะวันตกอื่น ๆ ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเพื่อการค้า การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและการลงทุนค้าขายเป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น ลักษณะดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยมีการปฏิรูปสู่ความก้าวหน้าตามแบบตะวันตกในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีการเปิดรับเทคโนโลยีและความเจริญทางวัตถุใหม่ ๆ จากต่างประเทศ น้ำมันก็เป็นสินค้าที่ชาวตะวันตกนำเข้ามาในสังคมไทยสมัยนี้เช่นกัน

¹ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2544). *หาอยู่หากิน เพื่อค้าเพื่อขาย : เศรษฐกิจไทยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. หน้า 17.

² นวลศรี สุวรรณประทีป. (2526). *เชื้อเพลิงยุครัตนโกสินทร์*. หน้า 1.

3.2 การใช้น้ำมันของประเทศไทยหลังการนำเข้าน้ำมัน

น้ำมันที่นำเข้ามาจากต่างประเทศชนิดแรก คือ น้ำมันก๊าด ใช้สำหรับจุดตะเกียงให้แสงสว่างตามบ้านเรือนและถนนแทนเทียนไขและน้ำมันมะพร้าวที่คนไทยใช้กันอยู่ก่อน น้ำมันก๊าดมีคุณสมบัติที่ไวกว่าน้ำมันมะพร้าว ทำให้เกิดไฟไหม้ได้ง่าย ดังนั้น ในช่วงแรกผู้คนจึงไม่กล้าใช้น้ำมันก๊าดภายในบ้านเรือน น้ำมันก๊าดจึงถูกนำมาใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างตามถนนแทนน้ำมันพืชเพื่อความสะดวกและปลอดภัยแก่ผู้ที่สัญจรไปมาในยามค่ำคืน¹ แต่เนื่องจากตะเกียงที่ใช้น้ำมันก๊าดไม่ค่อยมีเขม่าควันเหมือนกับตะเกียงที่ใช้น้ำมันมะพร้าว อีกทั้งน้ำมันก๊าดยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์กับเตาน้ำมันก๊าดและตู้เย็นน้ำมันก๊าด² ซึ่งใช้กันในสมัยนั้นได้อีกด้วย ดังนั้น ความนิยมใช้น้ำมันก๊าดจึงมีมากขึ้นในเวลาต่อมา* ดังรายงานของกงสุลอังกฤษใน พ.ศ. 2435 ว่า

...น้ำมันก๊าดได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญอย่างมากอย่างหนึ่ง และถึงแม้การขนส่งจะทำได้ลำบากในชนบทก็ปรากฏว่ายังมีผู้นิยมใช้กันมากขึ้น...ขณะนี้พ่อค้าที่รับซื้อข้าวจากชนบทในท้องถิ่นโดยขนส่งทางเรือมาขายยังโรงสีในกรุงเทพฯ ตามธรรมดา ก็มักจะซื้อน้ำมันก๊าดกลับไปขายในท้องถิ่น...³

นอกจากน้ำมันก๊าดแล้ว น้ำมันหล่อลื่นก็เป็นน้ำมันชนิดต่อมาที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยนำเข้ามาใช้สำหรับเครื่องจักรไอน้ำในโรงสีข้าวและโรงเลื่อยไม้

ความเจริญทางการคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้มีการนำน้ำมันเข้ามาใช้เป็นแหล่งพลังงานสำหรับรถยนต์ กล่าวคือ จากเดิมที่สร้างถนนด้วยการใช้ดินถมแล้วใช้ทรายเกลี่ยทับ เปลี่ยนมาเป็นถนนที่ปูด้วยอิฐ และถนนที่โรยด้วยกรวด เพื่อให้รถม้าและรถลากวิ่ง เห็นได้จากการสร้างถนนหลายสายทั้งในและนอกกำแพงเมืองพระนคร เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง และถนนเฟื่องนคร⁴ ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการนำรถยนต์เข้ามาใช้ในประเทศเป็นครั้งแรกในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เสนาบดีกระทรวง

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 5.

² แหล่งเดิม.

* น้ำมันก๊าดค่อย ๆ ลดความสำคัญลงเมื่อมีไฟฟ้าเข้ามาแทนที่ แต่ในปัจจุบันยังคงมีการใช้น้ำมันก๊าดอยู่บ้างตามชนบทห่างไกลที่ไม่มีไฟฟ้าใช้

³ สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2526). *นโยบายปิโตรเลียมและนโยบายราคาค่าผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในประเทศไทย นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน*. หน้า 1.

⁴ อภิโชค แซ่ควั้ว. (2541). *วิวัฒนาการยานพาหนะทางบกของไทย*. หน้า 60.

เกษตรราชการ ต่อมาภายหลัง พระยาภักดีนครเศรษฐ (เลิศ เศรษฐบุตร) ได้ส่งรถยนต์เข้ามาและดัดแปลงเป็นรถเมลล์รับส่งผู้โดยสารเรียกกันว่า “รถเมลล์ขาว”^{*} ใช้น้ำมันเบนซินเป็นพลังงาน โดยดำเนินกิจการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2451¹ ดังนั้น จึงมีการนำน้ำมันเบนซินเข้ามาใช้กับรถยนต์ และเพิ่มปริมาณการนำเข้ามากขึ้นตามความนิยมการใช้รถยนต์ในประเทศ นอกจากนี้ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์น้ำมันอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ คือ น้ำมันดีเซลใช้สำหรับเครื่องยนต์ดีเซล และน้ำมันเตาใช้ในการผลิตไฟฟ้า

การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ในประเทศ จากปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีรถยนต์ประมาณ 400 คัน เพิ่มเป็นหลายพันคันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล² ทำให้ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากน้ำมันแต่ละชนิดจะแตกต่างกัน คือ น้ำมันก๊าดใช้สำหรับจุดตะเกียงให้แสงสว่าง น้ำมันเตาใช้สำหรับผลิตไฟฟ้า น้ำมันหล่อลื่นใช้เพื่อลดการเสียดสีกันของชิ้นส่วนเครื่องจักรกล น้ำมันเบนซินใช้กับรถยนต์ และน้ำมันดีเซลใช้กับรถยนต์ เรือรบ เรือสินค้า และใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยยังไม่พบแหล่งน้ำมันภายในประเทศที่มีปริมาณมากพอและนำไปผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ จึงต้องพึ่งแหล่งน้ำมันจากต่างประเทศ ทำให้ไม่มีความมั่นคงในการจัดหาพลังงาน โดยเฉพาะในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนน้ำมัน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเซียบูรพา ทำให้ประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรตรงจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประเทศไทย อีกทั้งประเทศไทยยังต้องแบ่งน้ำมันเพื่อจำหน่ายให้กับเจ้าหน้าที่และพ่อค้าชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศหลายครั้ง ดังนั้น ปริมาณน้ำมันของประเทศไทยในช่วงสงครามจึงมีจำนวนจำกัด และเกิดการขาดแคลนหนักถึงขั้นที่รัฐบาลต้องงดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนเพื่อสำรองไว้ใช้ในกองทัพและหน่วยราชการอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้มากกว่า นอกจากนี้ รัฐบาลยังแก้ไขปัญหาน้ำมันด้วยการกลั่นน้ำมันจากยางพาราเพื่อใช้แทนน้ำมัน และออกกฎหมายปันส่วนน้ำมัน พ.ศ. 2483 เพื่อกำหนดการซื้อขายน้ำมันในประเทศ³ สภาพการขาดแคลนน้ำมันดำเนินไปจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง

^{*} นายเลิศดัดแปลงรถยนต์ยี่ห้อฟอร์ดให้เป็นรถเมลล์ ด้วยการต่อเป็นตัวถังไม้ พื้นไม้ มีที่นั่งยาว 2 แถว ทางขึ้นรถอยู่ด้านท้ายรถ ด้านหน้าและด้านข้างของรถมีตรารahmenง (วงกลมมีกากบาทอยู่ภายใน) ซึ่งเป็นตราเครื่องหมายรถเมลล์ติดอยู่ ด้านนอกตัวรถทาสีขาวทั้งคัน ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงเรียกกันว่า “รถเมลล์ขาว”

¹ เทพชู ทับทอง. (2546). *ย้อนรอยกรุงเทพฯ*. หน้า 75.

² เทพชู ทับทอง. (2518). *กรุงเทพฯ ในอดีต*. หน้า 193.

³ กนกวรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 14.

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานการณ์น้ำมันเข้าสู่ภาวะปกติ แนวโน้มการใช้ น้ำมันภายในประเทศก็เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการประกาศใช้ นโยบายส่งเสริมการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมจากภาคเอกชน และเริ่มมีแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของ ประเทศเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ปริมาณการใช้ น้ำมันจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่เนื่องจากประเทศ ไทยยังไม่มีแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอสำหรับใช้ภายในประเทศ อีกทั้งโรงกลั่นน้ำมัน ภายในประเทศก็ไม่สามารถผลิตน้ำมันให้เพียงพอกับความต้องการได้ ทำให้ประเทศไทยต้อง นำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศมาตลอด ฉะนั้น เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ น้ำมัน ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบจากราคาน้ำมันที่สูงขึ้นอย่างกว้างขวาง

4. การดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516

การนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการดำเนินธุรกิจน้ำมันในด้านการค้า และการผลิตน้ำมันขึ้นภายในประเทศไทย ทั้งการจำหน่ายน้ำมัน การสำรวจ และขุดเจาะ แหล่งน้ำมัน รวมทั้งการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมัน นอกจากดำเนินงานโดยบริษัทน้ำมันต่างชาติแล้ว รัฐบาลไทยยังมีหน่วยงานสำหรับดำเนินงานดังกล่าวด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อลดอิทธิพลของบริษัท น้ำมันต่างชาติ และเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากกิจการน้ำมันภายในประเทศอย่างเต็มที่

4.1 ด้านการค้าน้ำมัน

4.1.1 การดำเนินการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ

ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่เพียงพอสำหรับความต้องการใช้ภายในประเทศ ทำให้ต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศผ่านบริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาขอเปิดกิจการจำหน่าย น้ำมันอยู่ในประเทศ บริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้มีเพียงไม่กี่บริษัท จึงสามารถผูกขาดกิจการ การค้าน้ำมันและทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาน้ำมันอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแสดงถึงอิทธิพล ของบริษัทน้ำมันต่างชาติในประเทศไทย

บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เริ่มเข้ามาดำเนินการค้าน้ำมันตั้งแต่รัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นบริษัทแรก คือ บริษัทรอยัลดัตช์ (Royal Dutch Company) ของเนเธอร์แลนด์ โดยเข้ามาใน พ.ศ. 2435 ดำเนินกิจการจำหน่ายน้ำมันก๊าด ใช้สัญลักษณ์ “ตรามงกุฎ”¹ เป็นเครื่องหมายการค้า ต่อมาได้ร่วมทุนกับบริษัทเชลล์ (Shell Transport and Trading Company) ของชาวอังกฤษ ขยายกิจการน้ำมันในประเทศไทยด้วยการก่อตั้งบริษัทสาขาขึ้น มีชื่อว่า บริษัทเอเซียติกปิโตรเลียม (สยาม) จำกัด บริษัทนี้ได้หยุด

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมัน ในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 7.

กิจการไปชั่วคราวในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ภายหลังเมื่อสงครามยุติลง ได้กลับเข้ามาทำการค้าใหม่ในชื่อบริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด (Shell Thailand Co., Ltd.)¹

ใน พ.ศ. 2437 บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์ก เข้ามาเปิดสาขาจำหน่ายน้ำมันเช่นกัน น้ำมันที่จำหน่าย คือ น้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น น้ำมันเบนซิน และน้ำมันดีเซล ใช้สัญลักษณ์ “ตราไก่” และ “ตรานกอินทรี”² เป็นเครื่องหมายการค้า ต่อมาบริษัทนี้ได้ร่วมกิจการกับบริษัทแวกคัมมอยล์คอมพานี (Vacuum Oil Company) จัดตั้งบริษัทชื่อบริษัทแอสตันดาร์ตแวกคัมมอยล์คอมพานี (Standard Vacuum Oil Company) จำหน่ายน้ำมันหล่อลื่น “ตรากรีกอยล์” (Gargoyle) หรือ “ตรานกแดง”³ แต่ในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้หยุดกิจการชั่วคราวและกลับเข้ามาดำเนินกิจการใหม่อีกครั้งภายหลังสงครามสิ้นสุดลง ต่อมาเมื่อมีการเลิกรวมทุนของบริษัทร่วม บริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งนิวยอร์กจึงได้ก่อตั้งบริษัทสาขาของตนเองขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2505 โดยใช้ชื่อว่า บริษัทเพนินซูล่าเอนเตอร์ไพร์ส จำกัด (Peninsula Enterprises Limited) และในปีเดียวกันนี้ ได้เปลี่ยนชื่อบริษัทเป็นบริษัทโมบิลออยล์ ประเทศไทย จำกัด (Mobile Oil Thailand Co., Ltd.)⁴ นอกจากนี้ บริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย จำกัด (Caltex Thailand Co., Ltd.) ก็เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่เข้ามาจำหน่ายน้ำมันในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2474 โดยเป็นบริษัทร่วมของบริษัทแอสตันดาร์ตออยล์แห่งแคลิฟอร์เนีย และบริษัทเท็กซากอ⁵

4.1.2 การดำเนินการค้าน้ำมันของรัฐบาลไทย

การที่ประเทศไทยต้องซื้อน้ำมันจากบริษัทน้ำมันต่างชาติเพียงไม่กี่บริษัทมาตลอดนับตั้งแต่เริ่มมีธุรกิจค้าน้ำมันในประเทศ และยังไม่มีความสามารถใดที่สามารถบังคับหรือควบคุมการดำเนินงานของบริษัทน้ำมันต่างชาติเหล่านี้ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลและผูกขาดในกิจการน้ำมันของประเทศไทย เช่น สามารถกำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันได้เอง เป็นเหตุให้ประชาชนและหน่วยงานราชการของไทยต้องซื้อน้ำมันในราคาที่แพงกว่าราคาในตลาดโลก รัฐบาลไทยสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงพยายามเข้าไปควบคุมกิจการน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติเพื่อลดบทบาทของบริษัทน้ำมันต่างชาติลง และเพื่อให้ประเทศ

¹ ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย*. หน้า 38.

² สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 9.

³ แหล่งเดิม.

⁴ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461–2526*. หน้า 8.

⁵ แหล่งเดิม.

ไทยมีอิสระในการจัดหาน้ำมันได้เอง ด้วยการจัดตั้ง “แผนกเชื้อเพลิง” ใน พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ สังกัดกระทรวงกลาโหม

แผนกเชื้อเพลิงควบคุมดูแลกิจการน้ำมันของประเทศ จัดหาน้ำมันก๊าด น้ำมันหล่อลื่น และน้ำมันเบนซิน¹ ด้วยการสั่งซื้อจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายเองโดยตรงไม่ผ่านบริษัทน้ำมันต่างชาติ ทำให้หน่วยงานราชการและประชาชนสามารถซื้อน้ำมันได้ในราคาที่ถูกลง เห็นได้จากน้ำมันก๊าด 1 ปีบ (ภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันมีปริมาณไม่เกิน 20 ลิตร) เดิมมีราคา 3.20 บาท ลดลงเหลือปีบละ 2 บาท ส่วนน้ำมันเบนซินจากเดิมแกลลอนละ 1.50 บาท ลดลงเหลือแกลลอนละ 0.95 บาท ส่งผลให้มูลค่าการนำเข้าน้ำมันลดลง 3-4 ล้านบาท² ต่อมาใน พ.ศ. 2480 แผนกเชื้อเพลิงได้เปลี่ยนเป็นกรมเชื้อเพลิง และเปิดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนในราคาที่ถูกลงกว่าบริษัทน้ำมันต่างชาติ นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยสามารถดำเนินกิจการน้ำมันได้เช่นเดียวกับต่างชาติ³

นอกจากนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังเห็นความสำคัญที่ต้องมีน้ำมันสำรองให้เพียงพอสำหรับใช้ภายในประเทศหากเกิดภาวะฉุกเฉิน ทั้งในยามสงครามหรือเมื่อต่างชาติดัดค้าน้ำมันกับประเทศไทยไม่ว่าด้วยสาเหตุใด รวมทั้งยังต้องการลดบทบาทของบริษัทน้ำมันต่างชาติด้วยการควบคุมกิจการน้ำมันของบริษัทเหล่านี้ แล้วเปิดโอกาสให้กรมเชื้อเพลิงเข้ามาจำหน่ายน้ำมันแทน ดังนั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงตราพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 บังคับให้ผู้ขายน้ำมันต้องสำรองน้ำมันไว้ครึ่งหนึ่งของจำนวนน้ำมันที่จะขายใน 1 ปี และรัฐบาลไทยเป็นผู้กำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันเอง⁴

ทั้งนี้ ก่อนหน้าที่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้ บริษัทน้ำมันต่างชาติพยายามเรียกร้องมายังรัฐบาลไทยหลายครั้ง เพื่อให้รัฐบาลไทยผ่อนปรนท่าทีในการควบคุมกิจการของบริษัทน้ำมันลงบ้าง เนื่องจากข้อบังคับดังกล่าวทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติต้องเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับจากการค้าน้ำมันในประเทศไทย โดยเฉพาะการกำหนดราคาน้ำมันของรัฐบาลไทยที่บริษัทน้ำมันต่างชาติไม่มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นด้วย แต่การเรียกร้องไม่เป็นผลสำเร็จ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติทั้งหมดไม่พอใจและขอเลิกกิจการการค้าน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2482 โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลไทยมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะลดการจำหน่าย

¹ นพคุณ ฉัตราคม. (2533). การวิเคราะห์รายได้ภาษีสรรพสามิตที่เก็บจากน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน. หน้า 10.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2476). น้ำมันเชื้อเพลิง. เลขที่ (2) สร. 0201.16/2/3. หน้า 113.

³ กองประชาสัมพันธ์ องค์การเชื้อเพลิง. (2522). สมุดปกขาวขององค์การเชื้อเพลิง. หน้า 27.

⁴ นพคุณ ฉัตราคม. (2533). เล่มเดิม. หน้า 11.

น้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติลงเพื่อเพิ่มปริมาณการขายน้ำมันให้แก่รัฐบาลไทย ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติมีรายได้น้อยลงและไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย¹

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนน้ำมันอย่างหนัก เนื่องจากประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรตรงจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประเทศไทย ดังนั้นภายหลังจากสงคราม การขาดแคลนน้ำมันจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยให้ความสนใจแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลไทยจึงประกาศเชิญชวนให้บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เลิกกิจการไปกลับเข้ามาดำเนินกิจการน้ำมันอีกครั้ง แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่รัฐบาลไทยถูกจำกัดสิทธิ์จากข้อกำหนดของประเทศมหาอำนาจ หรือประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่แพ้สงคราม ดังนั้น บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงยื่นข้อเสนอมายังรัฐบาลไทยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2481 เพื่อให้ความมั่นใจแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติว่า รัฐบาลไทยจะใช้นโยบายการค้าน้ำมันอย่างเสรี และไม่ค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ การเรียกร้องของบริษัทน้ำมันต่างชาติดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของแต่ละบริษัท² ในที่สุดรัฐบาลไทยจำต้องยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าว และให้การรับรองว่าจะไม่เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนค้าน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ และหากรัฐบาลไทยต้องการซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ บริษัทน้ำมันเหล่านี้มีสิทธิ์เสนอขายด้วย³

นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังต้องยุบกรมเชื้อเพลิงเป็นแผนกเชื้อเพลิงให้มีหน้าที่เพียงแค่จัดหาน้ำมันและสำรองน้ำมันไว้ใช้สำหรับกิจการทางทหารเท่านั้น อีกทั้งยังห้ามจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชน⁴ หลังจากที่รัฐบาลไทยตกลงทำตามข้อเสนอของบริษัทน้ำมันต่างชาติแล้ว บริษัทน้ำมันต่างชาติจึงยินยอมกลับเข้ามาดำเนินกิจการค้าน้ำมันในประเทศไทยใหม่ใน พ.ศ. 2489

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นผู้นำรัฐบาลอีกครั้ง ก็พยายามดำเนินนโยบายไม่ผูกมัดกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ ด้วยการจัดตั้งแผนกเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2492⁵ และสั่งซื้อน้ำมันโดยตรงจากบริษัทน้ำมันในสหรัฐอเมริกา ซึ่งไม่ใช่บริษัทในเครือเดียวกับบริษัทน้ำมันที่ดำเนินกิจการอยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดหาน้ำมันที่ไม่สะดวกและ

¹ ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย*. หน้า 88.

² กระทรวงการต่างประเทศ. (2489-2500). *การยกเลิกข้อผูกพันกับบริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศ*. เลขที่ กต. 70.4/1. หน้า 3.

³ แผลงเดิม. หน้า 4.

⁴ ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *เล่มเดิม*. หน้า 96.

⁵ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 30.

ไม่เพียงพอแก่ความต้องการใช้ การดำเนินนโยบายดังกล่าว ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติยื่นหนังสือประท้วงมายังรัฐบาลไทย กล่าวว่า รัฐบาลไทยพยายามดำเนินกิจการค้าน้ำมันแข่งกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดสัญญาที่รัฐบาลไทยเคยให้ไว้กับบริษัทน้ำมันต่างชาติ¹

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยยังคงพัฒนากิจการค้าน้ำมันของประเทศต่อไป โดยใน พ.ศ. 2496 ได้ยกฐานะแผนกเชื้อเพลิงขึ้นเป็น “กรมการพลังงานทหาร” สังกัดกระทรวงกลาโหม ส่วนแผนกเชื้อเพลิงเดิมเป็น “องค์การเชื้อเพลิง” สังกัดกรมการพลังงานทหาร² นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2499 รัฐบาลไทยยังประกาศยกเลิกสัญญาที่ไม่เป็นธรรมซึ่งเคยทำไว้กับบริษัทน้ำมันต่างชาติ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีหนังสือถึงรัฐบาลของบริษัทน้ำมันต่างชาติที่มีกิจการค้าน้ำมันอยู่ในประเทศไทยว่า การยกเลิกสัญญาดังกล่าวไม่กระทบต่อการดำเนินกิจการค้าน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติ ทั้งสองฝ่ายจึงสามารถตกลงกันได้ โดยบริษัทน้ำมันต่างชาติยินยอมให้องค์การเชื้อเพลิงจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนได้อย่างเสรี³ หลังจากนั้น จึงมีการทำสัญญาร่วมกันใหม่ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500⁴ มีผลทำให้การดำเนินกิจการค้าน้ำมันของประเทศไทยเป็นอิสระจากอิทธิพลของบริษัทน้ำมันต่างชาติ

4.2 ด้านการผลิตน้ำมัน

4.2.1 การสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ

ตั้งแต่มีการใช้น้ำมันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทยก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รัฐบาลไทยจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพิงน้ำมันจากต่างประเทศ

รัฐบาลไทยมีนโยบายเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในเวลานั้นเริ่มมีบริษัทน้ำมันต่างชาติขอเข้ามาสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศแล้ว แต่รัฐบาลไทยไม่อนุญาตให้บริษัทน้ำมันต่างชาติหรือแม้กระทั่งคนไทยมีสิทธิ์ในการดำเนินการดังกล่าว เนื่องจากเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ ในช่วงนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังคงใช้วัสดุเชื้อเพลิงแบบดั้งเดิมในการดำรงชีวิต อีกทั้งรัฐบาลไทยเกรงว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาสำรวจข้อมูล

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2493). *กลาโหมสร้างถังเก็บน้ำมัน*. เลขที่ สร. 0201.35.1/23. หน้า 5.

² กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 31.

³ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2499-2500). *การเลิกสัญญากับบริษัทน้ำมันต่างประเทศ (Stand Vacuum Oil, Shell etc.) การแก้ไขสัญญากับบริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศเกี่ยวกับการลงทุนการเข้าที่ดินการค้า*. เลขที่ สร. 0201.35.1/38. หน้า 63.

⁴ ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบริษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย*. หน้า 101.

ทางด้านยุทธศาสตร์ ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และยังเป็น การเข้ามากอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศนโยบายว่า หากมีการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ รัฐบาลไทยจะเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการสำรวจแหล่งน้ำมันอยู่หลายประการ คือ คนไทยยังขาดความชำนาญในการสำรวจแหล่งน้ำมัน และรัฐบาลไทยก็ขาดงบประมาณในการจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างชาติเข้ามาทำการสำรวจแหล่งน้ำมันในประเทศ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงยังไม่ได้ดำเนินการตามนโยบายที่ได้ประกาศไว้ ทำให้บริษัทน้ำมันต่างชาติของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เร่งรัดให้รัฐบาลไทยยินยอมให้ชาวต่างชาติเข้าไปสำรวจแหล่งน้ำมันแทน โดยยกเอาหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีที่ประเทศไทยเคยทำไว้กับต่างชาติมาบีบบังคับให้ประเทศไทยยินยอมตามข้อเสนอ¹ ดังนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา จึงเริ่มมีการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ โดยรัฐบาลไทยเป็นผู้ผูกขาดการสำรวจเองด้วยการมอบหมายให้กรมรถไฟเป็นผู้ดำเนินการจ้างชาวต่างชาติมาสำรวจแหล่งน้ำมันร่วมกับเจ้าหน้าที่ของไทยในบริเวณภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ ซึ่งพบแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียว และมีปริมาณน้ำมันน้อยซึ่งไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน รัฐบาลไทยจึงยุติการสำรวจ

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลไทยมีนโยบายให้สำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศอีกครั้ง เนื่องจากเห็นว่าน้ำมันเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอุตสาหกรรม รวมทั้งเป็นปัจจัยหลักทางยุทธศาสตร์และการสร้างความมั่นคงของประเทศ โดย รัฐบาลไทยยังคงเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง ซึ่งก็ยังไม่พบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอ

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลไทยโอนงานการสำรวจแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝางให้กรมโลหกิจ สังกัดกระทรวงพัฒนาการ ไปดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2492 ต่อมาใน พ.ศ. 2496 มีการสำรวจพบหลุมน้ำมันบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งฝาง (มีชื่อภายหลังว่าแหล่งน้ำมันไชยปราการ) และสามารถสูบขึ้นมาผลิตได้วันละ 1,500 บาร์เรล² นอกจากนี้ กรมโลหกิจยังได้ขยายการสำรวจไปยังบริเวณอื่น ๆ ของประเทศ คือ ภาคกลาง บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์ลงมาจรดอ่าวไทย³ ที่ราบสูงโคราช เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ สุราษฎร์ธานี และกระบี่ เป็นต้น⁴ แต่การสำรวจในบริเวณดังกล่าวยังไม่พบแหล่งน้ำมันเช่นกัน

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 20.

² แหล่งเดิม. หน้า 43.

³ *อุตสาหกรรมน้ำมัน*. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2497). เลขที่ ก/ป7/2497/อก 4.2. หน้า 2.

⁴ กระทรวงอุตสาหกรรม. (2497). *กรมโลหกิจ*. เลขที่ อก. 0201.4/4. หน้า 53.

รัฐบาลไทยต้องใช้งบประมาณในการสำรวจแหล่งน้ำมันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังขาดผู้เชี่ยวชาญในการสำรวจ ทำให้ใน พ.ศ. 2497 รัฐบาลไทยจึงเปลี่ยนแปลงนโยบายด้วยการให้บริษัทเอกชนที่มีสัญชาติไทยสามารถขออนุญาตลงทุนสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศได้เป็นครั้งแรก แต่การสำรวจของบริษัทเอกชนก็ไม่ประสบความสำเร็จจนต้องเลิกกิจการไปในที่สุด

จากการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศที่ผ่านมา ทั้งที่รัฐบาลไทยเป็นผู้ดำเนินการสำรวจเอง หรือแม้กระทั่งอนุญาตให้บุคคลที่มีสัญชาติไทยสามารถลงทุนสำรวจขุดเจาะน้ำมันในประเทศนั้น ก็ยังไม่สามารถสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานน้ำมันให้แก่ประเทศไทยได้ เนื่องจากน้ำมันที่สำรวจพบมีปริมาณน้อย และไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยและบริษัทเอกชนไทยยังขาดงบประมาณในการสำรวจรวมทั้งขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านปิโตรเลียมอีกด้วย

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความต้องการใช้น้ำมันของประเทศ ทั้งในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการคมนาคมขนส่งเพิ่มขึ้น โดยมีสัดส่วนของการใช้น้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. 2500 สูงถึงร้อยละ 80 ในขณะที่อีกร้อยละ 20 เป็นการใช้ฟืน ถ่าน แกลบ กากอ้อย และถ่านหิน¹ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังส่งเสริมการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมจากภาคเอกชน โดยรัฐบาลไทยไม่ประกอบกิจการขึ้นแข่งขันกับบริษัทเอกชน รวมทั้งไม่โอนกิจการของเอกชนมาเป็นของรัฐ² นโยบายเกี่ยวกับการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศของรัฐบาลนี้จึงเปลี่ยนแปลงไปจากรัฐบาลชุดก่อน คือ มีการประกาศเชิญชวนให้ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศได้ใน พ.ศ. 2503 นับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้ามาดำเนินการสำรวจแหล่งน้ำมันภายในประเทศ

หลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนสำรวจและขุดเจาะน้ำมันในประเทศแล้ว ใน พ.ศ. 2505 บริษัทยูเนียนออยล์ออฟแคลิฟอร์เนีย (Union Oil of California) เป็นบริษัทน้ำมันต่างชาติบริษัทแรกที่ได้รับสิทธิ์ผูกขาดการสำรวจบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ³ และต่อมาใน พ.ศ. 2509 บริษัทกัลฟ์ออยล์แห่งประเทศไทย (Thailand Gulf Oil) ได้รับอนุญาตให้สำรวจบริเวณกรุงเทพมหานคร และที่ราบลุ่มภาคกลางตอนใต้เกือบทั้งหมด⁴ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยก็ยังคงดำเนินการสำรวจแหล่ง

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 14.

² กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2526). *ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย*. หน้า 117.

³ กรมทรัพยากรธรณี. (2535). *100 ปี กรมทรัพยากรธรณี*. หน้า 239.

⁴ แหล่งเดิม.

น้ำมันเช่นกัน โดยมอบหมายให้กรมการพลังงานทหารและกรมทรัพยากรธรณีดำเนินการสำรวจบริเวณภาคเหนือ

การสำรวจแหล่งน้ำมันที่ผ่านมาเป็นเพียงการสำรวจน้ำมันบนบกเท่านั้น และยังไม่สามารถพบแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอสำหรับผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายขยายพื้นที่การสำรวจแหล่งน้ำมันไปในทะเล โดยใน พ.ศ. 2510 รัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้บริษัทน้ำมันเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาลงทุนสำรวจน้ำมันในบริเวณอ่าวไทยเป็นครั้งแรก¹ และยังให้ความมั่นใจแก่บริษัทน้ำมันต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 ขึ้น เพื่อใช้สำหรับควบคุม ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจการแก่ผู้ที่ดำเนินการสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศ ซึ่งถือเป็นกฎหมายปิโตรเลียมฉบับแรกของประเทศไทย

หลังจากนี้ รัฐบาลไทยยังคงให้สัมปทานแก่บริษัทน้ำมันเอกชนอีกหลายราย โดยเฉพาะหลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ซึ่งรัฐบาลไทยเร่งให้มีการสำรวจและผลิตน้ำมันในประเทศอย่างกว้างขวางทั้งบนบกและในทะเลอ่าวไทย เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านพลังงานน้ำมันได้

4.2.2 การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย

การจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันเป็นอีกนโยบายหนึ่งที่สำคัญของรัฐบาลไทย และสอดคล้องกับนโยบายในการสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในประเทศ รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงกลั่นน้ำมันขึ้นเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการสั่งซื้อน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

รัฐบาลไทยสร้างโรงกลั่นน้ำมันขนาดกำลังการผลิตวันละ 1,000 บาร์เรล ขึ้นภายในประเทศที่ช่องนนทรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2483² น้ำมันดิบที่นำมาผลิตที่โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้ นำเข้ามาจากต่างประเทศ และน้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ถูกนำไปใช้ในหน่วยงานราชการ และจำหน่ายให้แก่ประชาชน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงกลั่นน้ำมันที่ช่องนนทรีใช้ถูกระเบิดได้รับความเสียหาย อีกทั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อกรมเชื้อเพลิงถูกยุบเป็นแผนกเชื้อเพลิง และห้ามจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนตามข้อเสนอของบริษัทน้ำมันต่างชาติแล้ว รัฐบาลไทยยังต้องยอมขายทรัพย์สินของกรมเชื้อเพลิงที่ช่องนนทรี ซึ่งรวมถึงโรงกลั่น

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 61.

² กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *ใครเขมือน้ำมัน?*. หน้า 58-59.

น้ำมันให้แก่บริษัทน้ำมันต่างชาติ¹ ดังนั้น การดำเนินกิจการของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยจึงต้องยุติลง

อย่างไรก็ตาม เมื่อปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับ มูลค่าการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศจึงสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น นอกจากการสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในประเทศแล้ว รัฐบาลไทยยังมีนโยบายจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่ขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

1) โรงกลั่นน้ำมันฝาง

หลังจากที่รัฐบาลไทยดำเนินการสำรวจขุดเจาะแหล่งน้ำมันภายในประเทศ และพบแหล่งน้ำมันที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่แล้วนั้น รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้ก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นที่อำเภอฝางใน พ.ศ. 2499 โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้มีรัฐบาลไทยเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด ดำเนินกิจการโดยกรมการพลังงานทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503² น้ำมันดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูปมาจากแหล่งฝาง ดังนั้น โรงกลั่นน้ำมันฝางจึงเป็นโรงกลั่นน้ำมันแห่งแรกของประเทศไทยที่ผลิตน้ำมันสำเร็จรูปจากน้ำมันดิบที่นำมาจากแหล่งภายในประเทศ และเป็นโรงกลั่นน้ำมันที่เกิดขึ้นเพื่อความมั่นคงของประเทศในการจำหน่ายน้ำมันให้แก่หน่วยงานราชการ

แต่โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้มีกำลังการผลิตเพียงวันละ 1,000 บาร์เรลเท่านั้น³ ซึ่งเป็นกำลังการผลิตที่น้อยและไม่ได้ให้ผลตอบแทนในเชิงพาณิชย์มากนัก อีกทั้งน้ำมันจากแหล่งฝางก็มีปริมาณน้อยและมีคุณภาพต่ำ ไม่เพียงพอสำหรับนำมาผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูป น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ส่วนใหญ่เป็นน้ำมันเตา ที่เหลือเป็นน้ำมันหล่อลื่นและน้ำมันดีเซลเพียงเล็กน้อย ไม่มีน้ำมันก๊าดและน้ำมันเบนซิน⁴ น้ำมันเหล่านี้นำไปใช้ในกิจการทหาร ส่วนที่จำหน่ายให้แก่ประชาชนมีปริมาณน้อยมาก ดังนั้น โรงกลั่นน้ำมันฝางจึงไม่สามารถดำเนินการผลิตน้ำมันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอ

รัฐบาลไทยยังคงต้องการให้มีการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปภายในประเทศ เพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่หน่วยงานราชการและประชาชนในราคาถูกรวมทั้งยังต้องการฝึกให้

¹ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2489-2496). การขายสิทธิสัมปทานและอสังหาริมทรัพย์ของกรมเชื้อเพลิงให้แก่บริษัทอังกฤษ-อเมริกา ซึ่งกลับมาทำการค้าน้ำมันในประเทศไทย. เลขที่ (3) สร. 0201.35.1/19. หน้า 16.

² กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526. หน้า 66.

³ ธรรมนูญฯ ทองภักดี. (2536). ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี. หน้า 74.

⁴ แหล่งเดิม.

เจ้าหน้าที่ของรัฐมีประสบการณ์ในกิจการน้ำมันด้วย¹ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงอนุมัติให้สร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันบางจาก

2) โรงกลั่นน้ำมันบางจาก

โรงกลั่นน้ำมันบางจากตั้งอยู่ที่แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร โดยรัฐบาลไทยประกาศเชิญชวนให้บริษัทเอกชนร่วมเสนอราคาในการจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมัน บริษัทเอกชนที่ได้รับเลือกให้สร้างโรงกลั่น คือ บริษัทนิอิกาทา จำกัด ของญี่ปุ่น (Niigata Engineering Co., Ltd.) เริ่มดำเนินการก่อสร้างใน พ.ศ. 2501 และดำเนินการผลิตน้ำมันใน พ.ศ. 2507 มีกำลังการผลิตขนาดวันละ 5,000 บาร์เรล² ถือเป็นโรงกลั่นน้ำมันแห่งแรกของประเทศไทยในขณะนั้นมีกำลังการผลิตขนาดใหญ่ และสามารถผลิตในเชิงพาณิชย์เพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยได้ ทำให้ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปและเพิ่มการนำเข้าน้ำมันดิบแทนเพื่อนำมากลั่นเองในประเทศ ต่อมาใน พ.ศ. 2508 รัฐบาลไทยโดยกระทรวงกลาโหมได้อนุญาตให้ดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจากให้แก่บริษัทซัมมิต อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น ซึ่งชนะการประมูลเข้าไปดำเนินกิจการต่อ³ เป็นเวลา 15 ปี โดยมีข้อตกลงร่วมกันกับรัฐบาลไทยที่สำคัญ คือ⁴

- 1) ผู้เช่าต้องจ่ายเงินค่าก่อสร้างให้แก่รัฐบาลไทยเป็นจำนวน 400 ล้านบาท โดยผ่อนส่งเป็นระยะเวลา 9 ปี
- 2) ผู้เช่าต้องจ่ายค่าเช่าให้แก่รัฐบาลไทยตามอายุการเช่า 15 ปี เป็นจำนวนเงิน 210 ล้านบาท
- 3) ผู้เช่าต้องขยายกำลังการผลิตจาก 5,000 บาร์เรลต่อวัน เพิ่มขึ้นเป็น 20,000 บาร์เรลต่อวัน
- 4) ผู้เช่าต้องจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำมันที่มีราคาถูกให้แก่องค์การเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐสำหรับจำหน่ายปลีกน้ำมัน
- 5) ผู้เช่าต้องรับข้าราชการและลูกจ้างของโรงกลั่นน้ำมันเข้าประจำทำงาน และฝึกงานกับผู้เช่าต่อไปตลอดสัญญาเช่า และ
- 6) เมื่อครบสัญญาเช่า 15 ปี ผู้เช่าต้องส่งคืนโรงกลั่นน้ำมันพร้อมทรัพย์สินและเจ้าหน้าที่ให้แก่รัฐบาลไทย

¹ กระทรวงการคลัง. (2502). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. เลขที่ กค. 1.2.4.1/2. หน้า 580.

² กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526. หน้า 69.

³ กระทรวงการคลัง. (2507). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. เลขที่ กค. 1.2.4/1. หน้า 253.

⁴ กระทรวงการคลัง. (2502). หน้าเดิม.

ใน พ.ศ. 2511 โรงกลั่นน้ำมันบางจากได้ทำข้อตกลงว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมสัญญาเช่าเพื่อขยายกำลังการผลิตน้ำมันเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน และยังทำสัญญาขยายเวลาเช่าต่อไปอีก 10 ปี เมื่อรวมกับระยะเวลาเช่าตามสัญญาเดิม 15 ปีแล้ว ทำให้ระยะเวลาเช่าโรงกลั่นทั้งหมดเพิ่มเป็น 25 ปี โดยมีกำหนดส่งมอบคืนกิจการให้รัฐบาลไทยใน พ.ศ. 2533¹ สัญญาที่เพิ่มระยะเวลาเช่านี้ บริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น ตกลงจ่ายค่าเช่าในแต่ละปีให้แก่รัฐบาลไทยเป็นจำนวนเงินร้อยละ 30 ของกำไรสุทธิ หรือร้อยละ 2.5 ของยอดขายในปีนั้น ๆ² อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจากของบริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น มีปัญหาเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้รัฐบาลไทยต้องบอกเลิกสัญญาและโอนกิจการโรงกลั่นน้ำมันเพื่อมาดำเนินการเอง

นโยบายส่งเสริมการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมแก่ภาคเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่อนุญาตให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันขึ้นภายในประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2503 นั้น มีบริษัทเอกชนเสนอขอเข้ามาจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันตามนโยบายดังกล่าวหลายราย โดยมีเงื่อนไขในการก่อสร้างซึ่งมีสาระสำคัญ คือ³

- 1) โรงกลั่นน้ำมันต้องมีกำลังการผลิตไม่น้อยกว่าวันละ 28,000 บาร์เรล
- 2) โรงกลั่นน้ำมันต้องผลิตน้ำมันเชื้อเพลิงที่จำเป็นต้องใช้สำหรับหน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป เช่น ก๊าซปิโตรเลียมเหลวหรือก๊าซหุงต้ม น้ำมันเบนซิน น้ำมันเชื้อเพลิงอากาศยานหรือน้ำมันเครื่องบิน น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา
- 3) เมื่อโรงกลั่นน้ำมันดำเนินการไปได้ระยะเวลาหนึ่งแล้ว ทางบริษัทต้องมอบโรงกลั่นคืนให้รัฐบาลไทย และ
- 4) บริษัทต้องจ่ายส่วนแบ่งกำไรให้แก่รัฐบาลไทยในอัตราร้อยละ 25 ของกำไรสุทธิ

หลังจากที่รัฐบาลไทยได้พิจารณาคัดเลือกจากบริษัทที่เสนอขอเข้ามาดำเนินงานแล้ว รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด เป็นผู้จัดสร้างและดำเนินการโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่

¹ กระทรวงกลาโหม. (2512, 10 มีนาคม). กท. 0205/5821. เรื่อง การขยายกำลังการผลิตโรงกลั่นน้ำมันบางจาก. หน้า 3-4.

² แหล่งเดิม. หน้า 4.

³ กิตติศักดิ์ รัตตพันธุ์. (2539). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์และอุปทานของน้ำมันเชื้อเพลิงกับการทดแทนการนำเข้าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538-2543. หน้า 88.

3) โรงกลั่นน้ำมันไทย

โรงกลั่นน้ำมันไทยตั้งอยู่ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นโรงกลั่นน้ำมันของบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด ที่มีชาวต่างชาติเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2504 และเปิดดำเนินการผลิตใน พ.ศ. 2507¹ มีกำลังการผลิตขนาดวันละ 36,000 บาร์เรล น้ำมันที่ได้จากโรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้ คือ น้ำมันก๊าด น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันเครื่องบิน น้ำมันเตา และยางมะตอย โรงกลั่นน้ำมันแห่งนี้มีสัญญาเช่าสำหรับดำเนินการ 10 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วต้องโอนคืนกิจการให้แก่รัฐบาลไทย แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2510 โรงกลั่นน้ำมันไทยได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้ขยายกำลังการผลิตเพิ่มเป็น 65,000 บาร์เรลต่อวัน และยังได้รับการต่ออายุสัญญาเช่าให้ดำเนินการผลิตต่อไปอีก 7 ปี รวมอายุสัญญาเช่าทั้งหมด 17 ปี² โดยโอนกิจการคืนให้รัฐบาลไทยใน พ.ศ. 2524* และในระหว่างที่โรงกลั่นน้ำมันไทยดำเนินการต้องให้ผลประโยชน์แก่รัฐบาลไทยตามสัญญาทุก ๆ ปี

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันไทยขยายกำลังการผลิตเพิ่มมากขึ้นเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ และเพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4) โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่

โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ เดิมเป็นโรงงานผลิตยางมะตอยของบริษัทยางมะตอยไทย จำกัด (Thai Asphalt Manufacturing Co., Ltd. : TAMCO) ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เริ่มแรกโรงงานแห่งนี้ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้ใช้น้ำมันดิบวันละไม่เกิน 3,000 บาร์เรล เพื่อผลิตเป็นยางมะตอย ต่อมาบริษัทยางมะตอยไทย จำกัด ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้ขยายกำลังการผลิตโดยใช้น้ำมันดิบเพิ่มขึ้นเป็น 7,000 บาร์เรลต่อวัน 15,000 บาร์เรลต่อวัน และ 30,000 บาร์เรลต่อวัน³ ตามลำดับ จนกระทั่ง ใน พ.ศ. 2510 บริษัทยางมะตอยไทย จำกัด ได้โอนกิจการของบริษัททั้งหมดให้กับบริษัทเอสโซ่แอสแตนดาร์ดประเทศไทย จำกัด ดำเนินกิจการต่อ โดยมีบริษัทเอ็กซอนซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่ของโลกให้การสนับสนุน ต่อมาทางบริษัทเอสโซ่แอสแตนดาร์ด ประเทศไทย จำกัด ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้แปรสภาพจากโรงงานผลิตยางมะตอยเดิมเป็นโรงกลั่นน้ำมัน โดยมีเงื่อนไขตกลง

¹ กิตติศักดิ์ รัตตพันธุ์. (2539). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์และอุปทานของน้ำมันเชื้อเพลิงกับการทดแทนการนำเข้าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538-2543*. หน้า 89.

² ธรรมนูญ ทองภักดี. (2536). *ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี*. หน้า 82.

* แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2523 รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันไทยสามารถดำเนินการโรงกลั่นน้ำมันต่อไปได้อีกเป็นเวลา 25 ปี

³ แหล่งเดิม. หน้า 87.

กับรัฐบาลไทย 2 ประการ คือ โรงกลั่นน้ำมันต้องไม่ผลิตน้ำมันเบนซินโดยเด็ดขาด และต้องแบ่งกำไรร้อยละ 25 ของกำไรสุทธิให้แก่รัฐบาลไทยสำหรับน้ำมันชนิดอื่น ๆ นอกจากยางมะตอย¹

เมื่อโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ไม่ได้รับอนุญาตให้กลั่นน้ำมันเบนซินออกจำหน่าย จึงต้องนำแนพทา (Naphtha) และรีฟอร์มเมท (Reformate) ซึ่งเป็นผลผลิตพลอยได้ที่ได้จากการผลิตยางมะตอย ส่งไปให้โรงกลั่นน้ำมันบางจากที่ดำเนินกิจการโดยบริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น เป็นผู้ทำการผสมเป็นน้ำมันเบนซิน หลังจากนั้นโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่จะรับน้ำมันเบนซินมาจำหน่ายอีกทีหนึ่ง² อย่างไรก็ตาม นอกจากเงื่อนไขในการดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันทั้ง 2 ข้อแล้ว โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ก็ไม่มีข้อผูกพันอื่นกับรัฐบาลไทยเหมือนกับโรงกลั่นน้ำมันบางจากและโรงกลั่นน้ำมันไทย ดังนั้น โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่จึงไม่ต้องโอนกิจการคืนให้กับรัฐบาลไทย

โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 4 แห่งดังกล่าว เป็นโรงกลั่นน้ำมันที่รัฐบาลไทยอนุมัติให้จัดสร้างขึ้นในช่วงก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกใน พ.ศ. 2516 ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยพิจารณาให้โรงกลั่นน้ำมันแต่ละแห่งขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น เพื่อลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศที่เพิ่มขึ้นตามลำดับได้อย่างเพียงพอ รัฐบาลไทยจึงต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปในปริมาณที่สูง เป็นผลให้ประเทศไทยต้องเสียดุลการค้าระหว่างประเทศอยู่เช่นเดิม ดังนั้น ตั้งแต่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวด้วยการอนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่เดิมขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น และอนุมัติให้จัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่เพิ่มเติมอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ด้วยคุณสมบัติของน้ำมันที่มีข้อนเด่นกว่าพลังงานชนิดอื่น ๆ ที่มนุษย์เคยใช้มาก่อน ทำให้น้ำมันกลายเป็นพลังงานที่มีความสำคัญมากขึ้นโดยลำดับ ปริมาณการใช้น้ำมันที่เพิ่มขึ้นสัมพันธ์โดยตรงกับอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของแต่ละประเทศ ทั้งนี้นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา การลงทุนในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำมันเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นตามไปด้วย น้ำมันที่ใช้ในประเทศเพื่อดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างมากเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันขึ้นหลายครั้งในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2543

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 71.

² ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*. หน้า 49-50.

บทที่ 2

ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (พ.ศ. 2516-2523)

น้ำมันเป็นต้นกำเนิดของพลังงานที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และโดยเฉพาะต่ออุตสาหกรรมของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น นับตั้งแต่มีการนำเข้าน้ำมันมาเป็นพลังงานหลักในสังคมไทยเป็นต้นมา ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทยจึงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การใช้น้ำมันสำหรับประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ อย่างฟุ่มเฟือย ในขณะที่ประเทศไทยมีแหล่งน้ำมันจำกัด และกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศไทยได้ ทำให้ทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปที่ใช้ในประเทศส่วนใหญ่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้น ประเทศไทยจึงไม่มีความมั่นคงในด้านการจัดหาพลังงาน และเมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้นจนกลายเป็นวิกฤติการณ์น้ำมัน ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ

1. วิกฤติการณ์น้ำมัน (พ.ศ. 2516-2523)

ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันถึง 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 และครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 สาเหตุของการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้งมาจากเหตุการณ์ภายนอกประเทศที่เกิดความวุ่นวายทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตน้ำมันในองค์การโอเปก ทำให้เกิดความไม่สมดุลกันระหว่างปริมาณการผลิตน้ำมันและปริมาณการใช้น้ำมันของโลก จนเกิดเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ซึ่งในแต่ละปีต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูง

1.1 วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517)

1.1.1 สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา¹ ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเริ่มปรับตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เป็นผลมาจากองค์การโอเปกสามารถเจรจาต่อรองขอเพิ่มราคาประกาศน้ำมัน และอัตราภาษีจากบริษัทน้ำมันต่างชาติ รวมทั้งยังเข้าไปถือหุ้นเพื่อเป็นเจ้าของและบริหารกิจการน้ำมันร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างชาติได้สำเร็จ ทำให้องค์การโอเปกมีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมน้ำมัน

¹น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปี 2. หน้า 75.

โลกมากขึ้นเป็นลำดับ เห็นได้จากการดำเนินนโยบายร่วมกันขององค์การโอเปกที่พยายามควบคุมกิจการน้ำมันและแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรน้ำมันภายในประเทศของตนให้ได้มากที่สุด จนทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น

1.1.2 สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1

1.1.2.1 การเพิ่มราคาน้ำมันเพื่อชดเชยค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ตกต่ำ

การกำหนดราคาน้ำมันขององค์การโอเปกมีส่วนสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ เนื่องจากเป็นสกุลเงินที่ใช้ในการซื้อขายน้ำมันของโลก เมื่อสหรัฐอเมริกาทำสงครามเวียดนามและประสบปัญหาทางการเงินใน พ.ศ. 2514 ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ จึงลดลง ดังนั้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2515 องค์การโอเปกจึงประกาศเพิ่มราคาน้ำมันดิบจากบาร์เรลละ 2.29 ดอลลาร์สหรัฐ เป็นบาร์เรลละ 2.48 ดอลลาร์สหรัฐ¹ เพื่อชดเชยค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ที่ตกต่ำ ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ลดลงเป็นครั้งที่ 2 องค์การโอเปกจึงเพิ่มราคาน้ำมันอีกร้อยละ 6.1² มีผลทำให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นเป็นบาร์เรลละ 2.63 ดอลลาร์สหรัฐ

1.1.2.2 การใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การ

โอเปก

องค์การโอเปกใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อต่อต้านอิสราเอลในสงครามตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นสงครามระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอลครั้งที่ 4 ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516*

กลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอลมีความขัดแย้งกันมาช้านานเกี่ยวกับเรื่องของดินแดน** ทำให้มีการทำสงครามระหว่างกันหลายครั้งและเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นในสงคราม 6 วัน ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2510 อิสราเอลสามารถยึดครองดินแดนของชาวอาหรับ

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปี 2. หน้า 75.

² แหล่งเดิม. ปี 2. หน้า 83.

* สงครามระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอลเกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2491–2492 ครั้งที่ 2 เกิดใน พ.ศ. 2449 เรียกว่า “สงครามคลองสุเอซ” และครั้งที่ 3 เกิดใน พ.ศ. 2510 เรียกว่า “สงคราม 6 วัน”

** ดินแดนในตะวันออกกลางมีปัญหาความขัดแย้งมาตลอด ประเด็นสำคัญของปัญหาอยู่ที่ประเทศอิสราเอลที่ตั้งอยู่บนดินแดนปาเลสไตน์ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวปาเลสไตน์มาก่อนที่ชาวอิสราเอลหรือชาวยิวจะเข้ามาจัดตั้งประเทศใน พ.ศ. 2491 การประกาศตั้งเป็นประเทศอิสราเอลสร้างผลกระทบอย่างรุนแรงให้แก่ชาวปาเลสไตน์ ดังนั้น ชาวปาเลสไตน์จึงพากันอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในค่ายลี้ภัย และรวมตัวกันต่อสู้เพื่อแย่งชิงดินแดนกลับคืนมา ปัญหาปาเลสไตน์นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอล กลุ่มประเทศอาหรับไม่ยอมรับการดำรงอยู่ของอิสราเอล จึงใช้ความเป็นชนชาติอาหรับและการนับถือศาสนาอิสลามรวมกลุ่มกันเพื่อต่อต้านอิสราเอล

เพิ่มขึ้น ทำให้ชาวอาหรับไม่พอใจและบีบบังคับให้อิสราเอลถอนทหารออกจากดินแดนที่ยึดครองไว้จากสงครามครั้งนี้* โดยเฉพาะเมืองเยรูซาเลมซึ่งชาวอาหรับถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาอิสลาม¹ ความขัดแย้งดังกล่าวรุนแรงจนกลายเป็นสงครามตะวันออกกลางครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2516 เมื่อกองทัพของอียิปต์และซีเรียเข้าโจมตีอิสราเอลในขณะที่ชาวอิสราเอลกำลังฉลองวันศักดิ์สิทธิ์ยอมนคิปปูร์ (Yom Kippur) ซึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาของชาวอิสราเอล² อิสราเอลจึงตอบโต้ด้วยการทิ้งระเบิดที่เมืองสำคัญของอียิปต์และซีเรีย รวมทั้งทิ้งระเบิดใส่บ้านเรือนของประชาชนด้วย³ อิสราเอลจึงเป็นฝ่ายชนะสงครามในที่สุด

ดังนั้น กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การโอเปกจึงตัดสินใจใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมือง เพื่อให้อิสราเอลถอนทหารออกจากดินแดนของตน ด้วยการลดปริมาณการผลิตและเพิ่มราคาน้ำมันดิบให้สูงขึ้น รวมทั้งยังจำกัดการจำหน่ายน้ำมันให้กับประเทศต่าง ๆ ด้วย

1.1.2.3 การลดปริมาณการผลิตและการเพิ่มราคาน้ำมันดิบขององค์การ

โอเปก

กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การโอเปกสามารถผลิตน้ำมันได้มากที่สุด คือ ผลิตรวมกันได้ร้อยละ 68 ของผลผลิตน้ำมันดิบทั้งหมดของโลกใน พ.ศ. 2516⁴ กลุ่มประเทศอาหรับจึงใช้ความได้เปรียบดังกล่าวร่วมมือกันลดปริมาณการผลิตน้ำมันดิบลงร้อยละ 25 และเพิ่มราคาน้ำมันดิบอีกร้อยละ 70⁵ ทำให้ได้รับผลกำไรเพิ่มขึ้น และเป็นตัวอย่างให้ประเทศสมาชิกขององค์การโอเปกอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ประเทศอาหรับเพิ่มราคาน้ำมันดิบตามมา เช่น อินโดนีเซียเพิ่มราคาน้ำมันจากบาร์เรลละ 4.75 ดอลลาร์สหรัฐฯ เป็นบาร์เรลละ 6 ดอลลาร์สหรัฐฯ และไนจีเรียเพิ่มราคาน้ำมันจากบาร์เรลละ 4.28 ดอลลาร์สหรัฐฯ เป็นบาร์เรลละ 8.1 ดอลลาร์สหรัฐฯ⁶ เป็นต้น

ทางด้านบริษัทน้ำมันต่างชาติไม่ได้คัดค้านการกระทำขององค์การโอเปก เนื่องจากบริษัทน้ำมันต่างชาติสามารถผลักราคาระดับทุนจากค่าธรรมเนียม และค่าภาษีที่สูงขึ้นไป

* ดินแดนที่อิสราเอลยึดไป คือ แหลมไซนาย บริเวณฉนวนกาซา ที่ราบสูงโกลัน และดินแดนบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจอร์แดน

¹ ฐนุ แก้วโอภาส. (2539?). *สงครามแห่งศตวรรษที่ 20*. หน้า 319.

² ศรีสุรงค์ พูลทรัพย์. (2527). *ปัญหาปาเลสไตน์*. หน้า 38.

³ กิติมา อมรทัต. (2532). *วิกฤตการณ์ในตะวันออกกลาง (กรณีพิพาทปาเลสไตน์อิสราเอล)*.

หน้า 94.

⁴ ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 38.

⁵ กิติมา อมรทัต. (2532). หน้าเดิม.

⁶ "น้ำมันขึ้นราคา : มะเร็งเศรษฐกิจ," (2522, 9-15 มกราคม). *เศรษฐกิจ*. 2(54) : 12.

ยังผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถขึ้นราคาค่าขนส่งและราคาขายส่งให้ได้กำไรต่อหน่วยมากกว่าเดิม เพราะเป็นผู้ผูกขาดการขนส่งน้ำมันให้โรงกลั่นน้ำมันในประเทศต่าง ๆ

1.1.2.4 การจำกัดปริมาณการจำหน่ายน้ำมันขององค์การโอเปก

องค์การโอเปกแบ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศที่เป็นฝ่ายอาหรับ กลุ่มประเทศที่เป็นกลาง และกลุ่มประเทศที่สนับสนุนอิสราเอล โดยกำหนดนโยบายการจำหน่ายน้ำมันให้กับประเทศในกลุ่มแรกตามปกติ สำหรับประเทศในกลุ่มที่ 2 องค์การโอเปกจำกัดปริมาณการจำหน่ายน้ำมันให้น้อยลงและจำหน่ายในราคาที่แพงขึ้น และงดจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประเทศในกลุ่มสุดท้ายหรือจำหน่ายในปริมาณที่จำกัด รวมทั้งมีราคาแพงกว่ากลุ่มอื่น ๆ¹ เพื่อบีบบังคับไม่ให้ประเทศเหล่านี้สนับสนุนอิสราเอล ดังนั้น สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ และแอฟริกาใต้ ซึ่งให้การสนับสนุนอิสราเอล จึงไม่ได้รับน้ำมันจากกลุ่มประเทศอาหรับ ส่วนประเทศที่เป็นมิตรกับกลุ่มประเทศอาหรับ เช่น อังกฤษ และฝรั่งเศส ยังคงได้รับน้ำมันตามปกติ น้ำมันที่เหลือจะถูกแบ่งไปยังประเทศที่เป็นกลาง การดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้ราคาน้ำมันดิบของกลุ่มประเทศอาหรับสูงขึ้นจากบาร์เรลละ 3 ดอลลาร์สหรัฐฯ เป็นบาร์เรลละ 5.0-8.9 ดอลลาร์สหรัฐฯ² ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นกลายเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 ซึ่งประเทศนำเข้าน้ำมันต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาน้ำมันอย่างรุนแรง

1.2 วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2522-2523)

ความสำเร็จจากการใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก จนส่งผลกระทบต่อทั่วโลกโดยเฉพาะกับประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ซึ่งเป็นประเทศที่องค์การโอเปกเห็นว่าเอารัดเอาเปรียบและเคยแสวงหาผลประโยชน์จากแหล่งน้ำมันในประเทศตนมาก่อน สร้างความเชื่อมั่นให้องค์การโอเปกเห็นความสำคัญ และบทบาทของตนต่ออุตสาหกรรมน้ำมันโลกมากขึ้น จึงพยายามหาวิธีที่จะเพิ่มรายได้จากการส่งออกน้ำมันให้มากขึ้น ทำให้ราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ ยังเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในประเทศซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การโอเปกซึ่งส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมันโลก ดังนั้น อีกเพียงไม่กี่ปีต่อมาประเทศไทยจึงต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันเป็นครั้งที่ 2

1.2.1 สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2

1.2.1.1 การเพิ่มราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปก ระหว่าง

พ.ศ. 2518-2519

วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ทำให้ราคาน้ำมันดิบเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วมาตั้งแต่ปลาย พ.ศ. 2516 จนถึงบาร์เรลละ 11.65 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2517

¹ ชมเฟลิน จันท์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน: ทนทางหลุดพ้น*. หน้า 21.

² แหล่งเดิม.

และลดลงเหลือบาร์เรลละ 11.25 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงปลาย พ.ศ. 2517¹ แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2518 องค์การโอเปกเพิ่มราคาน้ำมันดิบอีกเป็นบาร์เรลละ 11.51 ดอลลาร์สหรัฐฯ² โดยให้เหตุผลในการขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ว่า เพื่อให้ได้รับรายได้ชดเชยที่องค์การโอเปกต้องสูญเสียไปจากการเกิดภาวะเงินเฟ้อที่สูงถึงร้อยละ 30-35 ซึ่งส่งผลให้องค์การโอเปกต้องเพิ่มเงินซื้อสินค้าอุตสาหกรรมจากประเทศตะวันตกมากขึ้น เป็นเหตุให้รายได้ที่องค์การโอเปกได้รับจากการขึ้นราคาน้ำมันใน พ.ศ. 2517 ลดลง³

1.2.1.2 ความขัดแย้งด้านนโยบายน้ำมันขององค์การโอเปก ระหว่าง

พ.ศ. 2520-2521

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2519 ประเทศสมาชิกขององค์การโอเปกเสนอให้มีการพิจารณาขึ้นราคาน้ำมันดิบอีกครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในด้านนโยบายน้ำมันเนื่องจากซาอุดีอาระเบียซึ่งเป็นประเทศที่ผลิตน้ำมันออกสู่ตลาดโลกมากที่สุดคัดค้านการขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ เพราะเห็นว่าราคาน้ำมันที่สูงขึ้นจนเกิดเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่หนึ่งนั้นเป็นสาเหตุที่ทำให้เศรษฐกิจของโลกตกต่ำและหลายประเทศยังไม่ฟื้นตัวคืน⁴ หากองค์การโอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีก จะยิ่งซ้ำเติมให้เกิดผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจเป็นระยะเวลานาน และองค์การโอเปกไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบนั้นได้เช่นกัน ดังนั้น ผลการประชุมเพื่อกำหนดราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปกจึงแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอเมริกา ทรัมป์เอมิเรตส์ขึ้นราคาน้ำมันเพียงร้อยละ 5 ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2520 ขณะที่ประเทศสมาชิกที่เหลืออีกฝ่ายหนึ่งขึ้นราคาน้ำมันร้อยละ 10 ในช่วง 6 เดือนแรก และขึ้นเป็นร้อยละ 15 ในช่วง 6 เดือนหลังของ พ.ศ. 2520⁵

อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2520 ซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอเมริกา ทรัมป์เอมิเรตส์ซึ่งขึ้นราคาน้ำมันร้อยละ 5 มาตั้งแต่ต้นปี ตกลงจะขึ้นราคาน้ำมันอีกร้อยละ 5 ส่วนประเทศสมาชิกอื่น ๆ ซึ่งขึ้นราคาน้ำมันร้อยละ 10 มาตั้งแต่ต้นปี ก็ตกลงงดขึ้น

¹ “วิกฤติการณ์น้ำมัน,” (2519, 10-16 มิถุนายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 1(24) : 580.

² การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงและการประหยัดน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2518). เลขที่ ก/ป6/2518/6. ปีที่ 2. หน้า 118.

³ แหล่งเดิม.

⁴ น้ำมันและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2519). เลขที่ ก/ป6/2519/6. ปีที่ 6. หน้า 380.

⁵ กระทรวงการคลัง. (2520, 4 สิงหาคม). กค. 0304/20993 เรื่อง นโยบายน้ำมัน. หน้า 1.

ราคาน้ำมันอีกร้อยละ 5 ในระยะครึ่งหลังของปี¹ มีผลทำให้ราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปกกลับสู่เอกภาพอีกครั้ง คือ บาร์เรลละ 12.70 ดอลลาร์สหรัฐ²

ในเวลาต่อมาสมาชิกหลายประเทศขององค์การโอเปกพยายามเรียกร้องให้เพิ่มราคาน้ำมันดิบอีกครั้ง แต่องค์การโอเปกเริ่มวิตกกังวลเกี่ยวกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกในขณะนั้น และตระหนักถึงรายได้ที่อาจสูญหายไปในอนาคต หากหลายประเทศใช้พลังงานอื่นทดแทนเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันที่มีราคาแพงจากองค์การโอเปก ดังนั้น องค์การโอเปกจึงตัดสินใจให้ราคาน้ำมันดิบของ พ.ศ. 2521 อยู่ที่ระดับเดิม คือ บาร์เรลละ 12.70 ดอลลาร์สหรัฐ

1.2.2 สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2

1.2.2.1 การเพิ่มราคาน้ำมันดิบสำหรับ พ.ศ. 2522

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2521 องค์การโอเปกประกาศเพิ่มราคาน้ำมันดิบสำหรับ พ.ศ. 2522 โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ³

ระยะที่ 1 วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2522 เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 เป็นบาร์เรลละ 13.335 ดอลลาร์สหรัฐ

ระยะที่ 2 วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2522 เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.809 เป็นบาร์เรลละ 13.843 ดอลลาร์สหรัฐ

ระยะที่ 3 วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.294 เป็นบาร์เรลละ 14.161 ดอลลาร์สหรัฐ

ระยะที่ 4 วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2522 เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.691 เป็นบาร์เรลละ 14.542 ดอลลาร์สหรัฐ

การประชุมพิจารณาราคาน้ำมันดิบครั้งนี้ ซาอุดีอาระเบียต้องการให้ขึ้นราคาน้ำมันเพียงร้อยละ 5 ในขณะที่ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ขององค์การโอเปกต้องการให้ขึ้นราคาน้ำมันในอัตราสูง เช่น อิรักและลิเบียเสนอให้ขึ้นราคาน้ำมันอีกร้อยละ 15⁴ ซาอุดีอาระเบียจึงกล่าวเตือนประเทศสมาชิกอื่น ๆ ว่าไม่ควรคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตน แต่ควรจะคำนึงถึงผลเสียจากราคาน้ำมันที่สูงเกินไป อันจะทำให้เศรษฐกิจโลกเสื่อมโทรมและกระทบต่อรายได้ขององค์การโอเปกที่จะลดลงไปด้วย ในท้ายที่สุดทั้งสองฝ่ายจึงตกลงให้เพิ่มราคาน้ำมันเป็น 4 ระยะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าองค์การโอเปกตกลงกันว่าจะค่อย ๆ ปรับเพิ่มราคาน้ำมันตามระยะ

¹ กระทรวงการคลัง. (2520, 4 สิงหาคม). กค. 0304/20993 เรื่อง นโยบายน้ำมัน. หน้า 1.

² "ปีโตรเลียม," (2520, สิงหาคม). รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย. 10(8) : 19.

³ "กลุ่มโอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีก 14.5 เปอร์เซ็นต์ ใน ปี 2522," (2521, 15-21 ธันวาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 3(51) : 1418.

⁴ "ปีโตรเลียม," (2522, มกราคม). รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย. 12(1) : 23.

ที่กำหนดไว้ แต่สถานการณ์น้ำมันกลับไม่เป็นตามที่คาดการณ์ไว้ เนื่องจากเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในอิหร่าน ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

1.2.2.2 การต่อต้านการปกครองของระบบกษัตริย์ในอิหร่าน

1) สภาพของเหตุการณ์

ความวุ่นวายทางการเมืองในอิหร่าน มีสาเหตุมาจากการปฏิวัติล้มล้างราชบัลลังก์ของกษัตริย์ชาห์ ปาเลวี เหตุการณ์เริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงต้น พ.ศ. 2521 เมื่อชาวอิหร่านร่วมกันรณรงค์ต่อต้านระบบการปกครองของพระเจ้าชาห์ ปาเลวี และต้องการให้พระองค์สละราชสมบัติ การต่อต้านรุนแรงมากขึ้นและขยายวงกว้างออกไปทั่วประเทศ มีการประท้วงและนัดหยุดงานของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมัน¹ ทำให้อิหร่านไม่สามารถผลิตน้ำมันออกจำหน่ายได้ตามปกติ ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำมันในตลาดโลกที่ลดน้อยลง

2) ผลกระทบของเหตุการณ์ต่อราคาน้ำมันโลก

อิหร่านสามารถผลิตน้ำมันออกสู่ตลาดโลกได้มากเป็นอันดับที่ 2 ขององค์การโอเปกครองจากซาอุดีอาระเบีย และผลิตมากเป็นอันดับที่ 4 ของโลก ปริมาณน้ำมันที่อิหร่านสามารถผลิตได้ในแต่ละปี มีประมาณร้อยละ 10 ของปริมาณน้ำมันทั้งหมดที่ทั่วโลกผลิตได้²

ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในอิหร่าน ทำให้การส่งออกน้ำมันของอิหร่านซึ่งปกติมีปริมาณวันละ 5.5 ล้านบาร์เรล³ ลดปริมาณลงเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงวันละ 200,000-250,000 บาร์เรลเท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าความต้องการใช้ภายในประเทศที่มีประมาณวันละ 750,000 บาร์เรล⁴ ดังนั้น อิหร่านจึงต้องระงับการส่งออกน้ำมัน ทำให้ปริมาณน้ำมันในตลาดโลกลดลงไปมากจนเกิดการขาดแคลนน้ำมันขึ้นโดยทั่วไป

การขาดแคลนน้ำมันดังกล่าว ทำให้บริษัทน้ำมันและประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ เร่งซื้อน้ำมันดิบมากขึ้น ราคาน้ำมันดิบในตลาดที่ตกลงซื้อขายกันทันที

¹ ธเนศ กองประเสริฐ. (2522, เมษายน-มิถุนายน). "วิกฤติการณ์อิหร่านกับปัญหาน้ำมันในเอเชีย," *จุลสารธนาคารกรุงเทพ*. หน้า 1.

² วิเชียร ศิริไพบูลย์. (2522, มีนาคม). "ผลกระทบกระเทือนจากอิหร่าน," *วารสารเศรษฐกิจธนาคารกรุงเทพ*. 11(3) : 21.

³ ชาตรี (นามแฝง). (2522, 17-23 เมษายน). "น้ำมัน : ความวุ่นวายที่ยังไม่หมดสิ้น," *เศรษฐกิจ*. 2(68) : 17.

⁴ ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 48.

(Spot Market)* จึงสูงขึ้นกว่าราคาน้ำมันดิบที่ประกาศไว้มาก บริษัทน้ำมันจึงได้ผลกำไรอย่างไม่ยุติธรรมต่อผู้บริโภค องค์การโอเปกจึงประชุมกันในเดือนมีนาคมเพื่อกำหนดราคาน้ำมันให้ใกล้เคียงกับราคาในตลาดซื้อขายทันที โดยเพิ่มเป็นบาร์เรลละ 14.54 ดอลลาร์สหรัฐฯ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2522¹ (เดิมที่องค์การโอเปกตกลงที่จะใช้ราคานี้ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2522) หลังจากนั้น องค์การโอเปกได้เพิ่มราคาน้ำมันอีกหลายครั้งจนถึงบาร์เรลละ 32 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523² ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ นี้ ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2522-2523

2. ผลกระทบของวิกฤตการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2523)

ประเทศนำเข้าน้ำมันทั่วโลกทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต่างได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์น้ำมันอย่างมาก สำหรับประเทศไทย น้ำมันถือเป็นปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะแนวทางการพัฒนาประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ จากสังคมที่เป็นเกษตรกรรมมาเป็นสังคมกึ่งอุตสาหกรรม น้ำมันจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสังคมไทยทั้งในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ.2504-2509) ปริมาณการใช้น้ำมันก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและอุตสาหกรรมของประเทศ ผลิตภัณฑ์น้ำมันหรือน้ำมันสำเร็จรูปที่ใช้ในประเทศ คือ น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันก๊าด น้ำมันเตา น้ำมันเครื่องบิน และก๊าศปิโตรเลียมเหลว (ก๊าศหุงต้ม) โดยนำมาใช้ในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ คือ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การไฟฟ้าและการประปา การคมนาคมและการขนส่ง รวมทั้งการก่อสร้าง สภาพการใช้น้ำมันของประเทศอยู่ในภาคการคมนาคมและการขนส่งมากที่สุด รองลงมาคือ การไฟฟ้าและการประปา และอุตสาหกรรม³ ตามลำดับ น้ำมันเหล่านี้มีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้นโดยตลอดโดยเฉพาะน้ำมันดีเซล ซึ่งจำเป็นใช้ในการคมนาคมและการขนส่ง ดังตาราง 2

* “ตลาดซื้อขายทันที” (Spot Market) คือ ตลาดที่ไม่ได้ทำสัญญาซื้อขายกันล่วงหน้า แต่ซื้อขายกันทันทีตามราคาที่ตกลงกัน ซึ่งจะสูงกว่าราคามาตรฐานที่องค์การโอเปกกำหนดไว้ บางครั้งเรียกว่า “ตลาดมืด”

¹ “โอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีกอย่างน้อย 8.8 เปอร์เซ็นต์,” (2522, 30 มีนาคม-5 เมษายน).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(14) : 382.

² “โอเปกปรับราคาน้ำมันใหม่,” (2523, 6-12 มิถุนายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(24) : 662.

³ ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). พันธนาการน้ำมัน: หนทางหลุดพ้น. หน้า 59.

ตาราง 2 ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503-2524

(หน่วย : บาร์เรลต่อวัน)

พ.ศ.	น้ำมันเบนซิน	น้ำมันดีเซล	น้ำมันก๊าด	น้ำมันเตา	น้ำมัน เครื่องบิน	ก๊าซ ปิโตรเลียม เหลว	รวม
2503	8,700	9,100	2,400	2,200	80	2	22,482
2504	8,600	8,500	2,200	4,600	30	5	23,935
2505	9,100	10,400	2,500	6,400	900	5	29,305
2506	9,300	11,950	2,650	7,400	100	20	31,420
2507	9,350	15,600	1,950	9,000	2,400	70	38,370
2508	6,750	18,000	1,150	6,800	10,450	130	43,280
2509	8,350	22,600	1,600	9,650	6,450	270	48,920
2510	10,550	25,700	2,400	12,100	4,670	510	55,930
2511	10,350	36,900	3,000	17,100	6,050	950	74,350
2512	10,950	38,000	3,250	20,600	5,400	1,200	79,400
2513	16,300	37,600	2,200	24,000	5,650	1,450	87,200
2514	22,300	42,950	3,000	25,950	8,250	1,600	104,050
2515	23,950	49,550	2,950	35,750	14,200	2,100	128,500
2516	25,500	48,850	3,400	41,200	15,200	2,500	136,650
2517	25,750	45,900	3,200	46,900	12,300	2,800	136,850
2518	34,050	55,500	3,650	45,150	14,350	3,350	156,050
2519	33,950	57,150	4,100	49,650	14,700	3,600	163,150
2520	37,550	65,100	4,450	59,000	13,150	4,300	183,550
2521	39,600	70,950	4,700	70,500	13,500	4,900	204,150
2522	40,650	74,000	5,350	68,750	14,950	6,350	210,050
2523	38,700	70,750	5,000	81,300	16,250	6,100	218,100
2524	36,000	69,400	6,700	71,350	15,950	7,750	210,750

ที่มา: สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 14.

อย่างไรก็ตาม ปริมาณการใช้น้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจาก ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่อุดมสมบูรณ์ จึงต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากองค์การโอเปกในปริมาณสูง เมื่อน้ำมันมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นวิกฤตการณ์น้ำมัน ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

2.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในระยะเวลาห่างกันเพียงไม่กี่ปี ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับโดยทันทีหลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน คือ ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศปรับตัวสูงขึ้น จนกระทบต่อการผลิตสินค้าและราคาสินค้า รวมทั้งการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ

2.1.1 ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517)

2.1.1.1 สถานการณ์น้ำมันในประเทศก่อนการใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก

ก่อนที่องค์การโอเปกจะใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 จนเกิดเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกนั้น ราคาน้ำมันดิบได้เริ่มสูงขึ้นแล้วเนื่องจากองค์การโอเปกสามารถเพิ่มภาษีน้ำมัน และเข้าไปถือหุ้นเพื่อควบคุมการผลิตน้ำมันของบริษัทน้ำมันต่างชาติได้สำเร็จ การกระทำดังกล่าวทำให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกค่อย ๆ ปรับตัวสูงขึ้นเรื่อยมา ทำให้ประเทศนำเข้าน้ำมันรวมทั้งประเทศไทยต่างเริ่มวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากปัญหาน้ำมันแล้วเช่นกัน

1) การขอปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของบริษัทน้ำมันใน

ประเทศ

ทันทีที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเพิ่มขึ้น บริษัทน้ำมันในประเทศ คือ บริษัท โรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด บริษัทเอสโซ่แอสเตนดาร์ต ประเทศไทย จำกัด บริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น และบริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย จำกัด ได้เสนอให้รัฐบาลพิจารณาปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันหลายครั้งนับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา โดยให้เหตุผลว่าบริษัทต้องประสบกับภาวะขาดทุนจากการนำเข้าน้ำมันที่มีราคาสูง¹ และยังระบุว่าตลอดเวลาที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกสูงขึ้น บริษัทให้ความร่วมมือกับรัฐบาลด้วยดีมาตลอด โดยจำหน่ายน้ำมันให้แก่ประชาชนในราคาเดิมแม้จะต้องประสบปัญหาจากการได้กำไรน้อยและไม่คุ้มกับการลงทุน² แต่ราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นครั้งนี้ เมื่อนำมาผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูปแล้วทำให้น้ำมันโดยเฉพาะน้ำมันเบนซินมีราคาสูงขึ้นอีกลิตรละ 6 สตางค์³ บริษัทน้ำมันจึงขอให้รัฐบาลพิจารณาปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีที่ 1. หน้า 2.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 22.

³ แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 8.

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังไม่อนุมัติให้ขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในขณะนั้น เนื่องจากเกรงว่าหากปรับราคาน้ำมันให้เพิ่มขึ้นแล้ว จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะต้นทุนการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคจะเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับค่าครองชีพของประชาชน นอกจากนี้ แม้น้ำมันดิบที่นำเข้ามาจำนวนมากในประเทศจะมีราคาสูงขึ้นกว่าเดิม แต่บริษัทน้ำมันเหล่านี้ก็ยังมีกำไรอยู่ไม่ถึงกับขาดทุน เพียงแต่ได้กำไรน้อยลงไปกว่าเดิมเท่านั้น¹

2) การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ : วันที่ 4

กรกฎาคม พ.ศ. 2516

ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2516 คณะกรรมการพิจารณาปัญหาน้ำมันซึ่งมีหน้าที่ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับน้ำมัน ได้เสนอต่อรัฐบาลให้พิจารณาปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ แต่รัฐบาลเกรงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน จึงพยายามตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันไว้ไม่ให้เพิ่มสูงขึ้นด้วยการชะลอการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเอาไว้ก่อน² อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 บริษัทน้ำมันได้เสนอขอขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันอีกครั้ง เนื่องจากองค์การโอเปกประกาศขึ้นราคาน้ำมันดิบเพื่อชดเชยกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ตกต่ำ ทำให้ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 จนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นประมาณ 14.7 สตางค์ต่อลิตร³ ดังนั้น สถานการณ์น้ำมันในประเทศจึงหนักขึ้น ทำให้ท่าทีของรัฐบาลเปลี่ยนไปและมีแนวโน้มที่จะอนุมัติให้ขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์น้ำมันโลก เห็นได้จากคำชี้แจงของรัฐบาลว่า

...ถ้าต้องขึ้นราคาไปจริง ก็ขอให้ประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจด้วยเถิดว่า เป็นเพราะสถานการณ์ภายนอกบีบคั้น จนเราไม่อาจจะหลีกเลี่ยงไปได้จริงๆ และก็ให้ขึ้นราคาไปแต่น้ำมันที่กระทบกระเทือนต่อผู้มีรายได้น้อยเท่านั้น จะไม่ยอมให้กระทบกระเทือนต่อกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรม การขนส่ง ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนต่อผู้มีรายได้น้อยเป็นอันขาด...⁴

ต่อมาในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2516 รัฐบาลตัดสินใจปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นไป ดังตาราง 3

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีที่ 1. หน้า 11.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 2. หน้า 83.

³ กระทรวงกลาโหม. (2516, 13 กรกฎาคม). กท. 0501/1077 เรื่อง โครงการตรึงราคาน้ำมันระยะยาว. หน้า 1.

⁴ แหล่งเดิม.

ตาราง 3 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ : วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2516

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ราคาเดิม	ราคาใหม่	เพิ่มขึ้นร้อยละ
น้ำมันเบนซินพิเศษ	2.10	2.30	9.52
น้ำมันเบนซินธรรมดา	1.91	2.09	9.42
น้ำมันก๊าด	1.34	1.45	8.21
น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	0.98	1.05	7.14
น้ำมันดีเซลหมุนช้า	0.96	1.03	7.29
น้ำมันเตา 600	0.40	0.40	-
น้ำมันเตา 1200	0.38	0.38	-
น้ำมันเตา 1500	0.38	0.38	-

ที่มา: น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516).
เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีก 2. หน้า 100.

รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ถึงความจำเป็นในการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศครั้งนี้ว่า

...ราคาน้ำมันดิบได้เพิ่มขึ้นถึง 6 ครั้ง ภายในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา...ทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปภายในประเทศสูงขึ้น หากปล่อยให้สถานการณ์เป็นอยู่เช่นนี้ต่อไป อุตสาหกรรมน้ำมันภายในประเทศก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ หากปล่อยให้มีการขาดแคลนน้ำมันขึ้น จะเกิดผลเสียหายแก่ประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเลือกใช้มาตรการให้ประชาชนมีน้ำมันใช้อย่างพอเพียง โดยเพิ่มราคาควบคุมขายปลีก...¹

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รัฐบาลได้ปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันแล้วก็ตาม แต่การขาดแคลนน้ำมันยังมีอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะน้ำมันดีเซลซึ่งจำเป็นต้องใช้ในกิจการขนส่งและกิจการประมง เนื่องจากบริษัทน้ำมันลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ เพราะไม่ต้องการขาดทุนจากการนำเข้าน้ำมันที่มีราคาแพงแต่ต้องจำหน่ายในราคาที่รัฐบาลควบคุมอยู่

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516).
เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีก 3. หน้า 101.

2.1.1.2 สถานการณ์น้ำมันในประเทศหลังการใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือ

ต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากองค์การโอเปกใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อต่อต้านอิสราเอล ส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย

1) การลดลงของปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบ

การใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองขององค์การโอเปก ส่งผลให้ปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบของประเทศไทยลดลง เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งองค์การโอเปกงดจำหน่ายน้ำมันให้นั้น มีนโยบายลดปริมาณการส่งออกน้ำมันเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ ดังนั้น ปริมาณน้ำมันที่ประเทศไทยเคยได้รับจากประเทศสหรัฐอเมริกาจึงลดลง ส่วนประเทศอังกฤษ ถึงแม้ไม่ได้ถูกตัดปริมาณน้ำมันที่เคยได้รับจากองค์การโอเปก แต่ประเทศอังกฤษก็ใช้มาตรการประหยัดน้ำมันด้วยการลดการใช้และลดการผลิตน้ำมัน รวมทั้งลดการส่งออกน้ำมันไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วยเช่นกัน¹

นอกจากนี้ องค์การโอเปกยังจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นกลาง และถูกตัดปริมาณน้ำมันดิบที่เคยจำหน่ายให้ ทำให้โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 3 แห่งของประเทศไทย คือ โรงกลั่นน้ำมันไทย โรงกลั่นน้ำมันบางจาก และโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ได้รับปริมาณน้ำมันจากองค์การโอเปกน้อยลง ส่งผลให้น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ในประเทศมีปริมาณลดลงไปด้วย ดังตาราง 4

ตาราง 4 ปริมาณการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศหลังการลดลงของปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบ ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2516-2517)

(หน่วย : บาร์เรลต่อวัน)

โรงกลั่นน้ำมัน	ปริมาณน้ำมันที่เคยผลิตได้	ปริมาณน้ำมันที่ผลิตได้	ลดลงร้อยละ
โรงกลั่นน้ำมันไทย	65,000	56,875	12.5
โรงกลั่นน้ำมันบางจาก	65,000	52,000	20.0
โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่	24,000	20,400	15.0

ที่มา: วรรณ ภัทรพานิช. (2517, เมษายน). "การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย," วารสารการขนส่ง. 8(93) : หน้า 40-41.

¹วรรณ ภัทรพานิช. (2517, เมษายน). "การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย," วารสารการขนส่ง. 8(93) : หน้า 40-41.

เมื่อปริมาณน้ำมันที่โรงกลั่นน้ำมันผลิตได้ลดลง บริษัทผู้จำหน่ายน้ำมันจึงต้องลดปริมาณการจำหน่ายน้ำมันให้แก่สถานีบริการน้ำมัน โรงงานอุตสาหกรรม และกิจการขนส่งต่าง ๆ นอกจากนี้ ราคานำเข้าน้ำมันดิบซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ทำให้บริษัทน้ำมันไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้นได้ จึงเรียกร้องให้รัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

2) การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง

พ.ศ. 2516-2517

เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองในกลุ่มประเทศอาหรับ ส่งผลกระทบต่อถึงสถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย รัฐบาลจึงตัดสินใจเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศถึง 4 ครั้ง ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2516 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 โดยมีระยะเวลาห่างกันเพียงไม่กี่เดือน ดังตาราง 5

ตาราง 5 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2517

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ราคา เดิม	14 พ.ย. 2516	เพิ่มขึ้น ร้อยละ	17 ธ.ค. 2516	เพิ่มขึ้น ร้อยละ	27 ก.พ. 2517	เพิ่มขึ้น ร้อยละ	27 ต.ค. 2517	เพิ่มขึ้น ร้อยละ
เบนซินพิเศษ	2.30	2.69	16.96	3.01	11.90	3.62	20.27	3.62	-
เบนซินธรรมดา	2.09	2.50	19.62	2.82	12.80	3.43	21.63	3.43	-
ก๊าด	1.45	1.78	22.76	1.78	-	2.41	35.39	2.41	-
ดีเซลหมุนเร็ว	1.05	1.41	34.29	1.60	13.48	2.33	45.63	2.33	-
ดีเซลหมุนช้า	1.03	1.34	30.10	1.53	14.18	2.26	47.71	2.26	-
เตา 600	0.40	0.57	42.50	0.57	-	1.28	124.56	1.49	16.41
เตา 1200	0.38	0.52	36.84	0.52	-	1.25	140.38	1.46	16.80
เตา 1500	0.38	0.52	36.84	0.52	-	1.25	140.38	1.44	15.20

ที่มา: น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516).

เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีที่ 4. หน้า 215. น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีที่ 6. หน้า 381. น้ำมัน

ขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517).

เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปีที่ 4. หน้า 213-214. และ ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ.

(2524). พันธนาการน้ำมัน: หนทางหลุดพัน. หน้า 32.

2.1.2 ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2522-2523)

2.1.2.1 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2518-2521

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2518–2521 มีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ 2 ครั้ง แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศมากนัก กล่าวคือ หลังจากที่องค์การโอเปกประกาศขึ้นราคาน้ำมันดิบอีกร้อยละ 10 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา¹ บริษัทน้ำมันได้ขอให้รัฐบาลปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้สูงขึ้น แต่ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและสหภาพแรงงานทั่วประเทศคัดค้านการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันครั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นการผลักภาระให้ประชาชนและจะมีผลทำให้ราคาสินค้าแพงขึ้นดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์² พร้อมกับอภิปรายโจมตีบริษัทน้ำมันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเห็นว่าการขึ้นราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปกเพียงร้อยละ 10 ไม่ได้ทำให้บริษัทน้ำมันขาดทุน เพียงแต่ได้กำไรน้อยลงเท่านั้น³ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันต่อไปอีก⁴

แต่การประกาศขึ้นราคาน้ำมันดิบขององค์การโอเปกตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2520 ทำให้รัฐบาลต้องประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันทุกชนิดเฉลี่ยร้อยละ 10-16 ให้มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2520⁵ ต่อมารัฐบาลยังได้ประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินอีกเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2521⁶ ดังตาราง 6 แต่ภายหลังจากการประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันครั้งนี้ ระดับราคาสินค้าโดยทั่วไปสูงขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

¹“น้ำมัน,” (2519, 23-29 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์.

1(4) : 91.

²การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงและการประหยัดน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2518). เลขที่ ก/ป6/2518/6. ปี 5. หน้า 316.

³แหล่งเดิม. ปี 5. หน้า 311.

⁴“วิกฤติการณ์น้ำมัน,” (2519, 10-16 มิถุนายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 1(24) : 581-582.

⁵“รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2520, 11-17 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 2(11) : 297.

⁶“พระราชกำหนดขึ้นภาษีอากรสินค้าเข้า 141 ชนิด และปรับปรุงระบบการเทียบค่าเงินบาทใหม่,” (2521, 10-16 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 3(11) : 299.

ตาราง 6 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2520-2521

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ราคาเดิม	15 มี.ค. 2520	เพิ่มขึ้นร้อยละ	10 มี.ค. 2521	เพิ่มขึ้นร้อยละ
เบนซินพิเศษ	3.62	4.22	16.57	4.98	18.01
เบนซินธรรมดา	3.43	3.93	14.58	4.69	19.34
ก๊าด	2.41	2.68	11.20	2.68	-
ดีเซลหมุนเร็ว	2.33	2.64	13.30	2.64	-
ดีเซลหมุนช้า	2.26	2.50	10.62	2.50	-
เตา 600	1.49	1.66	11.41	1.66	-
เตา 1200	1.46	1.62	10.96	1.62	-
เตา 1500	1.44	1.61	11.81	1.61	-

ที่มา: “รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2520, 11-17 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 2(11) : 299. และ “พระราชกำหนดขึ้นภาษีอากรสินค้าเข้า 141 ชนิด และปรับปรุงระบบการเทียบค่าเงินบาทใหม่,” (2521, 10-16 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 3(11) : 300.

2.1.2.2 การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง

พ.ศ. 2522-2523

ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 องค์กรโอเปกประกาศขึ้นราคาน้ำมันดิบอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในอิหร่าน ทำให้อิหร่านผลิตน้ำมันลดลง ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกจึงเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้บริษัทน้ำมันในประเทศต้องลดปริมาณนำเข้าน้ำมันถึงร้อยละ 8-10¹ เนื่องจากไม่มั่นใจว่ารัฐบาลสามารถชดเชยราคาน้ำมันส่วนที่สูงขึ้นให้แก่บริษัทได้หรือไม่² ทั้งนี้บริษัทน้ำมันไม่ต้องการขาดทุนจากการนำเข้าน้ำมันที่มีราคาสูง แต่ต้องจำหน่ายในราคาต่ำที่รัฐบาลควบคุมอยู่* ก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันดีเซลและน้ำมันเตาในประเทศ นอกจากนี้ ราคาน้ำมันดีเซลในตลาดมีดก็สูงกว่าราคา

¹ “รัฐบาลสั่งปิดแอร์เพื่อประหยัดน้ำมัน และจะเพิ่มราคาขายจากโรงกลั่น,” (2522, 2-8 มีนาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(10) : 262.

² กระทรวงพาณิชย์. (2522, 27 กุมภาพันธ์). พณ. 0501/026 เรื่อง การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย. หน้า 1.

* ในช่วงวิกฤตการณ์น้ำมัน ราคาน้ำมันสำเร็จรูปที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะมีการแย่งกันซื้อน้ำมันของประเทศต่าง ๆ ทำให้บริษัทผู้ค้าน้ำมันในประเทศไทยต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่มีราคาสูงตามราคาประมูลซื้อขายกันในตลาดโลก แล้วนำมาขายในราคาควบคุมที่รัฐบาลกำหนดไว้

ควบคุมมาก¹ ดังนั้น รัฐบาลจึงปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้สูงขึ้น เพื่อจูงใจให้บริษัทน้ำมันผลิตน้ำมันออกสู่ตลาดมากขึ้น และยังเป็น การแก้ไขการซื้อขายน้ำมันในตลาดมืด²

รัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศหลายครั้ง คือ ในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2522 วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2522* วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 และวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน 2 ครั้งสุดท้าย เนื่องจากการเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก คือ เฉลี่ยร้อยละ 40-67 และร้อยละ 24-60 ตามลำดับ ดังตาราง 7

ตาราง 7 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ราคา เดิม	31 ม.ค.	เพิ่มขึ้น	13 มี.ค.	เพิ่มขึ้น	13 ก.ค.	เพิ่มขึ้น	9 ก.พ.	เพิ่มขึ้น
		2522	ร้อยละ	2522	ร้อยละ	2522	ร้อยละ	2523	ร้อยละ
เบนซินพิเศษ	4.98	5.60	12.45	5.60	-	7.84	40.00	9.80	25.00
เบนซินธรรมดา	4.69	5.12	9.17	5.12	-	7.45	45.51	9.26	24.30
ก๊าด	2.68	3.06	14.18	3.06	-	5.12*	67.32	6.71	59.76
ดีเซลหมุนเร็ว	2.64	3.03	14.77	3.03	-	4.88	61.06	7.39	51.43
ดีเซลหมุนช้า	2.50	2.93	17.20	2.93	-	4.71	60.75	7.12	51.17
เตา 600	1.66	1.86	12.05	1.90	2.15	3.04	60.00	3.78	24.34
เตา 1200	1.62	1.79	10.49	1.83	2.23	2.93	60.11	3.64	24.23
เตา 1500	1.61	1.77	9.94	1.81	2.26	2.90	60.22	3.61	24.48

*ในวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลปรับลดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันก๊าดลง เป็นลิตรละ 4.20 บาท ที่มา: “การขึ้นราคาน้ำมันในปี 2522,” (2522, 26 มกราคม-1 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(5) : 125. “การอนุมัติให้ขึ้นราคาน้ำมันเตา,” (2522, 23-29 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(13) : 350. “วิกฤติการณ์น้ำมันในประเทศ,” (2522, 13-19 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(29) : 797. และ “การประกาศเพิ่มราคาจำหน่ายน้ำมันและเชื้อเพลิงประเภทต่าง ๆ,” (2523, 8-14 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(7) : 181.

การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันหลายครั้งดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายน้ำมันของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลเคยกล่าวว่า การขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันทุกชนิด

¹ “การติดต่อซื้อน้ำมันจากต่างประเทศและการเพิ่มราคาน้ำมันดีเซล,” (2522, 9-15 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(11) : 290.

² แหล่งเดิม.

* การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2522 มีเพียงแค่น้ำมันเตาเท่านั้น

เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2522 เป็นการขึ้นราคาน้ำมันของปี 2522 เพียงครั้งเดียว แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในประเทศอิหร่าน ทำให้ปริมาณน้ำมันดิบในตลาดโลกลดลงและมีราคาสูงขึ้น รัฐบาลจึงไม่สามารถตรึงราคาน้ำมันในประเทศได้อีกต่อไป

น้ำมันที่มีราคาเพิ่มขึ้นในอัตราสูงคือ น้ำมันดีเซล และน้ำมันก๊าด ซึ่งรัฐบาลชี้แจงว่า ที่แล้วมาน้ำมันดีเซลมีราคาต่ำกว่าความเป็นจริงมาก ทำให้ปริมาณการใช้ น้ำมันดีเซลอยู่ในระดับสูง ส่งผลให้เกิดการขาดแคลน ดังนั้น จึงต้องปรับราคาน้ำมันดีเซลให้ใกล้เคียงกับน้ำมันเบนซิน เพื่อลดการใช้ น้ำมันดีเซล¹ ส่วนน้ำมันก๊าด มีการลักลอบนำไปผสมกับน้ำมันชนิดอื่นเพื่อนำไปจำหน่าย รัฐบาลจึงจำเป็นต้องขึ้นราคาน้ำมันก๊าดในอัตราที่สูง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้น² โดยเฉพาะการขึ้นราคาน้ำมัน 2 ครั้งหลังนั้น ถูกฝ่ายค้านและประชาชนวิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างมาก

2.1.3 ผลกระทบต่อผู้ผลิต

2.1.3.1 ภาคอุตสาหกรรม

การเพิ่มขึ้นของราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั่วประเทศ เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้น้ำมันดีเซลและน้ำมันเตาเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต แต่เมื่อเกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากได้รับความเดือดร้อน

นอกจากนี้ ปริมาณน้ำมันที่โรงกลั่นน้ำมันผลิตได้ก็มีปริมาณลดลง ทำให้บริษัทผู้จำหน่ายน้ำมันต้องลดปริมาณการจำหน่ายน้ำมันให้แก่สถานบริการน้ำมันและโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ใน พ.ศ. 2517 บริษัทเอสโซ่แอสตันดาร์ด ประเทศไทย จำกัด ลดปริมาณน้ำมันที่จำหน่ายให้แก่โรงงานปูนซีเมนต์และโรงงานทอผ้าลงร้อยละ 12 ทำให้โรงงานดังกล่าวไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ โรงงานประมาณ 17 แห่ง ต้องปลดคนงานออก³ นอกจากนี้ โรงงานที่ผลิตสินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคบางแห่ง จำเป็นต้องลดระยะเวลาการผลิตลง เช่น เคยทำ 3 ผลัด ตลอด 24 ชั่วโมง ก็ลดลงเหลือ 2 ผลัด หรือผลัดเดียว โรงงานบางแห่งไม่มีน้ำมันสำรองก็จำเป็นต้องปิดโรงงาน⁴ ส่งผลให้คนงานจำนวนมากต้องว่างงาน

¹“ความเคลื่อนไหวหลังจากรัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 15-21 กุมภาพันธ์).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(8) : 198.

²แหล่งเดิม.

³วรรณ ภัทรพานิช. (2517, เมษายน). “การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย,” วารสารการขนส่ง. 8(93) : 44.

⁴น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปี 6. หน้า 334.

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 สถานการณ์ราคาน้ำมันในประเทศรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันโดยเฉพาะน้ำมันดีเซลและน้ำมันเตาเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก ดังนั้น นอกจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดเล็กจะได้รับผลกระทบจนบางแห่งต้องปิดกิจการแล้ว ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน อุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันมากที่สุดคือ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมผลิตปูนซีเมนต์ ซึ่งใช้น้ำมันคิดเป็นร้อยละ 32 ของความต้องการใช้น้ำมันทั้งหมดของภาคอุตสาหกรรมในประเทศ¹ ต้องรับภาระต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้น เช่น ต้นทุนการผลิตกระดาษสูงขึ้นเดือนละ 5 ล้านบาท ต้นทุนในการผลิตแก้วเพิ่มขึ้นเดือนละ 19 ล้านบาท และต้นทุนการผลิตปูนซีเมนต์เพิ่มขึ้นเดือนละ 36 ล้านบาท²

เมื่อต้นทุนสินค้าเหล่านี้สูงขึ้น ราคาสินค้าที่จำหน่ายจึงสูงขึ้นตามไปด้วย ทำให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมดังกล่าวต้องประสบกับปัญหา เพราะจำหน่ายสินค้าไม่ได้ตามปกติ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวกับการประกอบรถยนต์และการผลิตชิ้นส่วนรถยนต์หลายรายต้องลดปริมาณการผลิตรถยนต์ลงถึงร้อยละ 30³ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดทุนและป้องกันปริมาณรถยนต์ล้นสต็อก เพราะการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลทำให้อำนาจการซื้อของประชาชนลดลง

อนึ่ง การที่รัฐบาลอนุมัติให้เพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ และประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าก็เป็นเหตุให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น สินค้าที่ผลิตได้จึงมีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย จะเห็นได้ว่า ปัญหาราคาน้ำมันแพงได้ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมของประเทศให้ประสบกับภาวะชะงักงัน เพราะภายหลังจากที่รัฐบาลประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศแล้ว รัฐบาลไม่ได้กำหนดนโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาวัตถุดิบที่มีราคาสูงขึ้นอย่างมาก

2.1.3.2 ภาคเกษตรกรรม

1) ผู้ประกอบการประมง

กิจการประมงเป็นอาชีพที่มีความสำคัญสำหรับประชาชนที่มีภูมิลำเนาติดกับทะเลทั้งทะเลทางภาคใต้และทะเลทางภาคตะวันออก เมื่อกิจการประมงของไทยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ขยายขอบเขตการทำประมงห่างจากฝั่งมากขึ้น เพื่อหาปลาที่มีอยู่

¹ “ผลการสัมมนาเรื่องผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมัน,” (2522, 24-30 สิงหาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(35) : 964.

² แหล่งเดิม.

³ “ผลกระทบของการขึ้นราคาน้ำมันที่มีต่ออุตสาหกรรมการประกอบรถยนต์และชิ้นส่วนรถยนต์,” (2522, 3-9 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(32) : 884.

อย่างอุดมสมบูรณ์ในทะเลลึกนั้น¹ ทำให้ออกจากมีเรือประมงที่ออกจับปลาตามชายฝั่งแล้ว ยังมีเรือประมงขนาดใหญ่ซึ่งมีอุปกรณ์สำรวจปลาที่ทันสมัย* เรือประมงเหล่านี้ใช้น้ำมันเป็นจำนวนมากขณะออกทะเลเป็นเวลาหลายวัน โดยบรรทุกน้ำมันไว้เป็นจำนวนมากถึง 50,000-60,000 ลิตร² เมื่อน้ำมันดีเซลเกิดการขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อชาวประมงโดยทั่วไป

- การขาดแคลนน้ำมันและการเพิ่มขึ้นของราคาจำหน่ายปลีก

น้ำมันในประเทศ

กิจการประมงเป็นกิจการที่ใช้น้ำมันดีเซลหมุนเร็วในปริมาณสูง คือ ใน พ.ศ. 2516 ความต้องการใช้น้ำมันดีเซลหมุนเร็วของเรือประมงทั่วประเทศมีปริมาณเดือนละ 55 ล้านลิตร³ และเพิ่มเป็นเดือนละประมาณ 100 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2523⁴ หลังจากที่รัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันดีเซลหมุนเร็ว จากเดิมในช่วงก่อนเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันที่มีราคาลิตรละ 0.98 บาท เพิ่มขึ้นเป็นราคาลิตรละ 2.33 บาท ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 และเพิ่มเป็นลิตรละ 4.88 บาท ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 398 ทำให้ชาวประมงต้องรับภาระค่าน้ำมันที่สูงขึ้นมาก

นอกจากชาวประมงจะประสบกับปัญหาราคาน้ำมันแพงแล้ว ยังเกิดการขาดแคลนน้ำมันด้วย เนื่องจากสถานีบริการน้ำมันโดยเฉพาะในต่างจังหวัดไม่มีน้ำมันจำหน่ายให้แก่ลูกค้าตามปกติ เพราะถูกตัดปริมาณที่เคยได้รับจากบริษัทผู้จำหน่ายน้ำมัน และยังมีการจួយโอกาสกักตุนน้ำมันเพื่อเก็งกำไรด้วยการปิดสถานีบริการน้ำมัน เนื่องจากต้องการจำหน่ายน้ำมันในราคาใหม่ตามวันและเวลาที่รัฐบาลกำหนดให้มีการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน

การที่ประชาชนหาซื้อน้ำมันยากจนเกินไป หลังจากทราบข่าวว่ารัฐบาลกำลังจะขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สถานีบริการน้ำมันมีปริมาณน้ำมันไม่เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้ลูกค้าตามปกติ ชาวประมงจึงสามารถหาซื้อน้ำมันดีเซลหมุนเร็วในราคาที่รัฐบาลควบคุมมาใช้ได้เพียงครั้งหนึ่งของความต้องการใช้เท่านั้น ส่วนที่ยังไม่

¹ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปี 1. หน้า 7.

*เรือประมงขนาดใหญ่ที่มีระวางตั้งแต่ 200 ตันขึ้นไป มีเครื่องมือจับปลาที่ทันสมัย คือ เครื่องอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับเสียงใต้น้ำ เรดาร์บอกระยะทางตรวจดูฝูงปลาในทะเล วิทยุรับส่งติดต่อกับศูนย์ที่องค์การสะพานปลา

²ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปี 1. หน้า 69.

³แหล่งเดิม. ปี 1. หน้า 12.

⁴“ชาวประมงเคลื่อนไหวให้แก้ปัญหากจากการขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 15-21 กุมภาพันธ์).

พอเพียงกับความต้องการก็ต้องซื้อจากตลาดมืดในราคาที่สูงกว่าราคาควบคุมมาก โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ราคาน้ำมันดีเซลหมุนเร็วในตลาดมืดสูงถึงลิตรละ 6 บาท¹ สำหรับชาวประมงที่หาซื้อน้ำมันไม่ได้จำเป็นต้องจอดเรือไว้ที่ท่าเรือ ซึ่งมีจำนวนนับร้อยลำ และบางรายก็ต้องหยุดกิจการเพราะไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้นได้

- การเพิ่มขึ้นของราคาอุปกรณ์การทำประมง

ชาวประมงยังประสบกับปัญหาค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำประมงที่มีราคาสูงขึ้นมากในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน อุปกรณ์การทำประมงดังกล่าว คือ อวนจากราคากิโลกรัมละ 26 บาท เพิ่มเป็นกิโลกรัมละ 84-92 บาท ลวดสลิงขนาด 11 มิลลิเมตร 1 ขด จากราคาเดิม 850 บาท เพิ่มเป็น 3,800-4,000 บาท สีทาเรือจากราคากระป๋องละ 375 บาท เพิ่มขึ้นเป็นกระป๋องละ 1,250 บาท² และน้ำแข็งซึ่งชาวประมงจำเป็นต้องใช้ในระหว่างออกทะเลเพื่อแช่ปลา จากชองละ 15-16 บาท เพิ่มเป็นชองละ 27 บาท³ ดังนั้น เรือประมงแต่ละลำซึ่งออกทะเลเที่ยวหนึ่งในระยะเวลา 10 วัน จากเดิมมีค่าใช้จ่ายประมาณ 8,000 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 24,000 บาท⁴ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นดังกล่าว ทำให้ชาวประมงร้อยละ 90 ต้องประสบภาวะขาดทุน⁵

ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการทำประมงมีราคาสูงขึ้น แต่ชาวประมงยังต้องจำหน่ายปลาในราคาเท่าเดิม เนื่องจากราคาของปลามีลักษณะแตกต่างจากราคาของสินค้าประเภทอื่น คือ ไม่สามารถกำหนดปริมาณสินค้าที่จะนำออกจำหน่ายให้พอดีกับปริมาณความต้องการของผู้บริโภคเพื่อกำหนดราคาตามใจชอบได้ หากขึ้นอยู่กับปริมาณปลาที่จับได้ในแต่ละครั้ง และต้องจำหน่ายให้หมดในคราวเดียว ไม่สามารถเก็บไว้กักตุนเป็นระยะเวลานานเพื่อเพิ่มราคาเหมือนสินค้าประเภทอื่น ดังนั้น รายได้ของชาวประมงจึงไม่ได้สัดส่วนกับรายจ่ายที่ต้องเสียไปโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านน้ำมัน

รัฐบาลพิจารณาเห็นว่าปัญหาของชาวประมงควรหาทางแก้ไขโดยเร่งด่วน เพราะหากปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินไปถึงขั้นที่ชาวประมงทั่วประเทศหยุดจับปลาแล้ว ความเดือดร้อนไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแค่ชาวประมงเท่านั้น แต่จะกระทบไปถึง

¹“ข้อเสนอให้รัฐบาลช่วยเหลือชาวประมงในเรื่องน้ำมันขาดแคลนและมีราคาแพง,” (2522, 3-9 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(32) : 883.

²ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปีที่ 1. หน้า 25.

³“วิกฤติการณ์ประมงเริ่มแล้ว เรือประมงหยุด 50% ห้องเย็นกักตุนปลาแก้ขาดแคลน ต้องยอมให้ปลาแพง,” (2517, 19 มีนาคม). สยามรัฐ. หน้า 1.

⁴ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปีที่ 1. หน้า 48.

⁵แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 17.

ประชาชนหลากหลายอาชีพ เช่น เกษตรกรที่เลี้ยงเป็ดซึ่งจำเป็นต้องใช้ปลาเล็กปลาน้อยหรือปลาเปิดเป็นอาหารสัตว์ พ่อค้าแม่ค้าที่ขายปลาในตลาดสด ผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ปลาเป็นวัตถุดิบ หรือแม้กระทั่งผู้บริโภคทั่วไปที่ต้องซื้อปลาในราคาที่แพงขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจึงพิจารณาให้ความช่วยเหลือชาวประมงเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น

กล่าวคือ ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 รัฐบาลจัดสรรน้ำมันดีเซลหมุนเร็วให้แก่ชาวประมงอย่างน้อยเดือนละ 40 ล้านลิตร ลดภาษีการค้ำให้แก่เครื่องมือและอุปกรณ์การทำประมง เช่น เครื่องถักทำเรือไฮโดรลิก เครื่องหาฝูงปลา เป็นต้น รวมทั้งยังอนุญาตให้ส่งปลาไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้อย่างเสรี¹ เพื่อช่วยให้ชาวประมงสามารถจำหน่ายปลาเปิดที่เป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตปลาป่นให้กับโรงงานผลิตปลาป่นได้ในราคาสูงขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ชาวประมงมีรายได้สูงขึ้นตามไปด้วย² ส่วนในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลพิจารณาช่วยเหลือชาวประมงด้วยการยกเลิกการควบคุมราคาอาหารสัตว์โดยให้ราคาปลาเปิดลอยตัว เพื่อให้ชาวประมงมีรายได้จากการขายปลาเปิดสูงขึ้น มาตรการดังกล่าวทำให้ราคาปลาเปิดเพิ่มจากกิโลกรัมละ 1.50 บาท เป็นกิโลกรัมละ 2.00-2.50 บาท³

2) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

การขาดแคลนน้ำมันและราคาน้ำมันที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าทางการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรประสบกับความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำมันที่ใช้สำหรับวิดน้ำเข้านา รถไถนา เครื่องมือทุ่นแรงทางการเกษตรต่าง ๆ รวมทั้งขาดแคลนน้ำมันที่ใช้สำหรับเรือและรถบรรทุกเพื่อขนส่งข้าวออกจากยุ้งฉางไปยังโรงสี โดยเฉพาะเกษตรกรในชนบทต่างเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือแบ่งปันน้ำมันไปตามสถานีบริการน้ำมันเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลจากอำเภอหรือจังหวัดและขายในราคาควบคุม⁴

นอกจากนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้น แต่หลังจากน้ำมันขาดแคลนและมีราคาสูง การผลิตปุ๋ยซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่สกัดจากน้ำมันก็ลดน้อยลงและมีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย เห็นได้จากในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2516 ปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต มีราคาตันละ 1,350 บาท เพิ่มเป็นราคาตันละ 2,500 บาท ใน พ.ศ. 2517 ส่วนปุ๋ยแอมโมเนียมฟอสเฟตและปุ๋ยยูเรีย 5% ก็มีราคาสูงขึ้นถึง 2 เท่าตัวในช่วงระยะเวลา

¹ ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปี 1. หน้า 48.

² แหล่งเดิม. ปี 1. หน้า 42.

³ “ชาวประมงเคลื่อนไหวให้แก้ปัญหาจากการขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 29 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(10) : 262.

⁴ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปี 2. หน้า 96.

เดียวกัน คือ ปุ๋ยแอมโมเนียมเฟอสเฟตจากราคาตันละ 2,600 บาท เพิ่มเป็นราคาตันละ 5,400 บาท ปุ๋ยยูเรีย 5% จากราคาตันละ 2,600 บาท เพิ่มเป็นราคาตันละ 10,000 บาท¹

ดังนั้น นอกจากสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยแล้ว ปัญหาจากน้ำมันและปุ๋ยที่มีราคาสูงมากก็ทำให้ผลผลิตทางเกษตรหลายชนิดได้ผลต่ำกว่าที่คาดหมายไว้² เช่น ข้าวและข้าวโพดซึ่งเป็นสินค้าออกที่มีความสำคัญ เมื่อมีผลผลิตน้อยลงจึงต้องชะลอการส่งออกเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการขาดแคลนและมีราคาภายในประเทศสูง นอกจากนี้ เรือเดินสมุทรยังต้องลดจำนวนการเดินทางเรือลงเนื่องจากขาดแคลนน้ำมัน ทำให้สินค้าออกของไทย เช่น ข้าวและผลิตผลอื่น ๆ ส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศไม่ได้ตามปกติ เกษตรกรจึงไม่สามารถจำหน่ายสินค้าของตนได้ ดังนั้น ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงช่วยเหลือด้วยการใช้เงินจำนวน 100 ล้านบาท ซื้อข้าวจากเกษตรกรมาเก็บไว้³ เพื่อช่วยเหลือด้านรายได้ของเกษตรกรในช่วงที่ค่าครองชีพสูงขึ้น

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ความเดือดร้อนที่เกษตรกรได้รับไม่ต่างจากในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำมันและปุ๋ยมีราคาแพง รัฐบาลพิจารณาช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อนภายหลังการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ด้วยการพยุงราคาพืชผลทางการเกษตร คือ ข้าวโพด ถั่วทุกชนิด อ้อย ข้าวมันสำปะหลัง และฝ้าย⁴ โดยเฉพาะข้าวเปลือกมีการพยุงราคาให้เพิ่มขึ้นจากเดิมเกวียนละ 2,400 บาท มาเป็นเกวียนละ 3,100 บาท เป็นอย่างต่ำ⁵ ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือค่าครองชีพของเกษตรกรและปรับรายได้ให้สอดคล้องกับแนวโน้มของราคาสินค้าที่เพิ่มขึ้น โดยรัฐบาลเข้าไปแทรกแซงซื้อข้าวเปลือกในระดับไร่หนา และเร่งการส่งออกข้าวให้มากขึ้น⁶

2.1.3.3 ภาคพาณิชย์กรรม

ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นจนกระทบต่อผู้ผลิตสินค้า ซึ่งมีต้นทุนการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นนั้น ส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังผู้จำหน่ายสินค้าหรือพ่อค้าแม่ค้าที่มีร้านค้าสำหรับจำหน่ายสินค้าทั้งขายปลีกและขายส่ง ทั้งนี้เป็นเพราะบริษัทหรือผู้ผลิตสินค้าขึ้นราคาสินค้าอย่างกะทันหัน และบางรายก็ไม่ส่งของให้ตามรายการสินค้าที่ผู้จำหน่ายสินค้าสั่งไป โดยอ้างว่า

¹ “ผลกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงในราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2518, เมษายน).

วารสารการขนส่ง. 9(105) : 41.

² “ภาวะการค้าของไทย,” (2517, 19 ตุลาคม). *ข่าวพาณิชย์*. หน้า 5.

³ “100 ล้าน ให้ชวานา! ส่วนของแพงอีก 50%,” (2516, 20 ธันวาคม). *บ้านเมือง*. หน้า 11.

⁴ “ความเคลื่อนไหวหลังจากรัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2522, 20-26 กรกฎาคม).

สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 4(30) : 819.

⁵ “ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี,” (2522, 17-23 สิงหาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 4(34) : 937.

⁶ *แหล่งเดิม*.

ไม่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตและค่าใช้จ่ายในการผลิตที่สูงขึ้น¹ ทำให้ร้านค้าต่าง ๆ ไม่มีของจำหน่ายให้แก่ลูกค้าตามปกติ รวมทั้งไม่มีสินค้าส่งไปให้แก่ลูกค้าประจำ ดังนั้น ผู้จำหน่ายสินค้าบางรายจำเป็นต้องไปขอซื้อสินค้าจากร้านค้าอื่นในราคาที่แพงขึ้น นอกจากนี้ บริษัทหรือผู้ผลิตบางรายยังตัดปริมาณการส่งสินค้าให้แก่ร้านค้าทั่วไปลง โดยให้เหตุผลว่าเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้จำหน่ายสินค้ากักตุนสินค้าเพื่อค้ากำไรเกินควร หรือหากพบว่าร้านค้าใดจำหน่ายสินค้าของทางบริษัทเกินกว่าราคาที่กำหนด บริษัทก็จะตัดโควตาลงทันที หากยังฝ่าฝืนก็จะไม่ส่งสินค้าให้จำหน่ายต่อไปอีก²

ตัวอย่างผู้จำหน่ายสินค้าหรือพ่อค้าแม่ค้าที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมัน คือ พ่อค้าแม่ค้าจำหน่ายปลาตามตลาดต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นผลกระทบที่ต่อเนื่องมาจากการประสพภาวะขาดทุนของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันมีราคาแพงจนไม่สามารถออกทะเลเพื่อจับปลาได้ตามปกติ ทำให้พ่อค้าแม่ค้าที่จำหน่ายปลาตามตลาดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เช่น ตลาดมหาชัย ตลาดศรียาน ตลาดเทเวศร์ ตลาดย่านฝั่งธนบุรี³ เป็นต้นไม่สามารถซื้อปลาจำหน่ายได้ตามปกติ เนื่องจากปลาขาดตลาดและมีราคาแพงขึ้น

อนึ่ง เมื่อพ่อค้าแม่ค้าซื้อปลาในราคาแพงจึงต้องจำหน่ายในราคาแพงขึ้น เช่น ปลากระพงแดงเดิมมีราคากิโลกรัมละ 8 บาท เพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 10 บาท ปลาทุจากิโลกรัมละ 7-8 บาท เพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 12-15 บาท⁴ เป็นต้น ราคาปลาที่สูงขึ้นดังกล่าวทำให้ไม่ค่อยมีผู้นิยมบริโภคปลาเหมือนเช่นเคย เมื่อพ่อค้าแม่ค้าจำหน่ายปลาไม่ได้ก็ต้องประสพภาวะขาดทุน พ่อค้าแม่ค้าปลาหลายรายต้องปล่อยให้แผงปลาวางลงและเปลี่ยนไปจำหน่ายสินค้าอย่างอื่นแทน จะเห็นได้ว่า ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นทำให้สินค้ามีราคาเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งพ่อค้าแม่ค้าและผู้บริโภคต่างก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อสินค้ามีราคาแพงขึ้น ปริมาณสินค้าที่จำหน่ายได้ก็ลดน้อยลง เนื่องจากผู้บริโภคจำเป็นต้องประหยัดรายจ่ายในช่วงที่ค่าครองชีพสูงขึ้น

2.1.3.4 ภาคการบริการ

1) ผู้ให้บริการรถโดยสารสาธารณะ

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ผู้ให้บริการรถโดยสารประจำทางต่างได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำมันภายหลังการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/17. ปีที่ 1. หน้า 20.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 21.

³ ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/16. ปีที่ 1. หน้า 58.

⁴ แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 59.

กล่าวคือ รถโดยสารประจำทางในกรุงเทพมหานครต้องประหยัดค่าใช้จ่ายทางด้านน้ำมันลง ด้วยการทิ้งระยะห่างในการออกรถให้ช้าลงกว่าเดิม คือ จากที่เคยออกรถทุก ๆ 5 นาที ก็เปลี่ยนเป็นออกรถทุก ๆ 7 นาที¹ และยังหาทางประหยัดน้ำมันด้วยการลดจำนวนเที่ยววิ่งในระหว่างเวลาที่มีผู้โดยสารจำนวนน้อยโดยเฉพาะในเวลากลางคืน เมื่อการขาดแคลนน้ำมันมีมากขึ้น รถโดยสารประจำทางหลายสายไม่สามารถออกรับส่งผู้โดยสารได้ เช่น รถของบริษัทนครชน และบริษัทรถเมล์แดงประมาณหลายสิบคันต้องจอดอยู่ที่อุโมงค์² ดังนั้น รัฐบาลจึงอนุมัติให้ขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางในเขตกรุงเทพมหานคร คือ จากที่เคยเก็บค่าโดยสารตลอดสาย 50 สตางค์ เพิ่มเป็น 75 สตางค์ ส่วนที่เป็นเส้นทางไกลและเก็บค่าโดยสารเป็นระยะ ๆ นั้น ระยะแรกเก็บ 75 สตางค์ ระยะต่อไปทุก ๆ 5 กิโลเมตร เก็บ 50 สตางค์เช่นเดิม ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2516³

นอกจากนี้ ยังอนุมัติให้รถโดยสารสาธารณะที่วิ่งระหว่างจังหวัดขึ้นค่าโดยสารได้ โดยขึ้นราคาได้ไม่เกินร้อยละ 50 ของราคาเดิมทุกสาย ทั้งนี้เพื่อปรับให้เข้ากับภาวะน้ำมันแพง สำหรับเส้นทางสายสำคัญที่มีอัตราค่าโดยสารเพิ่มขึ้น คือ⁴

กรุงเทพฯ-ลพบุรี	จากเดิมราคา 13 บาท	เพิ่มเป็น 19 บาท
กรุงเทพฯ-ขอนแก่น	จากเดิมราคา 40 บาท	เพิ่มเป็น 49 บาท
กรุงเทพฯ-นครนายก	จากเดิมราคา 15 บาท	เพิ่มเป็น 18 บาท
กรุงเทพฯ-โคราช	จากเดิมราคา 20 บาท	เพิ่มเป็น 30 บาท

สำหรับรถบรรทุกประเภท 10 ล้อ ซึ่งใช้ในการขนส่งสินค้าทางถนน เพิ่มราคาขนส่งขึ้นอีกประมาณร้อยละ 30-40 คือ จากที่เคยกำหนดไว้เที่ยวละ 600 บาท เพิ่มขึ้นเป็นเที่ยวละ 800 บาท ส่วนบริษัทหรือเจ้าของรถที่หาน้ำมันดีเซลไม่ได้ ก็จำเป็นต้องจอดรถของตนทิ้งไว้ บางรายก็หยุดกิจการไป⁵ นอกจากนี้ ผู้ให้บริการรถแท็กซี่ซึ่งตั้งแต่เดิมมักจะออกวิ่งรถเปล่า

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517).

เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปีที่ 2. หน้า 93.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 5. หน้า 235.

³ “โปรดเกล้าฯ ให้งดระดับไฟวันเฉลิมพระชนมพรรษา 1 ธ.ค. รถเมล์เก็บ 75 สต. ขึ้นภาษีเหล่า เบียร์ บุหรี่ โทรศัพท์ ไฟฟ้า ประปา ไปรษณีย์ ก่อหวอดสไตรค์,” (2516, 22 พฤศจิกายน). บ้านเมือง. หน้า 12.

⁴ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517).

เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปีที่ 1. หน้า 39.

⁵ “อ่างน้ำมันไม่ขาย กรรมกรรถเมล์ ยกพวกยึดปั๊ม,” (2516, 20 พฤศจิกายน). บ้านเมือง. หน้า 12.

เพื่อหาผู้โดยสารตามถนนต่าง ๆ หรือที่เรียกว่า “วิ่งกระรอก”¹ นั้น เมื่อน้ำมันมีราคาแพงขึ้นก็ไม่สามารถออกวิ่งในลักษณะดังกล่าวได้ จึงต้องหาที่จอดรถตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สามารถหาผู้โดยสารได้ง่ายแทน เช่น ท่าพระจันทร์ สยามสแควร์ และโรงหนัง² ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดน้ำมัน

เมื่อเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพได้ขอขึ้นค่าโดยสารอีก 50 สตางค์ ส่วนรถโดยสารที่วิ่งระหว่างจังหวัดก็ขอปรับอัตราค่าโดยสารเช่นกัน³ โดยรัฐบาลอนุมัติให้ขึ้นค่าโดยสารเพิ่มได้อีกจากที่เคยปรับขึ้นมาแล้ว คือ จากเดิมกิโลเมตรละ 15 สตางค์ เพิ่มเป็นกิโลเมตรละ 19 สตางค์⁴

2) ผู้ให้บริการรถไฟ

ภาวะการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันของการรถไฟแห่งประเทศไทยเพิ่มขึ้น ดังนั้น การรถไฟแห่งประเทศไทยจึงปรับอัตราค่าโดยสารเพิ่มขึ้น โดยอัตราค่าโดยสารในโซนพิเศษ ซึ่งเก็บในอัตราเดิมมาแล้วเป็นเวลาประมาณ 18 ปี ในอัตรากิโลเมตรละ 6 สตางค์ เพิ่มขึ้นเป็นกิโลเมตรละ 7 สตางค์⁵ รถไฟโซนพิเศษดังกล่าวประกอบด้วย สายเหนือจากกรุงเทพมหานครถึงลพบุรี สายตะวันออกเฉียงเหนือจากกรุงเทพมหานครถึงแก่งคอย สายตะวันออกจากกรุงเทพมหานครถึงฉะเชิงเทรา สายใต้จากกรุงเทพมหานครถึงเพชรบุรีและกาญจนบุรี ส่วนโซนอื่น ๆ เช่น จากกรุงเทพมหานครถึงเชียงใหม่ หรือจากกรุงเทพมหานครถึงหาดใหญ่ ยังคงเก็บค่าโดยสารในอัตราเดิม

อย่างไรก็ดี เนื่องจากมีผู้ใช้บริการรถไฟในโซนพิเศษนี้เป็นจำนวนมาก การรถไฟแห่งประเทศไทยจึงให้ความช่วยเหลือด้วยการจำหน่ายตั๋วเดือน ซึ่งลดค่าโดยสารในอัตราพิเศษแก่ประชาชน ข้าราชการ นักเรียน และนักศึกษา

3) ผู้ให้บริการเรือโดยสารในเขตกรุงเทพมหานคร

เรือที่ให้บริการประชาชนสำหรับการเดินทางทางน้ำ มีทั้งเรือหางยาว เรือต่วนและเรือข้ามฟากซึ่งมีจำนวนหลายร้อยลำ ใช้น้ำมันรวมกันวันละหลายหมื่นลิตร คือ

¹ ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปี 6. หน้า 289.

² แหล่งเดิม.

³ “เสนอขอขึ้นอัตราค่าโดยสาร,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร และเหตุการณ์. 4(30) : 818.

⁴ “การปรับราคาสาธารณูปโภค,” (2522, 24-30 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร และเหตุการณ์. 4(35) : 959.

⁵ “การรถไฟขอขึ้นค่าโดยสารอีก ก.ม. ละ 1 สตางค์ เริ่มกลางเดือนมีนาคมศกนี้,” (2517, 19 กุมภาพันธ์). สยามรัฐ. หน้า 3.

เรือหางยาวใช้น้ำมันรวมกันวันละ 20,490 ลิตรต่อวัน เรือตัวอื่นใช้น้ำมันรวมกัน 9,600 ลิตรต่อวัน เรือข้ามฟากทั้ง 2 ผังของแม่น้ำเจ้าพระยารวมใช้น้ำมันวันละ 6,000 ลิตร เมื่อรวมน้ำมันที่ต้องใช้กับเรือทั้งหมดแล้ว วันหนึ่งใช้น้ำมันประมาณ 36,090 ลิตร หรือเดือนละประมาณ 1,082,700 ลิตร¹

เมื่อน้ำมันขาดแคลนและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ผู้ประกอบการเรือเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากต้องซื้อน้ำมันจากตลาดมืดในราคาที่สูงกว่าราคาควบคุมของรัฐบาล ดังนั้น กรมเจ้าท่าจึงขอความร่วมมือให้ผู้ประกอบการเรือโดยสภาร่วมกันประหยัดน้ำมัน เช่น ขอให้ลดจำนวนเที่ยวที่ให้บริการลง เช่น เคยวิ่งวันละ 20 เที่ยว ให้ลดเหลือ 14-15 เที่ยว และขอให้งดรับจ้างเหมานำเที่ยวหากมีผู้โดยสารเพียง 2-3 คน เพราะทำให้สิ้นเปลืองน้ำมัน² นอกจากนี้ กรมเจ้าท่ายังได้เจรจาขอปันน้ำมันจากองค์การเชื้อเพลิงมาเฉลี่ยให้แก่ผู้ประกอบการเรือเหล่านี้ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ประกอบการและไม่ให้กระทบกระเทือนต่อการขนส่งทางน้ำ ซึ่งทางองค์การเชื้อเพลิงก็ได้ปันส่วนน้ำมันให้วันละ 3 หมื่นลิตร โดยจ่ายบัตรปันส่วนให้เรือแต่ละลำไปซื้อน้ำมันที่สถานีบริการน้ำมันสามทหารขององค์การเชื้อเพลิงที่สะพานพุทธยอดฟ้า ท่าช้าง และคลองแสนแสบลำละ 40 ลิตรต่อวัน³ นอกจากนี้เรือประเภทดังกล่าวแล้วยังปันส่วนน้ำมันให้แก่เรือที่บริการรับส่งสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สินค้ามาสู่ตลาดได้ตามปกติ

2.1.4 ผลกระทบต่อผู้บริโภค

ผลกระทบที่ผู้ผลิตสินค้าได้รับจากการประสบกับภาวะขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงผู้บริโภคที่จำเป็นต้องซื้อสินค้าเพื่อการดำรงชีวิตด้วย

2.1.4.1 ปัญหาด้านสินค้าอุปโภคบริโภค

1) การกักตุนสินค้าอุปโภคบริโภค

เมื่อน้ำมันซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตมีราคาเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งยังมีการกักตุนสินค้าเพื่อหวังเก็งกำไรจากการขึ้นราคาน้ำมัน ผู้กักตุนสินค้าที่สร้างความเดือดร้อนมากที่สุด คือ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่นำสินค้าของตนในท้องตลาดกลับมาไว้ในโรงงานเพื่อเตรียมส่งออกไปจำหน่ายในราคาที่แพงมากขึ้น โดยอ้างว่าต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทั้ง ๆ ที่สินค้าเหล่านั้นผลิตออกมาตั้งแต่ต้นทุน

¹ “ขึ้นราคาน้ำมันแล้วทุกชนิด เบนซิน-โซล่าเพิ่มลิตรละ 41 สต. เติมน้ำมันใส่ผู้ว่าฯ 3 จว.,” (2516, 15 พฤศจิกายน). บ้านเมือง. หน้า 12.

² “‘กฤษณ์-ประจวบ’ ขอล้างมือการเมือง ประกาศรับใช้รัฐบาล แท้ก็โยกค่าเช่าเพิ่ม-เรือเมล์ขึ้น 50 สตางค์ จะซื้อน้ำมันเงินแดง,” (2516, 16 พฤศจิกายน). บ้านเมือง. หน้า 12.

³ “น้ำมันขาดแคลนกระเทือนโรงไฟฟ้า ขอขึ้นค่าไฟ 10% แก่ขนส่งทางน้ำชะงัก ปันส่วนคนละ 40 ลิตร,” (2516, 19 พฤศจิกายน). บ้านเมือง. หน้า 12.

การผลิตหรือราคาน้ำมันยังไม่ได้เพิ่มขึ้น¹ พ่อค้าแม่ค้าคนกลางหรือที่เรียกว่า “ยี่ปั้ว” ซึ่งเป็นผู้รับสินค้าจากโรงงานมาจำหน่ายให้แก่พ่อค้าแม่ค้าจำหน่ายปลีกรายย่อยอีกทอดหนึ่ง ก็ยังฉวยโอกาสกำหนดราคาสินค้าตามใจชอบ และพ่อค้าแม่ค้าจำหน่ายปลีกรายย่อยก็ต้องขึ้นราคาสูงขึ้นอีกเพื่อให้ได้กำไร และมักจะกักตุนสินค้าไว้ให้มีราคาสูงขึ้นจึงนำออกจำหน่าย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สินค้ามีราคาสูงกว่าความเป็นจริง²

การกักตุนสินค้าดังกล่าวทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าอุปโภคและบริโภคสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป เช่น ข้าวสาร นม น้ำมันพืช ผงซักฟอก สบู่ และยารักษาโรค เป็นต้น ในความเป็นจริงแล้ว ความสามารถในการผลิตสินค้าเหล่านี้ของโรงงานอุตสาหกรรมยังมีอยู่ปกติ และสินค้าก็มีอยู่ในตลาดเพียงพอกับความต้องการของประชาชน แต่มีการกักตุนเพื่อเก็งกำไร นอกจากนี้ การที่ผู้บริโภคร่วมกันซื้อสินค้าเพื่อกักตุนไว้ เพราะเกรงว่าจะเกิดการขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้นไปอีก ก็ยิ่งทำให้ระดับราคาสินค้าสูงขึ้นอย่างไม่มีขอบเขตและเกิดการขาดแคลนมากขึ้น³

2) การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าอุปโภคบริโภค

สินค้าที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันมีราคาแพงขึ้นหลังจากได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันในปลาย พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ดังเช่น ผงซักฟอกยี่ห้อแพ็บและบริสมิราคาจำหน่ายส่งจากบริษัทสูงขึ้นจากเดิมกล่องละ 8.42 บาท เป็นกล่องละ 9.48 บาท เมื่อนำมาจำหน่ายปลีกมีราคาสูงขึ้นจากเดิมกล่องละ 9 บาท เป็นกล่องละ 10 บาท ต่อมาราคาจำหน่ายปลีกยังเพิ่มขึ้นอีกเป็นกล่องละ 14 บาท สบู่ยี่ห้อลักซ์ก้อนใหญ่มีราคาจำหน่ายส่งสูงขึ้นจากก่อนละ 2.91 บาท เป็นก่อนละ 3.30 บาท เมื่อนำมาจำหน่ายปลีกมีราคาสูงขึ้นจากเดิมก่อนละ 3.50 บาท เป็นก่อนละ 4 บาท และยังเพิ่มขึ้นอีกเป็นก่อนละ 4.50 บาท สำหรับสบู่ยี่ห้ออื่น คือ สบู่ปาล์มโอลีฟและสบู่ไลพ์บอยมีราคาขายปลีกสูงขึ้นจากเดิมก่อนละ 3 บาท เพิ่มเป็นก่อนละ 3.50 บาท⁴ นอกจากนี้ ยังมีสินค้าอุปโภคบริโภคอีกหลายประเภทที่มีราคาสูงขึ้นดังตาราง 8

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/17. ปีที่ 1. หน้า 3.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 61.

³ แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 20.

⁴ แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 23.

ตาราง 8 ตัวอย่างสินค้าที่มีราคาสูงขึ้นสำหรับกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2515-2523

สินค้า	หน่วย	ธันวาคม พ.ศ. 2515	ธันวาคม พ.ศ. 2516	มิถุนายน พ.ศ. 2517	พ.ศ. 2523*
วุ้นเส้น	กิโลกรัม	19.46	21.46	27.09	49.08
ถั่วลิสง	กิโลกรัม	7.82	9.87	13.84	24.95
เป็ด	กิโลกรัม	15.32	20.11	27.94	39.47
ปลาทุสด	กิโลกรัม	11.04	10.90	15.69	20.62
กุ้งนาง	กิโลกรัม	51.00	67.93	74.50	161.22
กุ้งแห้ง	กิโลกรัม	35.41	42.77	54.55	95.31
ข้าวราดแกง	จาน	2.00	3.00	3.22	5.87
แตงกวา	กิโลกรัม	2.37	3.08	3.65	7.29
ผ้าดิบ	เมตร	6.25	8.00	11.17	15.47
ผ้าห่มนอน	ผืน	66.25	79.38	91.67	176.88
หลอดไฟฟ้า	หลอด	4.75	6.00	6.32	10.48
ยาแอสไพริน	100 เม็ด	4.00	4.44	5.40	7.78
บุหรี	ซอง	3.50	4.00	4.00	9.00
หนังสือพิมพ์	ฉบับ	1.00	1.50	1.50	3.00
ค่าโดยสารรถประจำทาง	ระยะ	0.50	0.75	0.75	1.21

* หมายถึง ราคาเฉลี่ยตลอดทั้งปี

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516, มีนาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 21(1) : 99-101.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516, ธันวาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 21(4) : 99-102.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2517, มีนาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 22(1) : 99-102.

และ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2525, กรกฎาคม-ธันวาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 30(3-4) : 112-116.

2.1.4.2 ปัญหาด้านค่าบริการสาธารณูปโภค

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ต้องใช้น้ำมันในการผลิตกระแสไฟฟ้าทั้งหมดร้อยละ 70 ที่เหลือเป็นการใช้พลังงานจากน้ำและถ่านลิกไนต์ เมื่อน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ทำให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยต้องประสบกับภาวะขาดทุน 100 ล้านบาทต่อเดือน¹ หากไม่มีการปรับขึ้นค่าไฟฟ้า จะทำให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิต

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ กป/6/2517/17. ปี 6. หน้า 320.

แห่งประเทศไทยไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องอนุมัติให้มีการขึ้นราคาไฟฟ้าจากเดิมหน่วยละ 29-30 สตางค์ ปรับเพิ่มขึ้นอีกหน่วยละ 16.08 สตางค์ หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 55¹ เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยขึ้นราคาขายส่งกระแสไฟฟ้า ทำให้การไฟฟ้านครหลวงและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคต้องปรับขึ้นค่าไฟฟ้าด้วยเช่นกัน

การขึ้นราคาไฟฟ้าครั้งนี้ ประชาชนที่ใช้ไฟฟ้าน้อย คือ ไม่เกิน 50 หน่วย ไม่ได้รับผลกระทบเนื่องจากเสียค่าไฟฟ้าในอัตราเดิม แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ คือ ประชาชนที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ เช่น สถานบันเทิง สถานอาบอบนวด ซึ่งต้องใช้ไฟฟ้าจำนวนมาก หากธุรกิจได้ใช้ไฟฟ้ามากก็ต้องเสียค่าไฟฟ้าแพงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายประหยัดไฟของรัฐบาล โดยให้มีผลบังคับตั้งแต่ 1 เมษายน พ.ศ. 2517²

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ประเทศไทยใช้น้ำมันร้อยละ 65 ของพลังงานทั้งหมดที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า³ ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นจึงกระทบต่อต้นทุนการผลิตไฟฟ้า แต่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2522 ค่าไฟฟ้ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้เงินชดเชยจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง⁴ นอกจากนี้ ยังสามารถซื้อน้ำมันเตาได้ในราคาเดิม จึงสามารถตรึงค่าไฟฟ้าในอัตราเดิมต่อไปได้

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2522 รัฐบาลประกาศเพิ่มค่าไฟฟ้ารวมทั้งน้ำประปา เนื่องจากการประปานครหลวงมีต้นทุนการผลิตน้ำประปาเฉลี่ยลูกบาศก์เมตรละ 4.50 บาท แต่จำหน่ายเพียงลูกบาศก์เมตรละ 1.50 บาท⁵ ทำให้การประปานครหลวงต้องรับภาระการขาดทุนอย่างมาก จึงจำเป็นต้องปรับค่าน้ำประปาให้เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำมัน แต่การเพิ่มค่าไฟฟ้าและน้ำประปาดังกล่าวถูกคัดค้านจากประชาชนและพรรคฝ่ายค้าน ทำให้รัฐบาลต้องชะลอการขึ้นราคาไว้ก่อน จนกระทั่งในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 รัฐบาลจึงประกาศขึ้นเฉพาะค่าไฟฟ้าโดยเพิ่มขึ้นหน่วยละ 31 สตางค์⁶

¹“รายละเอียดเพิ่มค่าไฟฟ้าในกรุง-ตจว. เริ่มเก็บตั้งแต่ 1 เมษายน,” (2517, 21 มีนาคม).

สยามรัฐ. หน้า 1.

²การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/17. ปี6. หน้า 320.

³“การขึ้นราคาและการประหยัดน้ำมันกับการแก้ไขปัญหาสินค้าขึ้นราคา,” (2522, 2-8 กุมภาพันธ์).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(6) : 153.

⁴แหล่งเดิม.

⁵“ความเคลื่อนไหวหลังการประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา,” (2522, 9-15 พฤศจิกายน).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(46) : 1266.

⁶“การปรับอัตราค่าไฟฟ้า,” (2523, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(6) : 142.

การเพิ่มขึ้นของค่าไฟฟ้าทำให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นไปอีก ถึงแม้ผู้ใช้ไฟฟ้าน้อยไม่ต้องเสียค่าไฟฟ้าเพิ่มจากอัตราก่อน แต่เมื่อผู้ประกอบการที่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าในปริมาณสูงต้องเสียค่าไฟฟ้าในอัตราที่เพิ่มขึ้น ผู้ประกอบการเหล่านี้ก็ต้องบวกค่าใช้จ่ายด้านไฟฟ้าเพิ่มเติมเข้าไปกับต้นทุนสินค้า ซึ่งมีผลทำให้สินค้ามีราคาเพิ่มสูงขึ้นในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน

2.1.4.3 การเพิ่มขึ้นของดัชนีราคาผู้บริโภค

ราคาสินค้าอุปโภคบริโภครวมทั้งการบริการที่สูงขึ้นในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ส่งผลให้ระดับค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นตามไปด้วย พิจารณาได้จากดัชนีราคาผู้บริโภคซึ่งเป็นตัววัดความเปลี่ยนแปลงของระดับราคาสินค้าและค่าครองชีพของประชาชนจากหมวดโมดกัณฑ์ต่าง ๆ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเคหะสถาน การรักษาพยาบาล พาหนะและการขนส่ง เป็นต้น ดังตาราง 9

ตาราง 9 ดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2515-2517

หมวดโมดกัณฑ์	พ.ศ. 2515	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2517
ดัชนีรวม	119.6	138.1	171.7
อาหาร	127.8	153.7	198.8
เครื่องนุ่งห่ม	108.7	125.9	149.7
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเคหะสถาน	112.9	125.8	146.0
การตรวจรักษาและบริการส่วนบุคคล	114.4	118.7	134.1
พาหนะและบริการขนส่ง	106.1	115.0	159.0
การบันเทิงและการศึกษา	112.5	121.2	138.4

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516, มีนาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 21(1) : 96.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2517, มีนาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 22(1) : 96. และ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2517, มิถุนายน-ธันวาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*.

22(2-4) : 96.

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ราคาสินค้าอุปโภคบริโภครวมทั้งค่าบริการที่สูงขึ้น ส่งผลให้ระดับค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้นเช่นกัน พิจารณาได้จากดัชนีราคาผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ดังตาราง 10

ตาราง 10 ดัชนีราคาผู้บริโภคสำหรับกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2521-2523

หมวดโรคภัยไข้เจ็บ	พ.ศ. 2521	พ.ศ. 2522	พ.ศ. 2523
ดัชนีรวม	117.9	130.0	155.9
อาหารและเครื่องดื่ม	120.9	132.0	156.8
เครื่องนุ่งห่ม	109.1	128.5	153.9
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเคหะสถาน	111.8	122.8	148.8
การตรวจรักษาและบริการส่วนบุคคล	116.4	125.2	160.2
พาหนะและบริการขนส่ง	122.7	141.8	175.5
การบันเทิงและการศึกษา	109.4	123.4	145.0
ยาสูบและเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์	110.7	114.8	125.7

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2526, มีนาคม). "ราคา," *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 31(1) : 108.

2.1.5 ผลกระทบต่อดุลการค้าระหว่างประเทศ

การขาดดุลการค้าระหว่างประเทศในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน เป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาต่อเสถียรภาพทางการเงินของรัฐบาล เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจึงมีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ถึงแม้ว่าปริมาณน้ำมันที่ประเทศไทยนำเข้าในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันจะน้อยลง แต่มูลค่านำเข้าน้ำมันกลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก เห็นได้จากในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 คือ พ.ศ. 2516 ประเทศไทยนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปมีปริมาณ 9,983.1 ล้านลิตร ด้วยมูลค่า 4337.7 ล้านบาท ปีต่อมาใน พ.ศ. 2517 ปริมาณนำเข้าน้ำมันลดลงเหลือ 8,706.7 ล้านลิตร แต่มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นถึง 11,778.6 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 171.54 นอกจากนี้ ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 คือ พ.ศ. 2522 ประเทศไทยนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปมีปริมาณ 12,848.9 ล้านลิตร ด้วยมูลค่า 31,707 ล้านบาท ปีต่อมาใน พ.ศ. 2523 ปริมาณนำเข้าน้ำมันลดลงเหลือ 12,351.9 ล้านลิตร แต่มูลค่านำเข้าเพิ่มขึ้นถึง 55,439.3 ล้านบาท¹ หรือเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 74.85 ดังตาราง 11

¹"ปีโตรเลียม," (2524, มีนาคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 14(3) : 22.

ตาราง 11 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปของประเทศไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523

ปี	น้ำมันดิบ		น้ำมันสำเร็จรูป	
	ปริมาณ (ล้านลิตร)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ล้านลิตร)	มูลค่า (ล้านบาท)
2516	8,887.0	3,588.3	1,096.1	749.4
2517	7,664.7	10,087.6	1,042.0	1,691.0
2518	8,320.9	12,141.9	810.3	1,487.3
2519	8,720.7	13,719.0	1,222.5	2,195.6
2520	9,689.5	16,397.8	1,702.5	3,236.5
2521	9,538.9	16,221.9	2,544.7	5,003.7
2522	10,336.2	23,855.3	2,512.7	7,851.7
2523	9,036.1	39,295.2	3,315.8	16,144.1

ที่มา: สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. รายงานน้ำมันของประเทศไทย พ.ศ. 2521-2522. และ "ปิโตรเลียม," (2524, มีนาคม). รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย. 14(3) : 22.

ในขณะที่น้ำมันนำเข้ามีมูลค่าสูง แต่มูลค่าของสินค้าที่ประเทศไทยส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศลดลง เนื่องจากประเทศนำเข้าน้ำมันต่างประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจากวิกฤติการณ์น้ำมัน ทำให้ต้องใช้นโยบายเข้มงวดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศของตนด้วยการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน ประเทศไทยจึงขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้น โดยในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2516 ประเทศไทยขาดดุลการค้า 9,957,657 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 13,798,240 บาท ใน พ.ศ. 2517¹ หรือขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 38.57 และในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2522 ประเทศไทยขาดดุลการค้า 37,983,997 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 60,421,113 บาท ใน พ.ศ. 2523² หรือขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 59.07

2.2 ผลกระทบทางด้านสังคม

ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมัน ไม่เพียงกระทบต่อเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงสภาพสังคมของประเทศด้วย เนื่องจากเกิดการชุมนุม

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2517, มิถุนายน-ธันวาคม). "การค้าภายนอก," วารสารสถิติ รายไตรมาส. 22(2-4) : 55.

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2523, กรกฎาคม-ธันวาคม). "การค้าภายนอก," วารสารสถิติ รายไตรมาส. 28(3-4) : 63.

ประท้วงของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ความพยายามในการดำเนินนโยบายประหยัดพลังงานเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันของประชาชน ก็ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคมด้วยเช่นกัน

2.2.1 การชุมนุมประท้วงอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ

การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในอัตราสูง ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงของประชาชนโดยทั่วไป เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีสาเหตุมาจากราคาน้ำมันแพง

2.2.1.1 การชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง

ปัญหาที่กระทบต่อค่าครองชีพของประชาชน หลังการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน คือ สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลนและมีราคาแพงขึ้นเนื่องจากต้นทุนทางด้านน้ำมันเพิ่มขึ้น และมีการกักตุนสินค้าของพ่อค้าแม่ค้า เมื่อความเดือดร้อนของประชาชนมีมากขึ้น และรัฐบาลไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนได้ ทำให้ประชาชนหาวิธีคลายความเดือดร้อนของตนด้วยการรวมกลุ่มกันเพื่อชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง และโจมตีพ่อค้าแม่ค้าที่กักตุนสินค้าและเพิ่มราคาสินค้าอย่างไม่เป็นธรรม โดยเรียกร้องให้รัฐบาลใช้มาตรการปราบปรามพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้อย่างเด็ดขาด

การชุมนุมและเดินขบวนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดปัตตานี จังหวัดสกลนคร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรณรงค์เพื่อต่อต้านสินค้าราคาแพง เนื่องจากสินค้าอุปโภคบริโภคยังมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการในท้องตลาด แต่ที่มีราคาสูงขึ้นเป็นเพราะพ่อค้าแม่ค้าบางรายกักตุนเพื่อฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า พร้อมกับเรียกร้องให้ประชาชนร่วมมือกันต่อสู้ ด้วยการไม่ซื้อสินค้าที่มีราคาแพงจากพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้¹ และหากประชาชนผู้ใดพบพ่อค้าแม่ค้าที่กักตุนสินค้า ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อนำพ่อค้าแม่ค้าเหล่านั้นมารับโทษตามกฎหมาย²

2.2.1.2 การคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง

การคัดค้านการขึ้นค่ารถโดยสารประจำทางซึ่งเป็นกิจการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น เกิดขึ้นทันทีหลังจากที่มีข่าวว่าทางองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เสนอต่อกระทรวงคมนาคมให้มีการปรับปรุงราคาค่าโดยสารรถประจำทาง การขออนุมัติขึ้นค่าโดยสารดังกล่าว ก่อให้เกิดกระแสคัดค้านจากประชาชนหลายกลุ่มในสังคม ทั้งจากสหภาพ แรงงานองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ สหภาพแรงงานพนักงานองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ สหภาพแรงงานผู้ปฏิบัติงานองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ สโมสรนักศึกษา

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ กป/6/2517/17. ปี 1. หน้า 10.

² “ศูนย์นศ.” (2517, 13 มกราคม). ไทยเดลี. หน้า 8.

18 สถาบัน รวมทั้งกลุ่มพิทักษ์ผลประโยชน์ประชาชนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มจุฬาประชาชาติไปโตยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกลุ่มศึกษาปัญหาสังคมจาก มหาวิทยาลัยมหิดล เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางเพื่อแก้ไขปัญหา ขาดทุนขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ* เพราะเป็นการผลักภาระให้กับประชาชน และการขึ้นค่าโดยสารก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดทุนได้ เนื่องจากต้องนำเงินที่ได้ไปเสียดอกเบี้ย ให้ธนาคาร ดังนั้น จึงเห็นว่ารัฐบาลควรรับภาระปลดหนี้สินขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ แทน¹ เพื่อไม่ให้กระทบต่อประชาชน และรัฐบาลควรจัดหาน้ำมันที่มีราคาถูกให้องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ รวมทั้งให้เงินอุดหนุนองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพเพื่อแบ่งเบาภาระด้าน ค่าใช้จ่ายเพราะเป็นกิจการสาธารณูปโภคของประเทศ²

การชุมนุมและเคลื่อนไหวคัดค้านเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าว นอกจาก กระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลแล้ว ยังกระทบต่อสภาพสังคมของประเทศด้วย เนื่องจากเป็นการชุมนุมคัดค้านจากบุคคลหลายกลุ่ม ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่าง กว้างขวาง

2.2.2 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันและไฟฟ้าของประชาชนจาก นโยบายประหยัดพลังงานของรัฐบาล

หลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ทำให้ประเทศนำเข้าน้ำมันต่าง เห็นความจำเป็นของการประหยัดน้ำมันมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมัน ภายในประเทศ จึงยังคงพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูง ถึงแม้รัฐบาลจะปรับราคา จำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้สูงขึ้น เพื่อให้มีน้ำมันใช้อย่างเพียงพอในประเทศ แต่การแก้ไขปัญหา ดังกล่าวยิ่งสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนมากขึ้น ดังนั้น มาตรการที่ดีที่สุดและ สามารถช่วยให้ประเทศไทยผ่านช่วงเวลาวิกฤติที่เกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาแพง ไปได้ คือ การประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า

ในระหว่างที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 รัฐบาลกำหนดมาตรการ เพื่อประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าหลายมาตรการทั้งการบังคับและการรณรงค์ขอความร่วมมือจาก

* ในขณะนั้นองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมีรายรับวันละ 4,000,000 บาท รายจ่ายวันละ 3,930,000 บาท ได้กำไรวันละ 70,000 บาท ทั้งนี้เพราะมีการปราบปรามพนักงานที่ทุจริตและมีการจับกุม แหล่งพิมพ์ตัวโดยสารปลอมได้ แต่องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพต้องเสียดอกเบี้ยให้ธนาคารกรุงไทย วันละ 870,000 บาท และเมื่อรัฐบาลประกาศปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ โดยเฉพาะตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ทำให้รายจ่ายขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพเพิ่มขึ้น และ ประสิทธิภาพขาดทุนมากยิ่งขึ้นเฉลี่ยถึงวันละ 1,770,000 บาท

¹ “กรณีการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง,” (2522, 10-16 สิงหาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึก ข่าวสารและเหตุการณ์*. 4(33) : 903.

² แหล่งเดิม. หน้า 904.

ประชาชน แม้กระทั่งปัญหาการขาดแคลนน้ำมันได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่รัฐบาลยังคงใช้มาตรการดังกล่าวอยู่ เพียงแต่ผ่อนผันการใช้ น้ำมันและไฟฟ้าแก่ประชาชนมากขึ้น เนื่องจากยังคงไม่วางใจกับสถานการณ์น้ำมันของโลกที่เพิ่งผ่านช่วงเวลาวิกฤติไป มาตรการดังกล่าวทำให้พฤติกรรมการใช้น้ำมันและการใช้ไฟฟ้าของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2.2.2.1 การกำหนดระยะเวลาให้บริการของสถานบันเทิง

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นั้น เกิดการขาดแคลนน้ำมันเตาที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการประหยัดไฟฟ้าในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนโดยทั่วไป ด้วยการให้สถานบันเทิงต่าง ๆ ลดระยะเวลาการให้บริการลง

1) โรงภาพยนตร์

รัฐบาลออกมาตรการลดเวลาฉายภาพยนตร์ให้เหลือเพียงรอบบ่ายรอบเย็น และรอบค่ำ คือตั้งแต่เวลา 14.00 น.–22.00 น. ในวันธรรมดา ส่วนวันหยุดราชการให้ฉายภาพยนตร์ได้ตั้งแต่เวลา 12.00 น.–20.00 น. ทั้งนี้เพื่อประหยัดพลังงานไฟฟ้าและน้ำมัน¹ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2516* แต่ภายหลังเมื่อสถานการณ์ขาดแคลนน้ำมันเตาเริ่มคลี่คลายลงในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2517 รัฐบาลก็ได้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเวลาฉายภาพยนตร์ใหม่ โดยอนุญาตให้ในวันธรรมดาสามารถฉายภาพยนตร์ได้ตั้งแต่เวลา 12.30 น.–21.30 น.² ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลืออุตสาหกรรมหนังไทยให้มีรอบฉายภาพยนตร์มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเวลาฉายภาพยนตร์นี้ ทำให้โรงภาพยนตร์สามารถเพิ่มรอบฉายในช่วงที่ยุ่งได้ตามเดิม

การจำกัดเวลาการดำเนินกิจการของโรงภาพยนตร์นั้น นอกจากจะทำให้ผู้ที่ชื่นชอบการชมภาพยนตร์ต้องเปลี่ยนเวลาชมภาพยนตร์จากรอบเที่ยงมาเป็นรอบอื่นแล้วยังทำให้ผู้ประกอบการต้องสูญเสียรายได้จากการลดลงของจำนวนผู้ที่มาใช้บริการด้วย กล่าวคือ การลดฉายภาพยนตร์รอบเที่ยง สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ประกอบการอาชีพบันเทิงและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ ทั้งเจ้าของโรงภาพยนตร์ ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ไทย และดารานักแสดง จึงมีการเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลผ่อนผันเวลาฉายภาพยนตร์ให้มากขึ้น³ เนื่องจากรายได้จากการฉายภาพยนตร์ไทยมาจากรอบเที่ยงเป็นหลัก เมื่อรัฐบาลลดเวลาฉาย

¹“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร.1/2517 เรื่อง มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 2 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 2. หน้า 1-2.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก หน้า 195.

²ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปีที่ 3. หน้า 158.

³แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 19.

รอบเพียงลง ทำให้ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยและผู้ประกอบการธุรกิจโรงหนังไม่มีรายได้เพียงพอสำหรับประกอบกิจการ

นอกจากนี้ ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกำลังลงทุนถ่ายทำภาพยนตร์ด้วยระบบ 35 มม. ซึ่งเป็นการลงทุนที่สูงขึ้น¹ หากได้รอบฉายที่น้อยเกินไป จะทำให้ได้รับรายได้ไม่คุ้มกับที่ลงทุน และจะไม่มีผู้สร้างรายได้กล้าสร้างภาพยนตร์ไทยอีก ซึ่งส่งผลกระทบต่อนักแสดงและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งหลายต้องว่างงานตามไปด้วย

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ไทยตั้งแต่ผู้ดำเนินกิจการโรงภาพยนตร์ พนักงาน เจ้าหน้าที่กองถ่ายทำภาพยนตร์ นักพากย์ และดารานักแสดง เช่น สมบัติ เมทะนี อริญญา นามวงศ์ เมตตา รุ่งรัตน์ รุจน์ รณภพ ยอดชาย เมฆสุวรรณ และ กรุง ศรีวิไล รวมทั้งผู้กำกับภาพยนตร์ เช่น ส. อาสนจินดา และ ฉลอง ภักดีวิจิตร เป็นต้น ได้ชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลพิจารณาแก้ไขมาตรการดังกล่าว เมตตา รุ่งรัตน์ ได้กล่าวขอความเห็นใจจากรัฐบาลว่า

...นักแสดงไม่ใช่คนร่ำรวย ถ้ารัฐตัดรอบการฉายภาพยนตร์ให้น้อยลง พวกเขาจะต้องอดตายไม่ผิดกับสุนัข เพราะไม่รู้จะไปประกอบอาชีพอะไร...ครั้นจะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่นก็ไม่ถนัด จะเปลี่ยนอาชีพเป็นหมอนวดยิ่งแย่ใหญ่ เพราะสถานอาบอบนวดเวลานี้จำกัดเวลา...²

อย่างไรก็ตาม การชุมนุมประท้วงครั้งนี้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน จึงได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ 2 ฉบับ ฉบับแรกประณามการกระทำของเจ้าของโรงภาพยนตร์ มีใจความว่า

...รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ขอให้งดฉายภาพยนตร์ในรอบเช้าในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดราชการ กับรอบเที่ยงรอบดึกในวันธรรมดา เพื่อประหยัดน้ำมันและลดการเที่ยวเตร่ แต่ชนชั้นนายทุนกับบรรดาเจ้าของโรงไม่คำนึงถึง กลับนัดกัน..ประท้วง โดยหวังบีบบังคับรัฐบาลโดยไม่คำนึงถึงความตายของประเทศชาติ เรานักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนขอประณามการกระทำดังกล่าว...³

¹“ปิดโรงหนัง! สมบัตินำดารารประท้วงรัฐบาล,” (2517, 4 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 8.

²“โรงหนัง-ดารา ชุมนุมประท้วง นักศึกษาประณาม ‘เห็นแก่ตัว,’” (2517, 5 มกราคม). *ไทยเดลี*.

³แหล่งเดิม.

ส่วนฉบับที่ 2 ประนามการกระทำของดารานักแสดง มีใจความว่า

...รัฐบาลไม่ได้ให้โรงภาพยนตร์หยุดฉาย เป็นแต่จำกัดเวลาฉายให้น้อยลงเท่านั้น...กลุ่มดาราซึ่งเด่นในสังคมอยู่แล้ว ควรจะทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไป การที่รัฐบาลต้องใช้มาตรการนี้ ก็เพื่อความอยู่รอดของประเทศ...ขอให้ทางกลุ่มดาราจงคิดถึงผลเสียของประเทศ ถ้าหากชาวไทยไม่ช่วยกัน...¹

จะเห็นได้ว่า มาตรการจำกัดเวลาฉายภาพยนตร์ของรัฐบาลได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลหลายกลุ่มในสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งจากบุคคลที่เสียผลประโยชน์ และจากบุคคลที่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าวของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งแต่อย่างใด สมาคมโรงภาพยนตร์จึงมีหนังสือไปยังโรงภาพยนตร์ทุกแห่งทั่วประเทศให้หันมาร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อป้องกันการขาดแคลนน้ำมันในประเทศ ด้วยการงดใช้บันไดเลื่อนและลิฟท์โดยเด็ดขาด ลดการใช้ไฟฟ้าโฆษณาหน้าโรงภาพยนตร์ทั้งหมดให้เหลือเพียงป้ายชื่อโรงภาพยนตร์ และป้ายชื่อเรื่องภาพยนตร์ที่กำลังฉายตั้งแต่เวลา 18.00 น.-19.30 น. เท่านั้น รวมทั้งใช้ไฟฟ้าในโรงภาพยนตร์เท่าที่จำเป็น² ต่อมาภายหลังเมื่อสถานการณ์การขาดแคลนน้ำมันได้บรรเทาลงแล้ว รัฐบาลจึงมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงมาตรการดังกล่าว ด้วยการอนุญาตให้ฉายภาพยนตร์ในรอบเที่ยงได้ตั้งได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

2) สถานบริการ

รัฐบาลดำเนินมาตรการกำหนดระยะเวลาการเปิดบริการของสถานบริการตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2517³ โดยห้ามสถานเต้นรำ รำวง หรือรองเง็งเปิดบริการในวันอาทิตย์* และได้เปลี่ยนมาจำกัดระยะเวลาแทน ด้วยการเปิดบริการได้ระหว่างเวลา 18.00 น.-24.00 น.** ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522⁴ และจำกัดเวลาให้น้อยลงอีกในเดือน

¹ “โรงหนัง-ดารา ชุมนุมประท้วง นักศึกษาประนาม ‘เห็นแก่ตัว’,” (2517, 5 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 2.

² “วิพากษ์วิจารณ์บันเทิง,” (2517, 11 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 7.

³ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 2/2517 เรื่องการใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 8 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 4. หน้า 35.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข หน้า 196.

** ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ หน้า 204.

⁴ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2522 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า,” (2522, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 96 ตอนที่ 139. หน้า 240-241.

ธันวาคม พ.ศ. 2523¹ คือ ให้เปิดบริการได้เฉพาะเวลา 21.00 น.-01.00 น. ของวันรุ่งขึ้น * ส่วนสถานบริการอาบ อบ นวด ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2517² รัฐบาลจำกัดเวลาให้บริการเฉพาะแต่วันธรรมดา โดยห้ามเปิดบริการก่อนเวลา 16.00 น. ครั้นเมื่อถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522³ มีการจำกัดระยะเวลามากขึ้น คือ นอกจากวันธรรมดาเปิดได้ระหว่าง 18.00 น.-24.00 น. แล้ววันหยุดราชการก็เปิดได้เฉพาะ 14.00 น.-24.00 น. เท่านั้น **

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลยังจำกัดเวลาให้บริการแก่สถานบริการประเภทอื่นเพิ่มเติม คือ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522⁴ สถานบริการที่มีอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย โดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอนและมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า เปิดได้ระหว่างเวลา 16.00 น.-22.00 น. ในวันธรรมดา และวันหยุดราชการระหว่างเวลา 12.00 น.-22.00 น. ส่วนสถานบริการที่มีอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย โดยมีหญิงสำหรับปรนนิบัติลูกค้า และมีการแสดงดนตรีเพื่อการบันเทิง ให้เปิดได้ระหว่างเวลา 11.00 น.-14.00 น. และระหว่างเวลา 18.00 น.-24.00 น. ***

การลดเวลาให้บริการของสถานบริการ ส่งผลกระทบต่อเจ้าของกิจการที่ได้รับรายได้น้อยลง ส่วนพนักงานที่มีรายได้เป็นชั่วโมงก็ต้องขาดรายได้ เจ้าของสถานบริการและพนักงานต่างเรียกร้องให้รัฐบาลใช้วิธีการปิดสถานบริการในวันอาทิตย์แทนการลดเวลาให้บริการ เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนน้อยกว่า เพราะปกติในวันอาทิตย์จะมีคนเที่ยวจำนวนไม่มากนัก และการปิดบริการ 1 วัน ทำให้เจ้าของกิจการสามารถประหยัดรายจ่ายได้ถึงจะขาดทุนอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากเท่ากับถูกลดเวลาเปิดบริการในวันธรรมดา ซึ่งมีจำนวนคนเที่ยวมากกว่า ส่วนผู้ใช้บริการนั้น ถึงจะถูกลดเวลาการเที่ยวให้น้อยลงกว่าเดิม แต่ก็ไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ ซึ่งสามารถหาความสำคัญอย่างอื่นแทนได้

¹ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 10/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 185. หน้า 1-4.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข หน้า 208.

² *ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน*. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปี 1. หน้า 8.

³ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2522 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า,” (2522, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 96 ตอนที่ 139. หน้า 240-241.

** ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ หน้า 204.

⁴ *แหล่งเดิม*.

*** ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ หน้า 204.

2.2.2.2 การกำหนดระยะเวลาการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้า

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 รัฐบาลกำหนดมาตรการห้ามใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าเว้นแต่ป้ายชื่อร้าน ต่อมาในเดือนกันยายนเมื่อสถานการณ์น้ำมันดีขึ้น¹ รัฐบาลจึงผ่อนผันการใช้ไฟฟ้าของประชาชน ด้วยการอนุญาตให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าได้ระหว่างเวลา 19.00 น.-22.00 น. ส่วนป้ายชื่อร้านและป้ายชื่อภาพยนตร์สามารถใช้ไฟฟ้าได้ไม่เกินหนึ่งป้ายเท่านั้น* ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522² รัฐบาลห้ามใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าอีกครั้ง ส่วนป้ายชื่อร้านและป้ายชื่อภาพยนตร์สามารถใช้ไฟฟ้าได้ไม่เกินหนึ่งป้ายเช่นเดิม**

มาตรการดังกล่าวนอกจากจะทำให้แหล่งการค้าที่มีห้างร้านและสถานบันเทิงเป็นจำนวนมากที่เคยเปิดไฟสว่างไสวในเวลากลางคืน ต้องลดจำนวนการใช้ไฟลงแล้ว ยังเกิดการตื่นตัวของกลุ่มคนหลายฝ่ายในสังคมที่ร่วมมือกันเรียกร้องให้ประชาชนเห็นความสำคัญของพลังงานไฟฟ้า และผลเสียของการขาดแคลนไฟฟ้าหากไม่ช่วยกันประหยัดพลังงาน กลุ่มที่มีบทบาท คือ นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จำนวนหลายพันคน ออกชี้แจงให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่นทั้งฝั่งพระนครและธนบุรี ร่วมมือกันงดเปิดไฟฟ้าโฆษณาสินค้าตั้งแต่เวลา 18.30 น.-20.30 น.³ รวมทั้งยังมีหนังสือขอร้องไห้หน่วยงานราชการต่าง ๆ งดเปิดไฟอาคารสถานที่ราชการในเวลากลางคืน นิสิตนักศึกษาเหล่านี้ เช่น นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้เหตุผลในการดำเนินการดังกล่าวว่า

...ไฟฟ้าที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้จากการเผาผลาญน้ำมันเตา และน้ำมันโซล่าเป็นส่วนใหญ่... ถึงแม้การไฟฟ้าจะมีเงินที่ได้จากการจำหน่ายกระแสไฟฟ้ามากเท่าใด แต่ในภาวะการขาดแคลนน้ำมันเช่นนี้ ก็ไม่สามารถจะจัดหาน้ำมันมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้...เราได้สูญเสียพลังงานไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเปิดในเวลากลางคืน รวมถึงไฟฟ้าที่เกินความจำเป็น...น้ำมันซึ่งสูญเสียไปในการใช้ไฟฟ้าเกินความจำเป็นนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสิ่งอื่นอีกมากมาย...⁴

¹“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 49/2517 เรื่องการใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 6 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 149. หน้า 1-2.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค หน้า 197.

²“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2522 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า,” (2522, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 96 ตอนที่ 139. หน้า 240-241.

** ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ หน้า 204.

³น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง : การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้ น้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/8. ปีที่ 1. หน้า 4.

⁴แหล่งเดิม. ปีที่ 1. หน้า 6.

2.2.2.3 การกำหนดระยะเวลาออกอากาศของสถานีวิทยุโทรทัศน์

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลกำหนดให้สถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกสถานีลดเวลาออกอากาศลง คือ วันธรรมดาออกอากาศไม่เกิน 22.30 น. ส่วนวันสุดสัปดาห์ (วันศุกร์และวันเสาร์) ออกอากาศได้ไม่เกิน 24.00 น.¹ ครั้นต่อมาเมื่อสถานการณ์การขาดแคลนน้ำมันเตาเพื่อใช้ผลิตไฟฟ้าดีขึ้น รัฐบาลจึงผ่อนผันให้เพิ่มเวลาออกอากาศในวันธรรมดาจาก 22.30 น. เป็น 23.30 น. ส่วนวันสุดสัปดาห์ยังคงเป็นไปตามเดิม²

มาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ที่มักจะเปิดรับชมรายการทางโทรทัศน์ในขณะที่ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครที่มักจะกลับถึงบ้านในช่วงเวลา 20.00 น.-21.00 น.³ การกำหนดเวลาแพร่ภาพทางโทรทัศน์ไม่เกิน 22.30 น. จึงเร็วเกินไปสำหรับคนกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเวลา 22.30 น. ไม่ใช่เวลาที่ผู้คนนอนหลับพักผ่อน แต่เป็นเวลาพักผ่อนคลายความตึงเครียดที่ประสบมาทั้งวัน

ดังนั้น จึงมีคนในสังคมบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการนี้ของรัฐบาล เพราะเมื่อประชาชนไม่สามารถดูโทรทัศน์ที่บ้านได้ ก็สามารถแสวงหาความบันเทิงนอกบ้านด้วยการไปเที่ยวตามสถานบันเทิงต่าง ๆ แทน ซึ่งเป็นการเสียค่าน้ำมันในการเดินทางมากขึ้นไปอีก ส่วนสถานีโทรทัศน์ก็ได้รับผลกระทบจากมาตรการนี้ เพราะต้องพยายามจัดรายการให้ทันเวลาปิดสถานีคือ 22.30 น. เพื่อไม่ให้รายการหรือหนังที่ฉายอยู่ต้องจบกลางคัน และยังต้องสูญเสียรายได้จากโฆษณาที่ลดลงไปด้วย⁴

2.2.2.4 การกำหนดระยะเวลาจำหน่ายน้ำมันของสถานีบริการน้ำมัน

รัฐบาลควบคุมการจำหน่ายน้ำมันของสถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่ในระยะนั้นเป็นเพียงการจำกัดเวลาเท่านั้น คือ อนุญาตให้จำหน่ายได้เฉพาะเวลา 05.00 น.-21.00 น. ของทุกวัน แต่ช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 สถานการณ์ขาดแคลนน้ำมันรุนแรงขึ้น รัฐบาลเห็นสมควรให้ประชาชนประหยัดน้ำมันยิ่งขึ้น ดังนั้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2523⁵ จึงกำหนดห้ามสถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันเปิด

¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2522, 3 พฤษภาคม). สร.0202/ว. 79 เรื่อง การป้องกัน การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. หน้า 1.

² ชมเพลิน จันทร์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). พันธนาการน้ำมัน: หนทางหลุดพ้น. หน้า 134.

³ “ประหยัดน้ำมัน : หลังสี่ทุ่มครึ่ง เกิดอะไรขึ้น,” (2522, 22-28 พฤษภาคม). เศรษฐกิจ. 2(73) : 10.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลน น้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 11 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 97 ตอนที่ 4. หน้า 1-2.

บริการในวันอาทิตย์ ส่วนวันอื่นเปิดได้ระหว่าง 05.00 น.–21.00 น. แต่บังคับใช้เฉพาะเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น*

การกำหนดเฉพาะเขตกรุงเทพมหานคร ไม่ได้สร้างนิสัยการประหยัดน้ำมันให้กับประชาชนอย่างจริงจัง เนื่องจากมีประชาชนในกรุงเทพมหานคร เดินทางไปเติมน้ำมันจากสถานีบริการน้ำมันนอกเขตกรุงเทพมหานคร ทำให้เป็นการสิ้นเปลืองน้ำมันมากขึ้น ดังนั้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2523¹ รัฐบาลจึงกำหนดให้สถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันทั่วประเทศปิดบริการในวันอาทิตย์ ส่วนวันอื่นเปิดได้ระหว่าง 06.00 น.–18.00 น.**

การปิดสถานีบริการน้ำมันในวันอาทิตย์ส่งผลดีต่อสังคมหลายประการ คือ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าน้ำมันมีไม่พอใช้ จำเป็นต้องร่วมมือกับรัฐบาลประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า ซึ่งเป็นผลทางด้านจิตวิทยา ส่วนสถานีบริการน้ำมันก็สามารถลดค่าไฟฟ้าลงได้ประมาณ 60,000 บาทต่อสัปดาห์² และยังทำให้การจราจรเบาบางลง รวมทั้งช่วยลดอุบัติเหตุลงด้วย ส่วนผู้ประกอบการและพนักงานของสถานีบริการน้ำมันก็มีเวลาพักผ่อนในวันอาทิตย์ได้

อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวก็ส่งผลเสียต่อสังคมเช่นกัน เนื่องจากผู้ใช้รถยนต์ส่วนตัวอาจได้รับความไม่สะดวกหากเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินที่จำเป็นต้องใช้รถยนต์ในวันอาทิตย์ และยังเกิดการกักตุนน้ำมันซึ่งส่งผลให้เกิดอค์คิภัยได้ง่าย สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เคยมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในวันอาทิตย์ก็ลดจำนวนลง นอกจากนี้ ยังทำให้วันเสาร์และวันจันทร์มีผู้คนมาเติมน้ำมันที่สถานีบริการน้ำมันกันอย่างแออัด ส่งผลให้การจราจรติดขัดมากขึ้น³

2.2.2.5 การกำหนดให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎจราจร

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลให้กรมตำรวจกวดขันการใช้ความเร็วของรถยนต์ในเขตที่ไม่ได้จำกัดความเร็วไว้ และกำหนดให้รถยนต์ส่วนบุคคลใช้ความเร็วไม่เกิน 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมง รถขนส่งและรถยนต์โดยสารสาธารณะไม่เกิน 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ฉ หน้า 206.

¹ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 10/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 2 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 97 ตอนที่ 185. หน้า 1-4.

** ดูรายละเอียดในภาคผนวก ช หน้า 208.

² กระทรวงอุตสาหกรรม. (2523, 7 มกราคม). *อก.0100/4* เรื่อง ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ฉบับที่ 2. หน้า 2.

³ แหล่งเดิม.

ตลอดจนให้เข้มงวดต่อการปฏิบัติตามกฎจราจรของประชาชนอย่างเคร่งครัด และจับกุมโดยไม่มี การผ่อนผัน¹

นอกจากนี้ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลยังกำหนดมาตรการบังคับ ห้ามจอดรถยนต์และเปลี่ยนแปลงเวลาห้ามจอดในถนนสายต่าง ๆ ที่มีการจราจรติดขัดในเขต กรุงเทพมหานครทั้งหมด 39 สาย ทั้งนี้เพื่อให้การจราจรคล่องตัว เช่น ห้ามจอดตั้งแต่ เวลา 06.00 น.-22.00 น. ในถนนราชวิถีตั้งแต่ถนนราชปรารภถึงอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้ามจอดตั้งแต่เวลา 06.00 น.-21.00 น. ในถนนเพลินจิตตลอดสาย และห้ามจอดตั้งแต่เวลา 06.00 น.-09.00 น. และ 16.00 น.-20.00 น. ในถนนสุขุมวิทตั้งแต่แยกถนนบางนา-ตราด ถึงทางรถไฟถนนเพลินจิต² เป็นต้น

การกำหนดมาตรการในด้านการจราจรดังกล่าว นอกจากจะทำให้การจราจร คล่องตัวมากขึ้น และลดการเผาผลาญน้ำมันซึ่งตรงกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการให้ ประหยัดน้ำมันแล้ว ยังมีผลดีอีกบางประการ กล่าวคือถึงแม้มาตรการดังกล่าวจะกระทบต่อผู้ขับ ขี่รถยนต์ที่ถูกจับเนื่องจากฝ่าฝืนกฎจราจรด้วยการขับรถเร็วเกินกว่าที่กำหนดและจอดรถในที่ ห้ามจอดก็ตาม แต่ก็เป็นการสร้างนิสัยให้ผู้ขับขี่รถยนต์เห็นความสำคัญของการเคารพและ ปฏิบัติตามกฎหมายจราจรยิ่งขึ้น และยังช่วยลดจำนวนการเกิดอุบัติเหตุลงด้วย

2.2.2.6 การกำหนดให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจประหยัด

น้ำมันและไฟฟ้า

หลังจากที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าให้ มากที่สุด เช่น ใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องปรับอากาศเท่าที่จำเป็น³

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลกำหนดให้ส่วนราชการและ รัฐวิสาหกิจทั่วประเทศควบคุมดูแลการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น เช่น ปิดไฟฟ้าหรือพัดลม ในห้องทำงานที่ไม่มีผู้ทำงานอยู่เป็นเวลานาน งดใช้เครื่องปรับอากาศเว้นแต่การใช้ที่จำเป็น เช่น ใช้เพื่อรักษาพยาบาล ใช้ในห้องหรืออาคารที่ไม่ต้องการให้เสียงภายนอกเข้ามารบกวน หรือ

¹ กระทรวงอุตสาหกรรม. (2522, 18 กรกฎาคม). *อก.0100/122 เรื่อง มาตรการการประหยัด การใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางแผนมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมัน เชื้อเพลิง*. หน้า 1.

² “มาตรการประหยัดน้ำมัน,” (2522, 10-16 สิงหาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ เหตุการณ์*. 4(33) : 897-898.

³ *ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน : การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้น้ำมัน*. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/8. ปีที่ 1. หน้า 25.

การใช้เพื่อประโยชน์ในการเก็บรักษาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์¹ ต่อมาได้กำหนดเพิ่มเติมว่า หากส่วนราชการใดจำเป็นต้องใช้เครื่องปรับอากาศในสถานที่ทำงาน ให้ปรับอุณหภูมิของเครื่องปรับอากาศไม่ให้ต่ำกว่า 27 องศาเซลเซียส²

ในเวลาต่อมารัฐบาลกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจลดการใช้ไฟฟ้าลงเป็นลำดับ ด้วยการลดการใช้ไฟฟ้าลงในอัตราร้อยละ 5 ภายในระยะ 6 เดือนแรก และค่อย ๆ ลดการใช้ลงในอัตราร้อยละ 10 ภายในเวลา 1 ปี โดยให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และรายงานให้สำนักนายกรัฐมนตรีทราบทุก ๆ 4 เดือน นอกจากนี้ ให้หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจที่ต้องเดินทางไปราชการต่างท้องที่หรือการรับส่งหนังสือราชการ ใช้บริการขนส่งสาธารณะและบริการสื่อสารของรัฐให้มากที่สุด³

การงดใช้เครื่องปรับอากาศส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการ เนื่องจากรูปทรงของสถานที่ราชการส่วนใหญ่สร้างขึ้นมาเพื่อติดตั้งเครื่องปรับอากาศเมื่อไม่สามารถใช้เครื่องปรับอากาศได้จึงต้องทนกับสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าว และทำให้ต้องสิ้นเปลืองไฟฟ้าจากการใช้พัดลมเพื่อให้ได้รับความเย็นเท่าที่เคยได้รับจากเครื่องปรับอากาศ นอกจากนี้ สถานที่ราชการบางแห่ง เช่น หอสมุดและหอจดหมายเหตุ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องปรับอากาศเพื่อปรับอุณหภูมิภายในให้คงที่สำหรับรักษาสภาพของเอกสาร ต้องได้รับผลกระทบไปด้วย จึงต้องทำเรื่องขออนุญาตผ่อนผันให้ใช้เครื่องปรับอากาศได้ตามเดิม⁴

2.2.2.7 การรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า

นอกจากรัฐบาลจะใช้มาตรการบังคับเพื่อให้ประชาชนลดการใช้ น้ำมันและไฟฟ้าแล้ว การรณรงค์เพื่อขอความร่วมมือจากประชาชนก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ตั้งแต่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1

รัฐบาลขอความร่วมมือจากประชาชนด้วยการประชาสัมพันธ์เสนอแนะวิธีประหยัดน้ำมันที่ง่ายแก่การปฏิบัติ เช่น อย่านับรถเร็วเกินไป คือ ไม่ควรขับรถเกิน 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ใช้ความเร็วในการขับรถอย่างสม่ำเสมอ หากจอดรถเกินกว่า 3-4 นาที ควรดับเครื่องยนต์ หากอากาศไม่ร้อนไม่ควรเปิดเครื่องปรับอากาศในรถยนต์ เพราะทำให้เครื่องยนต์ทำงานหนักขึ้นและสิ้นเปลืองน้ำมันมากขึ้นร้อยละ 10 ควรรับส่งสมาชิกในครอบครัวให้ได้ใน

¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2522, 28 กุมภาพันธ์). สร. 0202/ว.30 เรื่อง การป้องกัน การขาดแคลนน้ำมัน. หน้า 1.

² กระทรวงอุตสาหกรรม. (2522, 18 กรกฎาคม). อก.0100/122 เรื่อง มาตรการการประหยัด การใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง. หน้า 2.

³ แหล่งเดิม.

⁴ “ประหยัดน้ำมัน : หลังสี่ทุ่มครึ่ง เกิดอะไรขึ้น,” (2522, 22-28 พฤษภาคม). เศรษฐกิจ.

คราวเดียวเพื่อประหยัดการใช้รถให้น้อยที่สุด และเพื่อนบ้านที่ไปทำงานหรือไปธุระทางเดียวกัน ควรผลัดกันให้อีกฝ่ายหนึ่งอาศัยรถไปด้วยเพื่อประหยัดน้ำมัน¹ นอกจากนี้ หากระยะทางไกลก็ควรเดินเพื่อเป็นการประหยัดน้ำมัน

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลขอความร่วมมือจากประชาชนเพิ่มเติม ด้วยการให้ส่วนเอกชนที่ใช้เครื่องปรับอากาศในที่ทำงานหรือที่อยู่อาศัยปรับอุณหภูมิของเครื่องปรับอากาศไม่ให้ต่ำกว่า 27 องศาเซลเซียส และให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด² ตลอดจนให้เจ้าหน้าที่ทางเทคนิคของราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำมันและไฟฟ้า ออกไปให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและผู้ควบคุมเครื่องจักร ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดให้มีความรู้ในการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เครื่องจักร และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่ของการไฟฟ้าแนะนำวิธีการใช้งานเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านอย่างประหยัดให้กับประชาชน³ นอกจากนี้ รัฐบาลยังจัดนิทรรศการแสดงภาพโปสเตอร์ที่มีรูปและคำขวัญเกี่ยวกับการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า จัดฉายภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของพลังงาน รวมทั้งจัดส่งสติ๊กเกอร์เพื่อรณรงค์การประหยัดไฟฟ้าให้แก่ประชาชนตามสถานที่ต่าง ๆ⁴

การรณรงค์ให้ประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยดี เห็นได้จากในเวลากลางวันซึ่งปกติบ้านเรือนแต่ละหลังจะเปิดไฟฟ้าหน้าบ้านกันหลายดวง ก็เปลี่ยนมาเปิดไฟฟ้าเท่าที่จำเป็นเพียงพอให้มีแสงสว่างเพื่อความปลอดภัยของทรัพย์สินเท่านั้น และในแหล่งธุรกิจที่เคยมีการจราจรคับคั่ง เช่น สามย่าน ปทุมวัน ราชเทวี พญาไท สยามสแควร์ วงเวียนเล็ก วงเวียนใหญ่ และเยาวราช มีจำนวนรถยนต์บนถนนลดลงมาก⁵ ส่วนผู้ที่เคยขับรถยนต์เพื่อไปรับประทานอาหารกลางวันไกลจากที่ทำงาน ก็เปลี่ยนมาเป็นการเดินไปรับประทานอาหารในร้านที่ใกล้กับที่ทำงานแทน รวมทั้งผู้ใช้รถยนต์ที่เคยชิน

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปี 6. หน้า 298.

² กระทรวงอุตสาหกรรม. (2522, 18 กรกฎาคม). *อก.0100/122 เรื่อง มาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ของคณะกรรมการวางมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง*. หน้า 2.

³ แหล่งเดิม. หน้า 3.

⁴ กระทรวงอุตสาหกรรม. (2522, 21 พฤศจิกายน). *อก.0100/219 เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานตามมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง*. หน้า 1.

⁵ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปี 6. หน้า 289.

กับการขั้บรตแบบเก่าที่เผาผลาญน้ำมันโดยไม่จำเป็น ก็เปลี่ยนมาปฏิบัติตามคำแนะนำสำหรับการใช้รถยนต์ให้ประหยัดน้ำมันมากขึ้น

นอกจากนี้ บุคคลหลายกลุ่มยังเกิดความตื่นตัวในการคิดหาวิธีเพื่อช่วยให้มีการประหยัดน้ำมันมากขึ้น เช่น นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ร่วมรณรงค์ให้ประชาชนหันมาใช้รถจักรยานเป็นพาหนะแทนรถยนต์มากขึ้น ด้วยการขี่จักรยานไปตามถนนสายต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร คือ สะพานควาย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ประตูน้ำ ราชดำริ ราชประสงค์ สยามสแควร์ ปทุมวัน สามย่าน พระราม 4 หัวลำโพง เยาวราช เฉลิมกรุง สนามหลวง สะพานพระปิ่นเกล้า จรัลสนิทวงศ์ สามแยกท่าพระ ถนนตก สีลม และศาลาแดง เป็นต้น¹ ทั้งนี้เพื่อชักชวนให้ประชาชนนิยมใช้รถจักรยานในช่วงที่น้ำมันขาดแคลนให้มากขึ้น

ส่วนองค์การนิสิตศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีหนังสือถึงทางมหาวิทยาลัยให้ดำเนินการประหยัดพลังงานไฟฟ้า ด้วยการงดการใช้เครื่องขยายเสียง และเครื่องปรับอากาศภายในมหาวิทยาลัย รวมทั้งให้ช่วยกันประหยัดการใช้ไฟฟ้าด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล และเพื่อให้เป็นตัวอย่างอันดีในการประหยัดพลังงานของชาติ²

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการต่าง ๆ ก็ประหยัดไฟฟ้ามากขึ้น เพราะนอกจากเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อกิจการของตนที่สามารถลดรายได้จากค่าไฟฟ้างด้วย ตัวอย่างของผู้ประกอบการที่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าเป็นจำนวนมากเพื่อให้บริการแก่ประชาชน คือ ธุรกิจโรงแรม หลังจากที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมได้ร่วมมือกับรัฐบาลในการประหยัดการใช้ไฟฟ้าด้วยการจ่ายกระแสไฟฟ้าให้น้อยลง และปิดไฟฟ้าบริเวณข้างนอกและข้างในโรงแรมในส่วนที่ไม่จำเป็น ลดการใช้เครื่องต้มน้ำและเครื่องปรับอากาศลงร้อยละ 40 บาร์และไนท์คลับในโรงแรมก็เปิดบริการเพียง 5-6 วันต่อหนึ่งอาทิตย์ รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ที่มาใช้บริการของโรงแรมให้ช่วยกันปิดไฟฟ้าเมื่อออกจากห้องพักแล้ว³

สภาพสังคมในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันนั้น เกิดความร่วมมือจากประชาชนทุกฝ่ายในการประหยัดไฟฟ้า ทำให้ลักษณะหรือพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าของผู้คนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม คือ จากที่เคยใช้ไฟฟ้างกันอย่างสิ้นเปลืองก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้ไฟฟ้าอย่างรู้คุณค่ามากขึ้น

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง : การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้ น้ำมัน.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/8. ปีที่ 1. หน้า 10.

² “มธ. ให้ประหยัด,” (2517, 3 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 1.

³ “ทุกโรงแรมร่วมประหยัดน้ำมัน,” (2517, 12 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 3.

2.3 ผลกระทบทางด้านการเมือง

ปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงถึงการบริหารประเทศของรัฐบาล ซึ่งเป็นผลจากการเรียกร้องและเร่งรัดเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

2.3.1 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์*

รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร มีนโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันด้วยการตรึงราคาน้ำมันไม่ให้เพิ่มสูงขึ้นและให้เงินชดเชยแก่บริษัทน้ำมัน เนื่องจากเกรงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน แต่เมื่อรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เข้ามาบริหารประเทศในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 นั้น นโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันได้เปลี่ยนไป เนื่องจากรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ตัดสินใจให้มีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เข้ามาบริหารประเทศภายหลังเหตุการณ์ทางการเมือง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สภาพสังคมไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ดังกล่าว มีความตื่นตัวทางด้านเสรีภาพ และการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น¹ หลังจากที่ถูกจำกัดขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาตั้งแต่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** การแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ด้วยการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ซึ่งมีผลทำให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้น ทำให้มีการแสดงออกทางการเมืองจากนักศึกษาและประชาชน ด้วยการชุมนุมประท้วงและวิพากษ์วิจารณ์การบริหารประเทศของรัฐบาล เพื่อกดดันให้รัฐบาลแก้ไขความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำมัน

2.3.1.1 กรณีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

เมื่อมีการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้สูงขึ้น ผลที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ราคาสินค้ามีราคาสูงขึ้นไปด้วย ส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพของประชาชนโดยตรง รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ตระหนักดีถึงปัญหาดังกล่าว เห็นได้จากการพยายามตรึงราคาน้ำมันให้อยู่ในระดับเดิม ถึงแม้บริษัทน้ำมันในประเทศจะเรียกร้องให้รัฐบาลขึ้นราคาน้ำมันมาตั้งแต่องค์การโอเปกร่วมมือกันลดปริมาณการผลิตและเพิ่มราคาน้ำมันให้สูงขึ้น

* นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 ระหว่างวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516-27 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 และสมัยที่ 2 ระหว่างวันที่ 27 พฤษภาคม 2517-15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518

¹ ลิขิต ธีรเวคิน. (2544). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. หน้า 202.

** จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้การปกครองระบบพ่อขุน ซึ่งได้แก่การใช้อำนาจเด็ดขาดในการปกครอง ล้มเลิกสถาบันที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือวิพากษ์วิจารณ์ความไม่ยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคม

แต่เมื่อเกิดการขาดแคลนน้ำมัน รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงได้พิจารณาปรับปรุงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันชนิดต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุผลเพื่อป้องกันการการขาดแคลนน้ำมันในประเทศ เนื่องจากราคาควบคุมเดิมทำให้บริษัทน้ำมันไม่สามารถหาซื้อน้ำมันจากต่างประเทศมาผลิตภายในประเทศได้อีก พร้อมกันย้ำว่าการปรับปรุงราคาดังกล่าวเป็นการกระทำอันเนื่องมาจากภาวะจำยอมของรัฐบาลที่ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันเช่นเดียวกับประเทศอื่น¹

อย่างไรก็ตาม การเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาล ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนักศึกษาและประชาชนโดยทั่วไปว่า รัฐบาลทำไปโดยขาดความรอบคอบ และเป็นโอกาสให้บริษัทน้ำมันได้รับผลประโยชน์จากกำไรที่เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องลงทุนเพิ่ม เนื่องจากปริมาณน้ำมันที่บริษัทน้ำมันในประเทศสำรองไว้ เป็นน้ำมันที่ซื้อมาในราคาเดิม เมื่อนำออกมาจำหน่ายในราคาสูงขึ้น ก็เป็นการเอื้อให้บริษัทน้ำมันได้กำไรมากขึ้น ในขณะที่ประชาชนต้องรับภาระจากราคาน้ำมัน²

2.3.1.2 กรณีการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตของน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซล

การปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซล ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2516 ได้กลายเป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เนื่องจาก ขณะที่รัฐบาลชี้แจงถึงเหตุผลในการปรับขึ้นภาษีสรรพสามิตน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลว่า เพื่อไม่ให้ประชาชนใช้น้ำมันกันอย่างสิ้นเปลือง เพราะหากน้ำมันมีราคาแพงขึ้น ประชาชนก็จะช่วยกันประหยัดน้ำมัน³ แต่ประชาชนและพรรคการเมืองฝ่ายค้านวิพากษ์วิจารณ์ว่า รัฐบาลขาดความรอบคอบในการแก้ไขปัญหาน้ำมัน ซึ่งนอกจากไม่เป็นผลดีต่อประชาชนแล้ว ยังกลายเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศด้วย เนื่องจากเมื่อขึ้นภาษีน้ำมันแล้ว รัฐบาลก็ต้องอนุมัติให้ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันสูงขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ เมื่อรัฐบาลประกาศปรับปรุงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันแล้ว ระดับราคาดังกล่าวก็สูงเกินกว่าอัตราภาษีที่เก็บเพิ่ม กล่าวคือ รัฐบาลเก็บภาษีน้ำมันเบนซินจากเดิมลิตรละ 1 บาท เพิ่มเป็นลิตรละ 1.30 บาท และเก็บภาษีน้ำมันดีเซลจากเดิมลิตรละ 0.12 บาท เพิ่มเป็นลิตรละ 0.30 บาท เท่ากับเก็บภาษีน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลเพิ่มลิตรละ 30 สตางค์

¹ น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). เลขที่ ก/ป6/2516/6. ปีที่ 4. หน้า 214-215.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 6. หน้า 391.

³ แหล่งเดิม. ปีที่ 6. หน้า 369.

และ 18 สตางค์ ตามลำดับ แต่รัฐบาลได้กำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินเพิ่มถึงลิตรละ 32 สตางค์ และน้ำมันดีเซลเพิ่มถึงลิตรละ 19 สตางค์¹

ผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันทำให้รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ต้องประสบกับปัญหาหลายด้าน ทั้งปัญหาค่าครองชีพของประชาชนที่สูงขึ้น ปัญหาการขาดแคลนน้ำมัน และปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีการชุมนุมประท้วงเพื่อเร่งรัดให้รัฐบาลช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำมันและสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาสูงขึ้น ซึ่งการแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาล

2.3.2 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์*

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ บริหารประเทศ และต้องประสบกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันอยู่หลายประการ การแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง และกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การบริหารประเทศของรัฐบาลถูกโจมตีจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านอย่างรุนแรงจนขาดเสถียรภาพทางการเมือง

2.3.2.1 กรณีการเรียกร้องขอเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงาน

การประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นในขณะที่อัตราค่าจ้างแรงงานขึ้นต่ำยังเท่าเดิม ดังนั้น สภาองค์กรลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย จึงได้ชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลพิจารณาปรับอัตราค่าจ้างแรงงานขึ้นต่ำเป็นวันละ 60 บาท² และกล่าวโจมตีรัฐบาลว่า นายกรัฐมนตรีไม่ให้ความสนใจปัญหาค่าแรงงานเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ปัญหาแรงงานในขณะนี้มีเพิ่มขึ้น หากรัฐบาลเพิกเฉยแล้ว ปัญหาเรื่องนี้จะเพิ่มความวุ่นวายและซับซ้อนมากขึ้น และยังคงกล่าวขู่ว่าหากการเรียกร้องไม่ได้ผล จะมีการนัดหยุดงานมากขึ้นเรื่อย ๆ จนรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด³

¹ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/15. ปี 2. หน้า 78.

* พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 ระหว่างวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520–12 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 และสมัยที่ 2 ระหว่างวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2522-3 มีนาคม พ.ศ. 2523

²“วิกฤติการณ์น้ำมันในประเทศ,” (2522, 13-19 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(29) : 801.

³“ปัญหาการปรับปรุงค่าจ้างแรงงานขึ้นต่ำ,” (2522, 27 กรกฎาคม–2 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(31) : 850.

ข้อเรียกร้องดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเนื่องจากเกี่ยวข้องกับประชาชนหลายกลุ่ม เพราะเมื่อคณะกรรมการพิจารณาค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำเสนอให้รัฐบาลกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำเพิ่มจาก 35 บาท เป็น 45 บาท¹ ผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นฝ่ายลูกจ้างไม่พอใจกับอัตราค่าจ้างดังกล่าว เนื่องจากไม่เพียงพอกับค่าครองชีพในขณะนั้น แต่ฝ่ายนายจ้างที่เป็นเจ้าของธุรกิจหรือโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งประสบปัญหาค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นอยู่แล้ว ต่างเห็นว่าการปรับอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำให้เพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อกิจการของตน

ในท้ายที่สุดแล้ว รัฐบาลตัดสินใจกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำอัตราใหม่ของกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงจากวันละ 35 บาท เป็นวันละ 45 บาท ภาคกลางและภาคใต้จากวันละ 28 บาท เป็น 38 บาท ส่วนภาคเหนือจากวันละ 25 บาท เป็น 35 บาท ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2522 เป็นต้นไป² อัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้ใช้แรงงานโดยทั่วไป เนื่องจากเห็นว่าเป็นอัตราค่าจ้างที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ราคาน้ำมันสูงขึ้น

2.3.2.2 กรณีการปรับขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา

การขึ้นค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ซึ่งนำมาสู่การวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลกระทำไม่เหมาะสม

1) การปรับขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา

หลังจากที่รัฐบาลอนุมัติให้ขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปาจากอัตราเดิมอีกร้อยละ 50 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522 เป็นต้นไป³ นั้น ได้เกิดความเคลื่อนไหวคัดค้านทั้งจากนักการเมือง นักศึกษา และประชาชนทั่วไป โดยเห็นว่าเป็นการผลักภาระให้ประชาชน และเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการขึ้นราคาค่าไฟฟ้าและน้ำประปาใหม่อีกครั้ง

รัฐบาลชี้แจงการตัดสินใจดังกล่าวว่า วิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้น ทำให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ใช้เงินซื้อน้ำมันเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกวันละ 1.3 บาท ต่อลิตร ซึ่งในขณะนั้นใช้น้ำมันวันละ 8 ล้านลิตร ทำให้ต้องซื้อน้ำมันเพิ่มขึ้นประมาณวันละ 10.4 ล้านบาท นอกจากนี้ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจำเป็นต้องขยายกิจการอยู่

¹ “ปัญหาการปรับปรุงค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ,” (2522, 17-23 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(34) : 934.

² “ประกาศกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ,” (2522, 7-13 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(37) : 1012.

³ “ผลกระทบจากกรณีที่รัฐบาลขึ้นค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า,” (2522, 26 ตุลาคม–1 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(44) : 1216.

ตลอดเวลา เนื่องจากประชาชนใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15 ต่อปี¹ และรัฐบาลได้จ่ายเงินชดเชยค่าน้ำมันให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเดือนละประมาณ 337 ล้านบาท และได้จ่ายไปแล้วประมาณ 2,000 ล้านบาท ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไป รัฐบาลจะประสบปัญหาด้านการเงิน ส่วนการประปานครหลวงมีต้นทุนการผลิตน้ำประปาเฉลี่ยลูกบาศก์เมตรละ 4.50 บาท ในขณะที่จำหน่ายเพียงลูกบาศก์เมตรละ 1.50 บาท² ทำให้การประปานครหลวงต้องรับภาระจากการขาดทุนอย่างมาก จำเป็นต้องปรับราคาน้ำประปาเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์น้ำมันที่มีราคาสูงขึ้น

2) การคัดค้านการขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา

การปรับขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำประปารั้งนี้ ได้รับการคัดค้านจากบุคคลหลายฝ่าย การที่รัฐบาลอ้างว่าให้เงินชดเชยแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยไปเป็นจำนวนหลายร้อยล้านบาทต่อเดือน และไม่สามารถจะให้เงินชดเชยได้ต่อไปแล้วเนื่องจากไม่มีเงินเหลือ นั้น พลตรีประมาณ อดิเรกสาร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น กล่าวถึงทางสมาคมมีตัวเลขที่แสดงให้เห็นว่าก่อนที่องค์การโอเปกจะขึ้นราคาน้ำมันในช่วงต้น พ.ศ. 2522 นั้น รัฐบาลมีเงินในกองทุนน้ำมันมากถึง 3,000 ล้านบาท ซึ่งสามารถนำเงินจำนวนนี้มาชดเชยการขาดทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้³

ตัวแทนสโมสรนักศึกษาจากหลายสถาบันเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำประปาใหม่ เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลพิจารณาต้นทุนของไฟฟ้าและน้ำประปาจากราคาน้ำมันที่สูงเกินความเป็นจริง ส่วนสภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทยได้ยื่นหนังสือถึงพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ให้ทบทวนการขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำประปาเช่นกัน โดยมีสาระสำคัญดังนี้⁴

- 1) การขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำประปาสูงเกินความจำเป็น
- 2) รัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภคต้องตอบสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน เมื่อประสบภาวะขาดทุน รัฐบาลต้องเป็นผู้รับภาระและหาทางแก้ไข ไม่ใช่ผลักภาระให้ประชาชน

¹“การพิจารณาปรับอัตราค่าไฟฟ้า,” (2522, 7-13 ธันวาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(50) : 1377.

²“ความเคลื่อนไหวหลังการประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา,” (2522, 9-15 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(46) : 1266.

³แหล่งเดิม.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 1267.

3) การขึ้นราคาค่าไฟฟ้าและน้ำประปา ถ้าจำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็ควรขึ้นเป็นขั้นตอน ไม่ใช่ขึ้นเพื่ออนาคตข้างหน้า เพราะอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำที่รัฐบาล ประกาศเพิ่มเป็น 45 บาทต่อวันนั้น เป็นรายได้ตามความเป็นจริงในอดีตอยู่

4) เมื่อประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปาแล้ว จะทำให้ผู้ค้าคนกลางและอุตสาหกรรมรวมทั้งสถานบริการต่าง ๆ ที่ต้องใช้ไฟฟ้าและน้ำประปา ถือเป็นโอกาสขึ้นราคาสินค้า เกินความเป็นจริงไปอีก ซึ่งรัฐบาลควรยอมรับด้วยว่าการควบคุมราคาสินค้าของรัฐบาลยังไม่มี ประสิทธิภาพดีพอ

3) การชะลอขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา

แม้ว่าพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยืนยันว่าการที่รัฐบาลประกาศขึ้น ค่าไฟฟ้าและน้ำประปาเป็นการกระทำที่ถูกต้องแล้ว แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์ ต่างไม่เห็นด้วยกับการขึ้นราคาค่าไฟฟ้าและน้ำประปา ของรัฐบาล ทั้ง 3 พรรค จึงได้ยื่นญัตติตติวณให้รัฐบาลชี้แจงในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมี ขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522¹ โดยก่อนหน้านั้น คือ วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2522 มีการประชุมอภิปรายเกี่ยวกับการขึ้นราคาค่าไฟฟ้าและน้ำประปาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ดังนั้น พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงตัดสินใจ ระวังการขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปาตามอัตราใหม่เป็นการชั่วคราว โดยให้พลเอกเสริม ณ นคร รองนายกรัฐมนตรี แถลงต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันรุ่งขึ้นว่า หลังจากรัฐบาลพิจารณา อย่างรอบคอบอีกครั้งหนึ่งแล้ว จึงเห็นสมควรให้ชะลอการขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปาไว้ก่อน² ดังนั้น นายเกษม จาติกวณิช รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้ว่าการการไฟฟ้า ฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยซึ่งรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงประกาศลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ทำให้ต้องมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

2.3.2.3 กรณีการร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน

แนวทางการแก้ไขปัญหาการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่มีปริมาณสูงของ ประเทศไทย ด้วยการร่วมลงทุนกับเอกชนเพื่อขยายโรงกลั่นน้ำมันในประเทศของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่ โปร่งใสในการดำเนินงานดังกล่าว

¹ “ความเคลื่อนไหวหลังการประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา,” (2522, 9-15 พฤศจิกายน).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(46) : 1267.

² แหล่งเดิม. หน้า 1268.

1) การทำสัญญาขยายโรงกลั่นน้ำมันระหว่างรัฐบาลกับ

บริษัทเอกชน

รัฐบาลมีมติให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ทำสัญญาร่วมทุนขยายกำลังการผลิต และดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันกับบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด จำนวน 2 ฉบับ โดยลงนามเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2522 สัญญาฉบับแรกเป็นการลงนามระหว่างกระทรวงอุตสาหกรรม และบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด อนุญาตให้บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด ทำการขยายโรงกลั่นน้ำมันให้มีขนาดกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นอีก 55,000 บาร์เรลต่อวัน รวมเป็นกำลังการผลิตทั้งสิ้น 120,000 บาร์เรลต่อวัน¹

สัญญาฉบับที่สอง เป็นสัญญาร่วมทุนในการขยายและดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกับคู่สัญญาฝ่ายเอกชนของบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด และบริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด เจตนารมณ์ของสัญญาฉบับนี้ เพื่อให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนและการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เข้าร่วมทุนเพื่อขยายและประกอบกิจการโรงกลั่นน้ำมัน ทั้งโรงกลั่นน้ำมันเดิมและโรงกลั่นน้ำมันที่ขยายใหม่ โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เข้าถือหุ้นในอัตราร้อยละ 49 และนิติบุคคลอื่นที่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกำหนด ถือหุ้นอีกร้อยละ 2 รวมการถือหุ้นโดยฝ่ายรัฐบาลทั้งหมดร้อยละ 51 บริษัทเอกชนถือหุ้นร้อยละ 49 และหลังจากดำเนินการขยายโรงกลั่นน้ำมันแล้วเสร็จ จะขายหุ้นให้ประชาชน โดยฝ่ายรัฐบาลลดหุ้นลงเหลือร้อยละ 38.25 และบริษัทเอกชนลดหุ้นลงเหลือร้อยละ 36.75 ส่วนประชาชนถือหุ้นร้อยละ 25²

2) การคัดค้านการทำสัญญาขยายโรงกลั่นน้ำมัน

ตามสัญญาที่ระบุว่า การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจะร่วมลงทุนกับเอกชนเป็นระยะเวลา 25 ปี³ ถูกพรรคการเมืองฝ่ายค้านโจมตีว่ารัฐบาลไม่รักษาผลประโยชน์ของประเทศ และเป็นการกระทำที่ไม่โปร่งใส พร้อมกับเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการทำสัญญาใหม่ เนื่องจากโรงกลั่นน้ำมันไทยจะต้องถูกโอนเป็นของรัฐในวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2524 ตามกำหนดในสัญญาเดิม⁴ และคณะรัฐมนตรีสมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร มีมติให้รัฐเข้าดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันแทนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ แต่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กลับต่ออายุสัญญาให้โรงกลั่นน้ำมันเอกชนรายเดิมดำเนินกิจการต่อไป

¹ “กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 4-10 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(2) : 29.

² แหล่งเดิม. 30.

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 33.

ได้อีก¹ หากกิจการน้ำมันตกอยู่กับชาวต่างชาติและรัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ จะส่งผลเสียแก่ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากรัฐเข้าดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันเอง จะทำให้สามารถทราบต้นทุนการผลิตน้ำมันที่แท้จริง เพื่อกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้ต่ำกว่าราคาเดิมได้

พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และพรรคชาติไทย ต่างก็ยืนยันความคิดที่ต้องการให้โรงกลั่นน้ำมันเป็นของรัฐ และได้ให้ความเห็นว่า ผลประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจน้ำมันมีมูลค่ามหาศาล จึงมีเอกชนพยายามเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากธุรกิจน้ำมัน ซึ่งตามสัญญาที่ทำนั้นได้ขยายเวลาออกไปอีก 25 ปี ทำให้ประเทศไทยต้องเสียผลประโยชน์ต่อไปอีก 25 ปี และในสัญญาก็ไม่ได้ระบุว่าเมื่อครบ 25 ปีแล้ว โรงกลั่นน้ำมันจะตกเป็นของรัฐหรือไม่²

พรรคสยามประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลก็ได้ออกมาเคลื่อนไหวแสดงจุดยืนที่ตรงข้ามกับรัฐบาล โดยกล่าวว่าการต่อสัญญาดังกล่าวมีลักษณะฉ้อฉลเป็นการคดโกงประชาชนทั่วประเทศ พร้อมกับระบุว่ามิชาวต่างชาติซึ่งเป็นผู้บริหารของโรงกลั่นน้ำมันอยู่เบื้องหลัง และมีการให้ผลประโยชน์กับคนในรัฐบาล³ รวมทั้งยังได้ทำหนังสือเวียนแถลงถึงผลเสียของสัญญานี้ เช่น ข้อสัญญาที่ระบุว่า ต่อไปรัฐและฝ่ายเอกชน คือ บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด และบริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด จะลดการถือหุ้นลง และนำเข้าตลาดหลักทรัพย์เพื่อขายให้กับประชาชนนั้น ไม่มีหลักประกันที่จะป้องกันไม่ให้นักลงทุนเหล่านี้กว้านซื้อหุ้นมาไว้ในมือ รวมทั้งยังระบุให้บริษัทเอกชนสามารถจัดหาน้ำมันดิบได้เองอีก ซึ่งพรรคสยามประชาธิปไตยเห็นว่ารัฐบาลได้ยกเอาทรัพย์สินที่จะต้องตกเป็นของรัฐให้กลุ่มพ่อค้าชาวต่างชาติแสวงหาผลประโยชน์ต่อไป⁴

รัฐบาลชี้แจงตอบโต้ว่า การทำสัญญาดังกล่าวได้มีการพิจารณาจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นเวลานาน และเมื่อดำเนินการแล้วก็ย่อมจะมีทั้งความคิดเห็นที่เหมือนกันและแตกต่างกัน กรณีที่เกรงว่าเมื่อรัฐบาลร่วมลงทุนกับบริษัทต่างชาติแล้ว บริษัทจะกว้านซื้อหุ้นในส่วนที่เป็นของประชาชนเพื่อต้องการเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของโรงกลั่นนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เพราะขัดกับหลักกฎหมายการลงทุน⁵ และกรณีที่กล่าวว่ารัฐบาลได้รับผลประโยชน์จากการทำสัญญานั้น ควรจะมีหลักฐานมายืนยัน หากกล่าวโดยขาดหลักฐานจะนำผล

¹ กฤษติน สุขศิริ. (2545). ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์. หน้า 115.

² “กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 4-10 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(2) : 32.

³ กฤษติน สุขศิริ. (2545). หน้าเดิม.

⁴ “กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 4-10 มกราคม). เล่มเดิม.

หน้า 31.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 32-33.

เสียหายมาสู่บ้านเมืองได้ พร้อมกับชี้แจงถึงสาเหตุที่รัฐบาลจำเป็นต้องร่วมทุนกับเอกชนเพื่อขยายโรงกลั่นน้ำมันนั้น เป็นเพราะรัฐบาลขาดเงินทุนและมีภาระในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ทำให้ไม่สามารถนำเงินมาลงทุนในกิจการน้ำมันได้ทั้งหมด¹ อย่างไรก็ตาม การทำสัญญาดังกล่าวกลายเป็นประเด็นที่คนในสังคมให้ความสนใจและวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก

3) การอภิปรายของสภาผู้แทนราษฎรกรณีการทำสัญญาขยาย

โรงกลั่นน้ำมัน

พรรคประชาธิปัตย์ได้นำเรื่องการทำสัญญาขยายโรงกลั่นน้ำมันของรัฐบาลยื่นญัตติด่วนเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเห็นว่าอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง รวมทั้งกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนจำนวนมากที่ต่างสงสัยว่าเหตุใดรัฐบาลจึงได้ยินยอมให้มีการทำสัญญาดังกล่าว เหตุผลที่รัฐบาลนำมาเป็นข้ออ้าง ยังไม่เป็นที่พอใจหรือหายจากความเคลือบแคลงว่า รัฐบาลรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติหรือไม่²

รัฐบาลชี้แจงในที่ประชุมว่าการทำสัญญานั้น ไม่ได้เป็นการต่ออายุสัญญาเดิม แต่เป็นการลงทุนร่วมกันเป็นระยะเวลา 25 ปี สำหรับสัญญาเดิมจะสิ้นสุดใน พ.ศ. 2524 และโรงกลั่นน้ำมันไทยจะตกเป็นของรัฐ ซึ่งจะมีการตีราคาทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยนำไปขยายการลงทุนร่วมกับบริษัทเอกชนต่อไป สัญญานี้ไม่มีเงื่อนไขแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าตามสัญญาระบุว่าฝ่ายเอกชนมีภาระจัดหาน้ำมันดิบเข้ามากลั่น แต่หากรัฐบาลสามารถจัดหาน้ำมันดิบได้ ก็มีสิทธินำเข้ามากลั่นได้เช่นกัน โดยรัฐจะได้รับส่วนเกินของราคาที่เป็นกำไร³ ส่วนที่กล่าวว่ารัฐบาลทำสัญญาอย่างเร่งด่วนนั้น รัฐบาลชี้แจงว่าปริมาณการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปในประเทศมีไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ จนต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศในปริมาณสูง⁴ และการขยายโรงกลั่นน้ำมันต้องใช้เวลาหลายปีกว่าแล้วเสร็จ หากการพิจารณาขยายโรงกลั่นน้ำมันช้าไปมากเพียงไร ประเทศไทยก็จะสูญเสียเงินเพื่อนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปมากขึ้นเรื่อย ๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม หลังการอภิปราย ที่ประชุมมีมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาปัญหาการต่อสัญญาโรงกลั่นน้ำมัน ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล ผลการพิจารณาเห็นว่ารัฐบาลรีบร้อนทำสัญญาโดยผิดสังเกต และการทำสัญญานี้ ทำให้ประเทศไทยหมดโอกาสที่จะซื้อน้ำมันระหว่างรัฐต่อรัฐ และเป็น

¹ กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน," (2523, 4-10 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. หน้า 32-34.

² แหล่งเดิม. หน้า 33.

³ แหล่งเดิม. หน้า 35.

⁴ แหล่งเดิม.

การเสียโอกาสที่จะทราบข้อเท็จจริงของราคาต้นทุนน้ำมันเพื่อกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ¹

2.3.2.4 กรณีการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศหลายครั้ง แต่ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุด คือ การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 และวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 เนื่องจากเพิ่มสูงเฉลี่ยร้อยละ 40-67 และ 24-60 ตามลำดับ น้ำมันที่มีราคาสูงชันมาก คือ น้ำมันดีเซล และน้ำมันก๊าด น้ำมันแต่ละชนิดดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีฐานะยากจน

การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 ถูกนำมาเป็นประเด็นการอภิปรายในการประชุมรัฐสภาระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม อภิปรายแสดงความเห็นว่า การขึ้นราคาน้ำมันสามารถกระทำได้หากองค์การโอเปกขึ้นราคาน้ำมัน แต่ทั้งนี้จะต้องให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุด แต่การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลทำให้ประชาชนเดือดร้อน เพราะรายได้ไม่ได้เพิ่มขึ้น² สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ขอให้รัฐบาลลดราคาน้ำมันดีเซลและน้ำมันก๊าดลง เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน แต่รัฐบาลขอลดราคาน้ำมันก๊าดลง ส่วนน้ำมันดีเซลนั้น รัฐบาลเห็นว่าหากลดราคาลง ประชาชนจะหันมาใช้น้ำมันชนิดนี้กันมากขึ้นไปอีก ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขาดแคลนขึ้นในประเทศ ผลการคัดค้านการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องประกาศลดราคาน้ำมันก๊าดลง ตั้งแต่วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2522³ หลังจากประกาศให้ขึ้นราคาไปได้เพียงไม่กี่วัน*

การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 ก็ไม่เป็นที่ยอมรับจากประชาชนและพรรคการเมืองฝ่ายค้านเช่นกัน โดยมีการชุมนุมของนักศึกษาจากหลายสถาบันและประชาชนหลากหลายอาชีพ ทั้งผู้ใช้แรงงาน ชาวประมง และเกษตรกร

¹“กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 8-14 กุมภาพันธ์).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(7) : 177.

²“การประชุมรัฐสภา,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 822.

³“การประกาศลดราคาจำหน่ายปลีกก๊าดและน้ำมันก๊าด,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 825.

* ดูราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเพิ่มเติมได้ที่ ตาราง 7 (ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523) หน้า 44

ที่ท้องสนามหลวง เพื่ออภิปรายคัดค้านการขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลอย่างกว้างขวาง

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ชี้แจงถึงเหตุผลและความจำเป็นในการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันว่า ราคาน้ำมันทั่วโลกได้ขึ้นราคาหลายครั้งตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมมากประมาณร้อยละ 45-60¹ น้ำมันสำเร็จรูปที่ประเทศไทยนำเข้าจากต่างประเทศก็ขึ้นราคาไปอีกหลายครั้งนับจากที่รัฐบาลประกาศขึ้นราคาคราวที่แล้วในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2522² ส่วนสาเหตุที่รัฐบาลต้องปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันดีเซลและน้ำมันก๊าดในอัตราที่สูงนั้น ก็เพื่อแก้ไขภาวะการขาดแคลนน้ำมันในระยะยาว โดยเฉพาะน้ำมันดีเซลที่มีราคาต่ำมาตลอดนั้น จำเป็นต้องปรับราคาขึ้นให้ใกล้เคียงกับน้ำมันเบนซิน เพื่อไม่ให้อัตราการใช้น้ำมันดีเซลขยายตัวเพิ่มขึ้นจนเกิดการขาดแคลน อย่างไรก็ตาม การขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันครั้งนี้ เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลเพ่งประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าไปอีกหน่วยละ 30 สตางค์ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523³ จากนั้นอีกเพียงหนึ่งสัปดาห์ต่อมารัฐบาลก็ปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันอีก ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากน้ำมันขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้นของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ทั้งการปรับอัตราค่าจ้างแรงงาน การปรับขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา การร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน และการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะด้านค่าครองชีพ ทำให้ความรู้สึกต่อต้านรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขยายตัวกว้างขึ้น มีการชุมนุมอภิปรายโจมตีรัฐบาลในที่สาธารณะ พรรคการเมืองฝ่ายค้านพยายามชี้แจงให้ประชาชนเห็นถึงข้อบกพร่องของรัฐบาลที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำมันได้ และยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี โดยมีกำหนดขึ้นในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523⁴ แต่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เห็นว่ารัฐบาลขาดเสียงสนับสนุนจากรัฐสภา หากมีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจแล้ว รัฐบาลต้องแพ้อย่างแน่นอน ดังนั้น ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523⁵ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹“นายกรัฐมนตรีชี้แจงกรณีขึ้นราคาน้ำมัน,” (2522, 22-28 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(9) : 225.

²แหล่งเดิม. หน้า 226.

³“การปรับอัตราค่าไฟฟ้า,” (2523, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(6) : 142.

⁴“ความเคลื่อนไหวเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล,” (2522, 22-28 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(9) : 236.

⁵“นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง,” (2523, 29 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(10) : 253.

ปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันโดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนในการประกอบอาชีพและค่าใช้จ่ายในการครองชีพที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม ไม่ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเท่านั้น แต่การแสดงออกด้วยการชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขความเดือดร้อนดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงการบริหารประเทศของรัฐบาลด้วย อีกทั้งการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลบางประการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนและเพื่อผ่อนคลายกระแสกดดันทางการเมืองที่มีต่อรัฐบาล ก็ถูกคัดค้านจากบุคคลหลายฝ่ายในสังคมจนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลในที่สุด

2.3.3 รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์*

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523¹ รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พยายามแก้ไขปัญหาน้ำมันของประเทศด้วยการเจรจาติดต่อซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่เรียกว่า “เทเล็กซ์อัปยศ”² จนนำไปสู่ความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลระหว่างพรรคชาติไทยและพรรคกิจสังคม

2.3.3.1 ปัญหาความขัดแย้งกรณีการซื้อน้ำมันดิบจากซาอุดีอาระเบีย

ภายหลังรัฐบาลประกาศยกเลิกสัญญาเช่าโรงกลั่นน้ำมันบางจากกับบริษัท ซัมมิท อินดัสเทรียล คอร์ปอเรชั่น และมอบหมายให้กระทรวงกลาโหมเข้าดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจากแทนแล้ว รัฐบาลยังได้ให้กระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการจัดหาน้ำมันดิบมาให้โรงกลั่นน้ำมันบางจาก ดังนั้น ในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2523 พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมซึ่งสังกัดพรรคชาติไทย จึงมีหนังสือถึงรัฐมนตรีกระทรวงน้ำมันและทรัพยากรของซาอุดีอาระเบีย เพื่อขอซื้อน้ำมันดิบจำนวน 65,000 บาร์เรลต่อวัน โดยผ่านการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย³ ซึ่งเป็นการซื้อขายระหว่างรัฐต่อรัฐโดยตรง⁴ จากนั้นพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ ซึ่งเป็นผู้ว่าการการปิโตรเลียมแห่ง

* พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 3 สมัย คือ สมัยที่ 1 ระหว่างวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523-30 เมษายน พ.ศ. 2526 สมัยที่ 2 ระหว่างวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2526-5 สิงหาคม พ.ศ. 2529 และสมัยที่ 3 ระหว่างวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2529-4 สิงหาคม พ.ศ. 2531

¹ นคร พจนรพงษ์ และอุกฤษ พจนรพงษ์. (2543). *ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย*. หน้า 148.

² แหล่งเดิม.

³ มงคล ไชยเทพ. (2536). *กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531)*. หน้า 72.

⁴ “กรณีการซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 6-12 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 6(10) : 253.

ประเทศไทยในขณะนั้น จึงเดินทางไปยังซาอุดีอาระเบีย เพื่อลงนามสัญญาซื้อขายน้ำมันกับ บริษัทเปโตรมิน ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันแห่งชาติของซาอุดีอาระเบีย ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524¹

แต่นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ในฐานะ ประธานอนุกรรมการด้านกิจการน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยซึ่งสังกัดพรรคกิจสังคม ได้ส่งโทรพิมพ์หรือเทเล็กซ์ 2 ฉบับ ไปยังบริษัทเปโตรมินเพื่อแจ้งให้ทราบว่า พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ ไม่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลไทยให้ ลงนามในข้อตกลงซื้อน้ำมันดิบจากซาอุดีอาระเบีย แต่ผู้ที่ได้รับมอบหมาย คือ นายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรีในฐานะประธานคณะกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย² ทำให้บริษัทเปโตรมินเกิดความสับสน พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ จึงส่งโทรพิมพ์ถึงพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงปัญหาดังกล่าว พร้อมกับให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ส่งโทรพิมพ์มายังบริษัทเปโตรมินเพื่อยืนยันในอำนาจของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ ที่สามารถลงนามกับบริษัทเปโตรมินได้³ จนมีการลงนามในสัญญาซื้อ น้ำมันจากซาอุดีอาระเบียในลักษณะรัฐต่อรัฐได้ในที่สุด

ก่อนหน้าที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ จะเดินทางไปลงนามในสัญญากับบริษัทเปโตรมินนั้น บริษัทไทยยีนยง (ฮ่องกง) จำกัด ซึ่งเป็น ตัวแทนหรือนายหน้าค้าน้ำมันได้ยื่นข้อเสนอขายน้ำมันดิบจากบริษัทเปโตรมินให้กับรัฐบาลไทย ผ่านทางนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา จำนวน 60,000 บาร์เรลต่อวัน⁴ ดังนั้น การส่งโทรพิมพ์ไปยัง บริษัทเปโตรมินของนายวิสิษฐ์ ตันสัจจา เพื่อยับยั้งการลงนามในสัญญาดังกล่าว จึงก่อให้เกิด ความสงสัยว่านายวิสิษฐ์ ตันสัจจา มีผลประโยชน์หรือมีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับบริษัทไทย ยีนยง (ฮ่องกง) จำกัด⁵ หรือไม่ นายวิสิษฐ์ ตันสัจจา ชี้แจงว่าการส่งโทรพิมพ์ดังกล่าวเป็น การปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ เนื่องจากเข้าใจว่าพลตรีชาติชายชุณหะวัณ และนายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ เดินทางไปลงนามในสัญญาซื้อขายน้ำมันตามที่บริษัทไทยยีนยง (ฮ่องกง) จำกัด เสนอขายให้⁶ ซึ่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เห็นว่ายังไม่ควรตกลงซื้อน้ำมัน

¹ “กรณีการซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 6-12 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 6(10) : 253-254.

² มงคล ไชยเทพ. (2536). *กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์* (พ.ศ. 2523-2531). หน้า 72.

³ กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *ใครเขมือน้ำมัน?*. หน้า 416-417.

⁴ มงคล ไชยเทพ. (2536). *หน้าเดิม*.

⁵ “กรณีการซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 13-19 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 6(11) : 288.

⁶ กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 443.

ตามข้อเสนอของบริษัทนี้¹ ในขณะที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ได้กล่าวว่า “...การซื้อขายน้ำมันครั้งนี้ มีกลุ่มคนบางคนที่เสียผลประโยชน์ พยายามที่จะขัดขวางการซื้อขายน้ำมันในส่วนนี้...”²

2.3.3.2 การถอนตัวจากการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคม

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ออกแถลงการณ์ถึงปัญหาการซื้อขายน้ำมันดิบจากซาอุดีอาระเบีย ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2524 มีใจความว่า

...ความสับสนนี้มันเกิดขึ้นเพราะว่าการจัดหาน้ำมันมีอยู่ 2 รายด้วยกัน บังเอิญก็มาจากประเทศเดียวกัน คือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย มาจากบริษัทเปโตรมินด้วยกัน...เรื่องการทุจริต การซื้อน้ำมันมีสองราย...รายแรกก็คือรายที่รัฐมนตรีชาติชายไปเซ็นสัญญาว่า มันไม่มีปัญหา เพราะว่าป็นสัญญาระหว่างรัฐบาลซาอุดีอาระเบียกับรัฐบาลไทย เป็นสัญญาตรงไปตรงมา ไม่มีปัญหาอะไรสำหรับอีกรายหนึ่ง...แม้แต่การเจรจาตกลงกันก็ยังไม่ได้พูด ยังตกลงกันไม่ได้ว่าจะซื้อขายกันอย่างไร สัญญาก็ยังไม่ได้เซ็น เพราะฉะนั้นการทุจริตก็ยังไม่เกิดขึ้น...³

ในเวลาต่อมา วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2524 พรรคกิจสังคมได้ชี้แจงเกี่ยวกับคำแถลงของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีใจความว่า

...คำแถลงของท่านนายกรัฐมนตรีก็กำกวมไม่กระจ่างชัด และไม่เป็นที่ธรรมต่อนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา.. จึงมีผลกระทบกระเทือนถึงชื่อเสียงของพรรคกิจสังคมด้วย...ตามที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวว่า ไม่มีการทุจริตเกิดขึ้น เพราะไม่มีการเซ็นซื้อขายน้ำมันรายนี้นั้น พรรคกิจสังคม...เห็นว่านายวิสิษฐ์ได้พยายามป้องกันทุกประการไม่ให้เกิดการลงนามในสัญญาที่เกิดขึ้นได้ จึงเห็นว่านายวิสิษฐ์เป็นผู้ป้องกันความทุจริตมิให้เกิด และที่ท่านนายกรัฐมนตรีกล่าวว่า ความทุจริตมิได้เกิดขึ้นนั้นก็เป็ผลโดยตรงของการป้องกันของนายวิสิษฐ์...นายวิสิษฐ์ยืนยันว่าไม่เคยมีความเกี่ยวพันหรือมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับบริษัทนี้ [บริษัทไทยยีนยง (ฮ่องกง) จำกัด]... พรรคกิจสังคมจึงจำเป็นต้องแถลงเพื่อความกระจ่าง เพื่อป้องกันเกียรติยศชื่อเสียงของนายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา และของพรรคกิจสังคม...⁴

อย่างไรก็ตาม นายวิสิษฐ์ ต้นสัจจา ได้แสดงความรับผิดชอบทางการเมืองด้วยการลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2524 หลังจากนั้น ในวันที่ 4 มีนาคม

¹ กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *ใครเขมือน้ำมัน?*. หน้า 340.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 436.

³ “กรณีการซื้อขายน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 13-19 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. หน้า 281-283.

⁴ กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 335-350.

พ.ศ. 2524¹ นายบุญชู โรจนเสถียร รวมทั้งรัฐมนตรีคนอื่น ๆ อีก รวม 8 คน * ซึ่งสังกัดพรรคกิจสังคม ได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ต้องปรับคณะรัฐมนตรีในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2524²

จะเห็นได้ว่า ธุรกิจน้ำมันสร้างผลประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการอย่างมาก ดังนั้น เมื่อรัฐมนตรีในรัฐบาลคนใดมีพฤติกรรมไม่โปร่งใส หรือมีผลประโยชน์แอบแฝงกับธุรกิจน้ำมันของประเทศ ก็จะถูกโจมตีและเพ่งเล็งจากประชาชน ซึ่งส่งผลต่อการบริหารประเทศของรัฐบาล และกระทบต่อการเสถียรภาพของรัฐบาลในที่สุด

3. การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523

ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันหลายด้านและเป็นไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาน้ำมันไว้หลายประการ การแก้ไขปัญหาที่สำคัญเพื่อบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยทันที คือ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการช่วยลดความเดือดร้อนของประชาชนในสังคมจากปัญหาน้ำมันที่เกิดการขาดแคลนและมีราคาแพง

3.1 การตราพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมัน

เชื้อเพลิง พ.ศ. 2516

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและหาซื้อได้ยาก ก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันขึ้นในประเทศไทย รัฐบาลจึงได้พยายามแทรกแซงกลไกตลาดน้ำมันในประเทศ ด้วยการออกพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 เพื่อใช้เป็นกลไกสำหรับกำหนดมาตรการใน

¹“กรณีการซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 13-19 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 6(11) : 289-290.

*รัฐมนตรีอีก 8 คนที่ ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี คือ 1) นายทองหยด จิตตวีระ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข 2) นายอำนาจ วีรวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง 3) นาวาตรีบุญมี ปุณศรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ 4) นายบรม ตันเถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง 5) นายไพโรจน์ ไชยพร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ 6) นายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 7) นายเกษม ศิริสัมพันธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ 8) นายยศ อินทรโกมาลย์สุต รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

²นคร พจนวรวงษ์ และอุกฤษ พจนวรวงษ์. (2543). *ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย*.

การแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง วัตถุประสงค์ของพระราชกำหนดประกาศไว้ว่า

โดยที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกได้ทวีสูงขึ้นเป็นลำดับ และน้ำมันดิบที่จะหาซื้อได้มีปริมาณลดน้อยลง ซึ่งจะมีผลให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงภายในประเทศสูงตามไปด้วย และจะก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นในประเทศไทย ฉะนั้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศและความผาสุกของประชาชน จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขและป้องกันภาวะการดังกล่าวให้ทันต่อเหตุการณ์ ในการนี้ นายกรัฐมนตรีจำเป็นต้องมีอำนาจในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ได้โดยฉับพลัน ไม่จำเป็นต้องให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ แยกปฏิบัติการตามกฎหมายที่มีอยู่ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้ขึ้น¹

พระราชกำหนดนี้ กำหนดอำนาจแก่นายกรัฐมนตรีในการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขภาวะการขาดแคลนน้ำมันในประเทศ โดยนายกรัฐมนตรีออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีเพื่อกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำมันของประเทศ* โดยเฉพาะการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าในช่วงเวลาที่เกิดการขาดแคลนน้ำมันและการจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง พระราชกำหนดนี้มีอายุ 1 ปี แต่ต่อมาได้มีการขยายเวลาการใช้บังคับรวม 3 ครั้ง ๆ ละ 1 ปี จนกระทั่ง พ.ศ. 2520 จึงได้ตราเป็นพระราชบัญญัติให้มีผลบังคับใช้ต่อไปไม่มีกำหนด²

3.2 การจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง

3.2.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง

ใน พ.ศ. 2520 หลังจากที่ยอดการโอเปกประกาศขึ้นราคาน้ำมันแล้ว รัฐบาลได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำมันด้วยการออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีจัดตั้ง “กองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง” ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2520³ โดยให้โรงกลั่นน้ำมันและผู้นำเข้าน้ำมันส่งเงินเข้ากองทุนดังกล่าว และเงินจากกองทุนนี้ รัฐบาลได้นำไปตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ เพื่อไม่ให้เกิดการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันบ่อยครั้ง จนส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพ

¹“พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516,” (2516, 27 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 90 ตอนที่ 176. หน้า 1-6.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ฉ หน้า 212.

²“พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2520,” (2520, 26 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 94 ตอนที่ 133. หน้า 1-3.

³“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 178/2520,” (2520, 22 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 94 ตอนที่ 88. หน้า 43-47.

ของประชาชน ต่อมาเมื่อรัฐบาลประกาศเพิ่มค่าเงินบาทร้อยละ 1 ทำให้ผู้นำเข้าน้ำมันได้กำไรเพิ่มขึ้น รัฐบาลเห็นว่ากำไรส่วนนี้ไม่ได้เกิดจากการดำเนินการค่าน้ำมัน จึงได้มีคำสั่งนายกรัฐมนตรีจัดตั้ง “กองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง (เงินตราต่างประเทศ)” ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2521 และกำหนดให้ผู้นำเข้าน้ำมันส่งกำไรที่เกิดจากการเพิ่มค่าเงินบาทเข้ากองทุนดังกล่าว เพื่อเก็บไว้ใช้ชดเชยเมื่อราคาน้ำมันโลกเพิ่มขึ้น

เมื่อถึง พ.ศ. 2522 องค์กรโอเปกกำหนดขึ้นราคาน้ำมันเป็นระยะ ๆ ถึง 4 ครั้ง รัฐบาลจึงมีนโยบายตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ไม่ให้ปรับขึ้นตามราคาน้ำมันที่เปลี่ยนไปทุกครั้ง และเพื่อต้องการรวมกองทุนต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้านี้เข้าเป็นกองทุนเดียวกัน จึงได้ออกคำสั่งนายกรัฐมนตรีจัดตั้ง “กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง” * ซึ่งได้รวมกองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง และกองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง (เงินตราต่างประเทศ) เข้าด้วยกัน¹

3.2.2 วัตถุประสงค์ของกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง

กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกลไกของรัฐบาลในการป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง และใช้ในการรักษาระดับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศจากกรณีที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของประชาชนให้น้อยที่สุด นอกจากนี้ รัฐบาลยังให้เหตุผลของการจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มเติมอีก ดังนี้

...การปรับราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงหลายครั้งในปีเดียวกัน ย่อมจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน เพราะเมื่อกลุ่มประเทศผู้ส่งปิโตรเลียมออกประกาศขึ้นราคา ก็จะมีการกักตุนน้ำมันเชื้อเพลิงไว้จนกว่ารัฐบาลจะประกาศขึ้นราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิง ทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงเป็นที่เดือดร้อนกันทั่วไป ดังนั้น จึงสมควรกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงครั้งหนึ่งให้มีกำหนดเวลานานพอสมควร...ในระยะแรกราคาเฉลี่ยที่กำหนดนี้จะสูงกว่าราคาที่เป็นจริงบ้าง แต่รัฐบาลจะกำหนดให้โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรหรือผู้นำเข้าแล้วแต่กรณีส่งเงินส่วนเกินนี้เข้าเป็นกองทุน และต่อมาในระยะหลังเมื่อราคาที่เป็นจริงขึ้นสูงกว่าราคาที่กำหนดไว้ รัฐบาลจะเอาเงินจากกองทุนดังกล่าวชดเชยให้โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรหรือผู้นำน้ำมันเข้าเพื่อมิให้ต้องขึ้นราคาขายปลีก...²

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ง หน้า 199.

¹ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/9 เรื่อง การจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2522, 1 เมษายน).

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 96 ตอนที่ 47. หน้า 4-12.

² แหล่งเดิม.

3.2.3 บทบาทของกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงต่อการกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ เนื่องจากรัฐบาลต้องการรักษาระดับราคาน้ำมันในประเทศให้มีเสถียรภาพในขณะที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกมีความผันผวนสูง ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาลตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันในประเทศให้ขึ้นลงอย่างรวดเร็วตามราคาน้ำมันในตลาดโลก มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประชาชนและความมั่นคงทางการเมืองของรัฐบาล ดังนั้น รัฐบาลจึงเข้าควบคุมราคาน้ำมันในประเทศ โดยมีโครงสร้างการกำหนดราคาน้ำมันที่ประกอบด้วยต้นทุนในการผลิต คือ¹

ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน = ราคา ณ โรงกลั่น หรือราคานำเข้า + ค่าใช้จ่ายหรือค่าการตลาด + ภาษีสรรพสามิต + ภาษีการค้า + ภาษีเทศบาล + เงินสมทบกองทุนน้ำมัน

จากโครงสร้างดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันได้รวมเงินที่ต้องนำเข้ากองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ด้วย ทั้งนี้ราคาที่ได้เป็นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันสำหรับกรุงเทพมหานคร ส่วนในต่างจังหวัดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันจะสูงกว่าราคาในกรุงเทพมหานครตามอัตราค่าขนส่งน้ำมัน

รัฐบาลเห็นว่าน้ำมันเบนซินเป็นน้ำมันที่ใช้สำหรับผู้ขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่มีรายได้สูง ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดราคาน้ำมันเบนซินในอัตราที่สูงกว่าน้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา เนื่องจากน้ำมันเหล่านี้เป็นน้ำมันที่ใช้สำหรับคนกลุ่มใหญ่ที่มีรายได้น้อยในสังคม นอกจากนี้ รัฐบาลยังกำหนดอัตราภาษีที่เก็บจากน้ำมันเหล่านี้ให้ต่ำกว่าน้ำมันเบนซิน และใช้เงินจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงชดเชยให้กับผู้ค้าน้ำมันเมื่อราคาต้นทุนน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น² แต่เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกลดลง รัฐบาลไม่อนุมัติให้ปรับลดราคาจำหน่ายปลีก แต่จะตรึงราคาไว้ให้คงที่เพื่อให้เงินสะสมในกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้น

นโยบายการกำหนดราคาน้ำมันดังกล่าว ทำให้ทุกครั้งที่มีการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้เพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน ราคาน้ำมันที่มีราคาต่อลิตรสูงที่สุด คือ น้ำมันเบนซินพิเศษ รองลงมา คือ น้ำมันเบนซินธรรมดา น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว น้ำมันดีเซลหมุนช้า และน้ำมันเตา ตามลำดับ โดยน้ำมันแต่ละชนิดมีราคาแตกต่างกันมาก* ทำให้

¹ วลัยกร ตันติกรวรกุล. (2544). การศึกษาการเปิดเสรีน้ำมันกับโครงสร้างตลาดและพฤติกรรมของผู้ค้าปลีกน้ำมันของไทย. หน้า 30.

² แหล่งเดิม.

* ดูราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเพิ่มเติมได้ที่ตาราง 5 (ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2517) หน้า 41 และตาราง 7 (ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523) หน้า 44.

ความต้องการใช้น้ำมันที่มีราคาต่ำเพิ่มสูงขึ้นจนเกิดการขาดแคลน เห็นได้จากในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 น้ำมันที่เกิดการขาดแคลน คือ น้ำมันดีเซล

แม้ว่าการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้ต่ำกว่าความเป็นจริงโดยใช้เงินชดเชยจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง สามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาราคาน้ำมันและค่าครองชีพที่สูงขึ้นได้ในระยะเวลาหนึ่ง แต่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยวิธีการดังกล่าว ก่อให้เกิดผลเสียต่อลักษณะการใช้น้ำมันของประเทศในระยะยาวเนื่องจากไม่ได้ช่วยสร้างนิสัยการประหยัดการใช้น้ำมันให้กับประชาชน

3.3 การแก้ไขปัญหาด้านค่าครองชีพของประชาชน

ปัญหาที่สำคัญและกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ คือ ปัญหาด้านสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีราคาสูงขึ้นเนื่องจากมีต้นทุนการผลิตทางด้านน้ำมันเพิ่มขึ้น รัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมไม่ให้เกิดการกักตุนและขึ้นราคาสินค้าที่เกินความจำเป็น

3.3.1 การป้องกันการค้ากำไรเกินควรของผู้จำหน่ายสินค้า

เมื่อสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้นมากจากการฉวยโอกาสกักตุนสินค้าเพื่อเพิ่มราคาของพ่อค้าแม่ค้าบางรายจนสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนซึ่งเป็นผู้บริโภค รัฐบาลจึงกำหนดมาตรการป้องกันการค้ากำไรเกินควรของพ่อค้าแม่ค้า เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนในด้านค่าครองชีพของประชาชน

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 รัฐบาลกำหนดมาตรการให้พ่อค้าแม่ค้าแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บสินค้าให้แก่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐทราบตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2517¹ หากพ่อค้าแม่ค้ารายใดฝ่าฝืนด้วยการไม่แจ้งหรือแจ้งไม่ตรงกับความเป็นจริง เจ้าหน้าที่สามารถริบสินค้าดังกล่าวเพื่อนำไปขายให้กับประชาชน ส่วนผู้กระทำความผิดที่เป็นคนต่างด้าวจะถูกเนรเทศออกนอกประเทศ หรือหากได้สัญชาติไทยแล้วก็จะถูกถอนสัญชาติทันที นอกจากนี้ หากเจ้าหน้าที่ตรวจพบสินค้าที่ไม่มีเจ้าของและถูกเก็บไว้ในสถานที่ ๆ มีลักษณะกักตุนสินค้าดังกล่าวก็จะถูกยึดเป็นของรัฐ²

สินค้าที่รัฐบาลกำหนดให้พ่อค้าแม่ค้าต้องแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บ เช่น น้ำมันพืชที่ใช้ประกอบอาหาร ซึ่งมีน้ำหนักรวมกันตั้งแต่ 200 กิโลกรัมขึ้นไป ผงซักฟอกที่มีน้ำหนักรวมกันตั้งแต่ 100 กิโลกรัมขึ้นไป เยื่อกระดาษและกระดาษที่มีน้ำหนักรวมกันตั้งแต่ 20 ตันขึ้นไป และเหล็กเส้นขนาดตั้งแต่ 6-15 มิลลิเมตรที่มีน้ำหนักรวมกันตั้งแต่ 50 ตันขึ้นไป เป็นต้น โดยให้แจ้งปริมาณและสถานที่เก็บสินค้านี้ล่วงหน้าภายในวันที่ 15 และวันสิ้นเดือนของทุกเดือน³

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/17. ปี 1. หน้า 38.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม. ปี 1. หน้า 38-39.

สินค้าที่แจ้งปริมาณแล้ว กรมการค้าภายในจะส่งพนักงานเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจเพื่อตรวจสอบว่าการแจ้งปริมาณนั้นถูกต้องตรงตามรายการที่ได้แจ้งไว้ต่อกรมการค้าภายในหรือไม่

หลังจากประกาศมาตรการดังกล่าวแล้ว พ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นเจ้าของร้านค้าต่าง ๆ ททยอยกันมาแจ้งปริมาณสินค้าต่อกรมการค้าภายใน และราคาสินค้าบางอย่างก็เริ่มลดราคาลงบ้างแล้ว เช่น น้ำมันพืชตราทิพจากขวดละ 24 บาท ลดลงเหลือขวดละ 22 บาท ผงซักฟอกกล่องใหญ่เคยขึ้นราคาถึงกล่องละ 30 บาท ก็ลดลงเหลือกล่องละ 24 บาท¹ เป็นต้น เจ้าหน้าที่รัฐยังตรวจค้นร้านค้าที่ได้รับแจ้งจากประชาชนว่ามีการกักตุนสินค้าเกินความจำเป็น และเพื่อให้ได้ผลในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่จึงดำเนินการสืบ โดยไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่าเจ้าหน้าที่จะไปตรวจค้นสถานที่ใดเพื่อไม่ให้พ่อค้าแม่ค้าไหวตัวและขนสินค้าหลบหนี

นอกจากนี้ รัฐบาลยังกำหนดราคาจำหน่ายปลีกสูงสุดของสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อไม่ให้พ่อค้าแม่ค้าขึ้นราคาสินค้าเหล่านี้อย่างไม่เป็นธรรม เช่น นมข้นหวาน น้ำมันพืชที่ใช้ปรุงอาหาร ผงชูรส ผงซักฟอก ปูนซีเมนต์ ตะปูตอกไม้ สังกะสี ไม้อัดยาง เหล็กเส้น และไม้ขีดไฟ เป็นต้น พร้อมทั้งให้พ่อค้าแม่ค้าแสดงราคาขายปลีกของสินค้าในลักษณะที่เปิดเผยและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน โดยให้แสดงไว้ที่ภาชนะบรรจุหรือสิ่งที่ห่อหุ้มด้วยตัวเลขไทยหรือตัวเลขอารบิก และขนาดอักษรจะต้องไม่เล็กกว่าห้ามิลลิเมตร และมีลักษณะที่ถาวรไม่ลบเลือนได้ง่าย² มาตรการดังกล่าวนอกจากจะเป็นการตรึงราคาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพไม่ให้สูงเกินไปแล้ว ยังจะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถทราบได้ว่าพ่อค้าแม่ค้ารายใดขายสินค้าในราคาที่สูงกว่าความเป็นจริง และแจ้งต่อทางราชการให้ดำเนินคดีกับพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 หลังจากที่รัฐบาลปรับเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2522 แล้ว กระทรวงพาณิชย์ได้ให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบการผลิตและการจำหน่ายสินค้า หากพบว่าสินค้าใดมีราคาสูงขึ้นผิดปกติ จะเข้าแทรกแซงให้ผู้ผลิตระงับการขึ้นราคาไว้ก่อน จนกว่าจะได้รับการตรวจสอบต้นทุนสินค้า และกระทรวงพาณิชย์ยังได้ขอความร่วมมือจากผู้บริโภคให้ช่วยสอดส่องและติดตามความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าด้วย พร้อมทั้งแจ้งให้กรมการค้าภายในทราบในกรณีเห็นว่าสินค้าใดมีราคาสูงขึ้นอย่างผิดปกติ เพื่อจะได้ดำเนินการให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค³

¹ การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ กป/6/2517/17. ปีที่ 2. หน้า 70.

² แหล่งเดิม. ปีที่ 4. หน้า 195.

³ “มาตรการรักษาระดับราคาสินค้า,” (2522, 2-8 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(6) : 155.

นอกจากนี้ ยังให้ผู้ว่าราชการในแต่ละจังหวัดจัดศูนย์รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการขายสินค้าเกินราคาโดยไม่เป็นธรรมในทุกอำเภอ รวมทั้งจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกตรวจสอบราคาสินค้าตามตลาดต่าง ๆ ติดตามสอดส่องกวดขันพฤติกรรมของพ่อค้าแม่ค้า ไม่ให้มีการกักตุนสินค้าและฉวยโอกาสขายสินค้าในราคาแพง¹ และให้เครือข่ายวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ประกาศรายชื่อสินค้าที่ทางราชการควบคุมราคาขายปลีก ให้ผู้บริโภคทราบเพื่อรักษาสิทธิของตนเอง²

3.3.2 การจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูกให้แก่ประชาชน

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 กรมการค้าภายในของกระทรวงพาณิชย์ ดำเนินการช่วยเหลือค่าครองชีพของประชาชน ด้วยการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายในราคาต้นทุนที่บริเวณสนามหลวงทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ สินค้าที่นำมาจำหน่ายในราคาถูกได้แก่ ข้าวสาร น้ำตาล ไม้ขีดไฟ ผงซักฟอก และนม³ เป็นต้น นอกจากนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังได้ให้หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดของกระทรวง จัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาถูก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนด้วยเช่นกัน โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้นำผักสด เนื้อสัตว์ ปลาเค็ม ปลาสดแห้ง ปลาสด ไข่ ฟริก และกระเทียม เป็นต้น จากสหกรณ์ในจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดราชบุรี และจังหวัดปทุมธานี มาจำหน่ายที่บริเวณสนามหลวงในวันเสาร์และวันอาทิตย์ รวมทั้งให้สหกรณ์ร้านค้าในกรุงเทพมหานครติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตสินค้าต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน มาจำหน่ายให้ประชาชนในราคาถูกกว่าท้องตลาด⁴

นอกจากนี้ ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 กรมการค้าภายในยังให้ความช่วยเหลือประชาชนด้วยการเปิดตลาดทำโรงไม้ในบริเวณกรมการค้าภายใน และขอความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าให้นำสินค้าราคาควบคุมมาจำหน่าย เช่น เนื้อหมู เนื้อโค ไข่ไก่ ไข่เป็ด ปลา ผัก และผลไม้ เป็นต้น⁵ รวมทั้งให้ตั้งร้านจำหน่ายสินค้าราคาถูกที่จำเป็นต่อการครองชีพทั่วประเทศ นอกจากนี้ องค์การคลังสินค้ายังร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์และห้างร้าน

¹“ความเคลื่อนไหวหลังจากรัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน” (2522, 20-26 กรกฎาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 815.

²“กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 825.

³การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). เลขที่ ก/ป6/2517/17. ปีที่ 1. หน้า 9.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 46.

⁵“กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). แหล่งเดิม. หน้า 827.

ต่าง ๆ เปิดร้านขายสินค้าราคาถูกตามหมู่บ้านจัดสรรหลายแห่ง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและในบริเวณใกล้เคียง¹

3.4 การกำหนดมาตรการประหยัดพลังงาน

การแก้ไขปัญหาน้ำมันที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากวิกฤติการณ์น้ำมัน คือ การใช้มาตรการประหยัดพลังงานทั้งน้ำมันและไฟฟ้า โดยการขอความร่วมมือจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งการออกมาตรการบังคับเพื่อให้การประหยัดพลังงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผลมากขึ้น เช่น การกำหนดระยะเวลาให้บริการของสถานบริการต่าง ๆ การลดเวลาแพร่ภาพของสถานีวิทยุโทรทัศน์ และการลดเวลาการเปิดบริการของสถานบริการน้ำมัน มาตรการบังคับเหล่านี้กำหนดใช้ในระยะเวลาสั้น เมื่อสถานการณ์การขาดแคลนน้ำมันคลี่คลายลง รัฐบาลก็พิจารณายกเลิกมาตรการบังคับเพื่อผ่อนคลายการใช้ น้ำมันและไฟฟ้าของประชาชน

วิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้น 2 ครั้ง ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอย่างกว้างขวาง ผลกระทบดังกล่าวทำให้ประชาชนและรัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของน้ำมันและความจำเป็นของการพึ่งพาตนเองทางด้านแหล่งน้ำมันมากขึ้น แต่แหล่งน้ำมันในประเทศที่สำรวจพบยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีเพื่อนำพลังงานชนิดอื่นมาใช้ทดแทนน้ำมันก็ยังไม่มีความมีประสิทธิภาพ ทำให้ประเทศไทยยังคงนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูงเป็นเหตุให้อีกประมาณ 10 ปีต่อมา ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันอีก 2 ครั้ง ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2534-2543

¹“การจัดตั้งร้านจำหน่ายสินค้าราคาถูกตามหมู่บ้านจัดสรร,” (2522, 7-31 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(37) : 1019.

บทที่ 3

ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันต่อสังคมไทย และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (พ.ศ. 2533–2543)

แม้ว่าประเทศไทยจะได้รับบทเรียนจากผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันมาแล้ว 2 ครั้ง ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ช่วงเวลานั้นรัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาจากน้ำมันหลายประการ แต่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในระยะเวลาสั้นเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะประเทศไทยยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางด้านแหล่งน้ำมันได้ ในขณะที่ประชาชนในสังคมก็ยังคงเคยชินกับพฤติกรรมการใช้ น้ำมัน และไฟฟ้าอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้การใช้ น้ำมันของประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยตลอด กลายเป็นปัญหาและปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยยังคงนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศจำนวนมาก และไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดจากปัญหาน้ำมันได้อย่างถาวร

ในเวลาอีก 10 ปีต่อมา นับตั้งแต่วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 บรรเทาลงในช่วงปลาย พ.ศ. 2523 ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันอีกถึง 2 ครั้ง ในช่วง พ.ศ. 2533-2543 คือ วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 และวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งหลังนี้ ไม่รุนแรงเท่ากับวิกฤติการณ์น้ำมัน 2 ครั้งแรก เนื่องจากรัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองในด้านการจัดหาพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งอนุมัติให้ขยายโรงกลั่นน้ำมันในประเทศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตน้ำมันสำเร็จรูป ประกอบกับมีการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพลังงานทดแทนอื่นเพื่อลดการพึ่งพาน้ำมันนำเข้าจากต่างประเทศ

1. วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2533-2534)

วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 มีสาเหตุสำคัญมาจากสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การโอเปก ซึ่งมีความขัดแย้งกันจนนำไปสู่ภาวะสงครามและส่งผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันของโลก

1.1 สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3

(พ.ศ. 2524-2532)

ความตกต่ำทางเศรษฐกิจของหลายประเทศซึ่งเป็นผลจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นใน 2 ครั้งแรก ส่งผลให้ปริมาณการใช้น้ำมันของโลกลดลงจนเกิดภาวะน้ำมันดิบล้นตลาด และราคาน้ำมันที่เคยสูงขึ้นอย่างมากก็ลดต่ำลงเรื่อย ๆ เช่นกัน

1.1.1 ภาวะน้ำมันดิบล้นตลาด

สถานการณ์น้ำมันของโลกใน พ.ศ. 2524 คลายความตึงเครียดลงมาก เนื่องจากปริมาณน้ำมันดิบที่ผลิตได้เกินความต้องการใช้ถึงประมาณวันละ 2-3 ล้านบาร์เรล¹ โดยเป็นผลมาจากความซบเซาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั่วโลก นอกจากนี้ ราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์ทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมา ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศนำเข้าน้ำมันโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมต่างตื่นตัวในเรื่องการประหยัดน้ำมัน และค้นหาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมันอื่น ๆ กันมากขึ้น มาตรการประหยัดน้ำมันที่หลายประเทศนำมาปฏิบัติ ทำให้ปริมาณความต้องการน้ำมันดิบในตลาดโลกลดลงถึงร้อยละ 18 จากระดับความต้องการน้ำมันเมื่อ พ.ศ. 2520² จนเกิดภาวะน้ำมันดิบล้นตลาด ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกลดลง คือ จากราคาน้ำมันในตลาดซื้อขายทันทีที่เคยสูงกว่าบาร์เรลละ 40 ดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลงมาอยู่ในระดับบาร์เรลละ 30 ดอลลาร์สหรัฐฯ³

องค์การโอเปกตระหนักดีว่าหากปล่อยให้ราคาน้ำมันดิบล้นตลาดเช่นนี้ต่อไป จนทำให้ระดับราคาน้ำมันดิบลดลงเรื่อย ๆ นั้น จะทำให้องค์การโอเปกต้องสูญเสียรายได้ที่เคยได้รับจากน้ำมัน ดังนั้น สมาชิกขององค์การโอเปกหลายประเทศจึงเรียกร้องให้องค์การโอเปกร่วมมือกันลดปริมาณการผลิตน้ำมันเพื่อให้ราคาน้ำมันสูงขึ้น แต่ซาอุดีอาระเบียซึ่งเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดของโลก คือ ผลิตได้วันละ 10.3 ล้านบาร์เรล หรือเท่ากับร้อยละ 40

¹“โอเปกลดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมัน,” (2524, 26 มิถุนายน–2 กรกฎาคม). *สยามจดหมายเหตุ* : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(26) : 720.

²ธนาคารกสิกรไทย. ส่วนวิจัยเศรษฐกิจระหว่างประเทศ. (2531). “โอเปก : วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่สาม,” ใน *ปัญหาพลังงานและก๊าซของไทย*. หน้า 69.

³“โอเปกลดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมัน,” (2524, 26 มิถุนายน–2 กรกฎาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 721.

ของผลผลิตทั้งหมดของโอเปกในขณะนั้น¹ พยายามคัดค้านการลดปริมาณการผลิตน้ำมัน เพราะไม่ต้องการให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นไปอีกจนเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะกับประเทศอุตสาหกรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อองค์การโอเปกด้วย หากองค์การโอเปกร่วมมือกันลดราคาน้ำมันดิบลง จะมีผลจูงใจให้ประเทศต่าง ๆ นำเข้าน้ำมันเพิ่มขึ้น แต่ประเทศสมาชิกอื่น ๆ ปฏิเสธที่จะลดราคาน้ำมันดิบ โดยให้เหตุผลว่าการแก้ปัญหาน้ำมันดิบล้นตลาดต้องทำด้วยการลดปริมาณการผลิตเท่านั้น²

ดังนั้น ประเทศสมาชิกในองค์การโอเปกส่วนใหญ่ จึงตกลงใช้มาตรการจำกัดปริมาณการผลิตน้ำมันเพื่อกระตุ้นให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้น ตั้งแต่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2524 เช่น ลิเบียลดการผลิตน้ำมันลงร้อยละ 10 จากระดับ 1.75 ล้านบาร์เรลต่อวัน สหรัฐอาหรับเอมิเรสต์ลดการผลิตน้ำมันลงร้อยละ 11 จากระดับ 1.6 ล้านบาร์เรลต่อวัน และกาตาร์ลดการผลิตน้ำมันลงร้อยละ 18 จากระดับ 4.8 แสนบาร์เรลต่อวัน³ เป็นต้น แต่การลดปริมาณการผลิตน้ำมันดังกล่าว มีผลให้ปริมาณน้ำมันดิบลดลงต่ำสุดเพียง 1.25-1.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน⁴ ซึ่งช่วยลดปริมาณน้ำมันส่วนเกินในตลาดโลกได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

1.1.2 การลดราคาน้ำมันดิบของประเทศผู้ผลิตน้ำมัน

ภาวะน้ำมันดิบล้นตลาดทำให้ประเทศผู้ผลิตน้ำมันทั้งประเทศในองค์การโอเปก และนอกองค์การโอเปกบางประเทศประกาศลดราคาน้ำมันดิบลง เพื่อให้สามารถจำหน่ายน้ำมันแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ ประเทศนอกองค์การโอเปก เช่น เม็กซิโกลดราคาน้ำมันลงบาร์เรลละ 4 ดอลลาร์สหรัฐ เหลือบาร์เรลละ 28-34.50 ดอลลาร์สหรัฐ⁵ การกระทำดังกล่าวเป็นแรงกดดันให้ประเทศสมาชิกองค์การโอเปกที่ตั้งราคาน้ำมันดิบไว้ในระดับสูงต่างทยอยลดราคาน้ำมันลง เช่น ลิเบียลดราคาน้ำมันลงบาร์เรลละ 5 ดอลลาร์สหรัฐ เหลือบาร์เรลละ 36 ดอลลาร์สหรัฐ และเวเนซุเอลาลดราคาน้ำมันลงบาร์เรลละ 2.50-3 ดอลลาร์สหรัฐ เหลือบาร์เรลละ 32.40-23.85 ดอลลาร์สหรัฐ⁶ เป็นต้น

¹“โอเปกลดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมัน,” (2524, 26 มิถุนายน-2 กรกฎาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(26) : 721.

²“สถานการณ์เศรษฐกิจ : ภาวะสินค้าอุตสาหกรรมและเหมืองแร่,” (2524, มิถุนายน).

รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย. 14(6) : 22.

³“โอเปกลดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมัน,” (2524, 26 มิถุนายน-2 กรกฎาคม).

หน้าเดิม.

⁴“สถานการณ์เศรษฐกิจ : ภาวะสินค้าอุตสาหกรรมและเหมืองแร่,” (2524, มิถุนายน).

เล่มเดิม. หน้า 23.

⁵แหล่งเดิม.

⁶“ภาวะการผลิตและการค้าน้ำมันของโลก,” (2524, 21-27 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ :

บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(34) : 944.

ดังนั้น ในช่วงต้น พ.ศ. 2526 องค์การโอเปกจึงตกลงลดราคาน้ำมันดิบลงจากบาร์เรลละ 34 ดอลลาร์สหรัฐฯ เหลือบาร์เรลละ 29 ดอลลาร์สหรัฐฯ¹ อีกทั้งยังจำกัดปริมาณการผลิตให้อยู่ในปริมาณ 17.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน² นับเป็นการลดราคาน้ำมันเป็นครั้งแรกตั้งแต่ก่อตั้งองค์การโอเปก ซึ่งเป็นการตัดสินใจเพื่อรักษาสัดส่วนตลาดน้ำมันของตนไว้ อย่างไรก็ตาม ความต้องการใช้น้ำมันของโลกยังคงอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากประเทศนำเข้าน้ำมันต่างประหยัดน้ำมันและใช้พลังงานทดแทนอื่นมากขึ้น ดังนั้น ความต้องการน้ำมันจึงเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ในขณะที่เดียวกันก็มีประเทศผู้ผลิตน้ำมันเพื่อส่งออกรายใหม่เกิดขึ้น เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน โคลัมเบีย และซีเรีย³ รวมทั้งสมาชิกองค์การโอเปกบางประเทศก็ยังผลิตน้ำมันเกินโควตาที่ได้รับ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ยังคงมีน้ำมันดิบล้นตลาดอยู่ โดยเฉพาะในช่วงปลาย พ.ศ. 2527⁴ ราคาน้ำมันดิบจึงลดต่ำลงเรื่อย ๆ จนมาอยู่ที่ระดับบาร์เรลละ 21 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงต้น พ.ศ. 2533⁵ กระทั่งเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซียระหว่างอิรักและคูเวตที่ทำให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นอีกครั้ง

1.2 สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2533-2534)

ราคาน้ำมันที่ลดต่ำลงจากภาวะน้ำมันดิบล้นตลาดปรับตัวสูงขึ้นอีกครั้ง อันเนื่องมาจากความวุ่นวายทางการเมืองของอิรักและคูเวต จนนำไปสู่การเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3

1.2.1 สงครามอ่าวเปอร์เซียระหว่างอิรักและคูเวต

สงครามอ่าวเปอร์เซียเริ่มขึ้นเมื่ออิรักภายใต้การนำของซัดดัม ฮุสเซน ส่งกองทัพเข้ารุกรานคูเวต เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2533 โดยมีสาเหตุมาจากอิรักไม่พอใจที่คูเวตผลิตน้ำมันดิบเกินโควตาที่องค์การโอเปกกำหนดไว้ จนทำให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกลดลงจากระดับบาร์เรลละ 21 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงต้น พ.ศ. 2533 เหลือเพียงบาร์เรลละ 14-17⁶ ดอลลาร์สหรัฐฯ ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2533 และอิรักต้องสูญเสียรายได้จากน้ำมันไป 14,000

¹“โอเปกตกลงลดราคาน้ำมัน,” (2526, 18-24, มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 8(12) : 327.

²แหล่งเดิม.

³“สถานการณ์ราคาน้ำมันของโอเปก,” (2528, 21-27 มิถุนายน) *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 10(26) : 722.

⁴“สถานการณ์น้ำมันปี 2527 และแนวโน้มปี 2528,” (2528, 4-10 มกราคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 10(2) : 46.

⁵“สถานการณ์ในตะวันออกกลาง,” (2533, 17-23 สิงหาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(34) : 946.

⁶แหล่งเดิม.

ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้ อิรักยังกล่าวหา Kuwait ว่าลักลอบขุดน้ำมันในเขตของตนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ซึ่งมีมูลค่ามากกว่า 2,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ¹ แต่ Kuwait ปฏิเสธในเรื่องนี้

ประเทศอาหรับอื่น ๆ เช่น ซาอุดีอาระเบีย และอียิปต์ พยายามไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองประเทศเจรจากัน แต่อิรักมีท่าทีแข็งกร้าวและใช้กำลังทางทหารเข้าโจมตี Kuwait โดยสามารถยึดสถานที่สำคัญของ Kuwait ได้ทั้งหมด² Kuwait มีแหล่งน้ำมันจำนวนมาก หากรวมกับแหล่งน้ำมันของอิรักจะทำให้อิรักกลายเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและมีอำนาจมากที่สุดในวันออกกลาง ดังนั้นประเทศตะวันตกจึงประนามการรุกรานและประกาศคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจกับอิรัก และเรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจาก Kuwait ภายในกำหนดเวลาในวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2534³ เมื่อข้อเรียกร้องไม่ประสบผลสำเร็จ สหรัฐอเมริกาและอังกฤษจึงใช้กำลังทางทหารเข้าโจมตีอิรักในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2534⁴ จนกระทั่งอิรักยอมถอนทหารออกจาก Kuwait ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ปีเดียวกัน⁵

1.2.2 ผลกระทบของสงครามต่อราคาน้ำมันโลก

อิรักและ Kuwait มีกำลังการผลิตน้ำมันรวมกันวันละ 4.64 ล้านบาร์เรล⁶ ภาวะของสงครามทำให้ทั้งสองประเทศไม่สามารถผลิตและส่งออกน้ำมันได้ตามปกติ ดังนั้น ปริมาณน้ำมันดิบในตลาดโลกจึงลดลงอีกครั้ง แต่ความต้องการใช้น้ำมันของโลกขณะนั้นมีสูงกว่าปกติ เนื่องจากประเทศนำเข้าน้ำมันต่างตื่นตระหนกว่าภาวะสงครามที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันเหมือนวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมา จึงพากันกักตุนและเพิ่มปริมาณสำรองน้ำมันในประเทศให้มากขึ้น ส่งผลให้จำนวนน้ำมันดิบในตลาดโลกลดลงและมีราคาสูงขึ้นถึงบาร์เรลละ 31 ดอลลาร์สหรัฐฯ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา⁷

ถึงแม้ความพยายามเจรจาสันติภาพของสหประชาชาติและสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการให้อิรักถอนทหารออกจาก Kuwait จะยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่การที่หลายประเทศ

¹“สถานการณ์ในตะวันออกกลาง,” (2533, 17-23 สิงหาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(34) : 946.

²แหล่งเดิม.

³“วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 25-31 มกราคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(4) : 107.

⁴“วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(5) : 138.

⁵“วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 8-14 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(10) : 278.

⁶“สถานการณ์ในตะวันออกกลาง,” (2533, 31 สิงหาคม–6 กันยายน). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(36) : 1005.

⁷แหล่งเดิม.

โดยเฉพาะในองค์กรโอเปก เช่น ซาอุดีอาระเบีย และสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ เพิ่มกำลังการผลิตน้ำมันเพื่อทดแทนส่วนที่ขาดไป ก็ทำให้ราคาน้ำมันดิบกลับลดต่ำลงมาอยู่ที่ระดับบาร์เรลละ 16-21 ดอลลาร์สหรัฐ¹ แต่เมื่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษโจมตีอิรัก ราคาน้ำมันดิบก็ปรับตัวสูงขึ้นอีกครั้งเป็นบาร์เรลละ 31 ดอลลาร์สหรัฐ² จากนั้นราคาน้ำมันดิบได้ผันผวนขึ้นลงอย่างรวดเร็วระหว่างบาร์เรลละ 15-30 ดอลลาร์สหรัฐ³ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสงครามในขณะนั้น กล่าวคือ หากพันธมิตรเป็นฝ่ายได้เปรียบและสงครามมีแนวโน้มว่าจะยุติลงในระยะเวลายันสั้น ราคาน้ำมันดิบก็จะลดลง อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากสงครามยุติลงโดยอิรักถอนทหารออกจากคูเวต ราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นในช่วงสงครามอ่าวเปอร์เซียก็ได้ปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง

1.3 ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2533-2534)

แม้ว่าวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งแรก ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในหลายด้าน และทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของปัญหาน้ำมันที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมากขึ้น แต่เมื่อพฤติกรรมการใช้น้ำมันในสังคมไทยยังคงเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือย ประกอบกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมของประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปริมาณการใช้น้ำมันโดยเฉพาะน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นโดยตลอด ดังตาราง 12 ดังนั้น เมื่อราคานำเข้าน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นจากภาวะสงครามระหว่างอิรักและคูเวตจนกลายเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 นั้น ประเทศไทยจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 มีเพียงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งไม่รุนแรงมากนัก ส่วนด้านการเมืองไม่มีผลกระทบอย่างชัดเจน ทั้งนี้เป็นเพราะวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งนี้ดำเนินไปในช่วงระยะเวลาสั้นเท่านั้น

¹ สมศักดิ์ ประสงค์ผล. (2535). *ปตท. กับความมั่นคงของประเทศ*. หน้า 27.

² ไสภณ สุภาพงษ์. (2534). *การจัดการด้านพลังงานเพื่อลดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจไทย*.

³ แหล่งเดิม.

ตาราง 12 ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2531-2543

(หน่วย : บาร์เรลต่อวัน)

พ.ศ.	น้ำมันเบนซิน	น้ำมันดีเซล	น้ำมันก๊าด	น้ำมันเตา	น้ำมัน เครื่องบิน	ก๊าซ ปิโตรเลียม เหลว	รวม
2531	50,361	124,335	2,164	48,250	31,621	24,592	281,323
2532	57,344	146,884	2,071	63,442	37,397	27,590	334,728
2533	63,521	169,050	2,130	91,578	40,697	32,386	399,362
2534	67,165	171,717	1,936	105,490	43,928	32,395	422,631
2535	74,470	178,100	1,930	125,100	46,850	35,540	461,990
2536	84,766	207,068	1,892	138,436	49,198	39,046	520,406
2537	96,348	229,249	1,992	154,820	53,652	42,201	578,262
2538	108,446	268,924	1,749	174,697	54,676	46,427	654,919
2539	119,213	306,756	1,704	166,758	57,061	55,146	706,638
2540	126,747	302,475	1,486	156,940	61,048	57,043	705,739
2541	123,525	263,654	951	137,122	57,116	56,309	638,677
2542	121,028	263,700	894	137,178	56,826	58,074	637,700
2543	116,506	258,102	844	110,285	60,209	59,261	605,207

ที่มา: สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2531. หน้า IV-V. สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2532. หน้า IV-V. สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2533. หน้า IV. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2534. หน้า VII-VIII. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานพลังงานของประเทศไทย 2535. หน้า VII. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2536. หน้า VI-VII. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2537. หน้า VI-VIII. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2538. หน้า VI-VII. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2539. หน้า V-VI. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2540. หน้า V-VI. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2541. หน้า V-VI. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2542. หน้า V-VI. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2543. หน้า III-IV. และ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิชาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. หน้า 14.

1.3.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับทันทีหลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 คือ ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศปรับตัวสูงขึ้น และมีผลกระทบต่อเนื่องไปยังประชาชนซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคของประเทศ

1.3.1.1 ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศ

1) ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน

ครั้งที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2524-2532

หลังจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 บรรเทาลง ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกก็ค่อย ๆ ปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลจึงพิจารณาปรับลดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซลลงหลังจากปรับขึ้นมาหลายครั้งในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน 2 ครั้งแรก โดยค่อย ๆ ปรับลดราคาลงตั้งแต่ต้น พ.ศ. 2524 ถึงปลาย พ.ศ. 2531 ดังตาราง 13 กระทั่งเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซีย รัฐบาลจึงปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศอีกครั้ง

ตาราง 13 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2524-2531

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

วันที่มีผลบังคับใช้	เบนซินพิเศษ	เบนซินธรรมดา	น้ำมันก๊าด	ดีเซลหมุนเร็ว	ดีเซลหมุนช้า
21 ม.ค. 2524	11.90	11.40	6.12	7.39	7.12
2 ธ.ค. 2524	13.45	11.40	6.12	7.39	7.12
29 มี.ค. 2526	12.60	11.10	6.12	6.99	6.72
1 ธ.ค. 2526	11.70	10.80	6.12	6.70	6.50
21 ก.พ. 2529	10.20	9.50	6.12	6.70	6.50
29 เม.ย. 2529	9.50	8.80	6.12	6.50	6.30
1 ก.ค. 2529	8.90	8.20	6.12	6.30	6.10
25 พ.ย. 2531	8.45	7.75	6.12	6.10	5.90

ที่มา: “การปรับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซหุงต้ม,” (2524, 16-22 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(3) : 70-72. “ประกาศคณะกรรมการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด,” (2526, 25-31 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 8(13) : 348-349. “ลดราคาน้ำมัน 4 ชนิด,” (2526, 25 พฤศจิกายน-1 ธันวาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 8(48) : 1326. “การประกาศลดราคาขายปลีกน้ำมันเบนซินในประเทศ,” (2529, 28 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 11(9) : 237. “การประกาศลดราคาน้ำมันขายปลีกในประเทศ,” (2529, 2-8 พฤษภาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 11(18) : 489. “การประกาศลดราคาน้ำมันขายปลีก,” (2529, 4-10 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 11(27) : 745. และ “ลดราคาขายปลีกน้ำมันทั่วประเทศ,” (2531, 25-31 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 13(13) : 1332-1333.

ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมา โดยเฉพาะการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศที่มีมูลค่ามหาศาล ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและฐานะทางการเงินของประเทศ ทำให้รัฐบาลเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ¹ ด้วยการเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนอื่นให้มากขึ้น เช่น ก๊าซธรรมชาติ น้ำ และถ่านหิน ดังนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา การใช้น้ำมันเมื่อเทียบกับการใช้พลังงานทั้งหมดของประเทศจึงมีสัดส่วนลดลงตามลำดับ และจากการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศประมาณร้อยละ 90 ใน พ.ศ. 2524 ก็ลดลงเหลือร้อยละ 58 ใน พ.ศ. 2528² โดยรัฐบาลยังพยายามลดสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศให้ได้มากที่สุด

2) ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน

ครั้งที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2534

เมื่อเกิดสงครามอ่าวเปอร์เซียในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533 ราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้นจนเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันอีกครั้ง ในช่วงเวลาดังกล่าวราคาน้ำมันนำเข้าของไทยปรับตัวสูงขึ้น คือ จากระดับราคา 18.9 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อบาร์เรลในเดือนมกราคม พ.ศ. 2533 เพิ่มขึ้นเป็น 31 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อบาร์เรลในช่วงปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533³

ในช่วงแรกยังไม่มีการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้สูงขึ้น เนื่องจากยังมีเงินจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงชดเชยให้แก่บริษัทน้ำมันได้อีกกระยะหนึ่ง แต่การชดเชยดังกล่าวเป็นจำนวนเงินถึง 400 ล้านบาทต่อสัปดาห์ และเมื่อเงินของกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงลดลงจนติดเพดานขั้นต่ำ คือ ประมาณ 300 ล้านบาท⁴ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถรับภาระในการจ่ายเงินชดเชยเพื่อตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศได้อีกต่อไป จึงประกาศขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน 2 ครั้ง ติดต่อกันภายในเดือนกันยายน พ.ศ. 2533 ดังตาราง 14

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)*. หน้า 95.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)*. หน้า 273.

³ "การปรับราคาน้ำมัน," (2533, 7-13, กันยายน). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(37) : 1026.

⁴ แหล่งเดิม.

ตาราง 14 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2533

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ก่อน 13 ก.ย. 2533	13 ก.ย. 2533	26 ก.ย. 2533
เบนซินพิเศษ	8.45	8.75	11.05
เบนซินธรรมดา	7.75	8.05	10.35
น้ำมันก๊าด	6.12	6.42	8.72
ดีเซลหมุนเร็ว	6.10	6.40	8.40
ดีเซลหมุนช้า	5.90	6.20	8.20
น้ำมันเตา 600	3.02	3.32	4.25
น้ำมันเตา 1200	2.90	3.20	3.90
น้ำมันเตา 1500	2.87	3.17	3.81

ที่มา: สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2533. หน้า V.

หลังจากสงครามอ่าวเปอร์เซียยุติลง ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกก็ลดลงอีกครั้ง เนื่องจากองค์การโอเปกเร่งผลิตน้ำมันเพื่อชดเชยส่วนที่ขาดหายไปในช่วงสงคราม รัฐบาลจึงปรับลดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศไทย เมื่อวันที่ 2 มีนาคม และ 22 มีนาคม พ.ศ. 2534¹ ดังตาราง 15

¹“กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 29 มีนาคม–4 เมษายน).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 16(13) : 351.

ตาราง 15 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศใน พ.ศ. 2534

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดของน้ำมัน	ราคาเดิม	30 ม.ค. 2534	2 มี.ค. 2534	22 มี.ค. 2534	29 เม.ย. 2534
เบนซินพิเศษชนิดที่ 1	11.05	11.05	10.70	10.40	10.40
เบนซินพิเศษชนิดที่ 2 (ไร้สารตะกั่ว)	-	-	-	-	10.10
เบนซินธรรมดาชนิดที่ 1	10.35	10.35	10.00	9.70	9.70
เบนซินธรรมดาชนิดที่ 2 (ออกเทน 87)	-	10.55	10.20	9.90	9.90
น้ำมันก๊าด	8.72	8.72	8.72	8.72	8.72
ดีเซลหมุนเร็ว	8.40	8.40	8.40	8.20	8.20
ดีเซลหมุนช้า	8.20	8.20	8.20	8.00	8.00
น้ำมันเตา 600	4.25	4.25	3.95	3.75	3.75
น้ำมันเตา 1200	3.90	3.90	3.60	3.40	3.40
น้ำมันเตา 1500	3.81	3.81	3.51	3.31	3.31

ที่มา: “การกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(5) : 125-126. “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันและก๊าซ,” (2534, 8-14 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(10) : 265-266. “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 29 มีนาคม-4 เมษายน). สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(13) : 351-352. และ “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 3-9 พฤษภาคม). สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 16(18) : 487-488.

1.3.1.2 ผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค

สงครามอ่าวเปอร์เซียที่ก่อให้เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของไทยมากนักเมื่อเทียบกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เนื่องจากประเทศไทยลดการพึ่งพิงน้ำมันจากต่างประเทศลง คือ จากร้อยละ 90 ใน พ.ศ. 2524¹

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)*. หน้า 273.

เหลือร้อยละ 64 ใน พ.ศ. 2533¹ และประเทศไทยนำเข้าน้ำมันจากอิรัก 5,000 บาร์เรล และจากคูเวต 27,000 บาร์เรลต่อวัน หรือเพียงร้อยละ 10 ของการนำเข้าน้ำมันทั้งหมดเท่านั้น²

นอกจากนี้ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความเข้มแข็งมากขึ้นเนื่องจากใน พ.ศ. 2533 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 10 เห็นได้จากการใช้น้ำมันของประเทศเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เพิ่มสูงขึ้นจาก พ.ศ. 2532 ถึงร้อยละ 19.3 คือ จากวันละ 334,728 บาร์เรล ใน พ.ศ. 2532³ เพิ่มเป็นวันละ 399,362 บาร์เรล ในพ.ศ. 2533⁴ ส่วนการผลิตและการส่งออกก็มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น ฐานะการคลังของรัฐบาลมีเสถียรภาพ โดยมีเงินคงคลังจาก 60,967.5 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2532 เพิ่มเป็น 132,679.4 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2533 และเพิ่มเป็น 183,299.2 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2534⁵ อีกทั้งภาระหนี้ต่างประเทศก็อยู่ในระดับต่ำ คือ หนี้ต่างประเทศลดลงจาก 127,531.7 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2532 เหลือ 92,586.0 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2533⁶

ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยมีความพร้อมเพื่อรองรับปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันได้ดีกว่าที่ผ่านมา ดังนั้น ผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับผลกระทบจากการปรับขึ้นของราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศจึงมีเพียงผู้ผลิตบางอาชีพที่จำเป็นต้องใช้น้ำมันในปริมาณสูงเท่านั้น โดยผู้ประกอบการประมงได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากขณะนั้นการทำประมงต้องใช้น้ำมันในการประกอบกิจการสูงถึงร้อยละ 60 ของต้นทุนการผลิต ทำให้ปริมาณการจับปลาลดลง ส่งผลให้อัตราการขยายตัวของกิจการประมงลดลงจากภาวะปกติร้อยละ 6.28 ต่อปี⁷

ส่วนเกษตรกรที่ใช้น้ำมันสำหรับเครื่องทุ่นแรงทางการเกษตรและใช้ปุ๋ยในการเพิ่มผลผลิต ก็มีต้นทุนการเพาะปลูกพืชที่สำคัญ เช่น ข้าวนาปี และข้าวโพด เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.9 และร้อยละ 4.5 ต่อไร่ตามลำดับ และอัตราการขยายตัวของการปลูกพืชก็ลดลงจากภาวะ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)*. หน้า 99.

² “ผลกระทบของการขึ้นราคาน้ำมันต่อภาวะเศรษฐกิจไทย,” (2533, 21-27 กันยายน). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(39) : 1081.

³ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2532*. หน้า IV.

⁴ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2533*. หน้า IV.

⁵ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2535, ธันวาคม). “การคลังและการธนาคาร,” *วารสารสถิติรายไตรมาส*. 40(4) : 95.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 97.

⁷ “ผลกระทบของการปรับราคาน้ำมันต่อภาคเกษตรกรรม,” (2533, 7-13 ธันวาคม). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(50) : 1389.

ปกติประมาณร้อยละ 0.3 ต่อปี¹ เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยและเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐบาลจึงยกเว้นภาษีการค้าพืชไร่ส่งออก รวม 15 รายการ เป็นระยะเวลา 1 ปี จากที่เคยจัดเก็บในอัตราร้อยละ 2 ของรายรับ คือ ปอทุกชนิดไม่ว่าดิบหรือผ่านกรรมวิธีใด ๆ แล้ว ถั่วทุกชนิดทั้งมีเปลือกและไม่มีเปลือก ข้าวโพดทั้งเป็นฝักและเมล็ด เมล็ดละหุ่ง ข้าวเปลือก ข้าวฟ่าง ข้าวสาลี กากน้ำตาล กากมะพร้าว ไม้ไผ่ ไม้รวก ฝ้าย นุ่น จี๊ว และง้าว นอกจากนี้ ยังยกเว้นภาษีขาเข้าของยาปราบศัตรูพืชและปุ๋ยยูเรีย 5% ที่นำเข้ามาใช้เป็นปุ๋ยหรือใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตปุ๋ย²

ส่วนผลกระทบต่อผู้บริโภคมีไม่มากนัก เนื่องจากราคาสินค้าทั่วไปไม่ได้เคลื่อนไหวอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสินค้าควบคุมที่กระทรวงพาณิชย์กำหนดราคาไว้ก็ไม่ได้เพิ่มราคาแต่อย่างใด เนื่องจากกระทรวงพาณิชย์ได้พิจารณาต้นทุนและปัจจัยอื่น ๆ แล้วเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขึ้นราคาตามที่ผู้ผลิตสินค้าขอให้ขึ้นราคา³ ดังนั้น ราคาสินค้าในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 จึงไม่ได้เพิ่มขึ้นจนกระทบต่อการครองชีพของประชาชน สำหรับมาตรการต่างๆ ที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เป็นเพียงการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นหลังจากการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศเท่านั้น

1.3.2 ผลกระทบทางด้านสังคม

ปัญหาน้ำมันมีราคาสูงในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 มีระยะเวลาเพียงไม่กี่เดือนและไม่รุนแรงเท่ากับวิกฤติการณ์น้ำมัน 2 ครั้งแรก ดังนั้น สภาพความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจากการชุมนุมประท้วงจึงมีไม่มากนักและไม่ได้ส่งผลต่อสภาพสังคมส่วนรวม ผลกระทบทางด้านสังคมส่วนใหญ่เป็นเพียงผลจากการใช้มาตรการเพื่อประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าของประชาชน ซึ่งรัฐบาลนำมาใช้บังคับและรณรงค์ให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการประหยัดอีกครั้ง

1.3.2.1 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้้ำมันของประชาชน

รัฐบาลกำหนดมาตรการและควบคุมการใช้รถยนต์ของทางราชการเพื่อให้ใช้น้ำมันอย่างประหยัด โดยให้มีการลดการใช้รถยนต์เท่าที่จำเป็น การส่งหนังสือของทางราชการสนับสนุนให้ใช้บริการไปรษณีย์และโทรสาร (FAX) หากจำเป็นต้องใช้รถยนต์ให้ใช้รถยนต์ขนาดเล็ก และให้บำรุงรักษาซ่อมแซมรถยนต์ของทางราชการให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้

¹“ผลกระทบของการปรับราคาน้ำมันต่อภาคเกษตรกรรม,” (2533, 7-13 ธันวาคม).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(50) : 1389.

²“มาตรการช่วยเหลือประชาชนอันเกิดจากสภาวะน้ำมัน,” (2533, 9-15 พฤศจิกายน).

สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(46) : 1271-1272.

³“ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 16(5) : 122.

สำหรับการใช้น้ำมันของประชาชนทั่วไปนั้น รัฐบาลส่งเสริมให้ใช้รถยนต์นั่งส่วนบุคคลขนาดเล็ก และให้ตำรวจกวดขันดูแลให้มีการปฏิบัติตามมาตรการกำหนดอัตราความเร็วของรถอย่างเคร่งครัด รวมทั้งเร่งรัดแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัด¹ นอกจากนี้ รัฐบาลยังประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ทั้งหน่วยงานราชการ เอกชน และประชาชนตระหนักถึงปัญหาน้ำมันและผลกระทบต่อเมื่อราคาน้ำมันสูงขึ้น รวมทั้งขอความร่วมมือจากประชาชนทางสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ ให้ช่วยกันประหยัดน้ำมันโดยใช้น้ำมันเท่าที่จำเป็นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง²

การใช้มาตรการดังกล่าวของรัฐบาล ทำให้เกิดกระแสเรียกร้องให้ช่วยกันประหยัดน้ำมันขึ้นมาใหม่อีกครั้งหลังจากที่แนวคิดในการประหยัดน้ำมันได้ลดน้อยลงและค่อย ๆ หายไปจากสังคมไทยนับตั้งแต่วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 บรรเทาลง ดังนั้น มาตรการดังกล่าวจึงเป็นความพยายามกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาจากการใช้น้ำมันอย่างฟุ่มเฟือย

1.3.2.2 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าของประชาชน

รัฐบาลกำหนดให้หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและประชาชนลดปริมาณการใช้ไฟฟ้าและเครื่องปรับอากาศลงให้เหลือเท่าที่จำเป็น ส่วนช่วงพักกลางวันเวลา 12.00 น.-13.00 น. ให้ปิดไฟฟ้าและเครื่องปรับอากาศ และตรวจสอบอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าให้มีสภาพการใช้งานที่ดีอยู่เสมอ รวมทั้งรัฐบาลยังสนับสนุนให้มีการใช้หลอดไฟฟ้านีออน (ฟลูออเรสเซนต์) แทนหลอดไฟฟ้าแบบมีไส้เพิ่มมากขึ้น³

นอกจากนี้ รัฐบาลยังกำหนดมาตรการลดการแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ทุกสถานี โดยให้ปิดสถานีในเวลา 24.00 น. ของทุกวัน และในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2534⁴ รัฐบาลยังห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาป้ายสินค้าหรือประดับสถานที่ทำธุรกิจ ให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาป้ายชื่อร้านหรือป้ายชื่อภาพยนตร์ได้ไม่เกินแห่งละหนึ่งป้าย โดยป้ายชื่อร้านใช้ได้ระหว่างเวลา 18.00 น.-21.00 น. ส่วนป้ายชื่อภาพยนตร์ให้ใช้เฉพาะเวลาที่ฉายภาพยนตร์เท่านั้น*

¹ “มาตรการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2533, 7-13 กันยายน). *สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 15(37) : 1019.

² แหล่งเดิม. หน้า 1020.

³ แหล่งเดิม. หน้า 1019.

⁴ “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2534 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2534, 17 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 108 ตอนที่ 8 หน้า 14.

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข หน้า 211.

การกำหนดระยะเวลาการแพร่ภาพของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งการจำกัดการใช้ไฟฟ้าในการโฆษณา นั้น เป็นมาตรการที่รัฐบาลเคยนำมาใช้ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน 2 ครั้งที่ผ่านมา การนำมาตรการดังกล่าวกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งนั้น กระตุ้นให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทั้งบุคคลทั่วไปและผู้ประกอบกิจการธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งเคยมีประสบการณ์และผ่านช่วงเวลาที่ได้รับความสะดวกจากวิกฤติการณ์น้ำมันมาแล้วถึง 2 ครั้งในอดีต เข้าใจสถานการณ์น้ำมันและเห็นความจำเป็นของการประหยัดไฟฟ้าได้ดียิ่งขึ้น

1.4 การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3

1.4.1 การป้องกันการค้ำกำไรเกินควรของผู้จำหน่ายสินค้า

แม้ว่าผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 จะเป็นช่วงระยะเวลาสั้นและไม่รุนแรงมากนัก แต่ปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศและความเดือดร้อนในด้านค่าครองชีพของประชาชนที่ประเทศไทยเคยประสบในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งที่ผ่านมา ทำให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของการกำหนดมาตรการเพื่อควบคุมราคาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของประชาชน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือผู้บริโภคภายหลังเมื่อรัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศแล้ว โดยกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้าพิมพ์ราคาจำหน่ายปลีกสินค้าบนภาชนะบรรจุ และผู้จำหน่ายสินค้าต้องจำหน่ายสินค้าไม่เกินราคาที่พิมพ์ไว้บนภาชนะบรรจุดังกล่าว รวมทั้งให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าสินค้าแจ้งการขึ้นราคาให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 20 วัน และให้รอการพิจารณา ก่อนนำสินค้าออกจำหน่าย¹

นอกจากนี้ กระทรวงพาณิชย์ยังขอความร่วมมือไปยังสมาคมผู้ค้าปลีกที่เป็นห้างสรรพสินค้า ให้จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพในราคาเดิมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ และให้มีการจัดมุมสินค้าราคาประหยัด รวมทั้งตั้งหน่วยปฏิบัติการพิเศษรับเรื่องร้องทุกข์จากประชาชนอันเกิดจากความเดือดร้อนในด้านราคาสินค้า สำหรับกรณีที่มีการฉวยโอกาสกักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรในต่างจังหวัดนั้น กระทรวงพาณิชย์ได้จัดเจ้าหน้าที่ออกไปตรวจสอบความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าและควบคุมให้ผู้จำหน่ายสินค้าปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้งจัดตั้งหน่วยรับเรื่องร้องทุกข์เพื่อรับทราบปัญหาของประชาชนซึ่งเกิดจากการขึ้นราคาสินค้าหรือกักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรเช่นกัน²

¹ “ผลการปรับราคาน้ำมันต่อราคาสินค้า,” (2533, 5-11 ตุลาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(41) : 1136.

² “การแก้ไขปัญหาการขึ้นราคาสินค้า,” (2533, 23-29 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(48) : 1332.

1.4.2 การกำหนดมาตรการประหยัดพลังงาน

แนวทางการประหยัดพลังงานของรัฐบาลในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 ส่วนใหญ่เป็นการรณรงค์ให้ประชาชนช่วยกันประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า ส่วนการออกมาตรการบังคับมีไม่มากนัก เนื่องจากระยะเวลาในการเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 นี้ มีระยะเวลาไม่นานนัก โดยในระยะแรกเมื่อเริ่มเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 รัฐบาลขอความร่วมมือจากประชาชนให้ช่วยกันประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าเพื่อเตรียมรับสถานการณ์น้ำมันที่อาจจะรุนแรงขึ้น หากสงครามอ่าวเปอร์เซียยืดเยื้อ ส่วนมาตรการบังคับนั้น รัฐบาลเพียงแค่ลดเวลาการแพร่ภาพของสถานีวิทยุโทรทัศน์ และจำกัดการใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาสินค้าเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการบังคับในช่วงเวลาสั้น ๆ เนื่องจากสงครามยุติในเวลาไม่นานนัก

แม้ว่ารัฐบาลพยายามสร้างความมั่นคงในด้านการจัดหาพลังงานให้กับประเทศ แต่เมื่อยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้้ำมันและไฟฟ้าที่ฟุ่มเฟือยของประชาชนได้อย่างถาวร จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การพัฒนาแหล่งพลังงานภายในประเทศที่มีค่อนข้างจำกัด ไม่สอดคล้องกับปริมาณการใช้้ำมันของประเทศที่สูงขึ้นโดยตลอด ดังนั้น ในเวลาต่อมา ประเทศไทยก็ต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันอีกเป็นครั้งที่ 4 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2542-2543

2. วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ.2542-2543)

ภายหลังวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 บรรเทาลง ราคาน้ำมันของโลกก็ลดต่ำลงอีกครั้ง และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดโดยมีราคาเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามลักษณะการใช้้ำมันของโลก จนกระทั่งใน พ.ศ. 2542 ราคาน้ำมันในตลาดโลกก็เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจนก่อให้เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4

2.1 สถานการณ์น้ำมันของโลกก่อนวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4

(พ.ศ. 2535-2541)

เมื่อสงครามอ่าวเปอร์เซียสิ้นสุดลง ประเทศผู้ผลิตน้ำมันต่างเร่งผลิตน้ำมันเพื่อชดเชยส่วนที่ขาดหายไป ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบลดต่ำลงเรื่อย ๆ จนถึงบาร์เรลละ 12.88 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2536 แต่ราคาน้ำมันดิบเริ่มปรับตัวสูงขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2537 คือ เพิ่มเป็นบาร์เรลละ 14.25 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2537 และเพิ่มเป็น 16.86 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน¹ โดยมีสาเหตุมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเอเชียและอเมริกาใต้ และอากาศที่หนาวเย็นและยาวนานกว่าปกติในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจำเป็นต้องใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงเพื่อเพิ่มความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย ปริมาณความต้องการน้ำมัน

¹“ตลาดน้ำมันดิบโลกในปี 2537-2538,” (2538, 27 มกราคม-2 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 20(5) : 132-134.

จึงสูงขึ้นจากเดิม หลังจากนั้น ราคาน้ำมันดิบยังคงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงบาร์เรลละ 18.13 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2540 ครั้นพอถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2541 ราคาน้ำมันดิบที่เคยสูงขึ้นก็ลดต่ำลงอีกครั้ง¹ เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้น้ำมันของโลกลดลง

2.2 สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 (พ.ศ.2542-2543)

วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 เกิดขึ้นจากความพยายามควบคุมปริมาณการผลิตน้ำมันออกสู่ตลาดโลกขององค์การโอเปก เพื่อกระตุ้นให้ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้น ซึ่งแตกต่างจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 3 ครั้งที่ผ่านมาที่มีสาเหตุมาจากสงครามระหว่างประเทศในองค์การโอเปก

2.2.1 การจำกัดปริมาณการผลิตน้ำมันดิบของประเทศผู้ผลิตน้ำมัน

ใน พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจการเงินในเอเชีย ทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกชะลอตัวลง อีกทั้งภูมิอากาศในแอตแลนติกเหนือก็ไม่หนาวมาก² ดังนั้น ความต้องการใช้น้ำมันของโลกจึงลดน้อยลงในขณะที่ปริมาณการผลิตน้ำมันขององค์การโอเปกเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการผลิตน้ำมันเกินโควตาของประเทศสมาชิกในองค์การโอเปก³ ราคาน้ำมันดิบจึงปรับตัวลดลงมาอยู่ที่บาร์เรลละ 12.16 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2541 ซึ่งถือเป็นราคาต่ำสุดในรอบ 10 ปี⁴

ดังนั้น ประเทศสมาชิกในองค์การโอเปก เช่น ซาอุดีอาระเบีย เวเนซุเอลา คูเวต และแอลจีเรีย รวมทั้งประเทศนอกองค์การโอเปก เช่น เม็กซิโก นอร์เวย์ โอมาน และรัสเซีย จึงตกลงร่วมกันลดปริมาณการผลิตน้ำมันลงวันละ 2.5 ล้านบาร์เรลต่อวัน อาทิ ซาอุดีอาระเบีย ลดการผลิตน้ำมันลง 300,000 บาร์เรลต่อวัน เวเนซุเอลาลดลง 200,000 บาร์เรลต่อวัน เม็กซิโก ลดลง 100,000 บาร์เรลต่อวัน⁵ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2541 เป็นต้นไป แต่การลดปริมาณการผลิตน้ำมันดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้น หากเป็นเพียงการพยุงราคาน้ำมันดิบไม่ให้ลดต่ำลงไปอีก ดังนั้น ใน พ.ศ. 2542 จึงมีการลดเพดานการผลิตลงอีกวันละ 2.1 ล้านบาร์เรลต่อวัน เป็นการลดลงขององค์การโอเปกจำนวน 1.717 ล้านบาร์เรลต่อวัน และประเทศนอกองค์การโอเปกอีก 0.4 ล้านบาร์เรลต่อวัน เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2542⁶

¹“ราคาน้ำมัน,” (2541, 5-11 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 23(6) : 162.

²“ราคาน้ำมันโลกลดลงและผลกระทบ,” (2541, 2-8 เมษายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 23(14) : 391.

³นิสสาร นาคสุวรรณ. (2546). การศึกษาผลกระทบของราคาน้ำมันต่อภาวะเงินเฟ้อและการบริโภคภาคเอกชน. หน้า 86.

⁴“ราคาน้ำมันโลกลดลงและผลกระทบ,” (2541, 2-8 เมษายน). เล่มเดิม. หน้า 391-392.

⁵แหล่งเดิม. หน้า 392.

⁶“มาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา,” (2543, มกราคม-มีนาคม). วารสารนโยบายพลังงาน. ฉบับที่ 47 : 22.

2.2.2 การเพิ่มปริมาณความต้องการน้ำมันของโลก

การลดปริมาณการผลิตน้ำมันทำให้ปริมาณน้ำมันที่ออกสู่ตลาดโลกมีไม่เพียงพอ กับความต้องการในช่วงครึ่งหลังของ พ.ศ. 2542 เนื่องจากความต้องการใช้น้ำมันในช่วงเวลาดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียรวมทั้งประเทศไทยเริ่มฟื้นตัวขึ้นเป็นลำดับหลังจากประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา รวมทั้งมีความต้องการใช้น้ำมันเพื่อเพิ่มความอบอุ่นในช่วงฤดูหนาวของสหรัฐอเมริกา¹ ทำให้ความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้น ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงต้องนำน้ำมันสำรองออกมาใช้ เป็นเหตุให้ปริมาณน้ำมันสำรองลดต่ำลงเป็นลำดับ และราคาน้ำมันดิบก็สูงขึ้นอย่างรวดเร็วจากบาร์เรลละ 17.30 ดอลลาร์สหรัฐ ใน พ.ศ. 2542 เพิ่มเป็นบาร์เรลละ 28.4-33.9 ดอลลาร์สหรัฐ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2543² ราคาน้ำมันดิบที่สูงขึ้นส่งผลให้เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันขึ้นอีกครั้ง

สหรัฐอเมริกาจึงผลักดันให้องค์การโอเปกเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมัน โดยองค์การโอเปกตกลงเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมัน 1.45 ล้านบาร์เรลต่อวัน หรือเพิ่มร้อยละ 7 ส่วนประเทศนอกองค์การโอเปกก็เพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมันเช่นกัน เช่น เม็กซิโกเพิ่มปริมาณการผลิต 150,000 บาร์เรลต่อวัน และนอร์เวย์เพิ่มปริมาณการผลิต 100,000 บาร์เรลต่อวัน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป³ การเพิ่มปริมาณการผลิตดังกล่าวไม่มีผลให้ราคาน้ำมันดิบลดลงอย่างรวดเร็วทันที แต่ลดลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยในปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2543 ราคาน้ำมันดิบลดลงมาอยู่ที่บาร์เรลละ 19.3-25.8 ดอลลาร์สหรัฐ⁴

จะเห็นได้ว่า ขณะที่วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 มีสาเหตุสำคัญมาจากสงครามที่เกิดขึ้นกับประเทศผู้ผลิตน้ำมัน แต่สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 เกิดจากบทบาทขององค์การโอเปกที่มีอำนาจต่อรองและสามารถควบคุมการผลิตน้ำมันเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของตน ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์จากทรัพยากรน้ำมันให้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าตราบใดที่น้ำมันยังคงเป็นเชื้อเพลิงที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อสังคมโลกนั้น องค์การโอเปกซึ่งเป็นประเทศผู้ผลิตน้ำมันรายใหญ่ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของโลกเช่นกัน

¹“สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงไตรมาส 1 ปี 2543,” (2543, มกราคม-มีนาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 47 : 103.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 104.

³ *แหล่งเดิม*.

⁴“สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2543, ตุลาคม-ธันวาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 50 : 66.

2.3 ผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ต่อสังคมไทย (พ.ศ. 2542-2543)

2.3.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

หลังจากที่ประเทศไทยเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์เศรษฐกิจเอเซียในช่วง พ.ศ. 2540-2541 ประเทศไทยก็ต้องประสบกับภาวะราคาน้ำมันสูงขึ้นมากจนกระทบต่อราคาสินค้า และทำให้การฟื้นตัวของเศรษฐกิจไทยต้องชะงักงัน และไม่บรรลุเป้าหมายของรัฐบาลที่พยายามกระตุ้นให้ประชาชนซื้อสินค้าและบริการเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในระบบเศรษฐกิจ¹ ทั้งนี้เป็นเพราะการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศต้องอาศัยน้ำมันเป็นปัจจัยสำคัญ

2.3.1.1 ผลกระทบต่อสถานการณ์น้ำมันในประเทศ

1) ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก่อนวิกฤติการณ์น้ำมัน

ครั้งที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2535-2541

หลังจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 บรรเทาลง รัฐบาลตัดสินใจยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ส่งผลให้ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดตามสถานการณ์น้ำมันโลก ซึ่งแตกต่างจากวิกฤติการณ์น้ำมัน 3 ครั้งแรกที่ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศจะปรับตัวสูงขึ้นต่อเมื่อรัฐบาลประกาศเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเท่านั้น การควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเป็นมาตรการที่รัฐบาลใช้แก้ไขปัญหาน้ำมันในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน 3 ครั้งแรก แต่การควบคุมราคาน้ำมันดังกล่าวมีผลเสียต่อลักษณะการใช้้ำมันและฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ

กล่าวคือ การควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันของรัฐบาลทำให้ราคาน้ำมันในประเทศไม่ได้สะท้อนถึงต้นทุนน้ำมันที่แท้จริงของราคาน้ำมันในตลาดโลก เนื่องจากเมื่อราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเพิ่มขึ้น แต่รัฐบาลพยายามควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้ขึ้นช้าที่สุดโดยใช้เงินจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงชดเชย ทำให้ประชาชนใช้น้ำมันอย่างฟุ่มเฟือย เพราะไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องประหยัดน้ำมัน ดังนั้น รัฐบาลจึงยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ เพื่อให้ราคาน้ำมันสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงและสามารถปรับเปลี่ยนขึ้นลงได้ตามสถานการณ์น้ำมันโลก ซึ่งจะทำให้การใช้น้ำมันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งยังเป็นการแยกการกำหนดราคาน้ำมันออกจากการตัดสินใจทางการเมือง²

ใน พ.ศ. 2534 รัฐบาลจึงประกาศยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ โดยดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 รัฐบาลยกเลิกการควบคุมราคา

¹“ราคาน้ำมันทะยานไม่หยุด ระวัง!! กำลังซื้อผู้บริโภคชะงัก ดับฝันเศรษฐกิจปี 43 โต 4.5%,” (2543, 14 มีนาคม). *มติชนสุดสัปดาห์*. 20(1021) : 23.

²กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2534*. หน้า VIII.

จำหน่ายปลีกโดยระบบ “กึ่งลอยตัว” คือ ยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกและค่าการตลาด แต่รัฐบาลยังคงควบคุมราคาจำหน่ายส่งหน้าโรงกลั่น และผู้ค้าน้ำมันจะเป็นผู้ประกาศราคาจำหน่ายปลีกตามสถานีบริการเอง ซึ่งเริ่มใช้เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 และขั้นตอนที่ 2 คือ รัฐบาลนำระบบ “ลอยตัวเต็มที” มาใช้ตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา¹ โดยโรงกลั่นน้ำมันจะประกาศราคาจำหน่ายส่งหน้าโรงกลั่นเอง* ระบบราคาน้ำมันลอยตัวนี้ ทำให้การค้าน้ำมันของประเทศมีการแข่งขันกันอย่างเสรี โดยที่ประชาชนสามารถเลือกได้ว่า จะซื้อน้ำมันจากสถานีบริการน้ำมันแห่งใด ดังนั้น ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ทั้งน้ำมันเบนซินและดีเซลจึงเคลื่อนไหวขึ้นลงตามสถานการณ์น้ำมันของโลก โดยระหว่าง พ.ศ. 2537-2541 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินเฉลี่ยลิตรละ 8-11 บาท² ส่วนน้ำมันดีเซลเฉลี่ยลิตรละ 7.5-9.5 บาท³

2) ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมัน

ครั้งที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2542-2543

ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศสูงขึ้นอีกครั้งในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2542-2543 ซึ่งมีสาเหตุมาจากองค์การโอเปกการ์ดปริมาณการผลิตน้ำมันลงเพื่อกระตุ้นให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้น หลังจากความต้องการน้ำมันลดน้อยลงจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในเอเชียเมื่อ พ.ศ. 2540-2541 นอกจากนี้ ค่าเงินบาทที่อ่อนตัวลงเมื่อเทียบกับค่าเงินของสหรัฐอเมริกา ก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศสูงขึ้นมาก เช่น เมื่อค่าเงินบาทอ่อนตัวลงมาอยู่ในระดับ 43.9 บาทต่อเหรียญสหรัฐ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2543 ต้นทุนราคาน้ำมันของประเทศไทยก็สูงขึ้นประมาณ 30 สตางค์ต่อลิตร⁴

ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศที่เพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 นี้ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากบริษัทผู้ค้าน้ำมันสามารถ

¹ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2534. หน้า VIII.

* มีการกำหนดค่าเงินเก็บเพิ่ม (SURCHARGE) ที่เก็บจากน้ำมันสำเร็จรูปที่นำเข้ามาเพื่อเป็นการคุ้มครองโรงกลั่นน้ำมันในประเทศ รัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดอัตราภาษีและเงินกองทุนน้ำมันเพื่อสะสมไว้ใช้ในยามฉุกเฉินเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ โดยอัตราเงินกองทุนจะแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลาและประเภทของน้ำมัน ส่วนภาษีปิโตรเลียมเหลวและยางมะตอยยังคงอยู่ในระบบกึ่งลอยตัว โดยรัฐบาลยังคงเป็นผู้ประกาศราคาขายส่งหน้าโรงกลั่นอยู่

² กรมธุรกิจพลังงาน. (2549). ราคาน้ำมันดีเซลหมุนเร็วในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ปี 2537-2547. (ออนไลน์).

³ แหล่งเดิม.

⁴ “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2543, ตุลาคม-ธันวาคม). วารสารนโยบายพลังงาน ฉบับที่ 50 : 67.

กำหนดราคาแข่งขันกันเองได้โดยเป็นไปตามระบบราคาน้ำมันลอยตัวที่รัฐบาลยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ดังตาราง 16

ตาราง 16 ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศโดยเฉลี่ยต่อปี ระหว่าง พ.ศ. 2540-2543

(หน่วย : บาทต่อลิตร)

ชนิดน้ำมัน	พ.ศ. 2540	พ.ศ. 2541	พ.ศ. 2542	พ.ศ. 2543
เบนซินออกเทน 95	10.48	11.88	11.99	15.64
เบนซินออกเทน 91	10.09	11.22	11.18	14.68
เบนซินออกเทน 87	-	10.52	10.72	14.26
ดีเซลหมุนเร็ว	9.48	9.21	8.97	12.95

ที่มา: “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ปี 2541,” (2541, ตุลาคม-ธันวาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 42 : 61. “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงไตรมาส 1 ปี 2543,” (2543, มกราคม-มีนาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 47 : 107. และ “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2543, ตุลาคม-ธันวาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 50 : 68.

2.3.1.2 ผลกระทบต่อผู้ผลิต

1) ภาคอุตสาหกรรม

เมื่อราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินออกเทน 95 สูงขึ้นเป็นลิตรละ 14.39 บาท และน้ำมันดีเซลหมุนเร็วสูงขึ้นเป็นลิตรละ 11.52 บาท ในช่วงต้น พ.ศ. 2543 ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตในภาคอุตสาหกรรม โดยค่าขนส่งสินค้าภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 20-30¹ ส่วนธุรกิจที่มีการขนส่งสินค้าไปต่างจังหวัด เช่น อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ ก่อสร้างและถุงพลาสติก เป็นต้น ซึ่งเป็นธุรกิจที่ใช้น้ำมันดีเซลมาก โดยแต่ละรายมีการใช้น้ำมันดีเซลในการขนส่งเฉลี่ย 25,000 ลิตรต่อเดือน ต่างก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน²

เมื่อพิจารณาอุตสาหกรรมเป็นรายสาขาแล้ว อุตสาหกรรมที่มีต้นทุนเพิ่มสูงขึ้น คือ อุตสาหกรรมอาหารและเกษตรแปรรูป อุตสาหกรรมทำกล่องกระดาษ อุตสาหกรรมทำพลาสติก และอุตสาหกรรมสิ่งทอ ดังตาราง 17 ส่วนธุรกิจที่มีขนาดเล็กลงมา เช่น ธุรกิจไอศกรีมมียอดขายลดลงถึงร้อยละ 50 เนื่องจากร้านค้าไม่สามารถรับภาระจากค่าไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นได้ ทำให้ต้องคืนตู้แช่ไอศกรีมให้กับบริษัท ขณะที่บางร้านถูกลูกค้ายกเลิกการรับไอศกรีมไปขายถึงร้อยละ 70³

¹ “พิษน้ำมันถล่มเศรษฐกิจไทย,” (2543, 10 มีนาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 8.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

ตาราง 17 สาขาอุตสาหกรรมที่มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4
(พ.ศ. 2542-2543)

สาขาอุตสาหกรรม	ต้นทุนเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
อุตสาหกรรมอาหารและเกษตรแปรรูป	10-20
อุตสาหกรรมทำกล่องกระดาษ	17
อุตสาหกรรมทำพลาสติก	40
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	40

ที่มา: “พิษน้ำมันถล่มเศรษฐกิจไทย,” (2543, 10 มีนาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 8.

นอกจากนี้ สินค้าอุปโภคบริโภคบางชนิดก็มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอันเนื่องมาจากน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ดังตาราง 18

ตาราง 18 ตัวอย่างสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีต้นทุนเพิ่มขึ้นในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4
(พ.ศ. 2542-2543)

(หน่วย : บาท)		
สินค้า	หน่วย	ต้นทุนเพิ่มขึ้น (ร้อยละ)
ปูนซีเมนต์	ตัน	117.62
กระเบื้องคอนกรีตมุงหลังคา	แผ่น	0.21
ตะปุดอกไม้	ลัง	6.70
ยารักษาโรค	แผง	0.05
เบหมีกิ่งสำเร็จรูป	ซอง	0.03
ผงชูรส	ซอง	0.38
น้ำซีอิ๊ว	ขวด	0.45
กาแฟสำเร็จรูป	ขวด	0.58
นมผง	กระป๋อง	0.95
ผงซักฟอก	กล่อง	0.31

ที่มา: “วิกฤติน้ำมันถล่มคนไทย รัฐบาล ‘ชวน’ ชื้อเวลารอนาที่ปาฏิหาริย์,” (2543, 31 มกราคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 8.

รัฐบาลได้ดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงอุตสาหกรรมในอัตราส่วนลดของน้ำมันดีเซลลิตรละ 0.15 บาท และน้ำมันเตา ลิตรละ 0.07 บาท และให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยดำเนินการให้มีการใช้ก๊าซธรรมชาติในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น คือ จากระดับร้อยละ 19 เป็นร้อยละ 27 ของปริมาณการใช้เชื้อเพลิงในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด¹

2) ภาคเกษตรกรรม

กิจการประมงได้รับผลกระทบทันทีที่ราคาจำหน่ายปลิกน้ำมันในประเทศปรับตัวสูงขึ้น เรือประมงบางแห่งต้องหยุดหาปลาโดยเฉพาะที่อ่าวพังงา เนื่องจากน้ำมันดีเซลมีราคาสูงขึ้น ชาวประมงจึงเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือด้วยการลดราคาน้ำมันลงประมาณ ลิตรละ 3 บาท² แต่รัฐบาลมีมติเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2543 ให้ปรับอัตราชดเชยการขาดทุนจากราคาน้ำมันดีเซลตามโครงการช่วยเหลือลดราคาน้ำมันให้ชาวประมงเฉพาะเรือขนาดเล็กที่มีความยาวต่ำกว่า 18 เมตร นอกจากนี้ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยยังได้จำหน่ายน้ำมันดีเซลราคาถูกให้แก่ชาวประมงผ่านจุดจ่ายน้ำมัน 100 แห่ง ให้แก่ชาวประมง 80 ราย โดยมีปริมาณการจำหน่ายจำนวน 9 ล้านลิตร³

ส่วนเกษตรกรก็ได้รับผลกระทบจากราคาจำหน่ายปลิกน้ำมันที่สูงขึ้นเช่นกัน ดังนั้น รัฐบาลจึงให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ดำเนินการจำหน่ายน้ำมันเบนซินและดีเซลให้แก่กลุ่มเกษตรกรในราคาที่ต่ำกว่าราคาจำหน่ายปลิก 0.15 บาทต่อลิตร ตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542⁴ และต่ำกว่าราคาจำหน่ายปลิก 0.25 บาทต่อลิตร ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน-30 มิถุนายน พ.ศ. 2543 เนื่องจากเป็นช่วงฤดูเก็บเกี่ยวและเพาะปลูกใหม่⁵

2.3.1.3 ผลกระทบต่อผู้บริโภค

เมื่อต้นทุนการผลิตสินค้ามีราคาสูงขึ้น หลายพื้นที่ทั่วประเทศจึงมีการปรับขึ้นราคาสินค้าและบริการ เช่น ในเขตกรุงเทพมหานคร ผักสดมีราคาจำหน่ายปลิกเพิ่มขึ้น โดยในเดือนมกราคม ผักคะน้ามีราคาจำหน่ายกิโลกรัมละ 10-18 บาท เมื่อถึงเดือนกุมภาพันธ์สูงขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 15-18 บาท และเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 20-25 บาทในเดือนมีนาคม

¹ “มาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา,” (2543, มกราคม-มีนาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 47 : 30.

² *แหล่งเดิม*.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 36.

⁴ “ประมวลมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเกี่ยวกับมาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น,” (2543, กรกฎาคม-กันยายน). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 49 : 113.

⁵ “มาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา,” (2543, มกราคม-มีนาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 36.

ส่วนผักบุงจีน ในเดือนกุมภาพันธ์มีราคา กิโลกรัมละ 12-15 บาท เมื่อถึงเดือนมีนาคมเพิ่มเป็น กิโลกรัมละ 15-18 บาท และผักกวาดตุงในเดือนกุมภาพันธ์มีราคา กิโลกรัมละ 10-12 บาท เมื่อถึงเดือนมีนาคมเพิ่มเป็น กิโลกรัมละ 15-18 บาท¹ เป็นต้น นอกจากนี้ อัตราค่าโดยสารของรถโดยสารสาธารณะก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยในต่างจังหวัด ค่าโดยสารรถสองแถวจากอำเภอหาดใหญ่ ไปยังสนามบินเพิ่มจาก 150 บาท เป็น 200 บาท² จังหวัดนครราชสีมา รถจักรยานยนต์รับจ้าง และรถตุ๊กตุ๊กได้ปรับราคาเพิ่มอีก 10 บาท

ปัญหาน้ำมันมีราคาแพง ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ติดกับชายแดนข้ามฝั่งไปเติมน้ำมันยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยที่จังหวัดเชียงราย ชาวบ้านพากันเข้าไปเติมน้ำมันที่ฝั่งพม่า เนื่องจากน้ำมันดีเซลและน้ำมันเบนซินมีราคาเพียงลิตรละ 9.50 บาท³ ด้านประชาชนที่อยู่ติดชายแดนไทย-มาเลเซีย ต่างพากันข้ามไปเติมน้ำมันในมาเลเซียซึ่งมีราคาถูกกว่าของประเทศไทยเช่นกัน⁴ ส่งผลให้รัฐบาลขาดรายได้จากการเก็บภาษีน้ำมันตามปกติ

2.3.1.4 ผลกระทบต่อดุลการค้าระหว่างประเทศ

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ถึงแม้ว่าปริมาณการนำเข้าน้ำมันของประเทศไทยทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจะลดน้อยลงกว่าเดิม แต่มูลค่าการนำเข้ากลับเพิ่มสูงขึ้น ดังเช่น ใน พ.ศ. 2542 ประเทศไทยนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปมีปริมาณ 42,604 ล้านลิตร มูลค่า 178,736 ล้านบาท⁵ ครั้นพอถึง พ.ศ. 2543 ปริมาณนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปลดลงเหลือ 40,544 ล้านลิตร แต่มูลค่านำเข้ากลับเพิ่มสูงขึ้นถึง 295,799 ล้านบาท⁶ หรือเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 65.49 ดังตารางที่ 19 ซึ่งเป็นผลกระทบจากราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น จนกระทบต่อดุลการค้าระหว่างประเทศของไทย

¹ “สภาพน้ำมันแพง ก่นรัฐบาลบดสวะ ผักขยับราคาแล้ว,” (2543, 10 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 16.

² “กลไกตลาดเฮงซวย ปตท. ปล้นชาวบ้านไม่ยอมลดราคา,” (2543, 12 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 12.

³ แหล่งเดิม.

⁴ “จี ไร่ รธน. 213 แก้น้ำมัน,” (2543, 10 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 19.

⁵ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2542*. หน้า IV.

⁶ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2543*. หน้า II.

ตาราง 19 ปริมาณและมูลค่าการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปของประเทศไทย
พ.ศ. 2540-2543

ปี	น้ำมันดิบ		น้ำมันสำเร็จรูป	
	ปริมาณ (ล้านลิตร)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ล้านลิตร)	มูลค่า (ล้านบาท)
2540	42,348	167,494	3,060	12,847
2541	39,446	137,102	1,412	5,222
2542	40,535	168,984	2,069	9,752
2543	39,242	286,623	1,302	9,176

ที่มา: กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2540. หน้า IV.
กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2541.
หน้า IV. กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย
2542. หน้า IV. และ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของ
ประเทศไทย 2543. หน้า II.

2.3.2 ผลกระทบทางด้านสังคม

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 รัฐบาลใช้มาตรการรณรงค์ขอความร่วมมือจากประชาชนให้ร่วมมือกันประหยัดน้ำมันผ่านสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้เกิดความตื่นตัวในด้านการประหยัดพลังงานขึ้นอีกครั้ง

2.3.2.1 การรณรงค์ให้ประชาชนใช้รถยนต์อย่างประหยัดน้ำมัน

รัฐบาลรณรงค์กระตุ้นให้ประชาชนทราบถึงการใช้น้ำมันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.) ภายใต้โครงการรวมพลังหารสองทำการรณรงค์ผ่านสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (สจร.) และจังหวัดที่มีการจราจรหนาแน่น เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประหยัดน้ำมัน ด้วยการใช้พาหนะในการเดินทางร่วมกันหากไปที่หมายเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน รวมทั้งให้มีการเดินทางโดยใช้รถจักรยานยนต์มากขึ้น¹

นอกจากนี้ รัฐบาลยังส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการประหยัดน้ำมันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบกและกรุงเทพมหานครให้รถสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคลที่มีผู้โดยสารตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปได้สิทธิใช้เส้นทางด่วน รวมทั้งยังให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติและ

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542, 4 ตุลาคม). นร (กพช.) 0904/2541 เรื่อง มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 4-2542 (ครั้งที่ 70). หน้า 3.

กรุงเทพมหานคร เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้ผู้ขับรถยนต์ได้พิจารณาและตรวจสอบความจำเป็นในการเดินทาง รวมทั้งวางแผนการเดินทางเพื่อกำหนดเส้นทางและช่วงเวลาการเดินทางอย่างเหมาะสม โดยหลีกเลี่ยงและลดการเดินทางในช่วงเวลาเร่งด่วน¹

2.3.2.2 การรณรงค์ให้ประชาชนดูแลรักษาเครื่องยนต์ของรถยนต์

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติสนับสนุนให้มีการตรวจวัดสภาพและปรับแต่งระบบเครื่องยนต์ให้ถูกต้องตามคุณลักษณะของรถยนต์ เพื่อให้การทำงานของเครื่องยนต์ดีขึ้น ส่งผลให้สิ้นเปลืองน้ำมันน้อยลง โดยร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กรมการขนส่งทางบก และสถานีบริการน้ำมันที่สามารถให้บริการตรวจวัดสภาพและปรับแต่งระบบควบคุมเครื่องยนต์อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังประชาสัมพันธ์กระตุ้นให้ผู้ขับรถยนต์ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับหากรู้จักดูแลบำรุงรักษา และตรวจซ่อมเครื่องยนต์ของรถยนต์อย่างสม่ำเสมอ เช่น การตรวจดูลมยางรถยนต์ให้มีความดันพอเหมาะกับการใช้งาน รวมทั้งเปลี่ยนน้ำมันเครื่อง ไล่กรองน้ำมันเครื่อง ไล่กรองน้ำมันเชื้อเพลิง และไล่กรองอากาศอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานของเครื่องยนต์มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งไม่สิ้นเปลืองน้ำมัน²

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้รณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้ขับรถยนต์ทราบถึงวิธีการใช้รถยนต์อย่างถูกวิธี ซึ่งเป็นเรื่องที่สามารถปฏิบัติได้โดยไม่ต้องลงทุนเพิ่ม แต่ยังสามารถประหยัดประหยัดรายจ่ายของน้ำมันได้ เช่น ไม่เร่งเครื่องยนต์เมื่อเริ่มออกเดินทาง ขับเคลื่อนด้วยความเร็วสม่ำเสมอ และเลือกขับที่ความเร็ว 60-80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เพื่อลดการสึกหรอของเครื่องยนต์ เลือกใช้เกียร์ความเร็วและความเร็วรอบที่สอดคล้องกัน หลีกเลี่ยงการติดตั้งอุปกรณ์เสริมหรือตกแต่งที่จะทำให้เครื่องยนต์ทำงานหนักขึ้น หรือทำให้เกิดการต้านลมขณะเดินทาง หลีกเลี่ยงและลดการบรรทุกสัมภาระที่ไม่จำเป็นในการเดินทางเพื่อลดน้ำหนักของรถยนต์ รวมทั้งเลือกใช้น้ำมันที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเผาไหม้ที่สะอาด และสอดคล้องกับชนิดของเครื่องยนต์ เช่น ไม่ใช้น้ำมันที่มีออกเทนสูงเกินความจำเป็นของเครื่องยนต์ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องยนต์ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและยังลดการใช้น้ำมันอีกด้วย³

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542, 4 ตุลาคม). นร (กพข.) 0904/2541 เรื่อง มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 4-2542 (ครั้งที่ 70). หน้า 3.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม. หน้า 4.

2.3.2.3 การรณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำมันเบนซินที่เหมาะสมกับ

เครื่องยนต์

รัฐบาลส่งเสริมการใช้น้ำมันเบนซินธรรมดาทดแทนน้ำมันเบนซินพิเศษ โดยกำหนดค่าออกเทนของน้ำมันเบนซินที่จากเดิมมี 2 ชนิด คือ เบนซิน 95 และเบนซิน 83 มาเป็นเบนซินค่าออกเทน 95, 91 และ 87 โดยจัดเบนซิน 91 และ 87 เป็นเบนซินธรรมดา ส่วนเบนซิน 95 เป็นเบนซินพิเศษ¹ พร้อมกันนี้ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติยังได้รณรงค์ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้รถยนต์ใช้น้ำมันเบนซินที่มีค่าออกเทนเหมาะสมกับความต้องการของเครื่องยนต์ ดังนั้น ผู้ใช้รถยนต์ส่วนหนึ่งซึ่งเดิมเคยใช้เบนซินพิเศษจึงหันมาใช้เบนซินธรรมดามากขึ้น และรถจักรยานยนต์บางส่วนก็เปลี่ยนมาใช้เบนซินธรรมดา ทำให้ปริมาณการใช้เบนซินธรรมดาเพิ่มขึ้นในขณะที่การใช้เบนซินพิเศษมีปริมาณลดลง โดยสัดส่วนของการใช้น้ำมันเบนซินออกเทน 91 เพิ่มขึ้นตามลำดับจากร้อยละ 33 ใน พ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 37, 45, 51 และ 53 ในเดือนมกราคม เมษายน มิถุนายน และกรกฎาคม พ.ศ. 2543 ตามลำดับ ซึ่งสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านน้ำมันเป็นจำนวนเงินถึง 362 ล้านบาทใน พ.ศ. 2542 และ 693 ล้านบาท ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543²

มาตรการรณรงค์ที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำมันมีราคาสูงนั้น บางมาตรการก็เป็นแนวทางที่เคยใช้มาแล้วในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันที่ผ่านมา เช่น การดูแลรักษาเครื่องยนต์ บางมาตรการก็เป็นแนวทางใหม่ที่ประชาชนในสังคมได้รับความรู้และความเข้าใจเพิ่มขึ้น เช่น การเลือกใช้น้ำมันเบนซินให้เหมาะสมกับเครื่องยนต์ของรถเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านน้ำมันที่ไม่จำเป็นลง นอกจากนี้ ประชาชนยังได้รับความรู้เพิ่มเติมจากสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะทางวิทยุโทรทัศน์ที่มีการจัดทำโฆษณาณรงค์ให้ประชาชนร่วมมือกันประหยัดน้ำมันภายในโครงการรวมพลังหารสอง ซึ่งกระตุ้นให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนและคนรุ่นใหม่เห็นถึงความสำคัญของการมีน้ำมันใช้อย่างยั่งยืน และเข้าใจถึงปัญหาจากการใช้น้ำมันอย่างฟุ่มเฟือย อันจะสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนหันมาให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการประหยัดน้ำมันมากยิ่งขึ้น

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). *สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงผลกระทบและแนวทางการแก้ไข*. หน้า 25.

² สำนักนายกรัฐมนตรี. (2543). *ผลการดำเนินงาน 3 ปี ของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายชวน หลีกภัย* (พ.ย. 2540-พ.ย. 2543). หน้า 88.

2.3.3 ผลกระทบทางด้านการเมือง

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย* จากพรรคประชาธิปัตย์เข้ามาบริหารปกครองประเทศ 2 สมัย การเป็นรัฐบาลสมัยที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2540-2544 เป็นการเข้ามาบริหารประเทศในช่วงที่ประเทศไทยกำลังฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์เศรษฐกิจเอเชีย และเป็นช่วงเดียวกับที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ซึ่งประชาชนต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซาให้ดีขึ้น แต่เมื่อราคาน้ำมันสูงขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้รัฐบาลประสบกับปัญหาต่าง ๆ ตามมามากหลายประการ ทั้งระดับราคาสินค้าและบริการที่สูงขึ้น รวมทั้งปัญหาการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ทำให้การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และส่งผลกระทบต่อทางเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในครั้งต่อมา

2.3.3.1 กรณีการลดภาษีสรรพสามิตของน้ำมันดีเซล

เมื่อความเดือดร้อนจากราคาน้ำมันมีมากขึ้น พรรคการเมืองฝ่ายค้านและพรรคร่วมรัฐบาลต่างกดดันให้รัฐบาลลดภาษีสรรพสามิตน้ำมันดีเซลลง 50 สตางค์ต่อลิตร เป็นการชั่วคราวเป็นระยะเวลา 3 เดือน¹ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ถึงแม้รัฐบาลไม่เห็นด้วยเห็นด้วยกับการลดภาษีน้ำมัน เนื่องจากการหาเงินมาชดเชยรายได้ของรัฐที่ขาดหายไปนั้นทำได้ยาก แต่เพื่อบรรเทาผลกระทบที่มีต่อประชาชน รัฐบาลจึงตัดสินใจลดภาษีน้ำมันดีเซลลง แต่การหารายได้มาชดเชยของรัฐบาลด้วยการเก็บภาษีจากป้ายทะเบียนรถยนต์ก็กลายเป็นประเด็นที่ทำให้หลายฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์การแก้ไขปัญหาของรัฐบาล เนื่องจากการเรียกเก็บภาษีป้ายทะเบียนรถยนต์เป็นการเก็บแบบถาวร ในขณะที่การลดภาษีน้ำมันดีเซลเป็นการลดเพียง 3 เดือน² และภายหลังที่รัฐบาลยอมลดภาษีน้ำมันดีเซลแล้ว พนักงานรัฐวิสาหกิจ และผู้ขับรถแท็กซี่ได้ชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องรัฐบาลให้ปรับลดภาษีน้ำมันเบนซินลงด้วย³ ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรมของผู้ใช้น้ำมันทั้งน้ำมันเบนซินและน้ำมันดีเซล

2.3.3.2 กรณีความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาล

การพิจารณาเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากวิกฤติการณ์น้ำมันยังก่อให้เกิดความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาลระหว่างนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีว่าการ

* นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศ 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และสมัยที่ 2 ระหว่างวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544

¹ “ลด 3 ต. ภาษี ‘ดีเซล’ 50 สต. รัตคืนทันควัน ขึ้นโหดค่าธรรมเนียมรถ,” (2542, 5 ตุลาคม).
มติชน. หน้า 20.

² “เบรก ‘ภาษีรถ’ ชดเชยน้ำมัน ฟังโรงเหล้า ดึงกำไร 7 พันล. โปะแทน,” (2542, 6 ตุลาคม).
มติชน. หน้า 19.

³ “ลด 3 ต. ภาษี ‘ดีเซล’ 50 สต. รัตคืนทันควัน ขึ้นโหดค่าธรรมเนียมรถ,” (2542, 5 ตุลาคม).
หน้าเดิม.

กระทรวงอุตสาหกรรม และนายสาวิตรี โพธิวิหค รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งกำกับดูแลคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ โดยนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ กล่าวว่า คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ไม่สนใจประชุมพิจารณาแก้ปัญหาราคาน้ำมันที่สูงขึ้น¹ และเสนอให้มีการประชุมหารือกันบ่อยขึ้น เพื่อหามาตรการที่เหมาะสมสำหรับบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน นายสาวิตรี โพธิวิหค กล่าวตอบได้ว่าปัญหาน้ำมันไม่ควรประชุมหารือกันบ่อยครั้ง เนื่องจากจะทำให้นักลงทุนและประชาชนเข้าใจผิดว่ารัฐบาลกำลังจะลดภาษีน้ำมัน² เมื่อนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ เป็นเพียงคนเดียวในคณะรัฐมนตรีที่ออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลสนใจการแก้ไขปัญหาน้ำมันให้มากขึ้น จึงถูกมองว่าเป็นการหาเสียงทางการเมืองสำหรับการเลือกตั้งครั้งต่อไปที่กำลังจะมีขึ้น

2.3.3.3 กรณีการแก้ไขปัญหาราคาน้ำมันของรัฐบาล

แม้ว่าประชาชนและพรรคการเมืองฝ่ายค้านจะเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันที่สูงขึ้น แต่รัฐบาลก็ไม่มีมาตรการสำหรับแก้ไขปัญหาน้ำมันที่ชัดเจน และยังกล่าวว่าเป็นเรื่องของราคาน้ำมันในตลาดโลกที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล ซึ่งประเทศนำเข้าน้ำมันทั้งหลายต่างก็ประสบปัญหาเดียวกันหมดไม่เฉพาะแต่ประเทศไทยเท่านั้น³ ดังนั้น รัฐบาลจึงไม่ได้กำหนดมาตรการใดสำหรับช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมากนัก ทำให้ถูกพรรคการเมืองฝ่ายค้านโจมตีว่ารัฐบาลขาดการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันอย่างต่อเนื่อง และไม่มีแผนงานที่ชัดเจน อ้างแต่ปัจจัยภายนอกที่ทำให้ราคาน้ำมันแพงเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นการโยนความผิดให้พันตัว⁴

อนึ่ง การกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศขณะนั้นเป็นระบบราคาน้ำมันลอยตัวที่บริษัทผู้ค้าน้ำมันสามารถตั้งราคาจำหน่ายปลีกแข่งขันกันเอง รัฐบาลจึงทำได้เพียงให้สถานีบริการน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และสถานีบริการน้ำมันบางจากปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้ต่ำกว่าบริษัทผู้ค้าน้ำมันรายอื่น⁵ แต่ก็เพียงช่วงเวลาไม่นาน เนื่องจากทั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและบางจากไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้นได้ ท่าทีของรัฐบาลดังกล่าวสร้างความผิดหวังให้กับประชาชน เมื่อประกอบกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ประชาชนรู้สึกไม่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาลที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่มีสาเหตุสำคัญมาจากน้ำมันมีราคา

¹ “สารินทร์” ล้นอย่าหาเสียงกับน้ำมัน,” (2543, 6 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 14.

² “พิษน้ำมันพุ่ง-รมต. เปิดศึก ‘สาวิตรี’ ชน ‘สุวัจน์,’” (2543, 7 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 23.

³ “สารินทร์” ล้นอย่าหาเสียงกับน้ำมัน,” (2543, 6 มีนาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 1.

⁴ “จี ไร่ ธรน. 213 แก้น้ำมัน,” (2543, 10 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 19.

⁵ ปราณี ชติยศ. (2544). “วิกฤติน้ำมันรอบใหม่ : ผลกระทบและแนวโน้มหลังยุคน้ำมัน,” ใน *น้ำมัน*. หน้า 103.

สูงขึ้นได้ ส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนให้จัดตั้งรัฐบาลในการเลือกตั้งครั้งต่อมา

2.4 การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลอันเนื่องมาจากผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4

ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 รัฐบาลไม่มีมาตรการตรึงราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ เนื่องจากรัฐบาลไม่มีนโยบายเข้าแทรกแซงราคาน้ำมันดังเช่นที่เคยกระทำในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันที่ผ่านมา ทำให้แนวทางแก้ไขปัญหาน้ำมันส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขในระยะยาว ซึ่งรัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อวางแผนบรรเทาปัญหาน้ำมันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลจึงมีเพียงการให้ความช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มที่ได้รับความเดือดร้อนโดยตรง เช่น ชาวประมง และเกษตรกร และให้ความช่วยเหลือในด้านค่าครองชีพของประชาชนเพื่อบรรเทาผลกระทบจากราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันที่สูงขึ้น โดยมอบหมายให้กระทรวงพาณิชย์ดำเนินการช่วยเหลือจัดเจ้าหน้าที่ออกตรวจสอบราคาสินค้า และประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคร้องเรียนเรื่องราคาสินค้าโดยตรงที่ศูนย์ฮอตไลน์ โทร 1569¹

นอกจากนี้ ยังจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูกที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้กับประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด โดยในกรุงเทพมหานครมีการจัดจำหน่ายสินค้าที่หน้ากรมการค้าภายในทุกวันอังคารและวันศุกร์ และหน้ากระทรวงพาณิชย์ทุกวันจันทร์และวันศุกร์² เป็นต้น รวมทั้งตามห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัดก็มีการจัดจำหน่ายสินค้าราคาถูกเช่นกัน³ ซึ่งสามารถช่วยผ่อนคลายความเดือดร้อนในด้านค่าครองชีพของประชาชนไปได้บางส่วน

ผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 4 ครั้งที่มีต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2543 นั้น ก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ทั้งในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันและระยะเวลาหลังจากนั้น เห็นได้จากเศรษฐกิจของประเทศที่เกิดภาวะซบเซาจากวิกฤติการณ์น้ำมัน โดยเฉพาะจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้น 2 ครั้งแรกในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ถึงแม้ว่าประเทศไทยพยายามลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากองค์การโอเปก เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดขึ้นหากน้ำมันในตลาดโลกมีราคาสูง แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านแหล่งน้ำมันภายในประเทศ และพฤติกรรมการใช้ น้ำมันของประชาชนที่เป็นไปอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้ปริมาณน้ำมันที่ประเทศไทยต้องนำเข้าจาก

¹ กรมการค้าภายใน. กองรักษาสิทธิประโยชน์ผู้บริโภค. (2542, 1 ตุลาคม). *สรุปผลกระทบจากการปรับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงต่อราคาสินค้า*. หน้า 2.

² แหล่งเดิม. หน้า 3.

³ แหล่งเดิม.

ต่างประเทศยังคงมีสูงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ในเวลาต่อมาประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533-2543 อีกถึง 2 ครั้ง

แม้ว่าผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันทั้ง 2 ครั้งหลังนี้ ไม่รุนแรงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับวิกฤติการณ์น้ำมัน 2 ครั้งแรก แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการจัดการด้านน้ำมันของประเทศที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาน้ำมันได้อย่างถาวร ดังนั้น นอกจากการแก้ไขปัญหาน้ำมันเฉพาะหน้าที่รัฐบาลใช้ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันแล้ว นโยบายและการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันในระยะยาว ก็เป็นแนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งสามารถช่วยบรรเทาผลกระทบจากปัญหาน้ำมันในอนาคตได้

บทที่ 4

นโยบายและการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาว

ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่อุดมสมบูรณ์เพียงพอสำหรับตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศ ทำให้การนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศเป็นปัญหาสำคัญจนไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากสถานการณ์น้ำมันโลกที่มีราคาสูงขึ้นได้ เพราะฉะนั้น การแก้ไขปัญหาน้ำมันที่จำเป็นที่สุดที่รัฐบาลใช้เป็นแนวทางลดผลกระทบจากปัญหาน้ำมันในอนาคต คือ การพัฒนาแหล่งน้ำมันภายในประเทศ และการใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดการพึ่งพิงน้ำมันจากต่างประเทศ อันจะช่วยลดผลกระทบจากปัญหาราคาน้ำมันที่มีต่อสภาพสังคมของประเทศได้

1. นโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาน้ำมันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และกำหนดแนวทางการแก้ไขไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา และมีเป้าหมายชัดเจนมากขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ มา

1.1 การพัฒนาแหล่งน้ำมันและพลังงานทดแทนในประเทศ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2504-2519) รัฐบาลมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านไฟฟ้า การชลประทาน และการก่อสร้างทางหลวง เนื่องจากในช่วงเวลานั้นน้ำมันมีราคาต่ำ และยังไม่เกิดปัญหาน้ำมันขึ้น แต่ภายหลังเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 เป็นต้นมา รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงภาวะจากการพึ่งพาน้ำมันนำเข้าจากต่างประเทศ และให้ความสนใจเกี่ยวกับการลดปริมาณการใช้น้ำมัน ตลอดจนการพัฒนาพลังงานทดแทนน้ำมัน

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำมันและพลังงานทดแทนอื่นมากขึ้น เช่น สนับสนุนให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในบริเวณอ่าวไทยและทะเลอันดามัน พัฒนาแหล่งพลังงานน้ำและถ่านหินลิกไนต์เพื่อทดแทนการผลิตไฟฟ้าจากน้ำมัน¹ อย่างไรก็ตาม แนวนโยบายและมาตรการดังกล่าวยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติมากนักเนื่องจาก

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)*. หน้า 179-181.

ขาดเป้าหมายที่แน่นอนและชัดเจน การดำเนินงานตามนโยบายจึงไม่อาจบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 โดยเฉพาะมูลค่าการนำเข้าน้ำมันที่สูงขึ้นมาก ทำให้มีการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์น้ำมันของประเทศอย่างรัดกุมยิ่งขึ้น เพราะต่างตระหนักดีว่าวิกฤติการณ์น้ำมันที่เกิดขึ้นอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของรัฐบาล ดังนั้น การวางแผนด้านน้ำมันของประเทศซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา จึงกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้นสำหรับการลดสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ การเพิ่มกำลังผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำและถ่านหินลิกไนต์ รวมทั้งการพัฒนาการใช้พลังงานนอกแบบอื่น ๆ เช่น พลังแสงอาทิตย์และลม และโดยเฉพาะการเร่งสำรวจและผลิตก๊าซธรรมชาติโดยกำหนดเป้าหมายการผลิตก๊าซธรรมชาติในประเทศจากวันละ 250 ล้านลูกบาศก์ฟุตใน พ.ศ. 2525 เพิ่มขึ้นเป็นวันละ 525 ล้านลูกบาศก์ฟุตภายใน พ.ศ. 2529¹

ผลการดำเนินงานด้านพลังงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ทำให้ประเทศไทยสามารถกระจายการผลิตพลังงานจากก๊าซธรรมชาติ พลังน้ำ และถ่านหินลิกไนต์ และยังสามารถผลิตและนำน้ำมันดิบจากแหล่งบนบกขึ้นมาใช้ได้มากขึ้น ทำให้สามารถลดสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศลงจากร้อยละ 90 ของพลังงานเชิงพาณิชย์ใน พ.ศ. 2524 เหลือร้อยละ 58 ใน พ.ศ. 2528²

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) นอกจากรัฐบาลจะกำหนดเป้าหมายให้ลดสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ และให้มีการสำรวจแหล่งน้ำมัน และใช้พลังงานทดแทนภายในประเทศให้มากขึ้นแล้ว รัฐบาลยังสนับสนุนให้มีการกระจายและขยายตลาดก๊าซธรรมชาติเพิ่มขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามขีดความสามารถที่จะขยายการผลิตก๊าซธรรมชาติในอนาคต นอกจากนี้ รัฐบาลยังสนับสนุนให้กรมทรัพยากรธรณีและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยดำเนินการสำรวจและขุดเจาะแหล่งถ่านหินลิกไนต์ รวมทั้งสนับสนุนให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสำรวจและพัฒนาแหล่งน้ำภายในประเทศที่มีความเหมาะสมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการผลิตไฟฟ้าทดแทนการใช้พลังงานจากน้ำมัน³ นอกจากนี้ รัฐบาลยังสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)*. หน้า 94-95.

² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)*. หน้า 273.

³ แหล่งเดิม. หน้า 277.

สถาบันการศึกษาและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ทำการวิจัยและพัฒนาพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตไฟฟ้า

แต่เศรษฐกิจของไทยที่ขยายตัวสูงขึ้นมากเนื่องจากการส่งออก การลงทุน และการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้ความต้องการใช้น้ำมันของประเทศเพิ่มขึ้นด้วย ส่งผลให้สัดส่วนการนำเข้าน้ำมันต่อการใช้พลังงานของประเทศสูงถึงร้อยละ 60 ซึ่งเกินกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ที่ต้องการลดการพึ่งพาน้ำมันนำเข้าให้เหลือร้อยละ 49¹ ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการสำรวจแหล่งน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหินภายในประเทศ และให้พัฒนานำขึ้นมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะจากแหล่งต่าง ๆ ที่ได้มีการค้นพบแล้ว โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการร่วมลงทุนและดำเนินการเพิ่มขึ้นเพื่อช่วยลดภาระการลงทุนของรัฐ²

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีนโยบายพลังงานในด้านพลังงานทดแทนน้ำมันที่มุ่งสานต่อในทิศทางเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับก่อนหน้านี้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาและจัดหาพลังงานทดแทนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

1.2 การดำเนินธุรกิจน้ำมันในประเทศ

1.2.1 การจัดตั้งองค์กรของรัฐ

เดิมลักษณะธุรกิจน้ำมันของประเทศทั้งการผลิตและการจำหน่ายเป็นการดำเนินการโดยบริษัทน้ำมันของชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ทำให้รัฐบาลขาดอำนาจต่อรอง ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศก็ตาม แต่ก็เป็นการศึกษาตามข้อเรียกร้องและต้นทุนน้ำมันที่บริษัทน้ำมันต่างชาติเสนอมา โดยที่รัฐไม่ทราบต้นทุนตัวเลขน้ำมันที่แท้จริง

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อพัฒนาและบริหารทรัพยากรด้านพลังงาน และเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธุรกิจน้ำมันให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันและอนาคต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ องค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นนี้ต้องมีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และให้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการจัดหาน้ำมันดิบ ควบคุมการผลิต การกลั่น การเก็บน้ำมันสำรองยามฉุกเฉิน การขนส่งและการจำหน่าย ตลอดจน

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)*. หน้า 99.

² แหล่งเดิม. หน้า 103-104.

การร่วมลงทุนกับต่างประเทศในกิจการที่ต่อเนื่อง โดยรัฐจะคงไว้ซึ่งอำนาจต่อรองและควบคุมกิจการเป็นส่วนใหญ่¹

องค์กรที่รัฐจัดตั้งขึ้นตามนโยบายดังกล่าว คือ “การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.)” รัฐบาลพยายามปรับโครงสร้างการบริหารงานของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพและความคล่องตัวมากขึ้น ซึ่งระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และมีเป้าหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยแยกกิจการน้ำมันและกิจการก๊าซธรรมชาติของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ออกเป็นบริษัทในเครือของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย² เพื่อให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย สามารถดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับปิโตรเลียมและสามารถแข่งขันกับภาคเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2.2 การขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิมและการสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 รัฐบาลกำหนดให้มีการวางแผนขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ สามารถกลั่นน้ำมันดิบได้หลายประเภท โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันระหว่างปริมาณการใช้และปริมาณการผลิตน้ำมันประเภทต่าง ๆ³ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นเพียงการวางแผนอย่างกว้าง ๆ และไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เมื่อปรากฏว่าขีดความสามารถของกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2523 มีเพียง 175,000 บาร์เรลต่อวัน ขณะที่ความต้องการน้ำมันสำเร็จรูปมีถึง 215,000 บาร์เรลต่อวัน⁴ ทำให้ต้องนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่มีราคาสูงจากต่างประเทศมากขึ้น ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 รัฐบาลจึงวางแผนขยายขีดความสามารถในการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเพิ่มเป็นประมาณ 280,000 บาร์เรลต่อวัน ภายใน พ.ศ. 2529⁵ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ยังมุ่งเน้นให้โรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยมีประสิทธิภาพการผลิตทัดเทียมมาตรฐานสากล

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)*. หน้า 180.

² สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. หน้า 5.

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *เล่มเดิม*. หน้า 181.

⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)*. หน้า 94.

⁵ *แหล่งเดิม*. หน้า 95.

โดยส่งเสริมให้เอกชนมีโอกาสเข้ามาลงทุนในโรงกลั่นน้ำมันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพความคล่องตัวทางธุรกิจของโรงกลั่นน้ำมันมากขึ้น¹

นอกจากรัฐบาลพิจารณาขยายกำลังการกลั่นน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังเร่งให้มีการจัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่เพิ่มเติมในบริเวณภาคตะวันออกของประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตน้ำมันของประเทศให้ใกล้เคียงกับความต้องการใช้ โดยส่งเสริมให้เอกชนมีโอกาสเข้ามาลงทุนในโรงกลั่นน้ำมันเพื่อลดภาระทางการเงินของรัฐบาล ซึ่งเป็นนโยบายที่ระบุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 7 เป็นต้นมา

การกำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำมันไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกเป็นต้นมามีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองในด้านการจัดหาพลังงานให้กับประเทศได้อย่างเพียงพอ และเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับประเทศเพื่อรองรับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

2. การดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาว

2.1 การจัดตั้งหน่วยงานทางด้านนโยบายและวางแผนพลังงาน

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน รัฐบาลขาดหน่วยงานที่มีเอกภาพในการวางแผนและบริหารงานด้านพลังงานที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงมีแนวความคิดปรับปรุงระบบการบริหารนโยบายพลังงานของประเทศ ด้วยการจัดตั้ง “คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.)” ใน พ.ศ. 2529 มีหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรการทางด้านพลังงาน รวมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายพลังงานต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา โดยมี “สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (สพช.)” ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ² ต่อมาได้ยกฐานะของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเป็นหน่วยงานถาวรระดับกรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และปฏิบัติราชการขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี โดยมีอำนาจหน้าที่ ๆ สำคัญ ดังนี้³

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)*. หน้า 278-279.

² สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2544?). *บทบาท หน้าที่ และภารกิจ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ*. หน้า 3.

³ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. หน้า 13.

1) จัดทำนโยบาย แผนการบริหาร แผนการพัฒนา และมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับพลังงานของประเทศเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายของรัฐบาล

2) เสนอแนะมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง และประสานงานการปฏิบัติตามพระราชกำหนดดังกล่าว

3) มีหน้าที่โดยตรงในการบริหารกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง และการกำหนดนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับราคาน้ำมันและกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง

4) เสนอแนะนโยบาย แผนการบริหาร แผนการพัฒนา และมาตรการทางด้านพลังงานทดแทนและพลังงานใหม่ และ

5) เสนอแนะความเห็นเกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยทางด้านพลังงาน และการขอรับทุนในการค้นคว้าวิจัยทางด้านพลังงานจากกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน

ผลการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติที่เกี่ยวกับการจัดหาพลังงาน คือ การจัดหาก๊าซธรรมชาติ การเพิ่มกำลังการผลิตน้ำมัน และการส่งเสริมให้มีการใช้น้ำมันและไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือการปฏิบัติงานและกลั่นกรองงานต่าง ๆ ให้แก่คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ จึงได้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการพิจารณานโยบายพลังงาน (กพง.)” เพื่อสนับสนุนการบริหารงานด้านพลังงานของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีอำนาจหน้าที่ ๆ สำคัญ คือ พิจารณาและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเกี่ยวกับกฎหมาย และมาตรการอื่นที่ว่าด้วยการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน¹ อีกทั้งเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและการบริหารกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน จึงได้มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน” เพื่อทำหน้าที่บริหารกองทุนเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน โดยมีหน้าที่ ๆ สำคัญ คือ เสนอแนะทางหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญของการใช้จ่ายเงินกองทุนต่อคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และพิจารณานุมัติคำขอรับการส่งเสริมและการช่วยเหลือเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานจากหน่วยงานต่าง ๆ²

ต่อมาใน พ.ศ. 2545 มีการโอนย้ายสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติจากสำนักนายกรัฐมนตรีมาสังกัดกระทรวงพลังงาน ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นตามนโยบายปฏิรูป

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2544?). *บทบาท หน้าที่ และภารกิจ* สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. หน้า 15.

² สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. หน้า 12.

ระบบราชการของรัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร* เพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อนและพัฒนาการทำงานของหน่วยงานราชการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเปลี่ยนชื่อจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ มาเป็น “สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน (สนพ.)”

2.2 การจัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

2.2.1 สาเหตุของการจัดตั้ง

นับจากที่ประเทศไทยมีการใช้น้ำมันเป็นต้นมา กิจกรรมเกี่ยวกับน้ำมันทั้งการนำเข้า น้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป การกลั่นน้ำมันดิบ รวมถึงการจำหน่ายน้ำมันสำเร็จรูปในประเทศ อยู่ภายใต้การดำเนินงานโดยบริษัทน้ำมันของชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาในการวางแผนนโยบายน้ำมันของประเทศ

2.2.1.1 ปัญหาการขาดองค์การปฏิบัติงานด้านพลังงานที่มีเอกภาพ

กล่าวคือ โรงกลั่นน้ำมันในประเทศ 4 แห่ง เป็นของบริษัทเอกชนต่างชาติ 3 แห่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันบางจาก** โรงกลั่นน้ำมันไทย และโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ส่วนที่เหลืออีก 1 แห่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันผาง*** เป็นของรัฐบาลไทย ส่วนการจำหน่ายน้ำมันสำเร็จรูปจากโรงกลั่นน้ำมันเหล่านี้ ก็ดำเนินการโดยบริษัทน้ำมัน 7 บริษัท ซึ่งเป็นของบริษัทน้ำมันต่างชาติ 6 บริษัท คือ¹

- 1) บริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด จำหน่ายน้ำมันที่ผลิตจากโรงกลั่นน้ำมันไทย
- 2) บริษัทเอสโซ่แอสตันดาร์ด ประเทศไทย จำกัด จำหน่ายน้ำมันที่ผลิตจากโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ และโรงกลั่นน้ำมันบางจาก
- 3) บริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น จำกัดจำหน่ายน้ำมันที่ผลิตจากโรงกลั่นน้ำมันบางจาก

*รัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายปฏิรูประบบราชการของประเทศ ด้วยการยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็นเพื่อลดการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน และจัดตั้งหน่วยงานใหม่อีกหลายหน่วยงาน เพื่อรับผิดชอบงานใหม่และมีภารกิจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยตรา “พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545” และ “พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545”

**โรงกลั่นน้ำมันบางจากเป็นของรัฐบาลไทยภายใต้การดูแลของกระทรวงกลาโหม แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2508 ได้โอนกิจการโรงกลั่นน้ำมันให้บริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น เข้าดำเนินกิจการต่อ

***ถึงแม้ว่าโรงกลั่นน้ำมันผางจะเป็นของรัฐบาลไทย ซึ่งดำเนินกิจการโดยกรมการพลังงานทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม แต่มีกำลังการผลิตน้อยมากและน้ำมันดิบจากแหล่งผางก็มีคุณภาพต่ำ

¹ชมเพลิน จันท์เรืองเพ็ญ และคนอื่นๆ. (2524). *พันธุนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*.

4) บริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย จำกัด จำหน่ายน้ำมันจากโรงกลั่นน้ำมันไทย และน้ำมันบางส่วนที่นำเข้าจากต่างประเทศ

5) บริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด จำหน่ายน้ำมันที่กลั่นจากโรงกลั่นน้ำมันไทยให้แก่บริษัทเชลล์ ประเทศไทย จำกัด และบริษัทคาลเท็กซ์ ประเทศไทย จำกัด และ

6) บริษัทโมบิลออยล์ ประเทศไทย จำกัด ส่งน้ำมันสำเร็จรูปจากโรงกลั่นของตนเองที่สิงคโปร์เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย

ส่วนหน่วยงานที่เป็นผู้ค้าน้ำมันซึ่งเหลืออีก 1 แห่ง คือ องค์การเชื้อเพลิงของรัฐบาลไทยจำหน่ายน้ำมันจากบริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น¹

จะเห็นว่า รัฐบาลไทยมีบทบาทเกี่ยวกับกิจการน้ำมันของประเทศน้อยมาก แม้ว่าในขณะนั้นจะมีองค์การเชื้อเพลิง และองค์การก๊าซธรรมชาติซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2520 เพื่อดำเนินการพัฒนา นำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ประโยชน์ แต่หน่วยงานของรัฐทั้งสองไม่สามารถดำเนินงานครอบคลุมธุรกิจด้านพลังงานของประเทศ หรือช่วยบรรเทาผลกระทบจากปัญหาน้ำมันได้ เนื่องจากองค์การเชื้อเพลิงไม่มีเครือข่ายในการเจรจาติดต่อซื้อน้ำมันจากต่างประเทศโดยตรง ส่วนองค์การก๊าซธรรมชาติก็ไม่มีอำนาจในการดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับน้ำมันและยังมีปัญหาด้านโครงการที่ยังไม่สามารถนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้²

2.2.1.2 ปัญหาการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป

โรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยไม่ได้ทำสัญญาซื้อขายน้ำมันโดยตรงกับหน่วยงานของรัฐบาลประเทศผู้ผลิตน้ำมัน แต่สั่งซื้อผ่านบริษัทน้ำมันในต่างประเทศซึ่งเป็นบริษัทแม่ของตนเอง ดังนั้น เมื่อเกิดการขาดแคลนน้ำมันในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมัน บริษัทน้ำมันซึ่งเป็นบริษัทแม่จึงลดปริมาณน้ำมันที่จัดส่งให้กับโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทย ดังนั้น น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ในประเทศจึงไม่เพียงพอกับความต้องการใช้

นอกจากนี้ การนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปโดยเฉพาะน้ำมันดีเซลหมุนเร็วและน้ำมันเตาของบริษัทผู้ค้าน้ำมันในประเทศก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เนื่องจากบริษัทผู้ค้าน้ำมันไม่ต้องการแบกรับต้นทุนจากการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปที่มีราคาสูงกว่าราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ถึงแม้ว่ารัฐบาลประกาศให้เงินชดเชยเพื่อให้บริษัทผู้ค้าน้ำมันนำเข้าน้ำมันให้เพียงพอกับความต้องการใช้ในประเทศ แต่กว่าบริษัทผู้ค้าน้ำมันจะได้รับเงินชดเชยก็ใช้

¹ ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*.

หน้า 159.

² การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย*.

หน้า 14.

เวลานาน¹ บริษัทผู้ค้าน้ำมันจึงลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปลง ฉะนั้น เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันขึ้น ประเทศไทยจึงต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนน้ำมันอย่างมาก

2.2.1.3 ปัญหาต้นทุนราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ

กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นผู้กำหนดราคาน้ำมันสำเร็จรูปในประเทศ ณ โรงกลั่น ส่วนกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้กำหนดราคาจำหน่ายปลีกของสถานีบริการน้ำมัน โดยไม่ทราบต้นทุนการผลิตน้ำมันที่แท้จริง เนื่องจากกระทรวงอุตสาหกรรมกำหนดราคา ณ โรงกลั่นตามตัวเลขต้นทุนการผลิตที่ทางโรงกลั่นน้ำมันแจ้งมา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้โรงกลั่นน้ำมันสามารถเรียกร้องให้รัฐบาลขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยอ้างว่าต้นทุนน้ำมันดิบเพิ่มขึ้น² หากรัฐบาลไม่ทำตามข้อเรียกร้อง โรงกลั่นน้ำมันก็กดดันรัฐบาลด้วยการลดปริมาณการนำเข้าน้ำมันดิบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลกำไรที่ตนจะได้น้อยลง ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันในประเทศ

2.2.2 การดำเนินการจัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ตระหนักถึงปัญหาของการที่เอกชนต่างชาติเข้ามามีบทบาทดำเนินการเกี่ยวกับปิโตรเลียมของประเทศมากเกินไป และเห็นว่าธุรกิจด้านปิโตรเลียมเป็นกิจการสาธารณูปโภคที่สำคัญยิ่งต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น จึงควรรวบรวมหน่วยของรัฐที่มีอยู่ในขณะนั้น คือ องค์การเชื้อเพลิง องค์การก๊าซธรรมชาติ และโรงกลั่นน้ำมันบางจาก จัดตั้งเป็นหน่วยงานหรือองค์กรเดียวที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับปิโตรเลียมอย่างครบวงจร

ใน พ.ศ. 2521 รัฐบาลได้ตรา “พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมไทย พ.ศ. 2521” มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2521 ระบุให้จัดตั้งการปิโตรเลียมขึ้นเรียกว่า “การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย” เรียกโดยย่อว่า “ปตท.” มีฐานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งได้จากการโอนทรัพย์สิน สิทธิ หนี้สิน พนักงาน และลูกจ้างขององค์การเชื้อเพลิง องค์การก๊าซธรรมชาติ และโรงกลั่นน้ำมันบางจาก มีวัตถุประสงค์ในการประกอบและส่งเสริมธุรกิจปิโตรเลียม ตั้งแต่การสำรวจจนถึงการจำหน่าย รวมทั้งดำเนินธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจปิโตรเลียม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐและประชาชนเป็นสำคัญ³

¹ ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*. หน้า 163.

² แหล่งเดิม. หน้า 175-176.

³ “พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521,” (2521, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 95 ตอนที่ 152. หน้า 1-26.

ตามพระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521* สามารถสรุปหน้าที่ของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้ดังนี้¹

- 1) สำรวจและพัฒนาแหล่งปิโตรเลียมในประเทศไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานของประเทศ และลดการพึ่งพลังงานจากต่างประเทศ
- 2) จัดหา กักเก็บ และสำรองปิโตรเลียม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ทั้งในภาวะปกติและในช่วงเกิดวิกฤติการณ์
- 3) ดำเนินการด้านการตลาด รวมทั้งการขนส่งปิโตรเลียม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้ในประเทศอย่างทั่วถึงและไม่เกิดการขาดแคลน
- 4) พัฒนาและส่งเสริมธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับปิโตรเลียม เพื่อให้การใช้ปิโตรเลียมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ตอบแทนสูงสุด รวมทั้งสามารถตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาล และ
- 5) พัฒนาการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยให้เป็นองค์กรที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกลไกของรัฐในการพัฒนาและส่งเสริมการประกอบธุรกิจปิโตรเลียม นับเป็นการจัดตั้งองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการปิโตรเลียมของประเทศโดยตรงขึ้นเป็นครั้งแรก

2.2.3 บทบาทของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยต่อสถานการณ์น้ำมันของประเทศ

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยก่อตั้งขึ้นในขณะที่กำลังเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านข้อมูล การประสานงาน ติดตามวิเคราะห์และรวบรวมเหตุการณ์นำเสนอต่อรัฐบาลเพื่อพิจารณาสั่งการ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเริ่มต้นดำเนินการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำมัน ด้วยการเชิญตัวแทนของบริษัทน้ำมันต่าง ๆ ในประเทศมาปรึกษาหารือ และเสนอให้นำเข้าน้ำมันดีเซลเพิ่มขึ้น รวมทั้งดำเนินการจัดหาน้ำมันจากต่างประเทศ โดยผู้ว่าการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยในขณะนั้น คือ ดร. ทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ เดินทางไปยังอินโดนีเซียเพื่อเจรจาขอซื้อน้ำมันดิบในลักษณะรัฐต่อรัฐเป็นครั้งแรก อีกทั้งเจรจาขอแลกเปลี่ยนน้ำมันดิบกับน้ำมันสำเร็จรูปจากสิงคโปร์ มาเลเซีย จีน และซาอุดีอาระเบียตามลำดับ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากการขาดแคลนน้ำมัน²

* ดูรายละเอียดในภาคผนวก ญ หน้า 217.

¹ สมศักดิ์ ประสงค์ผล. (2535). *ปตท. กับความมั่นคงของประเทศ*. หน้า 7-8.

² การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย*.

ใน พ.ศ. 2522 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยขยายเครือข่ายทางธุรกิจน้ำมัน ด้วยการเข้าร่วมลงทุนและดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันไทยกับบริษัทโรงกลั่นน้ำมันไทย จำกัด และยังเป็นผู้จัดหาน้ำมันดิบให้แก่โรงกลั่นน้ำมัน รวมทั้งรับน้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้จากโรงกลั่นน้ำมันไปจำหน่าย นอกจากนี้ ภายหลังจากที่รัฐบาลยกเลิกสัญญาเช่าโรงกลั่นน้ำมันบางจากกับ บริษัทซัมมิท อินดัสเตรียล คอร์ปอเรชั่น จำกัด ใน พ.ศ. 2524 ก่อนหมดสัญญาเช่าแล้ว การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยก็ได้ร่วมกับกระทรวงการคลังก่อตั้งบริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด ขึ้น ใน พ.ศ. 2527 โดยถือหุ้นใหญ่และดำเนินกิจการโรงกลั่นน้ำมันบางจาก¹ ต่อมา การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยยังเข้าไปถือหุ้นในโรงกลั่นน้ำมันใหม่ 2 แห่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันระยอง และโรงกลั่นน้ำมันสตาร์ปิโตรเลียม ซึ่งรัฐบาลอนุมัติให้จัดสร้างและได้เริ่มดำเนินการผลิต ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา²

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการช่วยลดการพึ่งพาพลังงานเชิงพาณิชย์จากต่างประเทศ ด้วยการร่วมพัฒนาแหล่งน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติกับภาคเอกชน รวมทั้งเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มการแข่งขันในตลาดน้ำมัน เพื่อถ่วงดุลอำนาจของบริษัทน้ำมันต่างชาติทั้งในประเทศ เห็นได้จากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยมีสถานีบริการน้ำมันของตนเองและเป็นผู้จำหน่ายน้ำมันสำเร็จรูปรายใหญ่ที่สุดของประเทศ ซึ่งช่วยให้เกิดความเป็นธรรมด้านราคาต่อผู้บริโภคและสนองตอบความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง³

2.3 การขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิมและการสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่

น้ำมันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สำคัญของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงพัฒนาขีดความสามารถในด้านการจัดหาน้ำมันให้เพียงพอแก่ความต้องการภายในประเทศ ด้วยการขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันที่มีอยู่เดิมและอนุมัติให้จัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่ ทั้งนี้เพื่อลดการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศ

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ประเทศไทยมีโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศจำนวน 4 แห่ง คือ 1) โรงกลั่นน้ำมันผาง 2) โรงกลั่นน้ำมันบางจาก 3) โรงกลั่นน้ำมันไทย และ 4) โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ มีกำลังการผลิตรวมกันประมาณวันละ 176,000 บาร์เรลต่อวัน⁴ ในขณะที่ ใน พ.ศ. 2523 ประเทศไทยใช้น้ำมันถึงวันละ 218,100

¹ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย*. หน้า 19-21.

² กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2539*. หน้า 1.

³ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *เล่มเดิม*. หน้า 15.

⁴ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2531*. หน้า 1.

บาร์เรลต่อวัน¹ ดังนั้น รัฐบาลจึงอนุมัติให้โรงกลั่นน้ำมันเหล่านี้เพิ่มกำลังการผลิตเพื่อให้เพียงพอ กับความต้องการใช้ คือ เพิ่มจากวันละ 194,000 บาร์เรลต่อวัน ใน พ.ศ. 2528² เพิ่มเป็นวันละ 216,000 บาร์เรลต่อวัน ใน พ.ศ. 2532³ และเพิ่มเป็นวันละ 471,400 บาร์เรลต่อวันใน พ.ศ. 2536⁴ นอกจากนี้ รัฐบาลยังอนุมัติให้จัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่ คือ โรงกลั่นน้ำมัน สตาร์ปิโตรเลียม และโรงกลั่นน้ำมันระยอง ซึ่งเริ่มดำเนินการผลิตใน พ.ศ. 2539⁵ รวมทั้ง โรงกลั่นน้ำมันที่พีไอที่เริ่มดำเนินการผลิตใน พ.ศ. 2542⁶

หลัง พ.ศ. 2543 ยังมีโรงกลั่นน้ำมันที่เริ่มดำเนินการผลิตอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงกลั่น น้ำมันระยอง เพียวรีไฟน์ โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 8 แห่งดังกล่าวได้ขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้นตาม นโยบายด้านพลังงานของรัฐบาล ทั้งนี้เพื่อให้โรงกลั่นน้ำมันของประเทศมีขีดความสามารถในการผลิตเพื่อรองรับความต้องการใช้น้ำมันภายในประเทศให้มากขึ้น* อย่างไรก็ตาม หากไม่นับ

¹ สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของ อุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. หน้า 14.

² สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2531*. หน้า 1.

³ สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2532*. หน้า IV.

⁴ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.) *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2536*. หน้า V.

⁵ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2539*. หน้า I.

⁶ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2542*. หน้า V.

* ตาราง 20 ปริมาณการผลิตน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2548

กำลังการผลิตน้ำมันของโรงกลั่นน้ำมันในประเทศไทยใน พ.ศ. 2548	
โรงกลั่นน้ำมัน	กำลังการผลิต (บาร์เรลต่อวัน)
โรงกลั่นน้ำฝาง	2,500
โรงกลั่นน้ำมันบางจาก	120,000
โรงกลั่นน้ำมันไทย	210,000
โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่	165,000
โรงกลั่นน้ำมันสตาร์ปิโตรเลียม	160,000
โรงกลั่นน้ำมันระยอง	145,000
โรงกลั่นน้ำมันที่พีไอ	215,000
โรงกลั่นน้ำมันระยอง เพียวรีไฟน์	17,000
รวม	1,034,500

ที่มา: กระทรวงพลังงาน. (2548, กรกฎาคม-กันยายน). "อุตสาหกรรมโรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม," *Energy Plus*. ฉบับที่ 7 : 20.

รวมโรงกลั่นน้ำมันฝางและโรงกลั่นน้ำมันระยอง เพียวรีไฟน์ ซึ่งมีกำลังการผลิตน้อยแล้ว ประเทศไทยมีโรงกลั่นน้ำมันขนาดใหญ่ที่คุ้มค่าในเชิงพาณิชย์จำนวน 6 แห่ง โดยมีกำลังการผลิตรวมกันกว่า 1,000,000 บาร์เรลต่อวัน¹ ส่งผลให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตน้ำมันในประเทศได้มากขึ้น

2.4 การพัฒนาแหล่งน้ำมันในประเทศ

2.4.1 การส่งเสริมภาคเอกชนในการสำรวจแหล่งน้ำมัน

การสำรวจแหล่งน้ำมันในประเทศเริ่มต้นโดยหน่วยงานของรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินงาน แต่เนื่องจากรัฐบาลขาดผู้เชี่ยวชาญและงบประมาณในการสำรวจแหล่งน้ำมัน จึงอนุญาตให้บริษัทเอกชนต่างชาติเข้ามาสำรวจแหล่งน้ำมันได้ และประกาศใช้ “พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514”² ขึ้น เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และส่งเสริมการประกอบกิจการปิโตรเลียม ทั้งการสำรวจ ขุดเจาะ และผลิตน้ำมันจากแหล่งน้ำมันในประเทศให้แก่ผู้ได้รับสัมปทาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ ซึ่งนับเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการปิโตรเลียมฉบับแรกของประเทศไทย โดยประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2514 มีสาระสำคัญ ดังนี้²

- 1) ปิโตรเลียมเป็นของรัฐ ผู้ใดจะสำรวจหรือผลิตแม้แต่ในที่ของตนเอง จะต้องได้รับสัมปทานเสียก่อน
- 2) รัฐจะไม่บังคับอินเทอร์เน็ตและสิทธิในการประกอบกิจการปิโตรเลียมของผู้รับสัมปทานเป็นของรัฐ เว้นแต่เป็นการโอนตามข้อกำหนดในสัมปทาน
- 3) รัฐจะไม่จำกัดการส่งปิโตรเลียมออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ในกรณีที่มีความจำเป็นเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ หรือเพื่อให้มีปิโตรเลียมเพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศ
- 4) ผู้ขอสัมปทานต้องเป็นบริษัทที่มีทุน เครื่องจักร อุปกรณ์ และมีผู้เชี่ยวชาญเพียงพอที่จะสำรวจ ผลิต และจำหน่ายปิโตรเลียม หรือมีความสัมพันธ์กับบริษัทอื่นที่มีคุณสมบัติดังกล่าว
- 5) ระยะเวลาการสำรวจปิโตรเลียมมีกำหนดไม่เกิน 8 ปี และสามารถขอต่อระยะเวลาการสำรวจได้อีกไม่เกิน 4 ปี ส่วนระยะเวลาการผลิตปิโตรเลียมมีกำหนดไม่เกิน 30 ปี และสามารถขอต่อระยะเวลาการผลิตได้อีกไม่เกิน 10 ปี

¹กระทรวงพลังงาน. (2548, กรกฎาคม-กันยายน). “อุตสาหกรรมโรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม,” *Energy Plus*. ฉบับที่ 7 : 20.

²“พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514,” (2514, 23 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 88 ตอนที่ 43. หน้า 1-62.

6) ผู้รับสัมปทานต้องจ้างผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพื่อประกอบกิจการปิโตรเลียมตามสัมปทานในตำแหน่งหน้าที่ระดับต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ตามคุณสมบัติของบุคคลเหล่านั้น

5) ผู้รับสัมปทานต้องส่งรายงานการสำรวจพร้อมข้อมูลต่าง ๆ ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจให้กรมทรัพยากรธรณีทุก ๆ 4 เดือน และรายงานข้อมูลทางด้านวิชาการทุก ๆ 12 เดือน รวมทั้งรายงานทางการเงินทุก ๆ 6 เดือน รายงานที่ผู้รับสัมปทานส่งให้ นั้นถือเป็นความลับ จนกระทั่งภายหลังเมื่อเลิกสัมปทานแล้ว 2 ปี จึงจะเปิดเผยได้

6) เมื่อครบ 5 ปี นับตั้งแต่วันเริ่มสำรวจ ต้องคืนพื้นที่ร้อยละห้าสิบของพื้นที่แปลงสำรวจแปลงนั้น แต่ถ้าเป็นแปลงในทะเลลึกกว่า 200 เมตร ให้คืนร้อยละ 30

7) ในการประกอบกิจการปิโตรเลียม ผู้รับสัมปทานต้องมีมาตรการเพียงพอสำหรับป้องกันภัยต่อสิ่งแวดล้อม และ

8) ผู้รับสัมปทานต้องเสียค่าภาคหลวง โดยในกรณีที่เสียเป็นปิโตรเลียม ให้เสียเป็นปริมาณที่มีมูลค่าเท่ากับ 1 ใน 7 ของมูลค่าปิโตรเลียมที่จำหน่าย แต่ถ้าเป็นน้ำมันดิบที่ส่งออก ให้เสียเป็นปริมาณที่มีมูลค่าเท่ากับ 1 ใน 7 ของปริมาณน้ำมันดิบที่ส่งออกคูณด้วยราคาประกาศและหารด้วยราคามาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินได้ปิโตรเลียม

2.4.2 การให้สัมปทานขุดเจาะน้ำมันแก่บริษัทต่างชาติ

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 แล้ว รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจยื่นคำขอสัมปทานการสำรวจและผลิตน้ำมันในแปลงสัมปทานบนบกและในทะเล ทั้งทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามันด้วยวิธีการประมูล โดยมีผู้ให้ความสนใจยื่นคำขอจำนวน 20 ราย รัฐบาลพิจารณาอนุญาตให้สัมปทานจำนวน 9 ราย ดังนี้¹

1. บริษัทอะโมโคไทยแลนด์ปิโตรเลียม ได้รับสัมปทานในอ่าวไทยและในทะเลอันดามัน
2. บริษัทเมอร์เตียนออยล์ ได้รับสัมปทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. บริษัทคอนติเนนทัลออยล์ออฟไทยแลนด์ และบริษัทมิทซูบิชออยล์เอ็กซ์พลอเรชันลิมิเต็ด ได้รับสัมปทานในอ่าวไทย
4. บริษัทยูเนี่ยนออยล์ออฟไทยแลนด์ และบริษัทซีเพค ได้รับสัมปทานในอ่าวไทย
5. บริษัทบริติชปิโตรเลียมดีเวลลอปเมนต์ ได้รับสัมปทานในอ่าวไทย
6. บริษัทไทยแลนด์กัลฟออยล์ ได้รับสัมปทานในอ่าวไทยและภาคกลาง
7. บริษัทเทคโนโคไทยแลนด์อิงค์ ได้รับสัมปทานในอ่าวไทย
8. บริษัทไตรตันออยล์ ได้รับสัมปทานในอ่าวไทย และ

¹กรมทรัพยากรธรณี. (2526). การสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียมในประเทศไทย.

9. บริษัทแพนโอเชียนออยล์ ได้รับสัมปทานในทะเลอันดามัน

หลัง พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา รัฐบาลยังประกาศเชิญชวนให้ผู้สนใจมายื่นคำขอสัมปทานอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เนื่องจาก รัฐบาลตระหนักว่าการมีแหล่งน้ำมันในประเทศสำหรับนำมาผลิตและใช้ในประเทศนั้น เป็นการลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ อันเป็นการแก้ไขปัญหาหาระยะยาวที่สำคัญเพื่อป้องกันปัญหาพลังงานในอนาคต ดังนั้น รัฐบาลจึงเร่งส่งเสริมให้มีการสำรวจและขุดเจาะแหล่งน้ำมันในประเทศให้กว้างขวางมากขึ้นทั้งบนบกและในทะเล

ใน พ.ศ. 2524 บริษัทไทยเชลล์เอ็กซ์พลอเรชั่นแอนด์โปรดักชั่น ซึ่งได้รับสัมปทานในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง ได้สำรวจพบแหล่งน้ำมันดิบที่บริเวณจังหวัดกำแพงเพชร เรียกว่า แหล่ง "สิริกิติ์"^{*} นับเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งของการสำรวจแหล่งน้ำมันในประเทศ เนื่องจากเป็นการค้นพบแหล่งน้ำมันบนบกที่มีปริมาณน้ำมันมากเพียงพอและคุ้มค่าต่อการผลิตน้ำมันในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกของประเทศไทย¹ นอกจากนี้จะพบน้ำมันดิบจากแหล่งสิริกิติ์แล้วยังสำรวจพบก๊าซธรรมชาติจากแหล่งนี้ด้วยเช่นกัน

การสำรวจแหล่งน้ำมันตามการสนับสนุนและส่งเสริมของรัฐบาล ทำให้สามารถค้นพบแหล่งน้ำมันในประเทศทั้งบนบกและในบริเวณอ่าวไทย และนำขึ้นมาผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการในประเทศเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยสามารถผลิตจากแหล่งบนบก เช่น แหล่งสิริกิติ์ แหล่งฝาง แหล่งกำแพงแสน แหล่งอุ้มทอง แหล่งวิเชียรบุรี แหล่งศรีเทพ แหล่งบึงหญ้า และแหล่งบึงม่วง เป็นต้น ส่วนบริเวณอ่าวไทย เช่น แหล่งเบญจมาศ และแหล่งทานตะวัน² เป็นต้น

* กระทรวงอุตสาหกรรมได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำพระนามาภิไธย "สิริกิติ์" เป็นชื่อแหล่งน้ำมันดิบ เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และใช้ชื่อน้ำมันดิบว่า "เพชร" ตามชื่อจังหวัดกำแพงเพชร

¹ กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). *บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526*. หน้า 88.

² กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2543*.

2.5 การพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมัน

2.5.1 การพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติ

ก๊าซธรรมชาติ* คือ ปิโตรเลียมหรือพลังงานฟอสซิลชนิดหนึ่ง มีสารประกอบไฮโดรคาร์บอนประเภทต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ คือ ก๊าซมีเทน อีเทน โพรเพน และบิวเทน ส่วนที่เหลือประกอบด้วยก๊าซประเภทอื่น ๆ คือ ไนโตรเจน คาร์บอนไดออกไซด์ และไฮโดรเจนซัลไฟด์ เกิดจากการทับถมและแปรสภาพของซากสิ่งมีชีวิตตามชั้นหิน ดิน และในทะเลเป็นระยะเวลาหลายร้อยล้านปีมาแล้วเช่นเดียวกับน้ำมัน และเนื่องจากความร้อนและความกดดันของโลกจึงแปรสภาพเป็นก๊าซ¹ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการใช้ก๊าซธรรมชาติมีค่อนข้างน้อยเนื่องจากมีขบวนการเผาไหม้ก๊าซธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ และไม่มีก๊าซพิษออกมามากนัก จึงถือเป็นพลังงานที่สะอาด²

2.5.1.1 การวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ

หลังจากที่รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 และดำเนินนโยบายให้มีการขอรับสัมปทานสำรวจปิโตรเลียมทั้งในทะเลและบนบกตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา ใน พ.ศ. 2516 บริษัทเอกชนที่ได้รับสัมปทานทำการสำรวจและพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในบริเวณอ่าวไทยในปริมาณที่เพียงพอกับการนำมาใช้เป็นพลังงานเชิงพาณิชย์ 2 บริษัทแรก คือ บริษัทยูโนแคลไทยแลนด์ จำกัด และบริษัทเท็กซัสแปซิฟิก ประเทศไทย องค์กรการพบแหล่งก๊าซธรรมชาติ ทำให้รัฐบาลดำเนินโครงการพัฒนานำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ในการผลิตไฟฟ้าทดแทนน้ำมันเตา และเป็นการลดภาระการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ โดยมีการลงนามซื้อขายก๊าซธรรมชาติกับบริษัทเอกชนดังกล่าวใน พ.ศ. 2521⁴

รัฐบาลมอบหมายให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยดำเนินโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยไปยังโรงไฟฟ้าและผู้ใช้ก๊าซธรรมชาติบนบก

* คุณสมบัติของก๊าซธรรมชาติ คือ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น (ยกเว้นกลิ่นที่เติมเพื่อให้รู้เมื่อเกิดการรั่วไหล) และไม่มีพิษ มีสภาพเป็นก๊าซหรือไอ เบากว่าอากาศ เมื่อเกิดการรั่วไหลจะฟุ้งกระจายไปตามบรรยากาศอย่างรวดเร็ว จึงไม่มีการสะสมลูกไหม้บนพื้นราบ

¹ "ก๊าซธรรมชาติสำหรับรถยนต์," (2543, กรกฎาคม-กันยายน). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 49 : 7.

² สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2544). พลังงานเพื่อความเข้าใจ ใช้อย่าง
รู้ค่า พัฒนาสู่ความยั่งยืน. หน้า 16.

³ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
หน้า 23.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 24.

ซึ่งสามารถส่งก๊าซธรรมชาติได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา¹ นอกจากนำก๊าซธรรมชาติมาผลิตไฟฟ้าแล้ว ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมหลายรายก็เริ่มให้ความสนใจนำก๊าซธรรมชาติมาใช้ในภาคอุตสาหกรรมเช่นกัน โดยบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด เป็นบริษัทเอกชนรายแรกที่ซื้อก๊าซธรรมชาติกับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยไปใช้แทนน้ำมันเตา อย่างไรก็ตาม ในช่วง พ.ศ. 2524-2527 ก๊าซธรรมชาติทั้งหมดถูกนำไปใช้ในโรงไฟฟ้าและโรงงานปูนซีเมนต์เท่านั้น²

2.5.1.2 การสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติ

ก๊าซธรรมชาติประกอบด้วยสารไฮโดรคาร์บอนหลายประเภทที่สามารถแยกออกมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย นอกเหนือจากการใช้เพื่อทดแทนน้ำมันเตาเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ก๊าซมีเทนนำไปใช้ในการผลิตไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรม และยานพาหนะ ส่วนที่เป็นก๊าซอีเทนและโพรเพนสามารถนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี และส่วนที่เป็นก๊าซโพรเพนและบิวเทนสามารถนำไปใช้เป็นก๊าซปิโตรเลียมเหลวหรือก๊าซหุงต้ม (LPG) รวมทั้งใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมและยานพาหนะ³ ดังนั้น รัฐบาลจึงอนุมัติให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยดำเนินการก่อสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติเพื่อนำก๊าซธรรมชาติไปผ่านกระบวนการแยกก๊าซ นับเป็นส่วนสำคัญของการใช้ก๊าซธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพยากรของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การสร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติแห่งแรกเริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2525 ที่อำเภอมาบตาพุด จังหวัดระยอง แล้วเสร็จและดำเนินการแยกก๊าซธรรมชาติได้ใน พ.ศ. 2527 ต่อมาเมื่อความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติเพิ่มขึ้น รัฐบาลจึงอนุมัติให้สร้างโรงแยกก๊าซธรรมชาติเพิ่มขึ้นอีก 3 แห่ง คือ โรงแยกก๊าซธรรมชาติแห่งที่ 2 ที่อำเภอมาบตาพุด จังหวัดระยอง โรงแยกก๊าซธรรมชาติแห่งที่ 3 ที่อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช และโรงแยกก๊าซธรรมชาติแห่งที่ 4 ที่อำเภอมาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยสามารถดำเนินการแยกก๊าซธรรมชาติได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2540 ตามลำดับ⁴

การใช้ก๊าซธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เป็นการใช้สำหรับผลิตไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ อุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี อุตสาหกรรมเซรามิก อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ รวมทั้งใช้ในการคมนาคม โดยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้ริเริ่มทดลองนำก๊าซธรรมชาติสำหรับ

¹ ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 182.

² การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *ประเทศไทยสู่อนาคตที่รุ่งโรจน์*. หน้า 11.

³ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). *พลังงานและทางเลือกการใช้เชื้อเพลิงของประเทศไทย*. หน้า 4-5.

⁴ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย*. หน้า 27-29.

ยานยนต์ (Natural Gas for Vehicles : NGV) ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงที่สะอาดและไม่ก่อให้เกิดมลพิษ มาใช้กับรถยนต์เพื่อทดแทนน้ำมันดีเซลตั้งแต่ พ.ศ. 2527 และต่อมอรรถการขนส่งมวลชน กรุงเทพฯ ได้นำมาใช้กับรถโดยสารประจำทางปรับอากาศรุ่นใหม่¹ นอกจากนี้ ยังมีการนำ ก๊าซธรรมชาติไปใช้ทดแทนน้ำมันสำหรับรถแท็กซี่อีกด้วย การพัฒนานำก๊าซธรรมชาติไปใช้ ประโยชน์ที่หลากหลายมากขึ้นทำให้ปริมาณการใช้ก๊าซธรรมชาติสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือ จาก พ.ศ. 2532 มีการใช้ก๊าซธรรมชาติทั้งสิ้น 182,114 ล้านลูกบาศก์ฟุต² เพิ่มขึ้น 323,413 ลูกบาศก์ฟุตใน พ.ศ. 2537³ และเพิ่มขึ้น 632,041 ล้านลูกบาศก์ฟุตใน พ.ศ. 2543⁴ หรือเพิ่มขึ้น ในอัตราร้อยละ 77.59 และ 95.43 ตามลำดับ

2.5.1.3 ความร่วมมือด้านก๊าซธรรมชาติกับประเทศเพื่อนบ้าน

เมื่อความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติเพื่อทดแทนน้ำมันมีมากขึ้น ในขณะที่ ปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติของประเทศไทยมีจำกัด ดังนั้น รัฐบาลจึงส่งเสริมความร่วมมือกับ ประเทศเพื่อนบ้านเพื่อใช้ประโยชน์จากก๊าซธรรมชาติให้มากขึ้น แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าว สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งเป็นปัญหาระหว่างรัฐบาลกับประชาชนที่ได้รับ ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล

1) การซื้อก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่า

ความต้องการก๊าซธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มว่าจะมีมากกว่าปริมาณที่ จะจัดหาได้ภายในประเทศ ดังนั้น รัฐบาลจึงมีมติให้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยทำสัญญาซื้อ ขยายก๊าซธรรมชาติระยะยาวจากสหภาพพม่า 2 แหล่ง คือ แหล่งยาดานา (Yadana) และแหล่ง เยตากุน (Yetagun)⁵ เพื่อนำก๊าซธรรมชาติที่ได้มาเป็นพลังงานสำรองไว้รองรับการพัฒนา อุตสาหกรรมบริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันตกของประเทศไทย (Western Seaboard) โดยเริ่ม ส่งก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่ามายังประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2541⁶

¹ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย*. หน้า 25-26.

² สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2532*. หน้า V.

³ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2537*. หน้า VIII.

⁴ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2543*. หน้า IV.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงานในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. หน้า 26.

⁶ กระทรวงพลังงาน. (2548, มกราคม-มีนาคม). "สัมภาษณ์ : คุณประเสริฐ บุญสัมพันธ์," *Energy Plus*. ฉบับที่ 5 : 11.

อย่างไรก็ตาม โครงการวางแผนท่อก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่ามายังประเทศไทย ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทยระหว่างประชาชนในพื้นที่กับรัฐบาล เนื่องจากแนวท่อก๊าซธรรมชาติต้องตัดผ่านพื้นที่ซึ่งเป็นเขตป่าอนุรักษ์ที่สมบูรณ์ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ทุ่งใหญ่นเรศวร และอุทยานแห่งชาติเขาแหลม เป็นต้น พื้นที่ป่าเหล่านี้มีความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หายากหลายประเภท* ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่จึงเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการวางแผนท่อก๊าซธรรมชาติของรัฐบาลด้วยการปิดป่าเพื่อข่มขู่ทับเส้นทางของการวางแผนท่อก๊าซธรรมชาติในปลาย พ.ศ. 2540¹ โดยเห็นว่ารัฐบาลไม่ได้ศึกษาถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมในช่วงก่อนเริ่มดำเนินโครงการวางแผนท่อก๊าซธรรมชาติ²

2) การพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติในพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย

ประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีพื้นที่เหลื่อมล้ำกันในอ่าวไทย** ซึ่งมีพื้นที่ขนาด 7,250 ตารางกิโลเมตร³ และที่สำคัญคือ บริเวณดังกล่าวมีปริมาณก๊าซธรรมชาติสำรองประมาณ 9.5 ล้านลูกบาศก์ฟุต รวมทั้งมีน้ำมันดิบอยู่บางส่วนด้วย⁴ ทั้งประเทศไทยและประเทศมาเลเซียจึงตกลงใช้พื้นที่ดังกล่าวร่วมกันเป็นพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย (Joint Development Area : JDA) สำหรับนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ประโยชน์ การเจรจาระหว่างทั้ง 2 ประเทศเพื่อพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวเริ่มมาตั้งแต่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน พ.ศ. 2522 แต่สามารถตกลงกันได้ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ใน พ.ศ. 2533⁵ และในปีเดียวกันนี้ ทั้งประเทศไทยและประเทศมาเลเซียยังได้จัดตั้งองค์กรร่วมไทย-มาเลเซีย (Malaysia-Thailand Joint Authority : MTJA) เพื่อเป็นองค์กรสำหรับสำรวจแหล่งก๊าซธรรมชาติในบริเวณดังกล่าว⁶

* เช่น ช้างป่า ปูราชนี และค้างคาวกิตติ ซึ่งเป็นสัตว์เสี่ยงสูญพันธุ์ด้วยนมที่เล็กที่สุดในโลก

¹ *ท่อก๊าซไทยพม่า*. (2547). (ออนไลน์).

² *ข้อเท็จจริงกรณีท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย*. (2549). (ออนไลน์).

** พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะคล้ายเตารีดที่หันส่วนที่แหลมที่สุดมาทางแผ่นดินไทย จุดศูนย์กลางของเตารีดอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 270 กิโลเมตร ส่วนเหนือสุดของเตารีดอยู่ใกล้ ๆ รอยต่อระหว่างอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนล่างสุดอยู่ตรงอำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี

³ ประสาท มีแต้ม. (2544). “โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย : ทำไมต้องคิดใหม่ทำใหม่,” ใน *น้ำมัน*.

หน้า 134.

⁴ *แหล่งเดิม*.

⁵ *แหล่งเดิม*. หน้า 136.

⁶ *ข้อเท็จจริงกรณีท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย*. (2549). หน้าเดิม.

การนำก๊าซธรรมชาติจากพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย ทำให้เกิดโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย* ซึ่งเป็นกรวางแนวท่อก๊าซธรรมชาติในทะเลเป็นระยะทางประมาณ 255 กิโลเมตร มาขึ้นฝั่งและเข้าโรงแยกก๊าซธรรมชาติที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และวางท่อบนบกเป็นระยะทาง 85 กิโลเมตร เข้าไปยังประเทศมาเลเซียที่ชายแดนอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา¹ โดยในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2542 มีการเซ็นสัญญาการซื้อขายก๊าซธรรมชาติระหว่างประเทศทั้ง 2 ที่ประเทศมาเลเซีย² อย่างไรก็ตาม การเซ็นสัญญาดังกล่าว รัฐบาลทำไปโดยไม่ได้ผ่านการทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังเสียงของประชาชนและไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซียที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการคัดค้านโครงการดังกล่าวอย่างยืดเยื้อ

สาเหตุสำคัญที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการดำเนินโครงการดังกล่าวของรัฐบาล คือ ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากโรงแยกก๊าซธรรมชาติและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลกระทบที่ประเทศไทยต้องเป็นผู้แบกรับภาระในการแก้ไขปัญหามลภาวะ เนื่องจากก๊าซธรรมชาติที่ได้จะนำมาแยกที่โรงแยกก๊าซธรรมชาติในประเทศไทยที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ก่อนนำก๊าซธรรมชาติที่แยกแล้วส่งไปทางท่อก๊าซธรรมชาติเข้าสู่ประเทศมาเลเซีย³ ซึ่งประชาชนในพื้นที่และนักวิชาการมองว่าประเทศไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากโครงการดังกล่าว เนื่องจากมูลค่าการลงทุนในโครงการเท่ากัน** แต่ประเทศมาเลเซียไม่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับประเทศไทย⁴

ถึงแม้ว่าการนำก๊าซธรรมชาติจากพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซียขึ้นมาใช้ประโยชน์และการซื้อก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่า มีผลดีต่อประเทศไทยในแง่ของการรองรับปริมาณความต้องการใช้ก๊าซธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นในประเทศ เพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมันจาก

*โครงการนี้เป็นการร่วมทุนระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย (Trans-Thailand-Malaysia : TTM) คือ การบีโตรเลียมแห่งประเทศไทย และบริษัทบีโตรนาส กาลิการี ซึ่งเป็นบริษัทน้ำมันแห่งชาติของประเทศมาเลเซีย

¹ ข้อเท็จจริงกรณีท่อก๊าซไทย-มาเลย์. (2549). (ออนไลน์).

² แหล่งเดิม.

³ เกียรติศักดิ์ หลิวจันทร์พัฒนา. (2546, 8 กรกฎาคม). “4 ข้อนำคิดฝากถึงคนไทย 63 ล้าน โครงการโรงแยกก๊าซ-ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย,” *มติชนรายวัน*. หน้า 6.

**โครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย มีมูลค่า 1,034 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 42,000 ล้านบาท ซึ่งประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนเท่ากัน คือ ลงทุนประเทศละร้อยละ 50 หรือประมาณประเทศละ 21,000 ล้านบาท

⁴ แหล่งเดิม.

ต่างประเทศ แต่การที่รัฐบาลดำเนินโครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซธรรมชาติ ไทย-มาเลเซีย รวมทั้งการวางแผนก่อสร้างก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่ามายังประเทศไทย โดยไม่ได้ศึกษาถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม และไม่ได้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยตามมา และยังคงกลายเป็นผลกระทบ ต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอีกด้วย

2.5.2 การพัฒนาแหล่งถ่านหินลิกไนต์

ถ่านหิน คือ หินตะกอนชนิดหนึ่ง สามารถติดไฟได้ มีส่วนประกอบที่เป็น สารประกอบของคาร์บอน และสารประกอบอื่น ๆ เช่น ไฮโดรเจน ออกซิเจน ไนโตรเจน และ กำมะถัน¹ เป็นต้น

ถ่านหินสามารถจำแนกคุณสมบัติทางเคมีและค่าความร้อนได้เป็น 4 ชนิด โดยเรียงลำดับจากถ่านหินชนิดที่ดีที่สุดไปจนถึงต่ำสุด คือ 1) แอนทราไซต์ 2) บิทูมินัส 3) ซับบิทูมินัส และ 4) ลิกไนต์ ถ่านหินชนิดแรกมีค่าความร้อนสูงที่สุด และมีปริมาณกำมะถัน ค่อนข้างต่ำที่สุด ส่วนลิกไนต์มีค่าความร้อนต่ำจนถึงปานกลางและมีปริมาณกำมะถัน ค่อนข้างสูง² ถ่านหินที่พบในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นถ่านหินลิกไนต์

ประเทศไทยนำถ่านหินลิกไนต์ขึ้นมาใช้เป็นพลังงานก่อนน้ำมัน เนื่องจากแหล่ง ถ่านหินลิกไนต์อยู่ไม่ลึก สามารถนำขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยวิธีเปิดหน้าดิน ค่าใช้จ่ายจึงไม่สูง มากนัก รัฐบาลเริ่มสำรวจแหล่งถ่านหินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2495³ แต่เนื่องจากการใช้ถ่านหินไม่ สะดวกเพราะมีเขม่ามากและมีความชื้นสูง ทำให้มีการแตกร่วนในระหว่างการขนส่ง รวมทั้ง การเก็บรักษาที่ต้องใช้พื้นที่กว้าง อีกทั้งในขณะนั้นน้ำมันยังมีราคาต่ำ ดังนั้น การสำรวจแหล่ง ถ่านหินจึงยังไม่ได้ได้รับความสนใจ แต่ภายหลังเมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลก็เริ่มให้ความสนใจในการสำรวจแหล่งถ่านหินอย่างจริงจังมากขึ้น

แหล่งถ่านหินลิกไนต์ของประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณภาคเหนือ แหล่ง ถ่านหินที่ใหญ่ที่สุด คือ แหล่งแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยนำมาเป็นพลังงานสำหรับผลิตไฟฟ้าที่ โรงไฟฟ้าแม่เมาะของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย นับเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาดใหญ่

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). พลังงานและทางเลือกการใช้ เชื้อเพลิงของประเทศไทย. หน้า 5.

² “นโยบายการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า,” (2543, เมษายน-มิถุนายน). วารสารนโยบายพลังงาน. ฉบับที่ 48 : 3.

³ ชมเพลิน จันท์เรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). พันธนาการน้ำมัน : ทนทางหลุดพ้น. หน้า 148.

แห่งเดียวในประเทศ* นอกจากนี้ ยังมีแหล่งผลิตถ่านหินลิกไนต์อื่น ๆ อีก คือ แหล่งกระบี่ ที่อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ แหล่งลิ้ ที่อำเภอสิ้ จังหวัดลำพูน และแหล่งแม่ตึบ ที่อำเภอองาว จังหวัดลำปาง ถ่านหินลิกไนต์ในประเทศไทยส่วนใหญ่นำมาใช้ในการผลิตไฟฟ้า นอกจากนี้ ยังใช้ในอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ และโรงงานกระดาษ¹ เพื่อทดแทนการใช้น้ำมัน

แต่อย่างไรก็ตาม การใช้ถ่านหินมีข้อจำกัด เนื่องจากในกระบวนการเผาไหม้ ถ่านหินจะมีการปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ คาร์บอนไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ ฝุ่น ละออง และควัน ก๊าซพิษเหล่านี้มีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณภาพของถ่านหิน และแม้ว่าประเทศไทยมีแหล่งสำรองถ่านหินมากกว่าน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ แต่ชนิดของถ่านหินที่สำรวจพบส่วนใหญ่เป็นถ่านหินลิกไนต์ซึ่งมีคุณภาพต่ำ เมื่อนำมาเผาไหม้แล้วจะได้ความร้อนไม่มากนัก ทำให้ผลิตไฟฟ้าได้ต่ำ และยังมีก๊าซพิษออกมามากกว่าถ่านหินชนิดอื่น ดังนั้น จึงต้องมีการนำเข้าถ่านหินซึ่งเป็นถ่านหินที่มีคุณภาพสูงจากต่างประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

2.5.3 การพัฒนาแหล่งพลังงานหมุนเวียน

การพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมันทั้งก๊าซธรรมชาติและถ่านหิน ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากและใช้ระยะเวลาในการสำรวจ แต่ปัญหาน้ำมันเป็นปัญหาระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งต้องใช้นโยบายการแก้ไขอย่างรอบด้าน ดังนั้น การใช้พลังงานหมุนเวียนในประเทศจึงเป็นอีกนโยบายหนึ่งที่รัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยพลังงานเหล่านี้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

2.5.3.1 พลังงานแสงอาทิตย์

พลังงานจากแสงอาทิตย์เป็นพลังงานที่ได้มาเปล่า ไม่ต้องเสียเงินในการซื้อหา และยังมีข้อดีตรงที่เป็นพลังงานสะอาดและไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ ดังนั้น รัฐบาลจึงให้ความสำคัญต่อการนำพลังงานจากแสงอาทิตย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมเซลล์แสงอาทิตย์เพื่อนำมาเป็นพลังงานทดแทนน้ำมัน

1) ศักยภาพทางด้านพลังงานแสงอาทิตย์ในประเทศไทย

ประเทศไทยตั้งอยู่บริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงได้รับพลังงานแสงอาทิตย์ตลอดทั้งปี นับเป็นข้อได้เปรียบอย่างมากสำหรับศักยภาพของประเทศไทยในการนำพลังงาน

* เนื่องจากถ่านหินลิกไนต์มีกำมะถันค่อนข้างสูง โรงไฟฟ้าแม่เมาะจึงต้องติดตั้งอุปกรณ์กำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (Flue Gas Desulphurization : FGD) เพื่อลดมลภาวะทางอากาศและต้องมีการระบายมลสารซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานการระบายที่กำหนดโดยกรมควบคุมมลพิษ

¹“นโยบายการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า,” (2543, เมษายน-มิถุนายน).

แสงอาทิตย์มาใช้ในการผลิตไฟฟ้า โดยพื้นที่เกือบทั้งหมดของประเทศไทยสามารถรับพลังงานจากแสงอาทิตย์เฉลี่ยประมาณวันละ 4-4.5 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมงต่อ 1 ตารางเมตร¹ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นพลังงานทดแทนน้ำมันสำหรับผลิตไฟฟ้าได้เป็นอย่างดี*

พลังงานแสงอาทิตย์ที่ส่องมาสู่พื้นโลกมีลักษณะกระจาย ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากพลังงานชนิดนี้ จึงต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับรับและเก็บความร้อนที่เรียกว่า “เซลล์แสงอาทิตย์” (Solar Cells)^{**} ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างจากสารกึ่งตัวนำ สามารถเปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์ไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งการใช้ในรูปของความร้อน หรือเปลี่ยนเป็นพลังงานไฟฟ้าได้โดยตรง² จุดเด่นของการผลิตไฟฟ้าด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ คือ สามารถผลิตไฟฟ้าได้ทุกแห่งที่มีแสงอาทิตย์ ทั้งภูเขา ทะเล หรือในท้องถื่นทุรกันดารที่ไฟฟ้าจากระบบสายส่งเข้าไปไม่ถึง ดังนั้น การใช้เซลล์แสงอาทิตย์จึงมีประโยชน์สำหรับการพัฒนาชนบทของประเทศไทยที่การกระจายของเทคโนโลยียังเข้าไปไม่ถึง

2) การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ในประเทศ

การใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์เพื่อเป็นพลังงานทดแทนน้ำมันได้รับความสนใจจากรัฐบาลและภาคเอกชนมากขึ้นหลังจากเกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน เนื่องจากเป็นพลังงานที่สะอาด และประเทศไทยก็มีความพร้อมในด้านศักยภาพของการนำพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้ประโยชน์

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้นำเซลล์แสงอาทิตย์มาติดตั้งทดสอบเพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้าสำหรับกิจการต่าง ๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ด้วยการจัดหาเซลล์แสงอาทิตย์จากบริษัทผู้ผลิตในต่างประเทศเข้ามาทดลองผลิตไฟฟ้า โดยใช้กับวิทยุสื่อสาร สัญญาณไฟกระพริบ เครื่องมือบันทึกข้อมูล และเครื่องวัด

¹ ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2549). พลังงานทดแทน. (ออนไลน์)

* ปัจจุบัน (พ.ศ.2549) ความต้องการพลังงานไฟฟ้าของประเทศไทยมีประมาณวันละ 250 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง ถ้าต้องการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ทั้งหมด จำเป็นต้องใช้พื้นที่ประมาณ 1,500 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 0.3 ของประเทศไทยเท่านั้น

** เซลล์แสงอาทิตย์จะทำหน้าที่ดูดกลืนพลังงานแสงอาทิตย์แล้วเปลี่ยนเป็นพาหะนำไฟฟ้า ซึ่งจะถูกแยกเป็นประจุไฟฟ้าบวกและประจุไฟฟ้าลบด้วยโครงสร้างหัวต่อพีเอ็นของสารกึ่งตัวนำ เพื่อให้เกิดแรงดันไฟฟ้าที่ขั้วทั้งสองของเซลล์แสงอาทิตย์ เมื่อต่อขั้วไฟฟ้าของเซลล์แสงอาทิตย์กับโหลด เช่น หลอดไฟฟ้าหรือมอเตอร์ไฟฟ้า กระแสไฟฟ้าจะไหลไปสู่อุปกรณ์ไฟฟ้าเหล่านั้น และทำให้อุปกรณ์ไฟฟ้าทำงานได้

² ดุสิต เครื่องาม. (2545). “พลังงานแสงอาทิตย์ ทางรอดของประเทศไทย,” ใน *วิกฤติและทางออกด้านพลังงานของประเทศไทย*. หน้า 41.

แผ่นดินไหว¹ เป็นต้น ต่อมาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้พัฒนาการใช้งานเพื่อผลิตไฟฟ้าขนาดใหญ่ขึ้น โดยมีสถานีพลังงานแสงอาทิตย์ 3 แห่ง คือ สถานีพลังแสงอาทิตย์คลองชองกล้า จังหวัดสระแก้ว มีกำลังการผลิตติดตั้ง 20 กิโลวัตต์ สถานีพลังแสงอาทิตย์แหลมพรหมเทพ จังหวัดภูเก็ต มีกำลังการผลิตติดตั้ง 8 กิโลวัตต์ และสถานีพลังแสงอาทิตย์สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีกำลังการผลิตติดตั้ง 14 กิโลวัตต์² การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยยังศึกษาพัฒนาระบบทำความร้อนจากแสงอาทิตย์ โดยออกแบบและจัดสร้างเครื่องทำน้ำร้อนด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ให้เป็นแผ่นรับความร้อนแผ่นราบ และติดตั้งระบบทำน้ำร้อนสำหรับอุปโภคตามหน่วยงานต่าง ๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในจังหวัดต่าง ๆ ประมาณ 20 แห่งทั่วประเทศ³

นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งเซลล์แสงอาทิตย์เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านอื่นอีก โดยเฉพาะในชนบทที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญ เช่น การสูบน้ำด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ เซลล์แสงอาทิตย์สำหรับตู้เย็นสนามเพื่อเก็บวัคซีนสำหรับหน่วยอนามัยและหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ในท้องถิ่นทุรกันดาร และการอัดแบตเตอรี่ด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ โดยใช้เป็นศูนย์อัดประจุแบตเตอรี่ประจำหมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ เพื่อให้ประชาชนได้รับแสงสว่าง และสามารถฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ได้ในเวลากลางคืน เป็นต้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยยังได้จัดทำโครงการสาธิตการใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ โดยขยายโครงการเพื่อให้ประชาชนตลอดจนหน่วยงานของรัฐมีส่วนร่วมในการผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ให้มากขึ้น เช่น โครงการสาธิตระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน (10 หลัง) ซึ่งเป็นโครงการระยะแรก* ระหว่าง พ.ศ. 2540-2541⁴ โครงการสาธิตระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศาลากลางจังหวัดและอาคารของรัฐ ระหว่าง พ.ศ. 2542-2543⁵ และโครงการสาธิตระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระหว่าง

¹ กองพัฒนาพลังงานทดแทน. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ระบบผลิตไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน)*. (ออนไลน์).

² การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2537). *25 ปี แห่งความมุ่งมั่น*. หน้า 119.

³ แหล่งเดิม.

* ต่อมาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยยังได้จัดทำโครงการสาธิตระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน ระยะที่ 2 (50 หลัง) ระหว่าง พ.ศ. 2545-2547

⁴ กองพัฒนาพลังงานทดแทน. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน ระยะที่ 1 (10 หลัง)*. (ออนไลน์).

⁵ กองพัฒนาพลังงานทดแทน. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศาลากลางจังหวัดและอาคารของรัฐ*. (ออนไลน์).

พ.ศ. 2542-2543 เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน และโครงการดอยตุง¹ เป็นต้น*

แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เนื่องจากเซลล์แสงอาทิตย์เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องนำเข้า ทั้งนี้เป็นเพราะอุตสาหกรรมประเภทนี้ ต้องใช้เงินลงทุนสูง และตลาดเซลล์แสงอาทิตย์ในประเทศยังไม่กว้างขวาง ดังนั้น จึงยังไม่มี อุตสาหกรรมการผลิตเซลล์แสงอาทิตย์ในประเทศ แผงเซลล์แสงอาทิตย์ที่นำเข้าจากต่างประเทศ มีราคาสูงประมาณ 4 เหรียญสหรัฐ ต่อวัตต์² ทำให้ราคาไฟฟ้าที่ผลิตด้วยเซลล์แสงอาทิตย์จึงมีราคาสูงกว่าราคาไฟฟ้าที่ผลิตจากน้ำมัน การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์จึงยังไม่แพร่หลายมากนัก

2.5.3.2 พลังงานลม

พลังงานจากลมเป็นพลังงานธรรมชาติที่ได้มาเปล่า และเป็นพลังงานที่มีความสะอาด บริสุทธิ์ และมีอย่างไม่หมดสิ้น สามารถนำพลังงานจลน์จากกระแสลมมาหมุน กังหันลมให้เป็นพลังงานกล และใช้หมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าต่อไปได้³

1) ศักยภาพทางด้านพลังงานลมในประเทศไทย

การใช้ประโยชน์จากพลังงานลมขึ้นอยู่กับอัตราความเร็วลมซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตร ลมฟ้าอากาศอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม อัตราความเร็วลมโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง-ต่ำ คือ ต่ำกว่า 4 เมตรต่อวินาที บริเวณที่มีความเร็วลมสูงสุดของประเทศอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล เกะต่าง ๆ ในอ่าวไทย และทางภาคใต้ของประเทศ⁴

บริเวณที่มีความเร็วลมเฉลี่ยสูงและค่อนข้างสม่ำเสมอซึ่งอยู่ในขั้นที่เหมาะสม สำหรับพัฒนาการใช้กังหันลม คือ บริเวณชายฝั่งทะเลของประเทศ พื้นที่ภาคกลางบางจังหวัด

¹ กองพัฒนาพลังงานทดแทน. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. (ออนไลน์).

* ประชาชนทั่วไปได้ตระหนักปัญหาการใช้น้ำมัน และสถานะแวดล้อมเป็นพิษเนื่องจากการใช้น้ำมัน ในการผลิตไฟฟ้า จึงหันมาใช้เซลล์แสงอาทิตย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้การใช้งานด้านพลังงานแสงอาทิตย์ของ ประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526-2548 มีมากขึ้นทั้งในส่วนของภาครัฐและสถาบันการศึกษา โดยมีการดำเนินการติดตั้งระบบผลิตไฟฟ้าด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ และระบบสูบน้ำด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ รวมถึงระบบการสื่อสารด้วยเซลล์แสงอาทิตย์เป็นจำนวนถึง 23,312,292 กิโลวัตต์

² ดุสิต เครื่องาม. (2545). "พลังงานแสงอาทิตย์ ทางรอดของประเทศไทย," ใน *วิกฤติและทางออกด้านพลังงานของประเทศไทย*. หน้า 47.

³ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2537). *25 ปีแห่งความมุ่งมั่น*. หน้า 120.

⁴ กองพัฒนาพลังงานลมและแสงอาทิตย์. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ไฟฟ้าจากพลังงานลม*. (ออนไลน์).

เช่น กรุงเทพมหานคร จะเชิงเทรา นครนายก นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี สระบุรี และลพบุรี พื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตั้งแต่กรุงเทพมหานครจนถึงนครสวรรค์ พื้นที่ภาคเหนือ บางจังหวัด เช่น ดาก เพชรบูรณ์ และแพร่ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางจังหวัด เช่น อุบลราชธานี โยธาธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และชัยภูมิ¹

2) การใช้ประโยชน์จากพลังงานลมในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากกังหันลม เพื่อใช้ในการสูบน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค และใช้ในการเกษตรกรรมในชนบท นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาการใช้กังหันลมเพื่อการผลิตไฟฟ้าสำหรับหมู่บ้านในชนบท โดยใน ช่วง พ.ศ. 2526–2535 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เลือกบริเวณแหลมพรหมเทพ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีความเร็วลมเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 5 เมตรต่อวินาที² เป็นสถานที่ตั้งของสถานีทดลองการผลิตไฟฟ้าจากกังหันลม ใช้ชื่อว่า “สถานีพลังงานทดแทนพรหมเทพ”^{*} ช่วงเวลาดังกล่าว การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเริ่มติดตั้งกังหันลมขนาดเล็กเพื่อทดสอบการใช้งานที่สถานีแห่งนี้จำนวน 6 ชุด³

ไฟฟ้าที่ผลิตได้ในช่วงแรก นำมาใช้ให้แสงสว่างในบริเวณสถานีพลังงานทดแทนพรหมเทพ ต่อมาใน พ.ศ. 2531 การไฟฟ้าการฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้กำหนดแผนงานเชื่อมโยงระบบกังหันลมมาผลิตไฟฟ้าเข้าสู่ระบบจำหน่ายของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ในลักษณะการใช้งานจริง และสามารถจ่ายไฟฟ้าเข้าสู่ระบบจำหน่ายไฟฟ้าได้เมื่อต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533⁴ นับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่สามารถนำไฟฟ้าจากพลังงานลมมาใช้งานเพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมัน

จากความสำเร็จในการจ่ายกระแสไฟฟ้าที่ผลิตจากกังหันลมดังกล่าว ทำให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมีความมั่นใจในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีด้านกังหันลมเพิ่มขึ้น โดย ใน พ.ศ. 2535 ได้ติดตั้งกังหันลมขนาดกำลังผลิต 10 กิโลวัตต์เพิ่มอีก 2 ชุด และ ใน พ.ศ. 2539 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยก็มีความพร้อมติดตั้งกังหันลมขนาดใหญ่ขึ้น คือ มีขนาดกำลังผลิต 150 กิโลวัตต์ ซึ่งเป็นกังหันลมที่มีขนาดใหญ่และมี

¹ ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. หน้า 207-208.

² กองพัฒนาพลังลมและแสงอาทิตย์. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ไฟฟ้าจากพลังงานลม*. (ออนไลน์).

^{*} ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของแหลมพรหมเทพประมาณ 1 กิโลเมตร

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสำหรับการผลิตไฟฟ้าในเชิงพาณิชย์มากขึ้น* ทำให้การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานลมเพิ่มขึ้นเป็น 170 กิโลวัตต์¹

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพลังงานลมในประเทศยังมีไม่มากนัก เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ และอัตราความเร็วลมในประเทศก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานลมจึงมีกำลังการผลิตน้อยเมื่อเทียบกับพลังงานชนิดอื่น ๆ โดยเฉพาะน้ำมัน แต่ความพยายามในการพัฒนาพลังงานลมตามขอบเขตศักยภาพของพลังงานลมที่มีอยู่ในประเทศก็สามารถช่วยให้ประเทศไทยพึ่งพาตนเองในด้านพลังงานมากขึ้น

2.5.3.3 พลังงานน้ำ

น้ำเป็นพลังงานหมุนเวียนชนิดหนึ่งที่สะอาดและไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ ประเทศไทยมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถนำมาพัฒนาใช้ประโยชน์เพื่อผลิตไฟฟ้าทดแทนการใช้้ำมันได้ วิธีการให้ได้มาซึ่งพลังงานเพื่อนำไปผลิตไฟฟ้าโดยอาศัยพลังงานน้ำ คือ การสร้างเขื่อนและปล่อยน้ำจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนให้ไหลผ่านกังหันเพื่อผลิตไฟฟ้า

ประเทศไทยมีการใช้ประโยชน์จากพลังงานน้ำมาก่อนที่จะประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกใน พ.ศ. 2516 โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการสร้างเขื่อนเอนกประสงค์เพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้า เขื่อนเอนกประสงค์พลังน้ำขนาดใหญ่แห่งแรก คือ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก สร้างแล้วเสร็จ ใน พ.ศ. 2507² ต่อมาได้มีการสร้างเขื่อนเพิ่มเติมขึ้นอีก คือ เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร เขื่อนแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ เขื่อนสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี และเขื่อนจุฬาภรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ภายหลังเมื่อประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2516 รัฐบาลก็ให้ความสนใจต่อการพัฒนาพลังงานน้ำเพื่อใช้ทดแทนน้ำมันมากขึ้น โดยให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยขยายกำลังการผลิตไฟฟ้าของเขื่อนที่มีอยู่เดิม และอนุมัติให้สร้างเขื่อนแห่งใหม่เพิ่มเติมขึ้นอีก ดังตาราง 21 นอกจากนี้เขื่อนดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีเขื่อนพลังน้ำขนาดเล็กอีกหลายเขื่อนที่ใช้ผลิตไฟฟ้าเพื่อทดแทนน้ำมันกระจายอยู่ทั่วประเทศ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

* ขณะเดียวกันก็ยกเลิกการใช้งานกังหันลมขนาดเล็กที่ต้องซ่อมบำรุงเนื่องจากชิ้นส่วนบางชนิด เช่น ใบกังหัน และตลับลูกปืน ชำรุดเสียหายบ่อยครั้ง

¹ กองพัฒนาพลังงานและแสงอาทิตย์. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549). *ไฟฟ้าจากพลังงานลม*. (ออนไลน์).

² ชมเพลิน จันท์เรืองเพ็ญ และคนอื่นๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*.

ตาราง 21 กำลังการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนเอนกประสงค์ที่สำคัญในประเทศไทย

เขื่อน	จังหวัด	ขนาดกำลังการผลิต (กิโลวัตต์)	พลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้ (ล้านกิโลวัตต์/ชั่วโมง/ปี)
เขื่อนภูมิพล	ตาก	731,200	1,062
เขื่อนน้ำพุง	สกลนคร	6,000	17
เขื่อนแก่งกระจาน	เพชรบุรี	19,000	70
เขื่อนอุบลรัตน์	ขอนแก่น	25,200	55
เขื่อนสิริกิติ์	อุตรดิตถ์	500,000	1,245
เขื่อนสิรินธร	อุบลราชธานี	36,000	90
เขื่อนจุฬาภรณ์	ชัยภูมิ	40,000	95
เขื่อนศรีนครินทร์	กาญจนบุรี	720,000	1,250
เขื่อนบางลาง	ยะลา	72,000	200
เขื่อนวชิราลงกรณ	กาญจนบุรี	300,000	760
เขื่อนรัชชประภา	สุราษฎร์ธานี	240,000	554
เขื่อนปากมูล	อุบลราชธานี	136,000	280

ที่มา: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2549). *เขื่อนและโรงไฟฟ้า กฟผ.* (ออนไลน์).

การผลิตไฟฟ้าจากพลังงานน้ำมีข้อดี คือ เมื่อปล่อยน้ำให้ไหลผ่านกังหันเมื่อใด ก็สามารถผลิตไฟฟ้าได้ทันที ซึ่งต่างจากการผลิตไฟฟ้าโดยใช้น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน ดังนั้น การใช้พลังงานน้ำจึงเหมาะสำหรับกรณีที่ต้องการไฟฟ้าอย่างเร่งด่วน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจึงมักใช้พลังงานน้ำสำหรับผลิตไฟฟ้าในช่วงเวลาตั้งแต่ 12.00 น.-24.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความต้องการใช้ไฟฟ้ามากที่สุด¹ นอกจากนี้ การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้ายังมีข้อดีสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง เนื่องจากสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ใช้ทำประมง ใช้เป็นสถานที่พักผ่อน รวมทั้งเขื่อนยังสามารถรองรับน้ำเพื่อบรรเทาอุทกภัยได้

อย่างไรก็ตาม การสร้างเขื่อนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากต้องใช้พื้นที่ป่าเป็นจำนวนมากเพื่อใช้สร้างอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน และปัญหาที่สำคัญ คือ ประชาชนในพื้นที่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานใหม่ เห็นได้จากกรณีของการพัฒนาแหล่งน้ำโขงมาใช้ประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยการสร้างเขื่อนปากมูลที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยได้กำหนดบริเวณที่

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2544). *พลังงานเพื่อความเข้าใจ*
ใช้อย่างรู้ค่า พัฒนาสู่ความยั่งยืน. หน้า 22.

สร้างเขื่อนตั้งแต่ พ.ศ. 2522 แต่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยศึกษาพบว่า มีประชาชนต้องย้ายถิ่นฐานจำนวน 4,000 หลังคาเรือน จึงได้ชะลอโครงการสร้างเขื่อนไว้¹ และต่อมาใน พ.ศ. 2528 มีการทบทวนโครงการและลดระดับการเก็บกักน้ำเพื่อให้ผลกระทบที่เกิดจากโครงการมีผลต่อประชาชนน้อยที่สุด เมื่อถึง พ.ศ. 2532 สามารถลดจำนวนประชาชนที่ได้รับผลกระทบเหลือเพียง 903 ราย หรือ 248 หลังคาเรือน² หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2534 จึงเริ่มมีการสร้างเขื่อนและแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2537³ ทั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์จากพลังน้ำในการผลิตไฟฟ้าทดแทนน้ำมัน สำหรับรองรับการใช้ไฟฟ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

แต่ในระหว่างการก่อสร้างและภายหลังการก่อสร้างแล้วเสร็จ มีการชุมนุมประท้วงจากประชาชนในพื้นที่ซึ่งไม่ต้องการให้มีการสร้างเขื่อน โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพประมง* ขณะที่รัฐบาลก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากผลกระทบด้านลบของเขื่อนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และยังคงแบกรับภาระจากการเรียกร้องค่าชดเชยอย่างต่อเนื่องจากการสูญเสียวิถีชีวิตของชาวประมง** จะเห็นได้ว่า ถึงแม้การสร้างเขื่อนจะมีข้อดีในด้านของ

¹ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2549). *เขื่อนปากมูล*. (ออนไลน์)

² แหล่งเดิม.

³ สมัชชาคนจน. (2549). *เขื่อนปากมูล อ. โขงเจียม จ. อุบลราชธานี : ความไม่ยุติธรรมต่อคนจน*. (ออนไลน์).

* เขื่อนปากมูลส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของจำนวนและพันธุ์ปลา เห็นได้จากการก่อนการสร้างเขื่อนมีพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูลประมาณ 240 ชนิด แต่ภายหลังเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จสิ้นมีพันธุ์ปลา 169 ชนิดได้รับผลกระทบ และมีพันธุ์ปลา 56 ชนิดที่ไม่สามารถจับได้อีก นอกจากนี้ อ่างเก็บน้ำของเขื่อนก็ทำให้แก่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งวางไข่ที่สำคัญของปลาต้องจมอยู่ใต้อ่างเก็บน้ำ อีกทั้ง การปิดเขื่อนก็ทำให้ปลาอพยพตามฤดูกาลจากแม่น้ำโขงไม่สามารถเข้าสู่ลุ่มน้ำชีและมูลได้

** รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (สมัยที่ 1 ตั้งแต่ 23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538) จ่ายค่าชดเชยการสูญเสียอาชีพประมงตลอดระยะเวลา 3 ปี ของการก่อสร้างเป็นจำนวนเงินครบคร่าวละ 90,000 บาท จำนวน 3,195 ครอบครัว ภายหลังการสร้างเขื่อนแล้วเสร็จ ประชาชนในพื้นที่ยังคงได้รับความเดือดร้อน รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539-9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540) จึงชดเชยการสูญเสียอาชีพเป็นที่ดินครอบครัวละ 15 ไร่ แต่เมื่อไม่สามารถจัดหาที่ดินให้ได้ จึงจ่ายค่าทดแทนเป็นเงินแทน ไร่ละ 35,000 บาท ในขณะที่รอการจ่ายค่าชดเชยนั้น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลต่อมา คือ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย (สมัยที่ 2 ตั้งแต่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544) ได้ยกเลิกการจ่ายค่าชดเชยให้กับเขื่อนที่สร้างแล้ว ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่จึงชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยดังกล่าว ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเรียกร้องโดยเสนอให้รัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร เปิดประตูระบายน้ำเขื่อนตลอดปี เพื่อให้ปลาจากแม่น้ำโขงขึ้นมาวางไข่เพื่อฟื้นฟูอาชีพประมง ชื่อเรียกร้องดังกล่าวยึดเยื้อเป็นเวลานาน จนกระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้เปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลให้ได้ทั้งหมด 8 บาน ภายในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2549

การนำพลังงานน้ำมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยเฉพาะการผลิตไฟฟ้า แต่ก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ จนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐบาลในที่สุด

2.5.3.4 พลังงานความร้อนใต้พิภพ

พลังงานความร้อนใต้พิภพเป็นแหล่งพลังงานหมุนเวียนที่ปรากฏให้เห็นในรูปของน้ำพุร้อน เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีน้ำร้อนไหลขึ้นมาจากใต้ผิวดิน ดังนั้น จึงเป็นแหล่งพลังงานอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ได้โดยเฉพาะการผลิตไฟฟ้า

การใช้ประโยชน์จากพลังงานความร้อนใต้พิภพขึ้นอยู่กับอุณหภูมิของน้ำพุร้อน อัตราการไหลของน้ำพุร้อน และลักษณะโครงสร้างของชั้นหินที่เป็นหินกักเก็บและเป็นช่องทางการนำน้ำพุร้อนขึ้นมาสู่ผิวโลก ดังนั้น ประเทศที่สามารถพัฒนาและนำพลังงานความร้อนใต้พิภพมาใช้ประโยชน์ คือ ประเทศที่อยู่บริเวณที่เปลือกโลกมีการเคลื่อนไหวและมีแนวของภูเขาไฟอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสภาพทางธรณีวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อศักยภาพทางพลังงานชนิดนี้¹ สำหรับแหล่งน้ำพุร้อนในประเทศไทยมักจะพบอยู่ในบริเวณหินภูเขาไฟที่ดับแล้ว หรืออยู่บริเวณใกล้มวลหินแกรนิตและหินตะกอนอายุต่าง ๆ กัน

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยร่วมกับกรมทรัพยากรธรณี และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดำเนินการสำรวจศักยภาพของการพัฒนาแหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพ บริเวณอำเภอสันกำแพง และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2521 และได้รับความร่วมมือจากองค์การเพื่อการจัดการด้านพลังงานของฝรั่งเศส ซึ่งให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการและผู้เชี่ยวชาญมาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ผลการสำรวจพบว่า น้ำร้อนจากหลุมเจาะระดับตื้นในแหล่งฝางมีอุณหภูมิของน้ำพุร้อน 130 องศาเซลเซียส ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับนำมาผลิตไฟฟ้า² ดังนั้น ใน พ.ศ. 2532 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจึงได้ติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าระบบ 2 วงจร* มีขนาดกำลังการผลิต 300 กิโลวัตต์ ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นโรงไฟฟ้าสาธิตการใช้พลังงานความร้อนใต้พิภพ ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนำมาพัฒนาผลิตไฟฟ้า โดยผลิตได้ปีละประมาณ 1,200,000 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง³ และถูกส่งต่อเข้ากับระบบสายส่งไฟฟ้าเพื่อจ่ายให้ผู้ใช้ไฟฟ้าต่อไป

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). พลังงานและทางเลือกการใช้เชื้อเพลิงของประเทศไทย. หน้า 7.

² สำนักบริการสารสนเทศอุตสาหกรรมพลังงาน. (2546). พลังงานทดแทน. (ออนไลน์).

* หลักการทำงาน คือ นำน้ำร้อนไปถ่ายเทความร้อนให้กับของเหลวหรือสารทำงานที่มีจุดเดือดต่ำจนกระทั่งเดือดเป็นไอ แล้วนำไอนี้ไปหมุนกังหันเพื่อขับเครื่องกำเนิดไฟฟ้าให้ผลิตไฟฟ้าออกมา

³ แหล่งเดิม.

การพัฒนาแหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพในประเทศไทยมีประโยชน์ในแง่ของการนำไปใช้ผลิตไฟฟ้าเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชนบท ซึ่งในเวลาต่อมามีหน่วยงานของภาครัฐให้ความสนใจและทำการค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมสำหรับนำพลังงานความร้อนใต้พิภพมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น

2.5.4 เอทานอลหรือน้ำมันแก๊สโซฮอลล์

เอทานอล เป็นแอลกอฮอล์ชนิดหนึ่งที่สามารถรับประทานได้ มีชื่อทางเคมี คือ เอทิล-แอลกอฮอล์ (Ethyl Alcohol) ซึ่งเกิดจากการหมักพืชเพื่อเปลี่ยนแป้งจากพืชเป็นน้ำตาล แล้วเปลี่ยนจากน้ำตาลเป็นแอลกอฮอล์ เมื่อทำให้เป็นแอลกอฮอล์ที่มีความบริสุทธิ์ร้อยละ 95 โดยการกลั่นเรียกว่า “เอทานอล” (Ethanol) พืชที่สามารถนำมาผลิตเป็นเอทานอลได้ คือ พืชผลทางการเกษตรที่ปลูกในประเทศ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง มันฝรั่ง มันเทศ หัวบีท รุท รวมทั้งธัญพืช เช่น ข้าวฟ่าง ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น

เอทานอลที่นำไปผสมในน้ำมันเพื่อใช้เติมรถยนต์เป็นแอลกอฮอล์ที่มีความบริสุทธิ์ตั้งแต่ร้อยละ 99.5 ซึ่งสามารถใช้เป็นพลังงานทดแทนน้ำมันได้¹ โดยผสมกับน้ำมันเบนซินในอัตราส่วน น้ำมัน 9 ส่วน เอทานอล 1 ส่วน จะได้เป็น “น้ำมันแก๊สโซฮอลล์” ซึ่งก็คือ น้ำมันสำหรับรถยนต์ที่ใช้ทดแทนน้ำมันเบนซิน 95 ธรรมดา โดยเติมได้ทันที ไม่ต้องติดตั้งอุปกรณ์ใด ๆ เพิ่มเติม อีกทั้งยังสามารถเติมสลับหรือผสมกับน้ำมันเบนซินได้โดยไม่ต้องรอให้น้ำมันหมดถัง²

การนำพืชผลทางการเกษตรมาผลิตเป็นเอทานอล เกิดจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงทำการผลิตและทดลองใช้ในโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา โดยใน พ.ศ. 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา และมีพระกระแสรับสั่งให้ศึกษาด้านทุนการผลิตแอลกอฮอล์จากอ้อย³ เพื่อแก้ไขปัญหาหาค่าน้ำมันแพงและการขาดแคลนน้ำมันรวมทั้งแก้ไขปัญหาหาค่าอ้อยตกต่ำ ต่อมาวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารโครงการค้นคว้าน้ำมันเชื้อเพลิงและเริ่มผลิตแอลกอฮอล์จากอ้อย⁴

ใน พ.ศ. 2539 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยร่วมกับโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ดำเนินการปรับปรุง

¹ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2549). แก๊สโซฮอลล์. (ออนไลน์).

² กระทรวงพลังงาน. (2548). รู้เพื่อเรื่องพลังงาน. (ออนไลน์).

³ ทวารัฐ สูตะบุตร. (2549, มกราคม-มีนาคม). “ปีแห่งพลังงานทดแทน,” *Energy Plus*.

คุณภาพของแอลกอฮอล์ที่โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดาผลิตได้ โดยส่งแอลกอฮอล์ร้อยละ 95 ไปกลั่นซ้ำเป็นแอลกอฮอล์ร้อยละ 99 ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย แล้วนำกลับมาผสมกับน้ำมันเบนซินธรรมดาเป็นน้ำมันแก๊สโซฮอล์สำหรับเติมให้กับรถยนต์ที่ใช้น้ำมันเบนซิน โดยสามารถเติมน้ำมันแก๊สโซฮอล์ได้จากสถานีบริการน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา¹ หลังจากนั้น ก็เกิดความตื่นตัวทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนที่เข้ามาร่วมพัฒนาและนำไปทดสอบกับเครื่องยนต์

ใน พ.ศ. 2543 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยดำเนินการทดสอบการใช้น้ำมันแก๊สโซฮอล์ในรถยนต์ พบว่านอกจากช่วยลดมลพิษและประหยัดน้ำมันแล้ว ยังไม่มีผลต่อสมรรถนะของเครื่องยนต์อีกด้วย และในปีเดียวกันนี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการของโครงการผลิตแอลกอฮอล์จากพืช² เพื่อนำมาใช้ประโยชน์สำหรับทดแทนน้ำมัน โดยให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับผิดชอบไปแต่งตั้งคณะกรรมการเอทานอลแห่งชาติ* นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรียังมีมติเห็นชอบแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตและการใช้เอทานอลเป็นพลังงาน โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนลงทุนจัดตั้งโรงงานผลิตเอทานอลขึ้นในประเทศ เพื่อนำมาผลิตเป็นน้ำมันแก๊สโซฮอล์** และมีการจำหน่ายน้ำมันแก๊สโซฮอล์ที่สถานีบริการน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและสถานีบริการน้ำมันบางจาก*** ซึ่งนอกจากใช้เพื่อทดแทนน้ำมันที่ต้องนำเข้าแล้ว ยังช่วยยกระดับราคาพืชผลทางการเกษตร รวมทั้งช่วยลดมลพิษทางอากาศเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

¹ ทวารัฐ สูตะบุตร. (2549, มกราคม-มีนาคม). "ปีแห่งพลังงานทดแทน," *Energy Plus*.

ฉบับที่ 9 : 9.

² กรมวิชาการเกษตร. (2549). *จากมันสำปะหลัง...สู่เอทานอล*. (ออนไลน์).

* กระทรวงอุตสาหกรรมได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเอทานอลแห่งชาติ ในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดยมีปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นประธาน และผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นกรรมการและเลขานุการ

** ปัจจุบัน (พ.ศ.2549) มีโรงงานผลิตเอทานอลเดินระบบแล้ว 3 โรง คือ บริษัทพรวิไลอินเตอร์เนชั่นแนลกรุ๊ป เทรตดิง จำกัด มีกำลังการผลิต 25,000 ลิตรต่อวัน บริษัทไทยแอลกอฮอล์ จำกัด (มหาชน) มีกำลังการผลิต 100,000 ลิตรต่อวัน และบริษัทไทยอะโกร เอ็นเนอร์จี จำกัด มีกำลังการผลิต 150,000 ลิตรต่อวัน รวมแล้วมีกำลังการผลิตทั้งหมด 275,000 ลิตรต่อวัน

*** ปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) สถานีบริการน้ำมันที่จำหน่ายน้ำมันแก๊สโซฮอล์มีหลายแห่งมากขึ้นทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด ซึ่งเป็นสถานีบริการน้ำมันของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย สถานีบริการน้ำมันบางจาก และสถานีบริการน้ำมันของบริษัทที่ฟิว

2.5.5 การพัฒนาพลังงานทางเลือกหลัง พ.ศ. 2543

2.5.5.1 พลังงานทางเลือกจากผลผลิตทางการเกษตร

หลังจากประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543 เป็นต้นมา รัฐบาลให้ความสนใจในการพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมันอื่นเพิ่มมากขึ้น แหล่งพลังงานที่รัฐบาลให้ความสำคัญ คือ วัตถุประสงค์ทางการเกษตรต่างซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพในการพัฒนาพลังงานประเภทนี้ ต่อมาเมื่อเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันอีกในกลาง พ.ศ. 2547 ที่ราคาน้ำมันในตลาดโลกพุ่งสูงถึงบาร์เรลละ 50 ดอลลาร์สหรัฐฯ ทำให้มีการพิจารณานำวัตถุประสงค์ทางการเกษตรมาใช้เป็นพลังงานทดแทนมากขึ้น

น้ำมันแก๊สโซฮอลล์จึงเป็นพลังงานที่รัฐบาลให้ความสนใจอย่างจริงจัง และส่งเสริมให้มีการใช้เพิ่มมากขึ้น โดยให้มีราคาต่ำกว่าน้ำมันเบนซินลิตรละ 1.50 บาท และมีน้ำมันแก๊สโซฮอลล์ให้ใช้ 2 ชนิด คือ น้ำมันแก๊สโซฮอลล์ 95 ใช้แทนน้ำมันเบนซิน 95 และน้ำมันแก๊สโซฮอลล์ 91 ใช้แทนน้ำมันเบนซิน 91¹ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการใช้แก๊สโซฮอลล์กับรถยนต์ของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจเพื่อส่งเสริมด้านการตลาด และเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนผู้ใช้น้ำมันแก๊สโซฮอลล์ นอกจากนี้ รัฐบาลยังให้ความสำคัญกับการนำไบโอดีเซลมาใช้ประโยชน์เพื่อทดแทนน้ำมันดีเซลที่มีปริมาณการใช้มากที่สุดด้วยเช่นกัน

ไบโอดีเซล คือ การนำน้ำมันจากพืชซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรมาผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเคมีด้วยแอลกอฮอล์เพื่อผลิตเป็นน้ำมันไบโอดีเซล² สำหรับพืชที่มีศักยภาพเพียงพอเพื่อนำมาผลิตเป็นไบโอดีเซลมากที่สุด คือ ปาล์ม เนื่องจากเป็นพืชยืนต้น ในขณะที่พืชอื่น ๆ เป็นพืชล้มลุกซึ่งต้องใช้เงินทุนในการปลูกใหม่ทุกปี ดังนั้น ปาล์มจึงมีราคาถูกที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงทดลองและผลิตไบโอดีเซล โดยโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ร่วมกับโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง กลุ่มบริษัทแสลงโสม กรมอุทกหารเรือ และบริษัทราชาไบโอดีเซล เพื่อดำเนินการสร้างอาคารและอุปกรณ์ผลิตไบโอดีเซลขึ้นในบริเวณงานทดลองผลิตภัณฑ์เชื้อเพลิงโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา เมื่อ พ.ศ. 2546³ ต่อจากนั้น โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ได้ดำเนินการผลิตไบโอดีเซล จนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) มีกำลังการผลิตไบโอดีเซล 500 ลิตรต่อสัปดาห์⁴

¹ กระทรวงพลังงาน. (2548). *รู้เพื่อเรื่องพลังงาน*. (ออนไลน์).

² สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2547). *โครงการการศึกษาออกแบบการจัดตั้งโรงงานผลิตไบโอดีเซลนำร่องระดับชุมชน*. หน้า 1.

³ ทวารัฐ สูตะบุตร. (2549, มกราคม-มีนาคม). "ปีแห่งพลังงานทดแทน," *Energy Plus*.

ฉบับที่ 9 : 11.

⁴ แหล่งเดิม.

นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่างก็ศึกษาวิจัยและส่งเสริมให้มีการใช้ไบโอดีเซลมากขึ้น โดยกระทรวงพลังงานได้วางเป้าหมายการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ไบโอดีเซลให้เพิ่มเป็นวันละ 8.5 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2555¹ ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศให้เรื่องพลังงานทดแทนเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) มีการจำหน่ายน้ำมันไบโอดีเซลในเชิงพาณิชย์ที่สถานีบริการน้ำมันบางจาก โดยมีราคาจำหน่ายต่ำกว่าน้ำมันดีเซลปกติ 50 สตางค์ต่อลิตร*

การใช้ไบโอดีเซลเป็นพลังงานทดแทนน้ำมันดีเซล นอกจากเป็นการสร้างทางเลือกด้านพลังงานให้แก่ประชาชน และตอบสนองต่อนโยบายของรัฐในการใช้พลังงานทดแทนน้ำมันที่สามารถผลิตขึ้นได้เองภายในประเทศเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศแล้ว ยังสามารถช่วยเหลือและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในด้านผลผลิตทางการเกษตร อีกทั้งการใช้ไบโอดีเซลยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเผาไหม้ของเครื่องยนต์ จึงช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและลดมลพิษทางอากาศได้อีกด้วย

2.5.5.2 พลังงานทางเลือกอื่น ๆ

พลังงานทางเลือกอื่นที่รัฐบาลให้ความสนใจและกำลังอยู่ในช่วงของการศึกษาค้นคว้าถึงความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ประโยชน์ คือ หินน้ำมัน ทรายน้ำมัน และพลังงานนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นพลังงานที่หลายประเทศสามารถนำมาผลิตในเชิงพาณิชย์ได้แล้ว

หินน้ำมันและทรายน้ำมันสามารถนำมาสกัดเป็นน้ำมันดิบได้ และประเทศไทยก็มีแหล่งหินน้ำมันและทรายน้ำมันอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศ แต่การใช้ประโยชน์จากหินน้ำมันและทรายน้ำมันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหลังการสกัดเป็นน้ำมันดิบแล้วจะมีความเหลือจำนวนมาก ซึ่งต้องมีการพัฒนานำกากที่เหลือนี้ไปใช้ประโยชน์ต่อไปเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการกำจัดกากเหล่านี้ทิ้ง

ส่วนพลังงานนิวเคลียร์เป็นพลังงานที่ได้มาจากปฏิกิริยานิวเคลียร์ที่เกิดจากการแตกตัวของนิวเคลียสของธาตุเชื้อเพลิง เช่น ธาตุยูเรเนียม และให้พลังงานความร้อนมหาศาลซึ่งสามารถนำไปผลิตไฟฟ้าได้ ข้อดีของการใช้พลังงานนิวเคลียร์ คือ ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ รวมทั้งไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เป็นปัญหาหลักของการใช้น้ำมัน อย่างไรก็ตาม การใช้พลังงานนิวเคลียร์ก็มีปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้สารรังสีซึ่งต้องอาศัยเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสำหรับควบคุมและป้องกันการรั่วไหลของสารรังสี²

¹ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2549). *พลังงานไบโอดีเซล*. (ออนไลน์).

* สถานีบริการน้ำมันบางจากที่จำหน่ายน้ำมันไบโอดีเซล มีทั้งในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดเชียงใหม่

² สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). *พลังงานและทางเลือกการใช้เชื้อเพลิงของประเทศไทย*. หน้า 7.

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการกำจัดกากนิวเคลียร์ที่ต้องมีการควบคุมไม่ให้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบ เนื่องจากสารเหล่านี้มีค่าทางรังสีสูงและคงสภาพอยู่เป็นเวลานานนับเป็นพันๆ ล้านปี¹

ถึงแม้ว่ารัฐบาลให้ความสนใจต่อการนำพลังงานนิวเคลียร์มาผลิตไฟฟ้า แต่การสำรวจแหล่งเชื้อเพลิงยูเรเนียมในประเทศไทยก็ยังไม่มีการสำรวจอย่างจริงจัง และประเทศไทยยังไม่มีศักยภาพในด้านความรู้ความสามารถและเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสำหรับควบคุมการใช้พลังงานนิวเคลียร์ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศได้ อีกทั้งยังขาดงบประมาณสำหรับการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ต้องอาศัยเงินลงทุนจำนวนมากเมื่อเทียบกับโรงไฟฟ้าที่ใช้พลังงานอื่น

2.6 การอนุรักษ์พลังงานน้ำมัน

การร่วมมือกันอนุรักษ์พลังงานน้ำมันด้วยการลดปริมาณการใช้น้ำมันในประเทศ เป็นการแก้ไขปัญหาที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุดสำหรับประเทศไทย เนื่องจากการพัฒนาและใช้พลังงานทดแทนในประเทศยังมีปริมาณไม่มากพอที่จะสามารถลดการนำเข้าน้ำมันได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงใช้มาตรการหลายประการเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนร่วมมือกันลดการใช้น้ำมันในส่วนที่ไม่จำเป็นลง เพื่อสร้างนิสัยหรือวัฒนธรรมการประหยัดการใช้น้ำมันขึ้นในสังคมไทย อันจะส่งผลถึงปริมาณการใช้น้ำมันในระยะยาวที่จะสามารถลดลงได้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการรณรงค์ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการใช้น้ำมัน และพยายามสร้างทัศนคติและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้น้ำมันของประชาชน เพื่อให้เกิดการใช้น้ำมันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการเผยแพร่วิธีการใช้น้ำมันอย่างง่าย ๆ ที่ปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน จัดทำโครงการพลังงานหารสอง และจัดให้มีการประกวดการอนุรักษ์พลังงานระหว่างจังหวัดและโรงเรียน² เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าการร่วมมือกันลดการใช้น้ำมันรวมทั้งการอนุรักษ์พลังงานเป็นหน้าที่ของทุกคน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการผลิตอุปกรณ์เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีประสิทธิภาพในการประหยัดพลังงานสูง และเผยแพร่ให้ประชาชนหันมาใช้อุปกรณ์และเครื่องใช้ไฟฟ้าดังกล่าวให้เพิ่มขึ้น³ นอกจากนี้ รัฐบาลยังปรับปรุงระบบการจราจรให้คล่องตัวมากขึ้นเพื่อลดการเผาผลาญน้ำมันบนท้องถนน และปรับปรุงระบบขนส่งมวลชนให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่หลากหลาย เพื่อลดจำนวนการใช้รถยนต์ส่วนตัวด้วยการเพิ่ม

¹ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542). *พลังงานและทางเลือกการใช้เชื้อเพลิงของประเทศไทย*. หน้า 7.

² กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน. (ม.ป.ป.). *แผนอนุรักษ์พลังงาน และแนวทางหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญการใช้จ่ายเงินของกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานในช่วงปีงบประมาณ 2543-2547*. หน้า 39.

³ แหล่งเดิม. หน้า 87.

ทางเลือกใหม่ในการเดินทางให้แก่ประชาชน คือ รถไฟฟ้าบีทีเอส และรถไฟฟ้ามหานคร ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่ พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2547 ตามลำดับ

แม้ว่ารัฐบาลได้วางมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวไว้หลายประการ โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ รวมทั้งพัฒนาการใช้พลังงานทดแทนอื่น ๆ เพื่อลดการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศ แต่แหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติของประเทศไทยก็มีอยู่อย่างจำกัด และการใช้พลังงานทดแทนชนิดอื่นก็ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับการใช้น้ำมัน เมื่อประกอบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศมีอัตราเพิ่มขึ้น ทำให้ประเทศไทยยังคงนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูงทุกปี ดังนั้น ประเทศไทยจึงยังคงได้รับผลกระทบจากปัญหาราคาน้ำมันที่ไม่มีเสถียรภาพอยู่เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวทำให้ประเทศไทยสามารถลดการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศลง โดยเพิ่มสัดส่วนการใช้น้ำมันจากแหล่งภายในประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 5

บทสรุป

น้ำมันเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของโลก รวมทั้งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่น้ำมันเป็นพลังงานที่มีปริมาณจำกัด คือ เมื่อใช้หมดไปแล้วจะไม่สามารถหามาทดแทนได้ทันที อีกทั้งเป็นพลังงานที่มีปริมาณสำรองสูงในเฉพาะบางภูมิภาคของโลกเท่านั้น โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกกลาง ปริมาณน้ำมันที่มีอยู่อย่างจำกัดจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของโลกที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ประกอบกับสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตน้ำมันไม่มีความมั่นคงและเกิดความวุ่นวายอยู่บ่อยครั้ง จนกระทบต่อปริมาณการผลิตน้ำมันที่ออกสู่ตลาดโลก ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้นอย่างมาก ปัญหาเหล่านี้รุนแรงจนกลายเป็นวิกฤติการณ์น้ำมันซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้ง และมีผลกระทบแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้ น้ำมัน ความสามารถในการจัดหา น้ำมัน และการแก้ไขปัญหา น้ำมันของประเทศนั้น ๆ

นับตั้งแต่ที่ประเทศไทยมีการนำเข้าน้ำมันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันก็เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังจากที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา อีกทั้งการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมของประเทศ ทำให้มีการใช้น้ำมันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีแหล่งน้ำมันสำรองค่อนข้างจำกัด ไม่สามารถพึ่งพาน้ำมันจากแหล่งภายในประเทศได้เพียงพอ ดังนั้น ในแต่ละปีจึงต้องนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศในปริมาณสูง การพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศเป็นหลัก ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันเป็นครั้งแรกในช่วง พ.ศ. 2516-2517 สาเหตุของวิกฤติการณ์น้ำมันมาจากการดำเนินนโยบายขององค์การโอเปก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ภายนอกประเทศที่รัฐบาลไทยไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อประกอบกับปริมาณการใช้น้ำมันในภาคการผลิตของประเทศไทยยังคงสูงขึ้นโดยตลอด อีกทั้งภาคการบริโภคของประชาชนก็ยังคงใช้น้ำมันและไฟฟ้ากันอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้จนถึง พ.ศ. 2543 ประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันอีก 3 ครั้งต่อมา คือ ครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 ครั้งที่ 3 ในช่วง พ.ศ. 2533-2534 และครั้งที่ 4 ในช่วง พ.ศ. 2542-2543

ผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่ประเทศไทยได้รับแต่ละครั้งเป็นไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคมีราคาสูงขึ้นจากต้นทุนน้ำมันที่เพิ่มขึ้น และการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ ความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงไปถึงสภาพสังคมที่มีการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ และทำให้ประชาชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดการประหยัด

น้ำมันและไฟฟ้าตามมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาล ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องดังกล่าว เป็นแรงกดดันต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลจนขาดเสถียรภาพทางการเมือง

นอกจากสถานการณ์น้ำมันของโลกและนโยบายน้ำมันขององค์การโอเปกซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกประเทศแล้ว ยังมีปัจจัยภายในประเทศอีกหลายประการที่ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 อย่างรุนแรงและกว้างขวาง

ประการที่หนึ่ง ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศไม่ได้ส่งเสริมให้มีการประหยัดน้ำมันในประเทศ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายควบคุมราคาน้ำมันในประเทศ ด้วยการปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่น้อยกว่าการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก โดยจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อใช้สำหรับรักษาระดับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ราคาน้ำมันสูงจนกระทบต่อค่าครองชีพของประชาชน อันเป็นผลเสียต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล การแก้ไขปัญหาน้ำมันดังกล่าวเป็นไปเพื่อเหตุผลทางการเมืองมากกว่าที่จะสะท้อนต้นทุนน้ำมันที่แท้จริง เมื่อราคาน้ำมันต่ำกว่าความเป็นจริงทำให้มีการบริโภคน้ำมันอย่างฟุ่มเฟือย และไม่ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการประหยัดน้ำมันในสังคมไทยอย่างจริงจัง

ประการที่สอง ลักษณะการใช้น้ำมันของประเทศไทยอยู่ในภาคการคมนาคมขนส่งมากที่สุด รองลงมา คือ การใช้สำหรับผลิตไฟฟ้าและโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น เมื่อรัฐบาลปรับเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศให้เพิ่มขึ้น ผู้ประกอบการต่างๆ ก็ย่อมมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นภาระด้านน้ำมันจึงถูกผลักไปให้ผู้บริโภค ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการครองชีพสูงขึ้น นอกจากนี้การที่รัฐบาลกำหนดราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซินให้มีราคาสูงกว่าน้ำมันดีเซลและตรึงราคาน้ำมันดีเซลไว้ไม่ให้สูงเท่ากับราคาที่แท้จริง เพราะเห็นว่าผู้ใช้ น้ำมันเบนซินส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้สูงนั้น ส่งผลให้ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 น้ำมันประเภทที่ขาดแคลนมากที่สุด คือ น้ำมันดีเซล เนื่องจากมีราคาถูกเมื่อเทียบกับน้ำมันเบนซิน

ประการที่สาม ประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่มีปริมาณมากพอที่จะนำมาผลิตในเชิงพาณิชย์ได้ อีกทั้งโรงกลั่นน้ำมันในประเทศก็มีกำลังการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ในประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปจากต่างประเทศในปริมาณสูง จนเกิดปัญหาต่อดุลการค้าระหว่างประเทศ

ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำมันมากที่สุด นอกจากนี้ แนวทางที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าก็ไม่ได้บรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น แต่กลับส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่นตามมา กล่าวคือ การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำมัน ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก และยิ่งกลายเป็นแรงกดดันต่อการบริหารประเทศของรัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาล

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่ประสบกับปัญหาน้ำมันรั่วหลายประการจนกระทั่งขาดเสถียรภาพทางการเมือง

จากผลกระทบของวิกฤติการณ์น้ำมันในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 นั้น ทำให้รัฐบาลในเวลาต่อมาพยายามดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวอย่างจริงจังมากขึ้น เพื่อลดปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันอย่างรุนแรง ดังเช่นในอดีต นโยบายระยะยาวที่สำคัญ คือ การเร่งสำรวจหาแหล่งน้ำมันในประเทศ และการขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิม รวมทั้งอนุมัติให้จัดสร้างโรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่เพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านพลังงานได้มากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากพลังงานประเภทอื่นเพื่อทดแทนการใช้ น้ำมันพลังงานดังกล่าว คือ ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน และพลังงานหมุนเวียน ทั้งแสงอาทิตย์ ลม และน้ำ รวมทั้งรัฐบาลยังส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พลังงานด้วยการรณรงค์ให้ประชาชนรู้จักใช้น้ำมันและไฟฟ้าอย่างประหยัดและใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ดังนั้น สัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศจึงค่อย ๆ ลดลงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา เนื่องจากประเทศไทยสามารถนำน้ำมันจากแหล่งภายในประเทศมาผลิตได้มากขึ้น และยังสามารถกระจายการใช้พลังงานทดแทนอื่นมากขึ้นด้วย ดังนั้น เมื่อประเทศไทยต้องประสบกับวิกฤติการณ์น้ำมันอีก 2 ครั้งในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533-2543 ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจึงไม่รุนแรงเท่ากับ 2 ครั้งแรก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า ใน พ.ศ. 2534 รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายราคาน้ำมันด้วยการยกเลิกการควบคุมราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันก๊าด และน้ำมันเตา แต่กระนั้นราคาน้ำมันก็ยังไม่สามารถลอยตัวเสรีได้ทั้งหมด เนื่องจากยังมีกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อพยุงราคาก๊าซปิโตรเลียมเหลวหรือก๊าซหุงต้ม ดังนั้น ราคาน้ำมันในประเทศจึงยังไม่สามารถสร้างนิสัยการประหยัดน้ำมันให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้การรณรงค์ขอความร่วมมือจากภาครัฐเพื่อสร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมในการอนุรักษ์พลังงานให้แก่ประชาชนผ่านโครงการประหยัดพลังงานและสื่อโฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร แสดงให้เห็นว่า การพยุงราคาน้ำมันโดยใช้กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงไม่สามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาน้ำมันในอนาคตได้

นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์จากพลังงานทดแทนโดยเฉพาะพลังงานหมุนเวียนก็ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับการใช้น้ำมัน เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านเทคโนโลยี อีกทั้งยังไม่สะดวกเท่ากับการใช้น้ำมัน การพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนในประเทศจึงยังไม่สามารถช่วยลดปัญหาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้น ปัญหาจากวิกฤติการณ์น้ำมันจึงไม่สามารถแก้ไขได้อย่างถาวร ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองวนเวียนในลักษณะเดียวกับที่เกิดขึ้นในอดีต

ในอนาคต นอกจากการพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมันแล้ว การสร้างนิสัยและวัฒนธรรมการประหยัดน้ำมันให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่เป็น

อย่างมากสำหรับประเทศไทยที่มีงบประมาณและเทคโนโลยีในการพัฒนาแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติจำกัด ประกอบกับการพัฒนาแหล่งพลังงานทดแทนอื่นที่ยังอยู่ในระหว่างการทดลองและศึกษาค้นคว้าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ให้มากขึ้น ยังไม่สามารถนำมาใช้ทดแทนน้ำมันที่มีปริมาณความต้องการสูงขึ้นได้ทัน ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พลังงานน้ำมัน และตระหนักถึงผลเสียจากการบริโภคน้ำมันอย่างฟุ่มเฟือย จนต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศในการนำเข้าน้ำมันอย่างมหาศาล

นอกจากนี้ ในช่วงวิกฤติการณ์น้ำมันแต่ละครั้งที่ผ่านมา แม้รัฐบาลได้ใช้วิธีการบังคับและรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดน้ำมัน แต่ก็ยังเป็นเพียงมาตรการในระยะเวลานึงเท่านั้น เมื่อสถานการณ์น้ำมันบรรเทาลง รัฐบาลก็ผ่อนคลายมาตรการดังกล่าว ทำให้กระแสการตื่นตัวในการประหยัดน้ำมันเกิดขึ้นในสังคมไทยเฉพาะในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น และไม่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคน้ำมันให้ประหยัดอย่างถาวร

ดังนั้น สิ่งสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายน้ำมันในระยะยาว คือ การพัฒนาแหล่งน้ำมันและแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมันอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคน้ำมันของคนในสังคม ซึ่งต้องอาศัยการรณรงค์และการประชาสัมพันธ์ผ่านโครงการประหยัดพลังงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านแหล่งพลังงานทดแทน และสร้างจิตสำนึกให้คนไทยในสังคมตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการประหยัดการใช้น้ำมันอย่างจริงจัง เพื่อลดผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมันที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

กรมการค้าภายใน. กองรักษาสิทธิประโยชน์ผู้บริโภค. (2542, 1 ตุลาคม). สรุปผลกระทบจากการปรับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงต่อราคาสินค้า.

กระทรวงกลาโหม. (2512, 10 มีนาคม). กท. 0205/5821 เรื่อง การขยายกำลังการผลิตโรงกลั่นน้ำมันบางจาก.

_____. (2516, 13 กรกฎาคม). กท. 0501/1077 เรื่อง โครงการตรึงราคาน้ำมันระยะยาว.

_____. (2519, 15 มีนาคม). กท. 0505/5727 เรื่อง นโยบายน้ำมัน.

กระทรวงการคลัง. (2502). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ กค. 1.2.4.1/2.

_____. (2507). โรงกลั่นน้ำมันบางจาก. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ กค. 1.2.4/1.

_____. (2520, 4 สิงหาคม). กค. 0304/20993 เรื่อง นโยบายน้ำมัน.

_____. (2522, 26 กุมภาพันธ์). กค. 0304/5764 เรื่อง กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง.

_____. (2524, 30 มีนาคม). กค. 0302/10199 เรื่อง ปัญหาราคาของพลังงาน.

_____. (2534, 21 มกราคม). กค. 0302/2709 เรื่อง ผลกระทบของสงครามอ่าวเปอร์เซียต่อเศรษฐกิจไทย.

กระทรวงการต่างประเทศ. (2489-2500). การยกเลิกข้อผูกพันกับบริษัทค้าน้ำมันต่างประเทศ. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ กต. 70.4/1.

กระทรวงคมนาคม. (2516, 26 มิถุนายน). คค. 0100/144 เรื่อง การใช้และประหยัดพลังงานของประเทศ.

_____. (2526, 8 เมษายน). คค. 0205/3813 เรื่อง นโยบายมาตรการประหยัดพลังงานในภาคการขนส่ง.

กระทรวงพาณิชย์. (2522, 27 กุมภาพันธ์). พณ. 0501/026 เรื่อง การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศ.

กระทรวงอุตสาหกรรม. (2497). กรมโลหกิจ. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ อก. 0201.4/4.

- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2521, 25 พฤษภาคม). *อก. 0100/91* เรื่อง ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการ
 ประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ของคณะทำงานวางมาตรการประหยัด
 การใช้พลังงานน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ก, 26 กุมภาพันธ์). *อก. 0100/35* เรื่อง ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการประหยัด
 การใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ของคณะทำงานวางมาตรการประหยัดการใช้
 พลังงานน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ข, 13 มีนาคม). *อก. 0100/46* เรื่อง ปรับปรุงมาตรการป้องกันการขาดแคลน
 น้ำมัน.
- _____. (2522ค, 18 กรกฎาคม). *อก. 0100/122* เรื่อง มาตรการการประหยัดการใช้พลังงาน
 และน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและ
 น้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ง, 21 พฤศจิกายน). *อก. 0100/219* เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานตาม
 มาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการ
 ประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2523ก, 7 มกราคม). *อก. 0100/4* เรื่อง ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการประหยัดการใช้
 พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการประหยัดการใช้พลังงาน
 และน้ำมันเชื้อเพลิง ฉบับที่ 2 .
- _____. (2523ข, 28 พฤศจิกายน). *อก. 0100/669* เรื่อง การประหยัดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง.
 คณะอนุกรรมการนโยบายปิโตรเลียม. (2532, 4 กรกฎาคม). *นร(สพง.2) 8394/2532* เรื่อง
 การเพิ่มกำลังกลั่นปิโตรเลียม.
- สมาคมการประมงแห่งประเทศไทย. (2517, 25 มีนาคม). *หนังสือที่ 60/2517* เรื่อง ขอให้
 พิจารณาช่วยเหลือแก้ไขความเดือดร้อนให้ชาวประมง.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2542, 4 ตุลาคม). *นร (กพข.) 0904/2541*
เรื่อง มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ครั้งที่ 4-2542 (ครั้งที่ 70).
- สำนักงานคณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ. (2517, 7 พฤษภาคม). *หนังสือที่*
56/2517 เรื่อง ปัญหาน้ำมัน.
- สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (2517, 18 มีนาคม). *สร. 1302/3485* เรื่อง การปรับปรุงอัตรา
 ค่าไฟฟ้า.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2476). *น้ำมันเชื้อเพลิง. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ (2)*
สร. 0201.16/2/3.
- _____. (2489-2496). *การขายสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ของกรมเชื้อเพลิงให้แก่*
บริษัทอังกฤษ-อเมริกา ซึ่งกลับมาทำการค่าน้ำมันในประเทศไทย.
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ (3) สร. 0201.35.1/19.

- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2493). กลาโหมสร้างถังเก็บน้ำมัน. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
เลขที่ สร. 0201.35.1/23.
- _____. (2499-2500). การเลิกสัญญาเกี่ยวกับบริษัทน้ำมันต่างประเทศ (Stand Vacuum Oil, Shell etc.) การแก้ไขสัญญากับบริษัทน้ำมันต่างประเทศเกี่ยวกับการลงทุนการเช่าที่ดินการค้า. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ สร. 0201.35.1/38.
- _____. (2520, 19 กันยายน). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 178/2520 เรื่อง การกำหนดให้ผู้ค้าน้ำมันส่งเงินเข้ากองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและการจ่ายเงินชดเชยให้แก่ผู้ค้าน้ำมัน.
- _____. (2522, 30 มีนาคม). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 1/2522 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2524, 30 มีนาคม). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2524 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2525, 15 กรกฎาคม). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2525 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2526, 14 กุมภาพันธ์). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 3/2526 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2534, 17 มกราคม). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2534 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2535, 20 กุมภาพันธ์). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 1/2535 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2542, 30 มีนาคม). คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2542 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2517, 28 มีนาคม). สร. 0202/4496 เรื่อง ขอให้พิจารณาช่วยเหลือแก้ไขความเดือดร้อนของชาวประมง.
- _____. (2519, 28 ธันวาคม). สร. 0203/21022 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ก, 3 พฤษภาคม). สร. 0202/ว.79 เรื่อง การป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ข, 28 กุมภาพันธ์). สร. 0202/ว.30 เรื่อง การป้องกันการขาดแคลนน้ำมัน.
- _____. (2523, 10 มกราคม). สร. 0202/286 เรื่อง ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ฉบับที่ 2.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2534, 25 มกราคม). นร 0202/ว(ล)1172 เรื่อง ผลกระทบของ สงครามในตะวันออกกลางต่อเศรษฐกิจไทย.

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ

การขาดแคลนข้าว สิ้นค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา.

(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
เลขที่ ก/ป6/2517/17.

การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงและการประหยัดน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ).
(2518). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2518/6.

การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงและการประหยัดน้ำมัน : การซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ.
(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2518). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
เลขที่ ก/ป6/2518/7.

การซื้อน้ำมันจากต่างประเทศ. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2519).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2519/9.

น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ).
(2516). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2516/6.

น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง : การติดต่อซื้อน้ำมันดิบจากต่างประเทศ.
(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
เลขที่ ก/ป6/2516/7.

น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง : การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้ น้ำมัน.
(บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
เลขที่ ก/ป6/2516/8.

น้ำมันขึ้นราคาและมาตรการประหยัดน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2520).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2520/29.

น้ำมันและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2519).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2519/6.

ปัญหาของชาวประมงเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2517/16.

ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517).
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2517/15.

มาตรการการประหยัดน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2519).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2519/10.

อุตสาหกรรมน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2497). สำนักหอจดหมายเหตุ

แห่งชาติ. เลขที่ ก/ป7/2497/อก 4.2.

กฎหมาย

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 1/2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 2 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 2.

หน้า 1-2.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 8 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 4.

หน้า 35.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 16 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 91 ตอนที่ 7.

หน้า 1-6.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 178/2520,” (2520, 22 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.

เล่ม 94 ตอนที่ 88. หน้า 43-47.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2522 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2522, 2 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.

เล่ม 96 ตอนที่ 48. หน้า 21-22.

“คำสั่งของนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2522 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า,” (2522, 14 สิงหาคม).

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 96 ตอนที่ 139. หน้า 240-241.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 3/2523 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า,” (2523, 9 เมษายน).

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 97 ตอนที่ 55. หน้า 11.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อการประหยัดไฟฟ้า,”

(2523, 9 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 55. หน้า 12.

“คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน

การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 11 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.

เล่ม 97 ตอนที่ 4. หน้า 1-2.

“คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 8/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ

การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 5 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.

เล่ม 97 ตอนที่ 138. หน้า 1-4.

- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 10/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.
เล่ม 97 ตอนที่ 185. หน้า 1-4.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 12/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2523, 13 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.
เล่ม 97 ตอนที่ 192. หน้า 7-8.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2529 เรื่อง ผ่อนผันมาตรการประหยัดไฟฟ้าสำหรับสถานีวิทยุ
โทรทัศน์,” (2529, 4 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 103
ตอนที่ 155. หน้า 3-4.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2533 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2533, 20 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 107
ตอนที่ 181. หน้า 379-382.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2534 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2534, 17 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 108
ตอนที่ 8. หน้า 14.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2534 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะ
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2534, 21 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
เล่ม 108 ตอนที่ 90. หน้า 271-272.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/9 เรื่อง การจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง,”
(2522, 1 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 96 ตอนที่ 47.
หน้า 4-12.
- “คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 49/2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2517, 6 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.
เล่ม 91 ตอนที่ 149. หน้า 1-2.
- “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/68 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2519, 6 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.
เล่ม 93 ตอนที่ 119. หน้า 6-7.
- “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/75 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2519, 28 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 93
ตอนที่ 157. หน้า 636-637.
- “ประกาศคณะกรรมการกลางกำหนดราคาดินค้าและป้องกันการผูกขาด,” (2534, 22 มีนาคม).
ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 108 ตอนที่ 52. หน้า 25-26.

- “พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516,”
(2516, 27 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 90 ตอนที่ 176.
หน้า 1-6.
- “พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518,”
(2518, 23 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 92 ตอนที่ 260.
หน้า 1-3.
- “พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521,” (2521, 28 ธันวาคม).
ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 95 ตอนที่ 152. หน้า 1-26.
- “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมัน
เชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 พ.ศ. 2517,” (2517, 24 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 91
ตอนที่ 221. หน้า 527-529.
- “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมัน
เชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519,” (2519, 24 ธันวาคม).
ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 93 ตอนที่ 156. หน้า 49-51.
- “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมัน
เชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2520,” (2520, 26 ธันวาคม).
ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 94 ตอนที่ 133. หน้า 1-3.
- “พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514,” (2514, 23 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*.
เล่ม 88 ตอนที่ 43. หน้า 1-62.

หนังสือภาษาไทย

- กรมทรัพยากรธรณี. (2526). *การสำรวจและพัฒนาปิโตรเลียมในประเทศไทย*.
กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2535). *100 ปี กรมทรัพยากรธรณี*. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2534*. กรุงเทพฯ :
กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2536*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2537*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2538*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2539*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2540*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2541*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2542*. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.

- กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย 2543. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานพลังงานของประเทศไทย 2535. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาฯ.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2526). ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- กระทรวงพลังงาน. (2545). วิฤติและทางออกด้านพลังงานของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- กลุ่มศึกษาเศรษฐกิจการเมือง. (2524). ใครเขมือบน้ำมัน?. กรุงเทพฯ : วิชัยศิลป์.
- กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน. (ม.ป.ป.). แผนอนุรักษ์พลังงาน และแนวทางหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และลำดับความสำคัญการใช้จ่ายเงินของกองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน ในช่วงปีงบประมาณ 2543-2547. กรุงเทพฯ : กองทุนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน.
- กองบรรณาธิการ. (2544). “พูดคุยเรื่องน้ำมันกับคุณศิริชัย สาครรัตนกุล,” ใน น้ำมัน. บรรณาธิการโดย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. หน้า 145-212. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กองประชาสัมพันธ์. องค์การเชื้อเพลิง. (2522). สมุดปกขาวขององค์การเชื้อเพลิง. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). ครบรอบ 20 ปี การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
- _____. (2543?). รายงานประจำปี 2542. กรุงเทพฯ : การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
- _____. (ม.ป.ป.). ประเทศไทย สู่อากาศที่รุ่งโรจน์. กรุงเทพฯ : การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2537). 25 ปีแห่งความมุ่งมั่น. กรุงเทพฯ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- กิตติ ดิกขปัญญากุล และคณะ. (2544). “เอทานอล : พลังงานทางเลือก,” ใน น้ำมัน. บรรณาธิการโดย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. หน้า 159-179. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิติมา อมรทัต. (2532). วิฤติการณ์ในวันออกกลาง : กรณีพิพาทปาเลสไตน์-อิสราเอล. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- “คำประกาศแห่งยุคสมัย,” (2544). ใน น้ำมัน. บรรณาธิการโดย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. หน้า 1-37. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรรยา บุญยุบล และคนอื่นๆ. (2529). พลังงาน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชมเพลิน จันท์เรื่องเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน : หนทางหลุดพ้น*.
กรุงเทพฯ : พัทธมิตรประชา.
- ดุสิต เครื่องงาม. (2545). “พลังงานแสงอาทิตย์ ทางรอดของประเทศไทย,” ใน *วิกฤติและทางออกด้านพลังงานของประเทศไทย*. หน้า 40-70. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- ตติยา ใจบุญ. (2545). *วิกฤตการณ์น้ำมันโลก : กับชะตากรรมของมนุษย์ในวิถีบริโภคนิยม*.
กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาสน์.
- ตะวันชาย ชุมสาย. (2523). *น้ำมันขึ้นราคา! บทบาทของโอเปกและบริษัทน้ำมันข้ามชาติ*.
กรุงเทพฯ : ประวิตร.
- เทพชู ทับทอง. (2518). *กรุงเทพฯ ในอดีต*. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- _____. (2546). *ย้อนรอยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก.
- เทียนไชย จงพีร์เพียร. (2539?). *การจัดหาพลังงานของประเทศในอนาคต*. กรุงเทพฯ :
(ม.ป.พ.).
- ธนาคารกสิกรไทย. (2525). *น้ำมันและพลังงานทดแทน*. กรุงเทพฯ : ธนาคารฯ.
- ธนู แก้วโอภาส. (2544). *เหตุการณ์สำคัญที่สุดของโลกในศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ :
สุขภาพใจ.
- นคร พจนรพวงษ์ และอุกฤษ พจนรพวงษ์. (2543). *ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย*.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- นวลศรี สุวรรณประทีป. (2526). *เชื้อเพลิงยุคครันโกสินทร์*. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- ปราณี ชัดยศ. (2544). “วิกฤติน้ำมันรอบใหม่ : ผลกระทบและแนวโน้มหลังยุคน้ำมัน,” ใน
น้ำมัน. บรรณาธิการโดย ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. หน้า 73-114. กรุงเทพฯ :
ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส จักกะพาก. (2524). *ทรัพยากรธรรมชาติของชาติ “น้ำมัน” นโยบายและแผน
การดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- ปรีดา วิบูลย์สวัสดิ์. (2544). “อนาคตของพลังงานทดแทน,” ใน *ปัญหาน้ำมันและก๊าซของไทย*.
หน้า 24-37. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- “ราคาน้ำมันดิบเฉลี่ยทั้งปี 2543 ที่ 29.31 ดอลลาร์/บาร์เรล GDP ยังโตที่ 4.4% ได้,” (2545?)
ใน *ทันโลกหลังวิกฤต เศรษฐกิจ ธุรกิจ การเงิน*. หน้า 34-38. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย
ไทยพาณิชย์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2544). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2527). *ปัญหาปาล์มไต้หวัน*. กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2544). *หาอยู่หากิน เพื่อค้าเพื่อขาย : เศรษฐกิจไทยรัตนโกสินทร์*
 ตอนต้น. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สงวน อ้นคง. (2529). *สิ่งแรกในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา.
- สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม : วิวัฒนาการของ*
อุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันฯ.
- สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2541). *รอบรู้เรื่องปิโตรเลียม : เรื่องราวของอุตสาหกรรม*
น้ำมันและก๊าซในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มีเดียทรานส์เอเซีย ไทยแลนด์.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2547). *โครงการการศึกษา*
ออกแบบการจัดตั้งโรงงานผลิตไบโอดีเซลนำร่องระดับชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2540). *แนวทางการพัฒนาพลังงาน*
ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544).
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2542ก). *พลังงานและทางเลือกการใช้เชื้อเพลิงของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานฯ.
- _____. (2542ข). *สถานการณ์พลังงานและผลการดำเนินงานในช่วงปี 2541-เมษายน 2542*.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2542ค). *สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ผลกระทบและแนวทางการแก้ไข*.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2544). *พลังงาน เพื่อความเข้าใจ ใช้อย่างรู้ค่า พัฒนาสู่ความยั่งยืน*. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานฯ.
- _____. (2544?). *บทบาท หน้าที่ และภารกิจสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงาน*
แห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). *ผลการดำเนินงานในช่วงปีงบประมาณ 2544 กองทุนเพื่อส่งเสริมการ*
อนุรักษ์พลังงาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). *แผนพัฒนา*
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524). กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2524). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)*.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2529). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)*.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2534). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)*.
 กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.

- สำนักงานพลังงานแห่งชาติ. (2523). รายงานน้ำมันของประเทศไทย พ.ศ. 2521-2522. กรุงเทพฯ : วิกตอรี.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2531. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2532. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (ม.ป.ป.). รายงานน้ำมันของประเทศไทย 2533. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2536?). สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2534. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2545). สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2544. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2543). ผลการดำเนินงาน 3 ปี ของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายชวน หลีกภัย (พ.ย. 2540-พ.ย. 2543). กรุงเทพฯ : สำนักนายฯ.
- อภิโชค แซ่ไคว้ว. (2541). วิวัฒนาการยานพาหนะทางบกของไทย. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย.
- อรุณ ลาวัณย์ประเสริฐ. (2544). อุปกรณ์เพื่อการพัฒนาการใช้พลังงานแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยีชนบท คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โอเดิลล์, ปีเตอร์ อาร์. (2520). โลกน้ำมัน : ภูมิหลังวิกฤตการณ์น้ำมันโลก = *Oil and World Power : Background to the Oil Crisis*. วนาศรี สามนเสน แปล. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- “โอเปก ผู้กุมชะตาน้ำมันโลก,” (2545?) ใน *ทันโลกหลังวิกฤต เศรษฐกิจ ธุรกิจ การเงิน*. หน้า 81-84. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย ไทยพาณิชย์.

วิทยานิพนธ์

- กนกวรรณ ขอบุตร. (2544). บทบาทของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการสำรวจขุดเจาะและผลิตน้ำมันในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2461-2526. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กฤษติน สุขศิริ. (2545). ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กิตติศักดิ์ รัตตพันธุ์. (2539). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์ของน้ำมันเชื้อเพลิงกับการทดแทนการนำเข้าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538-2543. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- เกียรติชัย สงอินทร์. (2536). *การศึกษาระบบราคาน้ำมันลอยตัวในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ฐากร จุลินทร. (2536). *ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี*. ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตร์ มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2536). *ผลกระทบของนโยบายน้ำมันเสรี*. ภาคนิพนธ์ พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ทวี พานิชวัฒนาเจริญ. (2526). *บทบาทของบรรษัทน้ำมันข้ามชาติที่มีต่ออุตสาหกรรมน้ำมันของไทย*. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ธานีรินทร์ ตั้งทวีพัฒนกุล. (2537). *การวิเคราะห์การนำเข้าน้ำมันดิบและผลิตภัณฑ์น้ำมันของประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นพคุณ นิตราคม. (2533). *การวิเคราะห์รายได้ภาษีสรรพสามิตที่เก็บจากน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน*. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นิสากร นาคสุวรรณ. (2546). *การศึกษาผลกระทบของราคาน้ำมันต่อภาวะเงินเฟ้อและการบริโภคภาคเอกชน*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ปรเมษฐ์ บุญศรี. (2533). *ผลกระทบของนโยบายการค้าภายในและภายนอกประเทศที่มีผลต่อระดับราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม : ศึกษากรณีของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2530*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ภิรมย์ศักดิ์ ลาภาโรจน์กิจ. (2539). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาพลังงานของประเทศไทยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2540-2549)*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- มงคล ไชยเทพ. (2536). *กุศโลบายในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2531)*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- วลักษณ์กร ตันติกรวรกุล. (2544). การศึกษาการเปิดเสรีน้ำมันกับโครงสร้างตลาดและพฤติกรรมของผู้ค้าปลีกน้ำมันของไทย. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ ประสงค์ผล. (2535). ปตท. กับความมั่นคงของประเทศ. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- สาธิต เถรแก้ว. (2541). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเข้าน้ำมันดีเซลและน้ำมันเบนซินของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- สิริมาศ จาวยนต์. (2537). อุปสงค์สำหรับน้ำมันในประเทศไทย : กรณีศึกษาในภาคเศรษฐกิจสาขาอุตสาหกรรมและสาขาคมนาคมและการขนส่ง. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- โสภณ สุภาพงษ์. (2534). การจัดการด้านพลังงานเพื่อลดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจไทยเนื่องจากวิกฤติการณ์น้ำมัน. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.

สยามจดหมายเหตุ

- “กรณีการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง,” (2522, 10-16, สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 4(33) : 903-904.
- “กรณีการซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย,” (2524, 6-12 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 6(10) : 253.
- “กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 4-10 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 5(2) : 29-35.
- “กรณีรัฐบาลร่วมลงทุนเอกชนขยายโรงกลั่นน้ำมัน,” (2523, 8-14 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 5(7) : 176-177.
- “กลุ่มโอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีก 14.5 เปอร์เซ็นต์ ใน ปี 2522,” (2521, 15-21 ธันวาคม). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 3(51) : 1418-1420.
- “การกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 16(5) : 125-126.
- “การแก้ไขปัญหาการขึ้นราคาสินค้า,” (2533, 23-29 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : วันที่กข่าวสารและเหตุการณ์. 15(48) : 1332.

- “การขึ้นราคาน้ำมันในปี 2522,” (2522, 26 มกราคม–1 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(5) : 125.
- “การขึ้นราคาและการประหยัดน้ำมันกับการแก้ไขปัญหาสินค้าขึ้นราคา,”
 (2522, 2-8 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์.
 4(6) : 152-155.
- “การจัดตั้งร้านจำหน่ายสินค้ารายดัตริธรรม,” (2522, 7-31 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(37) : 1019-1020.
- “การติดต่อซื้อน้ำมันจากต่างประเทศและการเพิ่มราคาน้ำมันดีเซล,” (2522, 9-15 มีนาคม).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(11) : 289-290.
- “การประกาศเพิ่มราคาจำหน่ายน้ำมันและเชื้อเพลิงประเภทต่าง ๆ,” (2523, 8-14 กุมภาพันธ์).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(7) : 181.
- “การประกาศลดราคาขายปลีกน้ำมันเบนซินในประเทศ,” (2529, 28 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 11(9) : 237.
- “การประกาศลดราคาจำหน่ายปลีกก๊าซและน้ำมันก๊าด,” (2522, 20 - 26, กรกฎาคม).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 824-825.
- “การประกาศลดราคาน้ำมันขายปลีก,” (2529, 4-10 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
 ข่าวสารและเหตุการณ์. 11(27) : 745.
- “การประกาศลดราคาน้ำมันขายปลีกในประเทศ,” (2529, 2-8 พฤษภาคม). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 11(18) : 489.
- “การประชุมรัฐสภา,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
 เหตุการณ์. 4(30) : 821-823.
- “การปรับราคาน้ำมัน,” (2533, 7-13 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
 เหตุการณ์. 15(37) : 1026.
- “การปรับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซหุงต้ม,” (2524, 16-22 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(3) : 70-72.
- “การปรับราคาสาธารณูปโภค,” (2522, 24-30 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
 และเหตุการณ์. 4(35) : 959.
- “การปรับอัตราค่าไฟฟ้า,” (2523, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
 เหตุการณ์. 5(6) : 141-150.
- “การพิจารณาปรับอัตราค่าไฟฟ้า,” (2522, 7-13 ธันวาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
 และเหตุการณ์. 4(50) : 1373-1377.
- “การรวมค่าน้ำมัน,” (2542, 7-13 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
 เหตุการณ์. 24(2) : 51.

- “การอนุมัติให้ขึ้นราคาน้ำมันเตา,” (2522, 23-29 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(13) : 350.
- “กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพ,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 825-827.
- “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 29 มีนาคม-4 เมษายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 16(13) : 351-352.
- “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซ,” (2534, 3-9 พฤษภาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 16(18) : 487-488.
- “กำหนดราคาขายปลีกน้ำมันและก๊าซ,” (2534, 8-14 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 16(10) : 265-266.
- “ข้อเสนอให้รัฐบาลช่วยเหลือชาวประมงในเรื่องน้ำมันขาดแคลนและมีราคาแพง,” (2522, 3-9 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(32) : 883-884.
- “ความเคลื่อนไหวเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล,” (2523, 22-28 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(9) : 232-236.
- “ความเคลื่อนไหวหลังการประกาศขึ้นค่าไฟฟ้าและน้ำประปา,” (2522, 9-15 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(46) : 1265-1268.
- “ความเคลื่อนไหวหลังจากรัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(30) : 813-819.
- “ความเคลื่อนไหวหลังจากรัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 15-21 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(8) : 197-204.
- “ชาวประมงเคลื่อนไหวให้แก้ปัญหาค่าครองชีพขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 15-21 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(8) : 204-206.
- “ชาวประมงเคลื่อนไหวให้แก้ปัญหาค่าครองชีพขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 29 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(10) : 262.
- “ตลาดน้ำมันดิบโลกในปี 2537-2538,” (2538, 27 มกราคม-2 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 20(5) : 132-134.
- “นายกรัฐมนตรีชี้แจงกรณีขึ้นราคาน้ำมัน,” (2523, 22-28 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(9) : 225-232.
- “นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง,” (2523, 29 กุมภาพันธ์-6 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(10) : 253-261.
- “น้ำมัน,” (2519, 23-29 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 1(4) : 91-95.

- “ประกาศกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ,” (2522, 7-31 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(37) : 1012-1013.
- “ปัญหาการปรับปรุงค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ,” (2522, 27 กรกฎาคม-2 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(31) : 850-851.
- “ปัญหาการปรับปรุงค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ,” (2522, 17-23 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(34) : 934-936.
- “ผลกระทบของการขึ้นราคาน้ำมันต่อภาวะเศรษฐกิจไทย,” (2533, 21-27 กันยายน).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(39) : 1081-1082.
- “ผลกระทบของการขึ้นราคาน้ำมันที่มีต่ออุตสาหกรรมการประกอบรถยนต์และชิ้นส่วนรถยนต์,”
 (2522, 3-9 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์.
 4(32) : 884.
- “ผลกระทบของการปรับราคาน้ำมันต่อภาคเกษตรกรรม,” (2533, 7-13 ธันวาคม).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(50) : 1389.
- “ผลกระทบจากกรณีที่รัฐบาลขึ้นค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า,” (2522, 26 ตุลาคม-
 1 พฤศจิกายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์.
 4(44) : 1216-1217.
- “ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี,” (2522, 17-23 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
 และเหตุการณ์. 4(34) : 936-937.
- “ผลการประชุมคณะรัฐมนตรี,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
 และเหตุการณ์. 16(5) : 122-125.
- “ผลการปรับราคาน้ำมันต่อราคาสินค้า,” (2533, 5-11 ตุลาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
 ข่าวสารและเหตุการณ์. 15(41) : 1134-1136.
- “ผลการสัมมนาเรื่องผลกระทบจากวิกฤติการณ์น้ำมัน,” (2522, 24-30 สิงหาคม).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(35) : 963-965.
- “แผนการผลิตน้ำมันของโอเปก,” (2535, 17-23 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
 และเหตุการณ์. 17(3) : 76.
- “พระราชกำหนดขึ้นภาษีอากรสินค้าเข้า 141 ชนิด และปรับปรุงระบบการเทียบค่าเงินบาท
 ใหม่,” (2521, 10-16 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์.
 3(11) : 296-301.
- “ภาวะการผลิตและการค้าน้ำมันของโลก,” (2524, 21-27 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ :
 บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 6(34) : 944-946.
- “มาตรการช่วยเหลือประชาชนอันเกิดจากสภาวะน้ำมัน,” (2533, 9-15 พฤศจิกายน).
 สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(46) : 1271-1272.

- “มาตรการประหยัดน้ำมัน,” (2522, 10-16 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
เหตุการณ. 4(33) : 897-898.
- “มาตรการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2533, 7-13 กันยายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 15(37) : 1018-1020.
- “มาตรการรักษาระดับราคาสินค้า,” (2522, 2-8 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 4(6) : 155.
- “รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน,” (2520, 11-17 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
และเหตุการณ. 2(11) : 297-302.
- “รัฐบาลสั่งปิดแอร์เพื่อประหยัดน้ำมัน และจะเพิ่มราคาขายจากโรงกลั่น,” (2522, 2-8 มีนาคม).
สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ. 4(10) : 261-263.
- “ราคาน้ำมัน,” (2541, 5-11 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและเหตุการณ.
23(6) : 162.
- “ราคาน้ำมันโลกลดลงและผลกระทบ,” (2541, 2-8 เมษายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 23(14) : 391.
- “ลดราคาขายปลีกน้ำมันทั่วประเทศ,” (2531, 25-31 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 13(13) : 1332-1333.
- “ลดราคาน้ำมัน 4 ชนิด,” (2526, 25 พฤศจิกายน-1 ธันวาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 8(48) : 1326.
- “วิกฤติการณ์น้ำมัน,” (2519, 10-16 มิถุนายน). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
เหตุการณ. 1(24) : 580-584.
- “วิกฤติการณ์น้ำมันในประเทศ,” (2522, 13-19 กรกฎาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึก
ข่าวสารและเหตุการณ. 4 (29) : 796-801.
- “วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 25-31 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
และเหตุการณ. 16(4) : 107-109.
- “วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 1-7 กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
และเหตุการณ. 16(5) : 133-138.
- “วิกฤติการณ์ในอ่าวเปอร์เซีย,” (2534, 8-14 มีนาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสารและ
เหตุการณ. 16(10) : 274-278.
- “สถานการณ์น้ำมันปี 2527 และแนวโน้มปี 2528,” (2528, 4-10 มกราคม). สยามจดหมายเหตุ :
บันทึกข่าวสารและเหตุการณ. 10(2) : 46-48.
- “สถานการณ์ในตะวันออกกลาง,” (2533, 17-23 สิงหาคม). สยามจดหมายเหตุ : บันทึกข่าวสาร
และเหตุการณ. 15(34) : 946-950.

- “สถานการณ์ในตะวันออกกลาง,” (2533, 31 สิงหาคม – 6 กันยายน). *สยามจดหมายเหตุ* :
บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 15(36) : 1002-1006.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันของโอเปก,” (2528, 21-27 มิถุนายน). *สยามจดหมายเหตุ* : *บันทึก*
ข่าวสารและเหตุการณ์. 10(26) : 720-722.
- “สรุปเหตุการณ์สำคัญทางเศรษฐกิจในประเทศในรอบปี 2521,” (2522, 1-4 มกราคม). *สยาม*
จดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 4(1) : 16-23.
- “เสนอขอขึ้นอัตราค่าโดยสาร,” (2522, 20-26 กรกฎาคม). *สยามจดหมายเหตุ* : *บันทึกข่าวสาร*
และเหตุการณ์. 4(30) : 818.
- “โอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีกอย่างน้อย 8.8 เปอร์เซ็นต์,” (2522, 30 มีนาคม–5 เมษายน).
สยามจดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 4 (14) : 382-383.
- “โอเปกตกลงลดราคาน้ำมัน,” (2526, 18-24 มีนาคม). *สยามจดหมายเหตุ* : *บันทึกข่าวสารและ*
เหตุการณ์. 8(12) : 327-329.
- “โอเปกปรับราคาน้ำมันใหม่,” (2523, 6-12 มิถุนายน). *สยามจดหมายเหตุ* : *บันทึกข่าวสารและ*
เหตุการณ์. 5(24) : 662.
- “โอเปกลดปริมาณการผลิตและราคาน้ำมัน,” (2524, 26 มิถุนายน–2 กรกฎาคม). *สยาม*
จดหมายเหตุ : *บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*. 6(26) :

วารสาร

- กระทรวงพลังงาน. (2548, มกราคม-มีนาคม). “สัมภาษณ์ : คุณประเสริฐ บุญสัมพันธ์,”
Energy Plus. ฉบับที่ 5 : 11.
- _____. (2548, กรกฎาคม-กันยายน). “อุตสาหกรรมโรงกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม,”
Energy Plus. ฉบับที่ 7 : 20.
- “การประกาศราคาผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมในกรุงเทพมหานคร,” (2533, มิถุนายน-สิงหาคม).
วารสารนโยบายพลังงาน. ฉบับที่ 12 : 12.
- “การยกเลิกการควบคุมราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2534, เมษายน-กรกฎาคม). *วารสารนโยบาย*
พลังงาน. ฉบับที่ 16 : 43-50.
- “ก๊าซธรรมชาติสำหรับรถยนต์,” (2543, กรกฎาคม-กันยายน). *วารสารนโยบายพลังงาน*.
 ฉบับที่ 49 : 6-21.
- ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. (2533, เมษายน-พฤษภาคม). “ผลกระทบของการปรับราคาน้ำมัน
 เชื้อเพลิงต่อระบบเศรษฐกิจ,” *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 11 : 1-15.
- ชาติรี (นามแฝง). (2522, 13-19 กุมภาพันธ์). “ผลกระทบเศรษฐกิจไทยเมื่อน้ำมันดิบขึ้นราคา,”
เศรษฐกิจ. 2(59) : 20-21.

- ชาญชัย ชาญชัยศึก. (2516, กรกฎาคม-ธันวาคม). “มาตรการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านน้ำมัน,” *วารสารธนาคารกสิกรไทย*. 4(3) : 239-267.
- ชาญชัย ชาญชัยศึก และแน่น้อย ทะเลน้อย. (2527, มกราคม-มีนาคม). “น้ำมัน,” *วารสารธนาคารกสิกรไทย*. 4(4) : 358-362.
- ชาย ชีวะเกตุ และ ชนัญญ บัวเขียว. (2543, กรกฎาคม-กันยายน). “การผลิตไฟฟ้าโดยเซลล์แสงอาทิตย์,” *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 49 : 54-64.
- ทวารัฐ สุตะบุตร. (2549, มกราคม-มีนาคม). “ปีแห่งพลังงานทดแทน,” *Energy Plus*. ฉบับที่ 9 : 9.
- “นโยบายการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า,” (2543, เมษายน-มิถุนายน). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 48 : 3-18.
- “น้ำมันขึ้นราคา : มะเร็งเศรษฐกิจ,” (2522, 9-15 มกราคม). *เศรษฐกิจ*. 2(54) : หน้า 8-18.
- “ประมวลมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเกี่ยวกับมาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น,” (2543, กรกฎาคม-กันยายน). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 49 : 113.
- ประยงค์ เนตยารักษ์. (2535, กันยายน). “ความเป็นไปได้ในการผลิตเอทานอลจากมันสำปะหลัง,” *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมชาติ*. 10(3) : 65-80.
- “ประหยัดน้ำมัน : หลังสี่ทุ่มครึ่ง เกิดอะไรขึ้น,” (2522, 22-28, พฤษภาคม). *เศรษฐกิจ*. 2(73) : 6-13.
- “ปีโตรเลียม,” (2520, สิงหาคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 10(8) : 19-21.
- “ปีโตรเลียม,” (2521, กรกฎาคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 11(7) : 17-19.
- “ปีโตรเลียม,” (2522, มกราคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 12(1) : 23-25.
- “ปีโตรเลียม,” (2522, มีนาคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 12(3) : 19-21.
- “ปีโตรเลียม,” (2524, มีนาคม). *รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงไทย*. 14(3) : 20-23.
- “ผลกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงในราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2518, เมษายน). *วารสารการขนส่ง*. 9(105) : 41.
- พรายพล คุ่มทรัพย์. (2521, เมษายน-มิถุนายน). “การวิเคราะห์ปัญหาและนโยบายน้ำมันของไทย 2516-2520,” *วารสารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 7(4) : 2-14.
- “พลังไทยลดใช้พลังงาน,” (2546, มกราคม-มีนาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 59 : 22-25.
- “มาตรการบรรเทาผลกระทบจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น และผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา,” (2543, มกราคม - มีนาคม). *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 47 : 22-38.
- “ราคาน้ำมันทะยานไม่หยุด ระวัง!! กำลังซื้อผู้บริโภคชะงัก ดับฝันเศรษฐกิจปี' 43 โต 4.5%,” (2543, 14 มีนาคม). *มติชนสุดสัปดาห์*. 20 (1021) : 22-23.

- วรรณภา ภัทรพานิช. (2517, เมษายน). “การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย,”
วารสารการขนส่ง. 8(93) : หน้า 40-41.
- วิเชียร ศิริไพบุลย์. (2522, มีนาคม). “ผลกระทบกระเทือนจากอิหร่าน,” วารสารเศรษฐกิจ
ธนาคารกรุงเทพ. 11(3) : 21.
- ศูนย์ส่งเสริมพลังงานชีวมวล. (2546, มกราคม-มีนาคม). “พลังงาน ‘ชีวมวล,’ วารสารนโยบาย
พลังงาน. ฉบับที่ 59 : 11-17.
- “สถานการณ์น้ำมันในประเทศไทย,” (2522, 29 กรกฎาคม). สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์.
26(5) : 17-22.
- “สถานการณ์พลังงานปี 2542,” (2543, มกราคม-มีนาคม). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 47 : 109-128.
- “สถานการณ์พลังงานปี 2543,” (2544, มกราคม-มีนาคม). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 51 : 57-72.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2540, ตุลาคม-ธันวาคม). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 38 : 68-72.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2543, เมษายน-มิถุนายน). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 48 : 63-70.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง,” (2543, ตุลาคม-ธันวาคม). วารสารนโยบายพลังงาน.
ฉบับที่ 50 : 66-68.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ปี 2541,” (2541, ตุลาคม-ธันวาคม). วารสารนโยบาย
พลังงาน. ฉบับที่ 42 : 58-63.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ปี 2542,” (2543, มกราคม-มีนาคม). วารสารนโยบาย
พลังงาน. ฉบับที่ 47 : 96-102.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ปี 2543,” (2544, มกราคม-มีนาคม). วารสารนโยบาย
พลังงาน. ฉบับที่ 51 : 48-52.
- “สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงไตรมาส 1 ปี 2543,” (2543, มกราคม-มีนาคม). วารสาร
นโยบายพลังงาน. ฉบับที่ 47 : 103-107.
- “สถานการณ์เศรษฐกิจ : ภาวะสินค้าอุตสาหกรรมและเหมืองแร่,” (2524, มิถุนายน).
รายงานเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ. 14(6) : 22.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2543, กรกฎาคม-กันยายน). “ประมวล
มติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเกี่ยวกับมาตรการบรรเทาผลกระทบจาก
ราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น,” วารสารนโยบายพลังงาน. ฉบับที่ 49 : 111-118.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516ก, มีนาคม). “ราคา,” วารสารสถิติ รายไตรมาส. 21(1) :
99-106.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2516ข, กันยายน). “การขนส่งและคมนาคม,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 21(3) : 36-52.
- _____. (2516ค, ธันวาคม). “ราคา,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 21(4) : 99-106.
- _____. (2517ก, มีนาคม). “ราคา,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 22(1) : 99-106.
- _____. (2517ข, มิถุนายน-ธันวาคม). “การค้าภายนอก,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 22(2-4) : 55.
- _____. (2523, กรกฎาคม-ธันวาคม). “การค้าภายนอก,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 28(3-4) : 63.
- _____. (2525, กรกฎาคม-ธันวาคม). “ราคา,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 30(3-4) : 112-116.
- _____. (2526ก, มีนาคม). “ราคา,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 31(1) : 108.
- _____. (2526ข, มิถุนายน). “การขนส่งและคมนาคม,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 31(2) : 39-53.
- _____. (2535ก, มีนาคม). “การขนส่งและคมนาคม,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 31(2) : 39-53.
- _____. (2535ข, ธันวาคม). “การค้าและการธนาคาร,” *วารสารสถิติ รายไตรมาส*. 40(4) : 95.
- อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (2533, พฤศจิกายน-ธันวาคม). “ผลกระทบของเหตุการณ์ในตะวันออกกลางต่อระบบเศรษฐกิจโลก : ฝันร้ายครั้งที่สาม,” *วารสารสมาคมเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์*. 1(3) : 10-12.
- อัครเดช พุ่มศรีเมือง. (2522, มีนาคม). “ผลกระทบจากการขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปก,” *วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ*. 11(3) : 95-111.
- อาภรณ์ ชีวะเกียรียงไกร. (2533, มิถุนายน-สิงหาคม). “ผลกระทบของเหตุการณ์ในตะวันออกกลางต่อเศรษฐกิจไทย,” *วารสารนโยบายพลังงาน*. ฉบับที่ 12 : 13-29.

หนังสือพิมพ์

- “กพช. มีมติ ‘อ้วน’ โรงกลั่น / ลดน้ำมันตบตา 30 สต.,” (2543, 14 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 1, 16.
- “กพช. เล็งอ้วนผู้ใช้น้ำมันรายสาขา,” (2543, 13 มีนาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*. หน้า 1, 4.
- “ ‘กฤษณ์-ประจวบ’ ขอล้างมือการเมือง ประกาศรับใช้รัฐบาล แท้ก็ชื้อเวย์ค่าเช่าเพิ่ม-เรือเมล์ขึ้น 50 สตางค์ จะชื้อน้ำมันเงินแดง,” (2516, 16 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*. หน้า 12.
- “กลไกตลาดเฮงซวย ปตท. ปล้นชาวบ้านไม่ยอมลดราคา,” (2543, 12 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 12.

- “การรถไฟฟ้าขี้นค่าโดยสารอิก ก.ม. ละ 1 สตางค์ เริ่มกลางเดือนมีนาคมศกนี้,”
(2517, 19 กุมภาพันธ์). *สยามรัฐ*. หน้า 3.
- เกรียงศักดิ์ หลิวจันทร์พัฒนา. (2546, 8 กรกฎาคม). “4 ขี้นาคิดฝากถึงคนไทย 63 ล้าน
โครงการโรงแยกก๊าซ-ทอก๊าซไทย-มาเลเซีย,” *มติชนรายวัน*. หน้า 6.
- “ขวาง ปชป. ระบายแค้น : รัฐมนตรีคลังคลั่ง ‘ชวน’ ยันไม่ยอมลดน้ำมัน / รุมค้านขี้นภาษีรถ
แก้เผ็ดประชาชน,” (2542, 6 ตุลาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 1, 14.
- “ขี้นราคาน้ำมันแล้วทุกชนิด เบนซิน-โซล่าเพิ่มลิตรละ 41 สต. เงินชวนไล่ผู้ว่าฯ 3 จว.,”
(2516, 15 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*. หน้า 12.
- “จี ไซ้ รธน. 213 แก้น้ำมัน,” (2543, 10 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 19.
- “โซล่าขาดตลาด เตือดร้อนกันทั่ว ครม. ประชุมด่วน,” (2516, 13 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*.
หน้า 1-2.
- “ถกวันนี้ แก้น้ำมันพุ่ง ‘บรรหาร’ บีขี้ ‘ลดภาษี,’” (2542, 4 ตุลาคม). *มติชน*. หน้า 1, 21.
- “ทุกโรงแรมร่วมประหยัดน้ำมัน,” (2517, 12 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 3.
- “‘ธารินทร์’ ลั่นอย่าหาเสียงกับน้ำมัน,” (2543, 6 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 14.
- “ธุรกิจกลางคีนประสมมรสุม ‘ประหยัด’ ‘บ้านเมือง’ ขี้นตามีหวังไปไม่รอด : กรุงเทพฯ ราษฎร์
ชบเซา โรงหนัง-นวด-คลับ เส้า,” (2516, 31 ธันวาคม). *บ้านเมือง*. หน้า 1, 12.
- “น้ำมันขาดแคลนกระเทือนโรงไฟฟ้า ขี้นค่าไฟ 10% แก้นส่งทางน้ำชะงัก ปันส่วนคนละ
40 ลิตร,” (2516, 19 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*. หน้า 12.
- “น้ำมันขี้นอีก 30 สต. รัฐยันไม่ลดภาษี,” (2543, 7 มีนาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*. หน้า 1, 4.
- “น้ำมันจะขี้นราคาอิก-คลังเสนอขี้นภาษีเบนซิน,” (2516, 10 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*.
หน้า 1, 10.
- “น้ำมันตลาดโลกลด ไทยรออิก 2 สัปดาห์,” (2543, 10 มีนาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*.
หน้า 1, 12.
- “น้ำมันโลกพุ่งสูงสุดรอบ 9 ปี,” (2543, 12 กุมภาพันธ์). *กรุงเทพธุรกิจ*. หน้า 1, 4.
- “เบนซินจะขี้นราคาอิกลิตรละบาท,” (2517, 6 กุมภาพันธ์). *สยามรัฐ*. หน้า 1, 16.
- “เบรก ‘ภาษีรถ’ ชดเชยน้ำมัน ฟังโรงเหล้า ดึงกำไร 7 พัน ล. โปะแทน,” (2542, 6 ตุลาคม).
มติชน. หน้า 19.
- “ประมงสงขลา 2 พันล้า ‘จอด’ วันนี้น้ำมันเพิ่มอิก 40 สต.,” (2543, 9 มีนาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*.
หน้า 1, 4.
- “ปิดโรงหนัง ! สมบัตินาดาราประท้วงรัฐบาล,” (2517, 4 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 8.
- “โปรดเกล้าฯ ให้งดระดับไฟวันเฉลิมพระชนมพรรษา 1 ธ.ค. รถเมล์เก็บ 75 สต. ขี้นภาษีเหล้า,
เบียร์, บุหรี่, โทรศัพท, ไฟฟ้า, ประปา, ไปรษณีย์, ก่อหวอดสไตร์,”
(2516, 22, พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*. หน้า 12.

- “พิษน้ำมันถล่มเศรษฐกิจไทย,” (2543, 10, มีนาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 8.
- “พิษน้ำมันพุ่ง-รมต. เปิดศึก ‘สาวิตต์’ ชน ‘สุวัจน์’,” (2543, 7 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 23.
- “ภาวะการค้าของไทย,” (2517, 19 ตุลาคม). *ข่าวพาณิชย์*. หน้า 5.
- “มธ. ให้ประหยัด,” (2517, 3 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 1.
- “รัฐบาลสั่งประหยัดทั่วประเทศสู่วิกฤติน้ำมัน ลดไฟถนน-ห้องแอร์ราชการ ปิดโรงหนัง โรงนวด
ไนท์คลับ : นายกฯ วางมาตรการให้ ตร. กำหนดเวลาเปิดปิด โรงไฟฟ้าลดกำลัง
แสงสว่างลง,” (2516, 27 ธันวาคม). *บ้านเมือง*. หน้า 1, 10, 12.
- “ราคาน้ำมันพุ่งสูงสุดรอบ 9 ปี เมินข่าว 3 ชาติ โอเปกผลิตเพิ่ม,” (2543, 3 มีนาคม). *กรุงเทพ
ธุรกิจ*. หน้า 1, 4.
- “รายละเอียดเพิ่มค่าไฟฟ้าในกรุง-ต่าง จว. เริ่มเก็บตั้งแต่ 1 เมษายน,” (2517, 21 มีนาคม).
สยามรัฐ. หน้า 1.
- “โรงหนัง-ดารา ชุมหมุ่ประท้วง นักศึกษา ประนาม ‘เห็นแก่ตัว’,” (2517, 5 มกราคม).
ไทยเดลี. หน้า 2.
- “ลดอีกวันนี่เบนซินลิตรละ 25 สต.,” (2543, 23 มีนาคม). *ไทยโพสต์*. หน้า 1, 16.
- “ลด 3 ต. ภาษี ‘ดีเซล’ 50 สต. ริดคั้นทันควัน ขึ้นโหดค่าธรรมเนียมรถ,” (2542, 5 ตุลาคม).
มติชน. หน้า 20.
- “วอนขอทุกฝ่ายร่วมมือช่วยกันประหยัดน้ำมัน,” (2522, 2 มีนาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 3.
- “วิกฤติการณ์ประมงเริ่มแล้ว เรือประมงหยุด 50% ห้องเย็นกักตุนปลาแช่ขาดแคลน ต้องยอมให้
ปลาแพง,” (2517, 19 มีนาคม). *สยามรัฐ*. หน้า 1.
- “‘วิกฤติการ’ รัตเข้มชัด,” (2516, 15 พฤศจิกายน). *บ้านเมือง*. หน้า 3.
- “วิกฤติน้ำมันถล่มคนไทย รัฐบาล‘ชวน’ ชื้อเวลารอนาที่ปฏิหารีย์,” (2543, 31 มกราคม).
ไทยรัฐ. หน้า 8.
- “วิพากษ์วิจารณ์ บันเทิง,” (2517, 11 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 7.
- “ศูนย์นศ.,” (2517, 13 มกราคม). *ไทยเดลี*. หน้า 8.
- “สพช. การ์เน็ต ออกเทน 91 สุดประหยัด วอนอย่าหลงผิดเรื่องเครื่องยนต์พัง,”
(2543, 31 มีนาคม). *ผู้จัดการรายวัน*. หน้า 6.
- “สภาพกน้ำมันแพง ก่นรัฐบาลปิดสวะ ผักขยับราคาแล้ว,” (2543, 10 มีนาคม). *ไทยโพสต์*.
หน้า 16.
- “สั่งปิดแอร์ ประหยัดน้ำมันทุกจังหวัด,” (2522, 28 กุมภาพันธ์). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 3.
- “สุวัจน์ สวมบทพระเอก เบรก ปตท. ปรับราคาอีก,” (2543, 11 มีนาคม). *กรุงเทพธุรกิจ*.
หน้า 1, 12.
- “เสนอ ครม. ให้ทีวีปิด 4 ทุ่มครึ่ง เพื่อประหยัดน้ำมันอีก วิทยู 5 ทุ่ม : งดมิดไนท์,”
(2522, 10 มีนาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 3.

“อ้างน้ำมันไม่ขาย กรมกรรณเมล์ ยกพวกยึดปั้ม,” (2516, 20 พฤศจิกายน). บ้านเมือง.
หน้า 12.

“โอเปกตกลงยอมผลิตน้ำมันเพิ่ม แต่นักวิเคราะห์ชี้ยังคงไม่เพียงพอ,” (2543, 30 มีนาคม).
ผู้จัดการรายวัน. หน้า 16.

“‘โอเปก’ เพิ่มการผลิต ดึงราคาเหลือ 25 ดอลลาร์,” (2543, 28 มีนาคม). ไทยโพสต์. หน้า 6.

“100 ล้าน ให้ชวนา! ตัวของแพงอีก 50%,” (2516, 20 ธันวาคม). บ้านเมือง. หน้า 11.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ. (2546). *มาตรการประหยัดพลังงาน*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.dmf.go.th/variety/news/energysaving.asp>.

กรมธุรกิจพลังงาน. (2549). *ราคาน้ำมันดีเซลหมุนเร็วในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ปี 2537-2547*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://www.ptit.org/oilbusiness/statistic/diesel_chart.html.

กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2549ก). *แก๊สโซฮอล์*. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : <http://www.dede.go.th/dede/index.php?id=172>.

_____. (2549ข). *พลังงานไบโอดีเซล*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.dede.go.th/dede/index.php?id=173>.

กรมวิชาการเกษตร. (2549). *จากมันสำปะหลัง...สู่เอทานอล*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.doa.go.th/th/showArticles.aspx?id=987>.

กระทรวงพลังงาน. (2547). *แก๊สโซฮอล์ 95 เบนซินสะอาด เพื่อชาติ เพื่อคุณ*. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : <http://www.energy.go.th/th/knowledgeDetail.asp?id=15>.

_____. (2548). *รู้เฟื่องเรื่องพลังงาน*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.energy.go.th/th/knowledgeDetail.asp?id=90>.

กองพัฒนาพลังงานลมและแสงอาทิตย์. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2548). *ไฟฟ้าจากพลังงานลม*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://www.egat.co.th/rdo/energy/egat_wind/egat_wind.htm.

_____. (2549ก). *ระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน ระยะที่ 1(10 หลัง)*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://www.egat.co.th/rdo/energy/egatpv_rooftop10/egatpv_rooftop10.htm.

_____. (2549ข). *ระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาอาคารศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://www.egat.co.th/rdo/energy/egatpv_king/egatpv_king.htm.

- กองพัฒนาพลังงานและแสงอาทิตย์. ฝ่ายพัฒนาพลังงานทดแทน. (2549ค). ระบบผลิตไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.egat.co.th/rdo/energy/egat_pv/egatpv.htm.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2549ก). เขื่อนปากมูล. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=217.
- _____. (2549ข). เขื่อนและโรงไฟฟ้า กฟผ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.egat.or.th/thai/dam_powerplant/index.htm.
- ข้อเท็จจริงกรณีท่อก๊าซไทย-มาเลย์. (2549). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.roiet.go.th/webboardold/view.php?312>.
- ท่อก๊าซไทยพม่า. (2547). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.nesac.go.th/NESAC_New/news_newsclipping/khaosod-20-12-04-b.pdf.
- ศูนย์ข้อมูลข่าวสารการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2549). พลังงานทดแทน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://prinfo.egat.co.th/po.html>.
- สมัชชาคนจน. (2549). เขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี : ความไม่ยุติธรรมต่อคนจน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.searin.org/Th/PMD/PMDinf/PMDin2.htm>.
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. (2546ก). 108 วิธี ประหยัดพลังงาน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.eppo.go.th/encon/encon-108-T.html>.
- _____. (2546ข). กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.eppo.go.th/petro/oilfund.html>.
- _____. (2546ค). แผนงานมาตรการรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดพลังงาน โครงการ “พลังไทย ลดใช้พลังงาน”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.eppo.go.th/e_saving/index.php/oil/project/99.
- สำนักบริการสารสนเทศอุตสาหกรรมพลังงาน. (2546ก). พลังงานทดแทน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.energythai.net/return/return.html>.
- _____. (2546ข). สภาวะการณ์ถ่านหินในประเทศไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.energythai.net/energy/coal/scoal.html>.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

Al. Sawayegh, Abdulaziz. (1984). *Arab Petro-Politics*. London : Croom Helm.

Fixler, Donald & Ferrar, Robert L. (1976). "An Application of Economic Theory to Middle Eastern Oil Pricing," in *Arab Oil : Impact on the Arab Countries and Global Implications*. New York : Praeger.

Mendershaesen, Horst. (1976). *Coping with the Oil Crisis*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press.

Sampson, Anthony. (1975). *The Seven Sister : The Great Oil Company and The World They Shape*. New York : Viking Press.

Sherbiny, Naiem A. (1976). "Arab Oil Production Policies in the Context of International Conflicts," in *Arab Oil : Impact on the Arab Countries and Global Implications*. New York : Praeger.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ สสร. 1/2517

เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง อาศัยอำนาจตาม
มาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516
นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งกำหนดมาตรการ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในกิจการตามที่กล่าวในข้อนี้ ปฏิบัติดังนี้

(1) ห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาสินค้า เว้นแต่ป้ายชื่อร้าน

(2) ห้ามฉายภาพยนตร์ก่อนเวลา 14.00 นาฬิกา และหลังเวลา 22.00 นาฬิกา
ในวันธรรมดา เฉพาะวันหยุดราชการให้ฉายภาพยนตร์ได้ตั้งแต่เวลา 12.00 นาฬิกา และห้าม
ฉายภาพยนตร์หลังเวลา 22.00 นาฬิกา

(3) ห้ามสถานอาบ อบ นวด เปิดบริการในวันธรรมดา ก่อนเวลา 16.00
นาฬิกา เฉพาะวันหยุดราชการให้เปิดได้ตามปกติ

ข้อ 2 ให้ปฏิบัติการตามคำสั่งนี้ทั่วพระราชอาณาจักร

ข้อ 3 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 2 มกราคม 2517

สัญญา ธรรมศักดิ์

นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 91 ตอนที่ 2 ลงวันที่ 2 มกราคม 2517

หน้า 1-2

ภาคผนวก ข

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ สสร. 2/2517

เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งกำหนดมาตรการดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ห้ามมิให้สถานบริการตามความในมาตรา 3 (1) แห่งพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ซึ่งได้แก่สถานเติมน้ำมัน ร้าง หรือรองเง็ง ประเภทที่มีและประเภทที่ไม่มีหญิงพาดเนอร์บริการ เปิดทำการในวันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 01.00 นาฬิกา ถึงเวลา 24.00 นาฬิกา

ข้อ 2 ให้ปฏิบัติตามคำสั่งนี้ทั่วพระราชอาณาจักร

ข้อ 3 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2517 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 7 มกราคม 2517

สัญญา ธรรมศักดิ์

นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 91 ตอนที่ 4 ลงวันที่ 8 มกราคม 2517

หน้า 35.

ภาคผนวก ค

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ สสร. 49/2517

เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 1/2517 ลงวันที่ 2 มกราคม 2517 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 18/2517 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงนั้น เนื่องจากสถานการณ์น้ำมันในปัจจุบันดีขึ้น สมควรผ่อนผันการใช้ไฟฟ้าของประชาชน อาศัยอำนาจตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิกความใน (1) ของข้อ 1 แห่งคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 1/2517 ลงวันที่ 2 มกราคม 2517 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 18/2517 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2517 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“(1) ห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาสินค้าก่อนเวลา 19.00 นาฬิกา และหลังเวลา 22.00 นาฬิกา

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่การใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาป้ายชื่อร้านไม่เกินหนึ่งป้าย และป้ายชื่อภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์ไม่เกินหนึ่งป้าย”

ข้อ 2 ให้ยกเลิกความใน (2) ของข้อ 1 แห่งคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 1/2517 ลงวันที่ 2 มกราคม 2517 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 18/2517 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2517

ข้อ 3 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2517

สัญญา ธรรมศักดิ์
นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 91 ตอนที่ 149 ลงวันที่ 6 กันยายน 2517

หน้า 1-2

ภาคผนวก

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ สร. 0201/9

เรื่อง การจัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยที่ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงยังคงมีอยู่ และกลุ่มประเทศผู้ส่งปิโตรเลียมออกได้ประกาศขึ้นราคาน้ำมันในปี พ.ศ. 2522 รวม 4 ครั้ง และในปีต่อ ๆ ไปอาจมีการประกาศขึ้นราคาน้ำมันดิบในทำนองนี้อีก ในการนี้รัฐบาลจำเป็นต้องปรับราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศให้สอดคล้องกับต้นทุนน้ำมันดิบรวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงสำเร็จรูปที่นำเข้า มิฉะนั้น จะไม่มีผู้ค้าน้ำมันรายใดยอมขาดทุนนำเข้ามาจำหน่ายในราชอาณาจักร อย่างไรก็ตาม การปรับราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงหลายครั้งในปีเดียวกัน ย่อมจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน เพราะเมื่อกลุ่มประเทศผู้ส่งปิโตรเลียมออกประกาศขึ้นราคา ก็จะมีการกักตุนน้ำมันเชื้อเพลิงไว้จนกว่ารัฐบาลจะประกาศขึ้นราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิง ทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงเป็นที่เดือดร้อนกันทั่วไป ดังนั้น จึงสมควรกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงครั้งหนึ่งให้มีกำหนดเวลานานพอสมควร คือ จะต้องกำหนดราคาให้ใกล้เคียงกับราคาที่จะเพิ่มขึ้นเฉลี่ยตลอดปี เมื่อกระทำดังนี้แล้ว ในระยะแรกราคาเฉลี่ยที่กำหนดนี้จะสูงกว่าราคาที่เป็นจริงบ้าง แต่รัฐบาลจะกำหนดให้โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรหรือผู้นำเข้า แล้วแต่กรณี ส่งเงินส่วนเกินนี้เข้าเป็นกองทุน และต่อมาในระยะหลังเมื่อราคาที่เป็นจริงขึ้นสูงกว่าราคาที่กำหนดไว้ รัฐบาลจะเอาเงินจากกองทุนดังกล่าวชดเชยให้โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรหรือผู้นำน้ำมันเข้าเพื่อมิให้ต้องขึ้นราคาขายปลีก การกำหนดราคาน้ำมันเชื้อเพลิงในลักษณะเช่นนี้ จะช่วยรักษาระดับราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงให้อยู่คงที่นานกว่าที่จะปรับปรุงราคาน้ำมันเชื้อเพลิงทุกครั้งที่มีการขึ้นราคาน้ำมันดิบ ซึ่งจะช่วยบรรเทาความสับสนและความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนภายหลังการปรับปรุงราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงทุกครั้ง

และโดยที่สมควรชดเชยราคาน้ำมันเตาให้แก่องค์การเชื้อเพลิงสำหรับน้ำมันเตาที่จำหน่ายให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อมิให้องค์การเชื้อเพลิงต้องขึ้นราคาน้ำมันเตาซึ่งจะทำให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยต้องขึ้นราคากระแสไฟฟ้า อันจะเป็นผลเพิ่มความเดือดร้อนแก่โรงงานอุตสาหกรรมและประชาชนอีก

นอกจากนี้ สมควรรวมกองทุนต่าง ๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วเข้าเป็นกองทุนเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นใหม่ในโอกาสเดียวกันนี้ด้วย

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งกำหนดมาตรการแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในคำสั่งนี้

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งนี้

“น้ำมันเชื้อเพลิง” หมายความว่า น้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา และน้ำมันที่คล้ายกัน หรือน้ำมันสำหรับเครื่องยนต์ที่คล้ายกัน และหมายความรวมถึงก๊าซหุงต้มและยางมะตอยด้วย

ข้อ 2 ให้จัดตั้งกองทุน เรียกว่า “กองทุนน้ำมันเชื้อเพลิง” ประกอบด้วยเงินดังต่อไปนี้

- (1) เงินที่ผู้มีหน้าที่ส่งเข้ากองทุนตามคำสั่งนี้
- (2) เงินที่โอนมาตามข้อ 3 และข้อ 4
- (3) เงินงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้เป็นคราว ๆ (ถ้ามี)
- (4) เงินที่โอนมาจากกองทุนอื่น (ถ้ามี)

ข้อ 3 ให้ยกเลิกกองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 178/2520 ลงวันที่ 19 กันยายน 2520 และโอนเงินที่เหลือจากการจ่ายชดเชยให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับตามคำสั่งดังกล่าวเข้ากองทุน

ในกรณีที่กองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงมีเงินไม่พอจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิตามคำสั่งดังกล่าว ให้ปลัดกระทรวงการคลังหรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงการคลังมอบหมาย โอนเงินจากกองทุนนี้ให้ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมจ่ายให้ผู้มีสิทธินั้นด้วย

ข้อ 4 ให้ยกเลิกกองทุนรักษาระดับราคาน้ำมันเชื้อเพลิง (เงินตราต่างประเทศ) ที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2521 ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2521 และโอนเงินที่เหลือจากการจ่ายชดเชยให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับตามคำสั่งดังกล่าวเข้ากองทุน

ข้อ 5 ให้องค์การเชื้อเพลิงส่งเงินกำไรที่ได้จากการขายน้ำมันดิบเชิงลึกที่ซื้อจากสาธารณรัฐประชาชนจีน เฉพาะที่นำเข้าไปปี 2522 ซึ่งหักภาษีเงินได้แล้วเข้ากองทุน

ข้อ 6 ให้กระทรวงการคลังกำหนดราคาน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล และน้ำมันเตา ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักร ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาขายปลีกน้ำมันดังกล่าว ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2522

ข้อ 7 ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีกำหนดราคาขายปลีกยางมะตอย ให้กระทรวงการคลังกำหนดราคาขายมะตอย ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรโดยยังไม่รวมภาษีอากรที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาขายปลีกยางมะตอยนั้น

ข้อ 8 ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันดิบที่นำเข้า อันเป็นผลทำให้กระทรวงอุตสาหกรรมต้องกำหนดราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรแล้วให้

กระทรวงอุตสาหกรรมแจ้งราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรที่กำหนดขึ้นใหม่ให้กระทรวงการคลังทราบ

ข้อ 9 ในกรณีที่ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงการคลังกำหนด ตามข้อ 6 หรือข้อ 7 แล้วแต่กรณี สูงกว่าราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงอุตสาหกรรมแจ้งให้กระทรวงการคลังทราบ ตามข้อ 8 ให้ถือราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงการคลังกำหนดตามข้อ 6 หรือข้อ 7 เป็นราคาขายส่ง ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรโดยยังไม่รวมภาษีอากร และให้

(1) ผู้ผลิตและจำหน่ายน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันที่คล้ายกันจากโรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ส่งเงินเข้ากองทุนตามปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่ผลิตและจำหน่ายเพื่อใช้ในราชอาณาจักร

(2) ผู้นำน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันสำหรับเครื่องยนต์ที่คล้ายกันเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ส่งเงินเข้ากองทุนตามปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักร

ทั้งนี้ ในอัตราต่อหน่วยของน้ำมันเชื้อเพลิงที่ผลิตและจำหน่าย หรือนำเข้าแล้วแต่กรณี ตามที่กระทรวงการคลังประกาศกำหนดโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี

เงินที่ส่งตามวรรคหนึ่ง ให้ถือเป็นรายจ่ายตามประมวลรัษฎากร

ข้อ 10 ในการส่งเงินเข้ากองทุนตามข้อ 9 ให้ผู้มีหน้าที่ส่งเงินปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเป็นน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันที่คล้ายกันที่ผลิตและจำหน่ายจากโรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ต้องส่งให้แก่ผู้รับชำระภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งทำในราชอาณาจักรพร้อมกับการชำระภาษีนั้น

(2) ถ้าเป็นน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันสำหรับเครื่องยนต์ที่คล้ายกันที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ต้องส่งให้แก่ผู้รับชำระอากรขาเข้าพร้อมกับการชำระอากรนั้น

ข้อ 11 ในกรณีที่ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงการคลังกำหนด ตามข้อ 6 หรือข้อ 7 แล้วแต่กรณี ต่ำกว่าราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงอุตสาหกรรมแจ้งให้กระทรวงการคลังทราบ ตามข้อ 8 ให้ถือราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่กระทรวงอุตสาหกรรมแจ้งให้กระทรวงการคลังทราบตามข้อ 8 หักด้วยเงินชดเชยตามข้อนี้เป็นราคาขายส่ง ณ โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรโดยยังไม่รวมภาษีอากร และให้ปลัดกระทรวงการคลังหรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงการคลังมอบหมายส่งจ่ายเงินจากกองทุนชดเชยให้แก่

(1) ผู้ผลิตและจำหน่ายน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันที่คล้ายกันจากโรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรเพื่อใช้ในราชอาณาจักรตามปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่ผลิตและจำหน่ายเพื่อใช้ในราชอาณาจักร

(2) ผู้นำน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันสำหรับเครื่องยนต์ที่คล้ายกันเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักรตามปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักร

ทั้งนี้ ในอัตราต่อหน่วยของน้ำมันเชื้อเพลิงที่ผลิตและจำหน่ายหรือนำเข้าแล้วแต่กรณี ตามที่กระทรวงการคลังประกาศกำหนดโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี

เงินที่ได้รับตามวรรคหนึ่ง ให้ถือเป็นเงินได้ตามประมวลรัษฎากร

ข้อ 12 ในกรณีที่น้ำมันเตาที่ผลิตและจำหน่ายหรือนำเข้ามีลักษณะแตกต่างไปจากน้ำมันเตาที่ประกาศตามข้อ 6 ให้กระทรวงการคลังคำนวณปรับอัตราเงินที่ต้องส่งหรือชดเชยให้สอดคล้องกับราคาน้ำมันเตาที่กำหนดตามข้อ 6

ข้อ 13 ให้ปลัดกระทรวงการคลังหรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงการคลังมอบหมายส่งจ่ายเงินชดเชยจากกองทุนให้แก่

(1) องค์กรเชื้อเพลิง สำหรับน้ำมันเตาที่ขายให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ ในอัตราต่อหน่วยของน้ำมันเตาที่ขาย ตามที่กระทรวงการคลังกำหนดโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี จนกว่าคณะรัฐมนตรีจะมีมติให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยขึ้นราคาจำหน่ายกระแสไฟฟ้าหรือสิ่งเป็นอย่างอื่น

(2) โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักร สำหรับก๊าซหุงต้มที่ขายเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ในอัตราต่อหน่วยของก๊าซหุงต้มที่ขายตามที่กระทรวงการคลังกำหนดโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี แต่ทั้งนี้โรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรต้องขายก๊าซหุงต้มดังกล่าวเพื่อใช้ในราชอาณาจักรในราคาโดยยังไม่รวมภาษีอากรไม่เกินกิโลกรัมละ 3.3369 บาท

(3) ผู้นำเข้าสำหรับก๊าซหุงต้มที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักรในอัตราต่อหน่วยของก๊าซหุงต้มที่ขายตามที่กระทรวงการคลังกำหนดโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี แต่ทั้งนี้ราคาโดยยังไม่รวมภาษีอากรสำหรับก๊าซหุงต้มที่นำเข้าต้องไม่ต่ำกว่ากิโลกรัมละ 3.3369 บาท

ข้อ 14 ในการขอรับเงินชดเชยจากกองทุน ให้ผู้มีสิทธิได้รับเงินชดเชยปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเป็นน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันที่คล้ายกันที่ผลิตและจำหน่ายจากโรงกลั่นน้ำมันในราชอาณาจักรเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ให้ยื่นรายการแจ้งชนิดและปริมาณของน้ำมันเชื้อเพลิงดังกล่าวแก่ผู้รับชำระภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์ซึ่งทำในราชอาณาจักร พร้อมกับการชำระภาษีนั้น

(2) ถ้าเป็นน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด น้ำมันดีเซล น้ำมันเตา หรือน้ำมันสำหรับเครื่องยนต์ที่คล้ายกันที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในราชอาณาจักร ให้ยื่นรายการแจ้งชนิดและปริมาณของน้ำมันเชื้อเพลิงดังกล่าวแก่ผู้รับชำระอากรขาเข้า พร้อมกับการชำระอากรนั้น

(3) ถ้าเป็นน้ำมันเตาที่ขายให้แก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ตามข้อ 13 (1) ให้ยื่นรายการแจ้งชนิดและปริมาณของน้ำมันต่อสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง

(4) ถ้าเป็นก๊าซหุงต้มตามข้อ 13 (2) ให้ยื่นรายการแจ้งชนิดและปริมาณของก๊าซหุงต้มดังกล่าวแก่ผู้รับชำระภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งทำในราชอาณาจักร พร้อมกับการชำระภาษีนั้น

(5) ถ้าเป็นก๊าซหุงต้มตามข้อ 13 (3) ให้ยื่นรายการแจ้งชนิดและปริมาณของก๊าซหุงต้มดังกล่าวแก่ผู้รับชำระอากรขาเข้า พร้อมกับการชำระอากรนั้น

ข้อ 15 ในการส่งเงินตามข้อ 9 หรือการส่งจ่ายเงินชดเชยตามข้อ 11 ให้ถือปริมาณน้ำมันเชื้อเพลิงที่ผู้มีหน้าที่ชำระภาษีหรืออากรต้องชำระภาษีหรืออากรเป็นหลักฐานในการคำนวณ ส่วนการส่งจ่ายเงินชดเชยตามข้อ 13 ให้ถือปริมาณน้ำมันเตาที่องค์การเชื้อเพลิงและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยร่วมกันรับรองเป็นหลักฐานในการคำนวณ

ข้อ 16 ในกรณีที่มีปัญหาในการตีความเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามคำสั่งนี้ ให้กระทรวงอุตสาหกรรมหรือกระทรวงการคลัง แล้วแต่กรณี นำเรื่องเสนอให้คณะกรรมการปฏิบัติการแทนนายกรัฐมนตรีพิจารณาวินิจฉัย และให้คำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นที่สุด

ข้อ 17 คำสั่งนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2522 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 27 มีนาคม 2522

พลเอกบุญชัย บำรุงพงศ์
รองนายกรัฐมนตรี รักษาราชการแทน
นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่ 47 ลงวันที่ 1 เมษายน 2522

หน้า 4-12

ภาคผนวก จ

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ 6/2522

เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า

ตามที่ได้มีวิกฤตการณ์การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงเกิดขึ้น และรัฐบาลได้ประกาศใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อให้มีการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง ทั้งทางด้านส่วนราชการและประชาชนทั่ว ๆ ไป เช่น การให้ส่วนราชการลดการใช้จำนวนหน่วยไฟฟ้าลงเป็นลำดับ การกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจทุกแห่งที่ต้องเดินเครื่องปรับอากาศในสถานที่ทำงานด้วยความจำเป็นให้ปรับอุณหภูมิของเครื่องปรับอากาศไม่ให้ต่ำกว่า 27 องศาเซลเซียส หรือประมาณ 60 องศาฟาเรนไฮท์ การห้ามขับรถเร็วเกินอัตราที่กำหนด การห้ามจอดรถยนต์ในถนนต่าง ๆ เพื่อให้การจราจรคล่องตัวเป็นต้นนั้น

เพื่อให้เกิดการประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิงยิ่งขึ้น จึงเห็นเป็นการสมควรกำหนดมาตรการประหยัดไฟฟ้าในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับความจำเป็นในการดำรงชีพของประชาชนทั่วไปเพิ่มขึ้นอีก

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิก

(1) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร.1/2517 ลงวันที่ 2 มกราคม 2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

(2) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 18/2517 ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

(3) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 49/2517 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2517 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

ข้อ 2 ห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาป้ายสินค้า หรือบริการ ยกเว้นการโฆษณาป้ายชื่อร้านหรือป้ายชื่อภาพยนตร์ให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาได้ร้านหรือโรงภาพยนตร์ละไม่เกินหนึ่งป้าย และสำหรับโรงภาพยนตร์ให้ใช้ไฟฟ้าได้ เฉพาะระหว่างเวลาที่กำหนดให้ฉายภาพยนตร์ได้เท่านั้น

ข้อ 3 ให้สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการเปิดทำการได้เฉพาะระหว่างเวลาดังต่อไปนี้

(1) สถานเต็นท์ รำวง หรือโรงเงี้ยวให้เปิดได้ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอนหรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า ให้เปิดได้ในวันธรรมดา ระหว่างเวลา 16.00 นาฬิกา ถึง 22.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการระหว่างเวลา 12.00 นาฬิกา ถึง 22.00 นาฬิกา

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้าให้เปิดได้ในวันธรรมดา ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการระหว่างเวลา 14.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา

สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้าแห่งใดเป็นร้านตัดผมหรือตัดผมด้วย ให้เปิดเฉพาะที่เกี่ยวกับการตัดผมหรือตัดผมได้ระหว่างเวลา 08.00 นาฬิกา ถึง 20.00 นาฬิกา

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายและบริการ โดยมีหญิงสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชั้นหรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ให้เปิดได้ระหว่างเวลา 11.00 นาฬิกา ถึง 14.00 นาฬิกา และระหว่าง 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา

ข้อ 4 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2522 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 14 สิงหาคม 2522

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 139 ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2522

หน้า 240-241

ภาคผนวก จ

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ 7/2523

เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน

ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยที่เป็นการสมควรเปลี่ยนแปลงการจำกัดเวลาจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ประชาชนประหยัดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิก

(1) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 248/2518 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518

(2) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/68 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

(3) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สร. 0201/75 เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ลงวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2519

ข้อ 2 ห้ามมิให้สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงเปิดบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงในวันอาทิตย์

ข้อ 3 ในวันที่อื่นนอกจากวันอาทิตย์ ให้สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงเปิดบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงได้เฉพาะในระหว่าง เวลา 05.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา

ข้อ 4 ความในข้อ 2 มิให้ใช้บังคับแก่สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงเฉพาะยานพาหนะทางน้ำ แต่สถานีบริการหรือร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงดังกล่าวต้องเปิดบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงเฉพาะในระหว่างเวลา 05.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา และต้องจำหน่ายลงในถังบรรจุน้ำมันเชื้อเพลิงประจำยานพาหนะทางน้ำเท่านั้น จะจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงลงในถังบรรจุอื่นไม่ได้

ข้อ 5 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับแก่สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงภายในเขตกรุงเทพมหานคร

ข้อ 6 ให้คำสั่งนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2523 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2523

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 97 ตอนที่ 4 ลงวันที่ 11 มกราคม 2523
หน้า 1-2

ภาคผนวก ข

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ 10/2523

เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน

ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงมาตรการในการแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อให้เกิดการประหยัดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงได้ยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิก

(1) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2522 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2522

(2) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 3/2523 เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า ลงวันที่ 8 เมษายน 2523

(3) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 4/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อการประหยัดไฟฟ้า ลงวันที่ 8 เมษายน 2523

(4) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2523 เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง ลงวันที่ 11 มกราคม 2523

(5) คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 9/2523 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงมาตรการประหยัดไฟฟ้าสำหรับสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา (ช่อง 10 หาดใหญ่) ลงวันที่ 16 กันยายน 2523

ข้อ 2 ห้ามมิให้สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงทั้งราชอาณาจักร เปิดบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงในวันอาทิตย์

ข้อ 3 ในวันอื่นนอกจากวันอาทิตย์ ให้สถานีบริการและร้านค้าน้ำมันเชื้อเพลิงเปิดบริการหรือจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงได้เฉพาะในระหว่างเวลา 06.00 นาฬิกา ถึง 18.00 นาฬิกา

ข้อ 4 ห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาป้ายสินค้าหรือบริการ ยกเว้นการโฆษณาป้ายชื่อร้านหรือป้ายชื่อภาพยนตร์ ให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาได้ร้านหรือโรงภาพยนตร์ละไม่เกินหนึ่งป้าย สำหรับป้ายชื่อร้านให้ใช้ไฟฟ้าได้ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา และสำหรับป้ายชื่อภาพยนตร์ ให้ใช้ไฟฟ้าเฉพาะระหว่างเวลาที่กำหนดให้นายภาพยนตร์ได้เท่านั้น

ข้อ 5 ให้สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการเปิดทำการได้เฉพาะระหว่างเวลาดังต่อไปนี้

(1) สถานเต็นท์ รำวง หรือรองเง็ง ให้เปิดได้ระหว่างเวลา 21.00 นาฬิกา ถึง 01.00 นาฬิกา ของวันรุ่งขึ้น

(2) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย และบริการโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า ให้เปิดได้ในวันธรรมดา ระหว่างเวลา 16.00 นาฬิกา ถึง 22.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการระหว่างเวลา 12.00 นาฬิกา ถึง 22.00 นาฬิกา

(3) สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้า ให้เปิดได้ในวันธรรมดา ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา และในวันหยุดราชการระหว่างเวลา 14.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา

สถานอาบน้ำ นวด หรืออบตัว ซึ่งมีผู้บริการให้แก่ลูกค้าแห่งใดเป็นร้านตัดผมหรือตัดผมด้วย ให้เปิดเฉพาะที่เกี่ยวกับการตัดผมหรือตัดผมได้ระหว่างเวลา 08.00 นาฬิกา ถึง 20.00 นาฬิกา

(4) สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย และบริการโดยมีหญิงสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยจัดให้มีการแสดงดนตรีเกินสองชั้น หรือการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง ให้เปิดได้ระหว่างเวลา 11.00 นาฬิกา ถึง 14.00 นาฬิกา และระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 24.00 นาฬิกา

ระยะเวลาเปิดและปิดทำการในข้อนี้ มิให้ใช้บังคับแก่สถานบริการในระหว่างเทศกาลขึ้นปีใหม่ ระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม ถึงวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี

ข้อ 6 ให้สถานวิทยุโทรทัศน์ส่งวิทยุโทรทัศน์ระหว่างเวลา 18.30 นาฬิกา ถึง 20.00 นาฬิกา เว้นแต่สถานวิทยุโทรทัศน์แห่งประทศไทย จังหวัดสงขลา (ช่อง 10 หาดใหญ่) ใ้ส่งวิทยุโทรทัศน์ตามกำหนดเวลาดังนี้

(1) ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ให้ส่งวิทยุโทรทัศน์ระหว่างเวลา 16.00 นาฬิกา ถึง 17.30 นาฬิกา

(2) สำหรับวันเสาร์และวันอาทิตย์ให้ส่งวิทยุโทรทัศน์ระหว่างเวลา 09.00 นาฬิกา ถึง 10.30 นาฬิกา

ข้อ 7 ให้คณะกรรมการเฉพาะกิจในภาวะฝนแล้งตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ 45/2523 มีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเพื่อให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและกิจการที่ต้องใช้กระแสไฟฟ้าในช่วงระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา ปฏิบัติเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินกิจการ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการประหยัดการใช้ไฟฟ้า

ข้อ 8 คำสั่งนี้ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 ธันวาคม 2523 เป็นต้นไป เว้นแต่ความในข้อ 2 และข้อ 3 ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ 14 ธันวาคม 2523 เป็นต้นไป และคำสั่งนายกรัฐมนตรี 7/2523 ลงวันที่ 11 มกราคม 2523 ให้คงมีผลใช้บังคับจนถึงวันที่ 13 ธันวาคม 2523

สั่ง ณ วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2523

พลเอก ป. ดิถสุวานนท์
นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 97 ตอนที่ 185 ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2523
หน้า 1-4

ภาคผนวก ข

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ 2/2534

เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกัน
ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง

โดยที่ในปัจจุบันปรากฏว่า ได้เกิดสงครามในตะวันออกกลางขึ้น ซึ่งอาจมีผลทำให้การส่งออกปิโตรเลียมจากประเทศผู้ส่งออกน้ำมันในตะวันออกกลางลดลง และมีผลกระทบต่อการจัดหาน้ำมันของประเทศไทย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 นายกรัฐมนตรีออกคำสั่งไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ห้ามใช้ไฟฟ้าในการโฆษณาป้ายสินค้าหรือบริการ หรือระดับสถานที่ทำธุรกิจ ยกเว้นการโฆษณาป้ายชื่อร้านหรือป้ายชื่อภาพยนตร์ ให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาได้ร้านหรือโรงภาพยนตร์ละไม่เกินหนึ่งป้าย สำหรับป้ายชื่อร้านให้ใช้ไฟฟ้าได้ระหว่างเวลา 18.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา และสำหรับป้ายชื่อภาพยนตร์ให้ใช้ไฟฟ้าเฉพาะระหว่างเวลาที่กำหนดให้ฉายภาพยนตร์ได้เท่านั้น

ข้อ 2 คำสั่งนี้ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม 2534 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2534

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ
นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ฅ

พระราชกำหนด
แก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง
พ.ศ. 2516

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2516
เป็นปีที่ 28 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกได้ทวีสูงขึ้นเป็นลำดับ และน้ำมันดิบที่จะหาซื้อได้มีปริมาณลดน้อยลง ซึ่งจะมีผลให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงภายในประเทศสูงตามไปด้วย และจะก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นในประเทศไทย ฉะนั้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของประเทศและความผาสุกของประชาชนจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขและป้องกันภาวะการดังกล่าวให้ทันต่อเหตุการณ์ ในการนี้ นายกรัฐมนตรีจำเป็นต้องมีอำนาจในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ได้โดยฉับพลัน ไม่จำเป็นต้องให้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ แยกปฏิบัติการตามกฎหมายที่มีอยู่

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกำหนดขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกำหนดนี้เรียกว่า “พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516”

มาตรา 2 พระราชกำหนดนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง นายกรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อกำหนดมาตรการเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) การผลิต การจำหน่าย การขนส่ง การมีไว้ในครอบครอง การสำรองและการส่งออกนอกราชอาณาจักรและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งน้ำมันเชื้อเพลิงทุกชนิด
- (2) การผลิตหรือการจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานอื่น
- (3) การใช้น้ำมันเชื้อเพลิง พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานอื่น หรือการดำเนินกิจการที่ต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิง พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานอื่น เช่น

- (ก) กำหนดวันเวลาและเงื่อนไขการดำเนินการโรงงาน
 - (ข) กำหนดวันเวลาในการเปิดและปิดและเงื่อนไขในการดำเนินการของโรง
มหรสพ โรงภาพยนตร์ สถานบริการ ภัตตาคาร หรือสถานบันเทิงอื่นๆ
 - (ค) กำหนดวันเวลาและเงื่อนไขในการใช้ยานพาหนะไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะที่ใช้
ในกิจการสาธารณะหรือยานพาหนะส่วนบุคคล
 - (ง) การใช้พลังงานไฟฟ้าในอาคาร ในการโฆษณาและในสถานที่อื่นๆ
- (4) การปันส่วนน้ำมันเชื้อเพลิงทุกชนิด

ในการปฏิบัติการตามวรรคหนึ่ง ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจมอบหมายให้บุคคลหนึ่ง
บุคคลใดหรือคณะกรรมการซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งขึ้นปฏิบัติการแทนได้ โดยจะกำหนด
เงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้

คำสั่งของนายกรัฐมนตรี หรือผู้ที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายซึ่งได้สั่งการตามวรรคหนึ่ง
ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลทั่วไป และคำสั่งมอบหมายของนายกรัฐมนตรีตามวรรคสอง ให้ประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 4 เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 3 แล้ว ให้แจ้งให้
คณะรัฐมนตรีทราบ และเมื่อได้มีการปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามพระราชกำหนดนี้
ให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบเป็นระยะ ๆ

มาตรา 5 ให้นายกรัฐมนตรีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้ง
พนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามพระราชกำหนดนี้

มาตรา 6 ให้บุคคลและกรรมการที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 3
วรรคสอง และพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 5 เป็นเจ้าพนักงานตามประมวล
กฎหมายอาญา

มาตรา 7 ในการปฏิบัติการตามหน้าที่ ให้บุคคลตามมาตรา 6 มีอำนาจเข้าไปใน
สถานที่ใด ๆ หรือสั่งให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดให้ข้อเท็จจริงหรือส่งเอกสารใด ๆ ได้

มาตรา 8 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี หรือผู้ที่ได้รับ
มอบหมายจากนายกรัฐมนตรีซึ่งสั่งตามมาตรา 3 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่
เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 9 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่สั่งตามมาตรา 7 หรือขัดขวางหรือไม่ให้ความ
สะดวกแก่ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติการตาม
อำนาจหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 10 พระราชกำหนดนี้ให้ใช้บังคับมีกำหนดหนึ่งปี

[ความในมาตรา 10 นี้ถูกยกเลิกโดย มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 (ฉบับที่ 3)
พ.ศ. 2520]

มาตรา 11 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชกำหนดนี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

สัญญา ธรรมศักดิ์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกได้ทวีสูงขึ้นเป็นลำดับ และน้ำมันดิบที่จะหาซื้อได้มีปริมาณลดน้อยลง ซึ่งจะมีผลให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงภายในประเทศสูงตามไปด้วย และจะก่อให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้นในประเทศไทย ฉะนั้น เพื่อรักษาซึ่งความมั่นคงของประเทศและความผาสุกของประชาชน จำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขและป้องกันภาวะการณดังกล่าวให้ทันต่อเหตุการณ์ ในการนี้นายกรัฐมนตรีต้องมีอำนาจในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ได้โดยฉับพลัน ไม่จำเป็นต้องให้กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ แยกปฏิบัติการตามกฎหมายที่มีอยู่ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 90 ตอนที่ 176 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2516

หน้า 1-6

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกัน

ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516

พ.ศ. 2517

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 มีกำหนดระยะเวลาให้ใช้บังคับได้เพียงหนึ่งปี และจะสิ้นสุดลงในวันที่ 26 ธันวาคม 2517 แต่ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงยังไม่มีแนวโน้มที่จะสิ้นสุดลง สมควรขยายระยะเวลาการใช้บังคับพระราชกำหนดดังกล่าวออกไปอีกหนึ่งปี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 221 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2517 หน้า 527-529

พระราชกำหนด
แก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลน
น้ำมันเชื้อเพลิง (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2518

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 มีกำหนดเวลาใช้บังคับได้เพียงสองปี และจะสิ้นสุดลงในวันที่ 26 ธันวาคม 2518 แต่ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงยังไม่มีแนวโน้มที่จะสิ้นสุดลง สมควรขยายระยะเวลาการใช้บังคับออกไปอีกหนึ่งปี แต่เนื่องจากขณะนี้ไม่อยู่ในระหว่างสมัยการประชุมของรัฐสภา และเรื่องนี้เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดนี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 92 ตอนที่ 260 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2518
หน้า 1-3

พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกัน
ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กำหนดเวลาการใช้บังคับพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้าย โดยพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518 จะสิ้นสุดลงในวันที่ 26 ธันวาคม 2519 แต่เนื่องจากขณะนี้ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในราชอาณาจักรยังคงมีอยู่ สมควรขยายระยะเวลาการใช้บังคับพระราชกำหนดดังกล่าวไปอีกระยะหนึ่ง จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 93 ตอนที่ 156 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2519
หน้า 49-51

พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกัน
ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516
(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2520

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชกำหนดแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2516 กำหนดเวลาการใช้บังคับไว้เพียงหนึ่งปี ซึ่งต่อมาได้มีการขยายเวลาการใช้บังคับรวม 3 ครั้ง ๑ ละหนึ่งปี บัดนี้กำหนดเวลาการใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวจะสิ้นสุดลงในวันที่ 27 ธันวาคม 2520 แต่โดยที่ภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงยังคงมีอยู่และมีความจำเป็นต้องใช้กฎหมายนี้ต่อไปอีกโดยไม่อาจกำหนดระยะเวลาไว้ได้ ดังนั้นเพื่อให้สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายนี้ได้ต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลาเช่นเดียวกับกฎหมายอื่น ๆ ทั่วไป สมควรยกเลิกมาตรา 10 แห่งพระราชกำหนดดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 133 ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2520

หน้า 1-3

ภาคผนวก ญ

พระราชบัญญัติ
การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
พ.ศ. 2521

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2521
เป็นปีที่ 33 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ปิโตรเลียม” หมายความว่า ปิโตรเลียมตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียมและให้หมายความรวมถึงน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยน้ำมันเชื้อเพลิงด้วย

“ธุรกิจปิโตรเลียม” หมายความว่า การสำรวจ พัฒนา ผลิต จัดหา กักเก็บ สะสม สรรอง เก็บรักษา นำเข้า ส่งออก ขนส่ง ซื่อ ขยาย และจำหน่ายปิโตรเลียม ตลอดจนประกอบอุตสาหกรรมเคมีปิโตรเลียม

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการในคณะกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

“ผู้ว่าการ” หมายความว่า ผู้ว่าการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

“พนักงาน” หมายความว่า พนักงานของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย รวมทั้ง

ผู้ว่าการ

“ลูกจ้าง” หมายความว่า ลูกจ้างของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้เป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัติใช้บังคับ หลังจากนั้นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 1

การจัดตั้ง ทุน และทุนสำรอง

มาตรา 5 ให้จัดตั้งการปิโตรเลียมขึ้นเรียกว่า “การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย” เรียกโดยย่อว่า “ปตท.” และให้เป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์ในการประกอบและส่งเสริมธุรกิจปิโตรเลียม รวมถึงการดำเนินธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกับการประกอบธุรกิจปิโตรเลียม เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐและประชาชน

มาตรา 6 ปตท. มีสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพมหานคร และจะตั้งสำนักงานสาขาหรือตัวแทนขึ้น ณ ที่อื่นใดในและนอกราชอาณาจักรก็ได้ แต่การตั้งสำนักงานสาขานอกราชอาณาจักร ต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีก่อน

มาตรา 7 ให้ ปตท. มีอำนาจกระทำการกิจการต่างๆ ภายในขอบแห่งวัตถุประสงค์ตาม มาตรา 5 และอำนาจเช่นว่านี้ให้รวมถึง

(1) ถือกรรมสิทธิ์ หรือมีสิทธิครอบครองหรือมีทรัพย์สินต่าง ๆ สร้าง ซื้อ จัดหา ขาย จำหน่าย เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ ยืม ให้ยืม รับจำนำ รับจำนอง แลกเปลี่ยน โอน รับโอน หรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สิน ทั้งในและนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้

(2) จัดหา สรรวจ พัฒนา และผลิตปิโตรเลียม

(3) สรรวจ วางแผน ออกแบบ และสร้างท่าเรือเพื่อธุรกิจปิโตรเลียม คลังปิโตรเลียม ระบบการขนส่งปิโตรเลียม โรงกลั่นปิโตรเลียม และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

(4) ดำเนินการขนส่งปิโตรเลียมและผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมภายในประเทศและระหว่างประเทศ

(5) จัดสร้างคลังสำหรับการสะสมและสำรองปิโตรเลียม

(6) กำหนดมาตรการเพื่อความปลอดภัยในการขนส่งและใช้ปิโตรเลียม

(7) กำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขสภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เนื่องจากปิโตรเลียมภายในกิจการของ ปตท.

(8) กู้หรือยืมเงินภายในและนอกราชอาณาจักร

(9) ให้กู้หรือให้ยืมเงินโดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สิน เพื่อประโยชน์แก่กิจการของ ปตท.

(10) ออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใดเพื่อการลงทุน

(11) จัดตั้งบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดเพื่อประกอบธุรกิจปิโตรเลียม

(12) เข้าร่วมกิจการกับบุคคลอื่น หรือถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด เพื่อประโยชน์แก่กิจการของ ปตท.

(13) ว่าจ้างหรือรับจ้างประกอบธุรกิจปิโตรเลียม

(14) ตั้งหรือรับเป็นตัวแทน ตัวแทนค้าต่าง และนายหน้าในกิจการตามวัตถุประสงค์ของ ปตท.

(15) ทำการค้าและให้บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับอุปกรณ์และเครื่องใช้เกี่ยวกับธุรกิจปิโตรเลียม

(16) กระทำการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของ ปตท.

มาตรา 8 ปตท. มีอำนาจสำรวจ พัฒนา และผลิตปิโตรเลียมตามที่ได้รับอนุมัติหรือมอบหมายจากคณะรัฐมนตรี ให้ดำเนินการในเขตพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนด ในการนี้ให้ ปตท. มีสิทธิ ประโยชน์ และหน้าที่เสมือนเป็นผู้รับสัมปทานตามกฎหมายว่าด้วยปิโตรเลียม

การอนุมัติหรือมอบหมายให้ ปตท. ดำเนินการตามวรรคหนึ่ง จะต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนสัมปทานปิโตรเลียมที่ได้ออกให้แก่บุคคลใดไปก่อนแล้ว

มาตรา 9 ทุนของ ปตท. ประกอบด้วย

(1) เงินและทรัพย์สินที่โอนมาตามมาตรา 59 มาตรา 61 และมาตรา 62 เมื่อได้หักหนี้สินออกแล้ว

(2) เงินที่รัฐบาลจัดสรรเพิ่มเติมให้เป็นคราว ๆ เพื่อดำเนินงานหรือขยายกิจการ

(3) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้

มาตรา 10 เงินสำรองของ ปตท. ให้ประกอบด้วยเงินสำรองธรรมดาซึ่งตั้งไว้เพื่อขาดเงินสำรองเพื่อขยายกิจการ เงินสำรองเพื่อการไถ่ถอนหนี้ และเงินสำรองอื่น ๆ ตามความประสงค์แต่ละอย่างโดยเฉพาะตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

เงินสำรองจะนำออกใช้ได้ก็แต่ความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 11 ทรัพย์สินของ ปตท. ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

หมวด 2 คณะกรรมการและผู้ว่าการ

มาตรา 12 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย” ประกอบด้วยประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงกลาโหมหนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงการคลังหนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงพาณิชย์หนึ่งคน ผู้แทนกระทรวงอุตสาหกรรมหนึ่งคน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาหนึ่งคน กรรมการอื่นอีกไม่เกินห้าคนและผู้ว่าการเป็นกรรมการ

ให้ผู้ว่าการเป็นเลขาธิการคณะกรรมการ

ให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการอื่น

มาตรา 13 เพื่อประโยชน์แห่งกิจการของ ปตท. ให้คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดของ ปตท. แล้วรายงานต่อคณะกรรมการ

มาตรา 14 ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง ต้อง

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่เกินหกสิบห้าปี
- (3) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย
- (4) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (5) ไม่เป็นข้าราชการการเมืองหรือดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- (6) ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้าง เว้นแต่ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการ
- (7) ไม่เป็นกรรมการพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง
- (8) ไม่มีส่วนได้เสียในกิจการที่กระทำกับ ปตท. หรือในกิจการที่มีลักษณะเป็นการ

แข่งขันกับกิจการของ ปตท. ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม

มาตรา 15 ให้ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสามปี

ในกรณีที่ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระหรือในกรณีที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่งให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนหรือเป็นกรรมการเพิ่มขึ้น อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว

เมื่อครบกำหนดตามวาระดังกล่าวในวาระหนึ่ง หากยังมีได้มีการแต่งตั้งประธานกรรมการหรือกรรมการขึ้นใหม่ ให้ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระ

นั้น อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไปจนกว่าประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ แต่ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

มาตรา 16 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 15 ประธานกรรมการหรือกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) คณะรัฐมนตรีให้ออก เพราะมีความประพฤติเสื่อมเสีย
- (4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) ขาดการประชุมคณะกรรมการเกินสามครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันสมควร
- (6) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 14

มาตรา 17 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่วางนโยบายและควบคุมดูแลโดยทั่วไปซึ่งกิจการของ ปตท. อำนาจหน้าที่เช่นว่านี้ให้รวมถึง

- (1) ออกข้อบังคับหรือระเบียบเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามมาตรา 5 และมาตรา 7
- (2) ออกข้อบังคับว่าด้วยการประชุม และการดำเนินกิจการของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ
- (3) ออกข้อบังคับว่าด้วยการจัดแบ่งส่วนงานของ ปตท. และออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานต่าง ๆ ของ ปตท.
- (4) ออกข้อบังคับว่าด้วยการปฏิบัติงานของผู้ว่าการ และการมอบให้ผู้อื่นปฏิบัติงานแทนผู้ว่าการ
- (5) กำหนดจำนวนตำแหน่ง อัตราเงินเดือน ค่าจ้าง และเงินอื่น ๆ ของพนักงานและลูกจ้าง
- (6) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนเงินเดือน หรือค่าจ้าง การถอดถอน ระเบียบวินัย การลงโทษ และการอุทธรณ์การลงโทษพนักงานและลูกจ้าง
- (7) ออกระเบียบว่าด้วยการร้องทุกข์ของพนักงานและลูกจ้าง
- (8) ออกข้อบังคับว่าด้วยกองทุนสงเคราะห์หรือการสงเคราะห์อื่น เพื่อสวัสดิการของพนักงานและลูกจ้างและครอบครัว โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
- (9) ออกข้อบังคับว่าด้วยการจ่ายค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าเช่าที่พัก ค่าทำงานล่วงเวลา เบี้ยประชุม และการจ่ายเงินอื่น ๆ
- (10) ออกระเบียบว่าด้วยเครื่องแบบพนักงานและลูกจ้าง
- (11) กำหนดราคาขายปิโตรเลียมและอัตราค่าบริการ ตลอดจนวิธีการชำระราคาและค่าบริการ

(12) ออกระเบียบว่าด้วยความปลอดภัยในการใช้และรักษาทรัพย์สินของ ปตท.

(13) ออกระเบียบว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการดำเนินการป้องกันแก้ไขสภาวะสิ่งแวดล้อม เป็นพิเศษเนื่องจากปิโตรเลียม

มาตรา 18 ในข้อบังคับหรือระเบียบตามมาตรา 17 ถ้ามีข้อความจำกัดอำนาจของผู้ว่าการในการทำนิติกรรมไว้ประกาศใด ให้รัฐมนตรีประกาศข้อความเช่นนั้นในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 19 ให้คณะกรรมการเป็นผู้แต่งตั้งและกำหนดอัตราเงินเดือนของผู้ว่าการด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรี

ผู้ว่าการมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ แต่ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

มาตรา 20 ผู้ว่าการต้อง

(1) มีอายุไม่เกินหกสิบปี

(2) มีความรู้ความสามารถเจนจัดในการบริหารธุรกิจ

(3) สามารถทำงานให้แก่ ปตท. ได้เต็มเวลา

(4) ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ รวมทั้งข้าราชการการเมือง ลูกจ้างของกระทรวงทบวงกรม พนักงานหรือลูกจ้างส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกรุงเทพมหานคร หรือ ดำรงตำแหน่งในทางการเมือง รวมทั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

(5) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 14 (1) (3) (4) (5) (7) และ (8)

มาตรา 21 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 19 วรรคสอง ผู้ว่าการพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) คณะกรรมการให้ออก เพราะบกพร่องต่อหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสียหรือ หย่อนความสามารถ

(4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(5) ขาดการประชุมคณะกรรมการเกินสองครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(6) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 20

มติของคณะกรรมการให้ผู้ว่าการออกจากตำแหน่งตาม (3) ต้องประกอบด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดที่อยู่ในตำแหน่ง นอกจากผู้ว่าการ และ ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี

มาตรา 22 ผู้ว่าการมีหน้าที่บริหารกิจการของ ปตท. ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และ อำนาจหน้าที่ของ ปตท. และตามนโยบาย ข้อบังคับและระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด กับมี อำนาจบังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้างทุกตำแหน่ง

ผู้ว่าการต้องรับผิดชอบต่อคณะกรรมการในการบริหารกิจการของ ปตท.

มาตรา 23 ผู้ว่าการมีอำนาจ

(1) บรรจุ แต่งตั้ง ถอดถอน เลื่อน ลด ตัดเงินเดือนหรือค่าจ้าง ลงโทษทางวินัย พนักงานและลูกจ้าง ตลอดจนให้พนักงานและลูกจ้างออกจากตำแหน่ง ตามข้อบังคับหรือระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด แต่ถ้าเป็นพนักงานหรือลูกจ้างชั้นที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการฝ่าย หรือผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าขึ้นไป จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อน

(2) กำหนดเงื่อนไขในการทำงานของพนักงานและลูกจ้าง และออกระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติงานของ ปตท. โดยไม่ขัดหรือแย้งกับข้อบังคับหรือระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 24 ในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ผู้ว่าการเป็นผู้แทนของ ปตท. และเพื่อการนี้ ผู้ว่าการจะมอบอำนาจให้บุคคลใด ๆ ปฏิบัติงานเฉพาะอย่างแทนก็ได้ แต่ต้องเป็นไปตามข้อบังคับที่คณะกรรมการกำหนด

นิติกรรมที่ผู้ว่าการกระทำโดยฝ่าฝืนข้อบังคับหรือระเบียบตามมาตรา 18 ย่อมไม่ผูกพัน ปตท. เว้นแต่คณะกรรมการจะให้สัตยาบัน

มาตรา 25 ในกรณีผู้ว่าการไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือตำแหน่งผู้ว่าการว่างลงและยังมีได้แต่ตั้งผู้ว่าการ ให้คณะกรรมการแต่งตั้งพนักงานคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทนผู้ว่าการ

ให้ผู้รักษาการแทนผู้ว่าการมีอำนาจหน้าที่อย่างเดียวกันกับผู้ว่าการ เว้นแต่อำนาจหน้าที่ของผู้ว่าการในฐานะกรรมการ

มาตรา 26 ให้ประธานกรรมการและกรรมการได้รับประโยชน์ตอบแทนตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 27 ประธานกรรมการ กรรมการ ผู้ว่าการ พนักงาน และลูกจ้างอาจได้รับเงินรางวัลตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 28 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ประธานกรรมการ กรรมการ ผู้ว่าการ และพนักงานเป็นเจ้าของพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

หมวด 3

การสร้าง และบำรุงรักษาคลังปิโตรเลียม
และระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ

มาตรา 29 เพื่อประโยชน์ในการสร้างและบำรุงรักษาระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ให้พนักงานและผู้ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานมีอำนาจที่จะใช้สายหรือเข้าครอบครอง อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีใช้ที่อยู่อาศัยของบุคคลใด ๆ เป็นการชั่วคราวภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) การใช้สอยหรือเข้าครอบครองนั้นเป็นการจำเป็นสำหรับการสำรวจเพื่อสร้างหรือบำรุงรักษาระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ หรือเป็นการจำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดแก่ระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ

(2) ปตท. ได้บอกกล่าวให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ทราบล่วงหน้าแล้ว โดยแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ทราบภายในเวลาอันสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่าสามวัน ถ้าไม่อาจติดต่อกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้ให้ประกาศให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน การประกาศให้ทำเป็นหนังสือปิดไว้ ณ ที่ซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และ ณ ที่อาคารเขตหรืออำเภอ ที่ทำการกำหนด และที่ทำการผู้ใหญ่บ้านซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ ทั้งนี้ ให้แจ้งกำหนดวันเวลาและการที่จำกระทำนั้นไว้ด้วย

ในการปฏิบัติตามมาตรานี้ พนักงานต้องแสดงบัตรประจำตัวต่อบุคคลซึ่งเกี่ยวข้อง

ในกรณีที่การปฏิบัติของพนักงานหรือผู้ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานตามมาตรานี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์หรือผู้ทรงสิทธิอื่น บุคคลนั้นย่อมเรียกค่าทดแทนจาก ปตท. ได้ และถ้าไม่สามารถตกลงกันในจำนวนค่าทดแทนให้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย และให้นำกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 30 ในการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ให้ ปตท. มีอำนาจ

(1) กำหนดเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อตามความจำเป็น โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี

(2) วางระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อไปได้เหนือ ตาม หรือ ข้ามที่ดินของบุคคลใด ๆ

(3) รื้อถอนอาคาร โรงเรือนหรือทำลายสิ่งอื่นที่สร้างหรือทำขึ้นหรือทำลาย หรือตัดฟันต้น กิ่ง หรือรากของต้นไม้ หรือพืชผลในเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ

ในการดำเนินการตาม (1) ให้รัฐมนตรีประกาศเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อและเครื่องหมายแสดงเขตในราชกิจจานุเบกษาและให้ ปตท. ปิดประกาศเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อไว้ ณ ที่ทำการเขตหรืออำเภอแห่งท้องที่นั้น กับให้จัดทำเครื่องหมายแสดงไว้ในบริเวณดังกล่าวตามระเบียบที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ก่อนที่จะดำเนินการตาม (2) หรือ (3) ให้ ปตท. แจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องทราบ และให้นำมาตรา 29 วรรคหนึ่ง (2) มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นอาจยื่นคำร้องแสดงเหตุที่สมควรทำเช่นนั้นไปยังคณะกรรมการเพื่อวินิจฉัยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

มาตรา 31 ให้ ปตท. จ่ายค่าทดแทนตามความเป็นธรรมแก่เจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิในที่ดิน อาคาร โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การใช้ที่ดินประกาศกำหนดเป็นเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อตามมาตรา 30 (1)

(2) การใช้ที่ดินวางระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อตามมาตรา 30 (2)

(3) การกระทำตามมาตรา 30 (3)

ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ในจำนวนค่าทดแทนให้นำมาตรา 29 วรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ทรงสิทธิในที่ดิน อาคาร โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างได้รับค่าทดแทนหรือได้แจ้งเป็นหนังสือไม่รับค่าทดแทนดังกล่าวแล้ว ต่อไปภายหน้าจะเรียกร้องค่าทดแทนเนื่องจากเหตุอื่นอีกมิได้

มาตรา 32 ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันอาจเป็นอันตรายต่อหลุมสำรวจหรือหลุมผลิตปิโตรเลียม แท่นผลิตปิโตรเลียม โรงกลั่นปิโตรเลียม คลังปิโตรเลียมหรือระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ รวมทั้งอุปกรณ์ของสิ่งดังกล่าวนั้น

มาตรา 33 ในเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ไม่ว่าจะบนบกหรือในน้ำ หรือใต้พื้นท้องน้ำหรือพื้นท้องทะเล ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคาร โรงเรือน ต้นไม้ หรือสิ่งอื่นใด ติดตั้งสิ่งใด เจาะหรือขุดพื้นดิน ถมดิน ทิ้งสิ่งของ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ที่อาจทำให้เกิดอันตรายหรือเป็นอุปสรรคแก่ระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจาก ปตท. และในอนุญาตนั้น ปตท. จะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้ามีการฝ่าฝืนให้ ปตท. มีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนหรือถอน ขนย้าย ตัดฟัน ทำลาย หรือกระทำการใด ๆ ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าผู้นั้นไม่ปฏิบัติตาม หรือในกรณีที่หาตัวผู้ฝ่าฝืนไม่ได้ เมื่อได้ประกาศคำสั่งไว้ ณ บริเวณนั้น และ ณ ที่ทำการเขตหรืออำเภอ ที่ทำการกำนันและที่ทำการผู้ใหญ่บ้านแห่งท้องที่นั้นเป็นเวลาอันสมควรแล้ว และไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ให้ ปตท. มีอำนาจสั่งถอน ขนย้าย ตัดฟัน ทำลาย หรือกระทำการใด ๆ ได้ตามควรแก่กรณี โดยผู้ใดจะเรียกร้องค่าเสียหายมิได้และผู้ฝ่าฝืนต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการนั้นด้วย

มาตรา 34 ในกรณีที่มีการประกาศกำหนดเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อของ ปตท. ในแม่น้ำ ลำคลอง ทะเล หรือทางสัญจรทางน้ำแห่งใด ไม่ว่าจะอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดทอดสมอเรือหรือเกาสมอ หรือลากแห อวน หรือเครื่องจับสัตว์น้ำอย่างใด ๆ ในเขตเหล่านั้น

เมื่อเรือใดแล่นข้ามเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ถ้ามิได้ชักสมอขึ้นพ้นจากน้ำจนแลเห็นได้ ให้ถือว่าการกระทำนั้นมีผลเป็นการเกาสมอแล้ว

มาตรา 35 เพื่อประโยชน์แห่งความปลอดภัย ให้ ปตท. มีอำนาจทำลายหรือตัดฟันต้นกิ่ง รากของต้นไม้ หรือสิ่งอื่นใดที่อยู่ใกล้เขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ แต่ต้องแจ้งเป็น

หนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้นไม้หรือสิ่งนั้นทราบล่วงหน้าภายในเวลาอันสมควร ถ้าไม่อาจติดต่อกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ ให้ ปตท. มีอำนาจดำเนินการได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่ต้นไม้หรือสิ่งอื่นใดนั้นมีอยู่ก่อนการสร้างระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ให้ ปตท. จ่ายค่าทดแทนอันเป็นธรรมให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองต้นไม้หรือสิ่งนั้น ตามสมควรแก่กรณี

มาตรา 36 ในกรณีที่จำเป็นและเร่งด่วน พนักงานหรือผู้ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานมีอำนาจเข้าไปในที่ดินหรือสถานที่ของบุคคลใดในเวลาใดเพื่อตรวจ ซ่อมแซม หรือแก้ไขระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อได้ แต่ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ก็ให้พนักงานแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

มาตรา 37 ในการกระทำการกิจการตามมาตรา 35 หรือมาตรา 36 พนักงานหรือผู้ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานต้องพยายามมิให้เกิดความเสียหาย แต่ถ้าเกิดความเสียหายขึ้น ปตท. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายนั้นและให้นำมาตรา 29 วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 38 เมื่อ ปตท. มีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งปิโตรเลียม เพื่อจัดสร้างคลังปิโตรเลียมหรือเพื่อใช้ในการวางระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

หมวด 4

การร้องทุกข์ และการสงเคราะห์

มาตรา 39 พนักงานและลูกจ้างมีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 40 ให้ ปตท. จัดให้มีกองทุนสงเคราะห์หรือการสงเคราะห์อื่นเพื่อสวัสดิการของพนักงานและลูกจ้างและครอบครัวในกรณีพ้นจากตำแหน่ง ประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วย ตาย หรือกรณีอื่นอันควรแก่การสงเคราะห์

การจัดให้มีกองทุนสงเคราะห์หรือการสงเคราะห์อื่นตามวรรคหนึ่ง การออกเงินสมทบเข้ากองทุนสงเคราะห์ การกำหนดประเภทของผู้ซึ่งพึงได้รับการสงเคราะห์จากกองทุนสงเคราะห์ การจ่ายเงินสงเคราะห์ และการจัดการกองทุนสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามข้อบังคับที่คณะกรรมการกำหนด

หมวด 5 การเงิน การบัญชี และการตรวจสอบ

มาตรา 41 ปตท. ต้องทำงบประมาณประจำปี โดยให้แยกเป็นงบลงทุน และงบทำการ สำหรับงบลงทุนนั้น ให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาและให้ความเห็นชอบ ส่วนงบทำการ ให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

มาตรา 42 รายได้ที่ ปตท. ได้รับจากการดำเนินงานในปีหนึ่ง ๆ ให้ตกเป็นของ ปตท. สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และเมื่อได้หักรายจ่ายสำหรับการดำเนินงาน ค่าภาระต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น ค่าบำรุงรักษา ค่าเสื่อมราคา เงินสำรอง ตามมาตรา 10 และเงินสมทบกองทุนสงเคราะห์หรือการสงเคราะห์อื่นตามมาตรา 40 และเงินลงทุนตามที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว เหลือเท่าใดให้นำส่งเป็นรายได้ของรัฐ

ถ้ารายได้มีไม่เพียงพอสำหรับรายจ่ายตามวรรคหนึ่ง นอกจากเงินสำรองตามมาตรา 10 และ ปตท. ไม่สามารถหาเงินจากทางอื่นได้ รัฐบาลพึงจ่ายเงินให้แก่ ปตท. เท่าจำนวนที่จำเป็น

มาตรา 43 ปตท. ต้องเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารแห่งประเทศไทย หรือธนาคารอื่นตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

มาตรา 44 ปตท. ต้องวางและถือไว้ซึ่งระบบการบัญชีที่เหมาะสมแก่กิจการแยกตามประเภทงานส่วนที่สำคัญมีสมุดบัญชีลงรายการรับและจ่ายเงินสินทรัพย์และหนี้สินที่แสดงกิจการที่เป็นอยู่ตามความจริงและตามที่ควร ตามประเภทงาน พร้อมด้วยข้อความอันเป็นที่มาของรายการนั้นๆ และให้มีการตรวจสอบบัญชีภายในเป็นประจำ

มาตรา 45 ปตท. ต้องจัดทำบัญชีทำการ และบัญชีกำไรขาดทุน ส่งผู้สอบบัญชีภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี

มาตรา 46 ทุกปีให้สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีทำการ ตรวจสอบรับรองบัญชีและการเงินทุกประเภทของ ปตท.

มาตรา 47 ผู้สอบบัญชีมีอำนาจตรวจสอบสรรพสมุด บัญชีและเอกสารหลักฐานของ ปตท. เพื่อการนี้ให้มีอำนาจสอบถามประธานกรรมการ กรรมการผู้ว่าการ พนักงานและลูกจ้างของ ปตท.

มาตรา 48 ผู้สอบบัญชีต้องทำรายงานผลการสอบบัญชี และการเงินเสนอต่อคณะกรรมการภายในหนึ่งร้อยหกสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชีเพื่อคณะกรรมการเสนอต่อรัฐมนตรี

มาตรา 49 ทุกปี ให้ ปตท. จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อรัฐมนตรี โดยแสดงงบดุลบัญชีทำการ และบัญชีกำไรขาดทุนที่ผู้สอบบัญชีรับรองว่าถูกต้อง พร้อมกับรายงานของผู้สอบบัญชี รวมทั้งแสดงผลงานของ ปตท. ในปีที่ผ่านมาด้วย

หมวด 6 การกำกับและควบคุม

มาตรา 50 ให้รัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่กำกับโดยทั่วไปซึ่งกิจการของ ปตท. เพื่อการนี้จะสั่งให้ ปตท. ชี้แจงข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็น ทำรายงาน หรือยับยั้งการกระทำของ ปตท. ที่ขัดต่อนโยบายของรัฐบาลหรือมติของคณะรัฐมนตรี ตลอดจนมีอำนาจที่จะสั่งให้ปฏิบัติการตามนโยบายของรัฐบาลและมติของคณะรัฐมนตรี และสั่งสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินกิจการได้

มาตรา 51 ในกรณีที่ ปตท. จะต้องเสนอเรื่องใด ๆ ไปยังคณะรัฐมนตรี ให้ ปตท. นำเรื่องเสนอรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อไปยังคณะรัฐมนตรี

มาตรา 52 ปตท. ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน จึงจะดำเนินการดังต่อไปนี้ได้

- (1) ลงทุนเพื่อขยายโครงการเดิมหรือริเริ่มโครงการใหม่ซึ่งมีวงเงินเกินห้าสิบล้านบาท
- (2) การกู้ยืมเงินหรือให้กู้ยืมเงินมีจำนวนเกินคราวละยี่สิบล้านบาท
- (3) ออกพันธบัตรหรือตราสารอื่นใดเพื่อการลงทุน
- (4) จำหน่ายอสังหาริมทรัพย์อันมีราคาเกินหนึ่งล้านบาท
- (5) จำหน่ายทรัพย์สินอันมีราคาเกินหนึ่งล้านบาทจากบัญชีเป็นสูญ
- (6) จัดตั้งบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด
- (7) เข้าร่วมกิจการกับบุคคลอื่นหรือถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด

หมวด 7 บทกำหนดโทษ

มาตรา 53 ผู้ใดขัดขวางการกระทำของ ปตท. หรือพนักงานหรือผู้ซึ่งปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานซึ่งปฏิบัติตามมาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 33 มาตรา 35 หรือมาตรา 36 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 54 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 32 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หลุมสำรวจหรือหลุมผลิตปิโตรเลียม แทนผลิตปิโตรเลียม โรงกลั่นปิโตรเลียม คลังปิโตรเลียม ระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อ หรืออุปกรณ์ของสิ่ง

ดังกล่าวถูกทำลาย เสียหาย เสื่อมค่า หรือไร้ประโยชน์ ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 55 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 33 หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาตตามมาตรา 33 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 56 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 34 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อถูกทำลาย เสียหาย เสื่อมค่า หรือไร้ประโยชน์ ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในระหว่างการพิจารณาคดีการกระทำความผิดตามมาตรา นี้ ให้ศาลมีอำนาจกักเรือไว้ได้จนกว่าจะมีการชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล

มาตรา 57 ผู้ใดทำให้เครื่องหมายแสดงเขตระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อที่ ปตท. จัดทำไว้เคลื่อนที่หรือทำให้เสียหายโดยประการใด ๆ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 58 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 56 หรือมาตรา 57 เป็นเหตุให้ประชาชนขาดความสะดวกหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ประชาชน ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าเป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายสาหัส ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 59 ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ นี้ ตลอดจนงบประมาณของกระทรวงกลาโหมที่เกี่ยวกับกรมการพลังงานทหารตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กำหนด และที่เกี่ยวกับโรงกลั่นน้ำมันไปเป็นของ ปตท. ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา แต่ต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

สิทธิตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงสิทธิในการใช้ที่ราชพัสดุของสำนักงาน ปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหมด้วย ทั้งนี้ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินที่โอนไป

มาตรา 60 ให้โอนบรรดาข้าราชการและลูกจ้างของกระทรวงกลาโหมที่อยู่ในสังกัดกรมการพลังงานทหารและโรงกลั่นน้ำมัน ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกำหนดไปเป็นของ ปตท. ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา แต่ต้องไม่เกินสองปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

เมื่อได้มีประกาศของรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ข้าราชการและลูกจ้างซึ่งโอนไปตามวรรคหนึ่งมีฐานะเป็นพนักงานหรือลูกจ้างของ ปตท. แล้วแต่กรณี ตั้งแต่วันที่กำหนดในประกาศนั้น โดยให้ได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้างรวมทั้งสิทธิและประโยชน์ต่าง ๆ เท่าที่เคยได้รับอยู่เดิม จนกว่าผู้ว่าการจะได้บรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง

การโอนข้าราชการตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากประจำการเพราะเลิกหรือยุบตำแหน่งตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

การโอนลูกจ้างตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการให้ออกจากงาน เพราะทางราชการยุบตำแหน่งหรือทางราชการเลิกจ้างโดยไม่มีความผิด และให้ได้รับบำเหน็จตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยบำเหน็จลูกจ้าง

มาตรา 61 ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้ รวมทั้งพนักงานและลูกจ้างขององค์การเชื้อเพลิงไปเป็นของ ปตท. ในวันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา แต่ต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

เมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจัดตั้งองค์การเชื้อเพลิงเป็นอันยกเลิก และให้นำความในมาตรา 60 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้ถือว่าพนักงานและลูกจ้าง ซึ่งโอนไปนั้นมีเวลาการทำงานติดต่อกัน

มาตรา 62 ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน สิทธิ หนี้ รวมทั้งพนักงานและลูกจ้างขององค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทยไปเป็นของ ปตท. ในวันที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

เมื่อได้มีประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจัดตั้งองค์การก๊าซธรรมชาติแห่งประเทศไทยเป็นอันยกเลิก และให้นำความในมาตรา 60 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้ถือว่าพนักงานและลูกจ้างซึ่งโอนไปนั้นมีเวลาการทำงานติดต่อกัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : - เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากการประกอบธุรกิจปิโตรเลียมเป็นกิจการอุตสาหกรรมด้านสาธารณูปโภคประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ แต่หน่วยปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสำรวจ ผลิต ขนส่ง และจำหน่ายปิโตรเลียมที่เป็นของทางราชการยังมีขนาดไม่เหมาะสม โดยกระจัดกระจายขึ้นอยู่กับส่วนราชการและองค์การของรัฐหลายแห่ง เป็นเหตุให้การประกอบธุรกิจปิโตรเลียมเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพสมควรรวมหน่วยปฏิบัติงานดังกล่าวบางหน่วย และจัดตั้งเป็นรัฐวิสาหกิจขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจปิโตรเลียม ตั้งแต่การสำรวจหาปิโตรเลียมไปจนถึงการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมที่ได้จากการกลั่นปิโตรเลียม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 95 ตอนที่ 152 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2521

หน้า 1-26

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาว ทศนีพร วิศาลสุวรรณกร
วันเดือนปีเกิด	14 มกราคม 2522
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	73/10 หมู่ 7 ถนนเศรษฐกิจ ตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20000
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนชลกันยานุกูล
พ.ศ. 2542	ศศ. บ. (ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2549	ศศ. ม. (ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ